

MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

GAGAUZ

DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

4

klasa deyni

ANNA STOLETNEĂYA • LİDİYA YUSÜMBELİ
EKATERİNA KILÇIK

ȘTIINȚA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

GAGAUZ

DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

4

klasa deyni

ANNA STOLETNEĂYA • LİDİYA YUSÜMBELİ
EKATERİNA KİLÇİK

Știința, 2023

Acest manual este proprietate publică, editat din bugetul de stat, sursa Ministerul Educației și Cercetării, și transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin ordinul ministrului educației și cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018.

Manualul a fost aprobat prin ordinul ministrului educației și cercetării nr. 446 din 12.05.2023 ca urmare a evaluării calității metodică-științifice.

(Denumirea instituției de învățământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			La primire	La returnare

Dirigintele clasei verifică dacă numele, prenumele elevului sunt scrise corect.

Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.

Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia de diriginte cu unul dintre calificativele: nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

ÎNȚEPRINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ

ȘTIINȚA

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticamera); (+373 22) 73-99-94 (marketing)
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27
e-mail: prini_stiinta@yahoo.com
www.editurastiinta.md

Responsabil de ediție: Larisa Dohotaru

Redactor: Maria Cernioglo

Corector: Svetlana Todorova

Redactor tehnic: Nina Duduciuc

Machetare computerizată: Vitalie Ichim

Copertă: Romeo Șveț

Ilustrații: Andrei Ichim, Irina Oleinic, Oleg Cojocari, Ludmila Cojocari

Surse foto și imagini: freepik.com; pixabay.com; wikipedia.org; istockphoto.com; depositphotos.com; vecteezy.com; pinterest.com; yandex.ru; yandex.by; nukadeti.ru; livejournal.com; forestryimages.org; moldova.travel; liveinternet.ru; discovergagauzia.md; amiel.club; laf.md; m.farms.com; pro-dachnikov.com; moldovenii.md; velingrad-bulgaria.ru; flomaster.club; 1zoom.me, allposlovicy.ru.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Stoletneăya, Anna.

Gagauz dili hem literatura okumakları: 4 klasa deyni / Anna Stoletneăya, Lidiya Yusümbeli, Ekaterina Kilçik;

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

– [Chișinău]: Știința, 2023 (Bavat-Print) – 240 p.: il. color.

Editat din bugetul de stat.

ISBN 978-9975-85-384-2.

Imprimare la **BAVAT-PRINT SRL**

str. Columna, 170, MD-2004, Chișinău, Republica Moldova, Comanda nr. 46.

© Anna Stoletneăya, Lidiya Yusümbeli, Ekaterina Kilçik. 2023

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința. 2023

İÇİNDEKİLÄR

BİZİM PAALI VATANIMIZ! ŞKOLA BİZİM YAŞAMAMIZDA

Tekrarlamak	
Genä şkolaya. <i>Dionis Tanasoglu</i>	8
Söz	
Aazdan hem yazılı söz	9
Şkolamız. <i>Göktürk Mehmet Uytun</i>	10
Dialoglu hem monologlu söz	14
Filipok. <i>Lev Nikolaeviç Tolstoy</i>	14
Tekst. Abzaţ	18
Guguţanın bankası. <i>Spiridon Vangeli</i>	19
Dialog. Monolog	22
Ana dili uroo. <i>İulian Nikuţă</i>	23
Tekst tipleri	25
Taraş. <i>Nikolay Baboglu</i>	27
Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	32

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA MEYVALIK

Tekrarlamak	
Laf. Cümlä.	
Cümlelerin baş hem ikincili payları	33
Alma aacı. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	34
Kısım hem urgu	38
Güz geldi Moldovaya! <i>Konstantin Vasilioglu</i>	39
Laf kuruluşu	40
Seslär hem bukvalar.	
Ses hem bukva analizi	42
Lelek-uzun ayak. <i>Mina Kösä</i>	42
Ne gözäl! <i>Konstantin Vasilioglu</i>	45
Vokal garmoniyası	46
İilik. <i>Valentina Aleksandrovna Oseeva</i>	47
İkili konsonnar	48
Yaprak dökümü. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	48
Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	51

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA ZARZAVATLAR

Birsoy paylı cümlelär	52
Dermendä. <i>Nikolay Baboglu</i>	54
Mali. <i>Todur Zanet</i>	58
Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	59

LİTERATURA BİZİM YAŞAMAMIZDA BİBLİOTEKA

Tekst.	
Tekstin teması hem onun öz fikiri	60
Maavi yapraklar.	
<i>Valentina Aleksandrovna Oseeva</i>	61
Tekstin strukturası	65
Dädu hem babu. <i>Gagauz halk masalı</i>	66
Takrirä hem yaratmaya plan kurmak	71
Bir çölmek altın. <i>Moldovan halk masalı</i>	73
Tekstin annatması	
(sıradan, kısıdan) plana görä	77
Aalemin tokatçıı. <i>Evgeniy Andreeviç Permäk</i>	77
Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	82

ADAM HEM TABİAT DAA. YABAN HAYVANNARI

Söz payları	83
Tilki hem kirpi. <i>Gagauz halk masalı</i>	85
Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	92

DOSTLUK HEM DOSTLAR HAYVANNAR (EV). KUŞLAR

Adlık	93
Gider kuşlar. <i>Mina Kösä</i>	93
Adlıkların hallanması	100
Yapraklar. <i>Dionis Tanasoglu</i>	100
Konsonnan bitän adlıkların hallanması	105
Goguşun duuma günü.	
<i>Konstantin Vasilioglu</i>	105

Vokallan bitän adlıkların hallanması	109
Neçin? <i>Valentina Aleksandrovna Oseeva</i>	110

K konsonunnan bitän çokkısını adlıkların hallanması	115
Gözellik. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	115
Fenalık. <i>Petri Çebotar</i>	118

Adlıkların çokluk sayısında hallanması	122
Tekä. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	123
Lüzgär, Kaar hem Gün. <i>Fabula Aleksandra Yularcı</i>	125

Adlıkların nazlı-küşüldek forması	128
Büülü laf. <i>Valentina Aleksandrovna Oseeva</i>	128
Eni yıl. <i>Todur Marinoglu</i>	133
Kolada. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	134

Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	138
---	-----

KASABA, KÜÜ HEM ONNARIN ANILMIŞ GÖSTERİLECEK ERLERİ YILIN ZAMANNARI. KÜÜ. KASABA

Nışannık	139
Herbir vakıdın kokusu başka. <i>Petri Çebotar</i>	140

Nışannıkların yaraştırma uurları	148
Kış. <i>Todur Marinoglu</i>	154
İlkyaz Bucakta. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	155

Nışannıkların hallanması	159
Guguğanın kalpaa. <i>Spiridon Vangeli</i>	160

Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	167
---	-----

AYLEDÄ SÖZ ETİKASI (KULTURASI) AYLÄ HEM AYLENİN KİŞİLERİ

Aderlik	168
Para kesesi. <i>Evgeniy Andreeviç Permäk</i>	170

Üz aderliklär	171
Namuzluk. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	171

Üz aderliklerin hallanması	175
Sofra. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	176
Mamu. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	178

Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	179
---	-----

ZANAAT AYIRMAK İNCÄ ZANAATLIIN İLGİLERİ. EV

İşlik	180
Tilki, tavşam hem horoz. <i>Rus halk masalı</i>	182

İşliklerin temel forması	187
Kim o? <i>Stepan Kuroglu</i>	187

İşliklerin infinitiv forması	189
Tarlada. <i>Nikolay Baboglu</i>	190
Mardin sekizi. <i>Todur Marinoglu</i>	195

İşliklerin zamannara görä diişilmesi	198
Anama. <i>Todur Zanet</i>	199

İşliklerin mutlak geçmiş zamanı	201
Benim ayläm. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	201

İşliklerin şindiki zamanı	207
Donka lelü. <i>Nikolay Baboglu</i>	207
Sän, lüläka. <i>Mina Kösä</i>	210

İşliklerin mutlak gelecek zamanı	213
Yamacık. <i>Nikolay Nikolaeviç Nosov</i>	213

Konsonnan bitän işliklerin diişilmesi	218
Gül hem bülbül. <i>Engin Köseoglu</i>	218

Vokallan bitän işliklerin diişilmesi	222
Kurtarılmış bereket. <i>Gavril Gaydarcı</i>	222

Düşünelim, söyleyelim. Annadalım. Yazalım	227
---	-----

SAALIK HEM SPORT SPORT

Tekrarlamak

Tekst hem cümlä	228
April. <i>Todur Marinoglu</i>	229

Adlık	230
Eşillik günü. <i>Nikolay Baboglu</i>	231
Yardımcı. <i>Vasi Filioglu</i>	232

Nışannık	234
Büük kısmet. <i>Stepan Kuroglu</i>	236

Aderlik	236
Sıcak yaamur. <i>Mina Kösä</i>	236

İşlik	237
Yaz ortasında. <i>Todur Marinoglu</i>	239

Yap kendinä kontrol	240
----------------------------------	-----

GÖZÄL GAGAUZÇAM!

Onu sesleerim!

Onu annêêrim!

Onda okuyêrim!

Onda düşünerim!

Onda yazêrim!

Onu koruyêrim!

PAALI ÜÜRENİCİ!

Eni üürenmāk yılı çeketti. Sān dā bilgi yolundan örümeyi ilerledecān. „Gagauz dili hem literatūra okumakları” kiyadı sana saburlu yardımcı olacek. O annadacek, angı kurallara temellenerāk, senin sözündā dilimiz yaşêêr hem işleer. Bunun için lâázım pek çok işlemää, aaramaa hem bulmaa: okumaa, yazmaa, hesaplamaa, araştırmaa, aklında tutmaa...

Dili üürenmää meraklı olacek, çünkü onunnan insanın bütün yaşaması baalı.

Dil yardımcı olêr kiyatları okumaa, dostlarınızlan annaşılı lafetmää. Onun için, nekadar taa ii biz dilimizi bileriz, okadar taa terbiyeli, üüsek kulturalı olêrız hem dā dolayında insannara bizimnān taa interesli, meraklı lafetmää olacek.

Biz sevineriz, ki var kolayı, seninnān ana dilinin dünnesinā kol-kola yolumuzu ilerledelim.

Umut ederiz, ki bu kiyat senin en yakın dostun olacek, gagauz dilinin dünnesindā havezlān örümää yardım edecek, onun gözellini göstererāk, açıklayarak.

Biz isteeriz, ki gagauz (ana) dili urokları meraklı hem faydalı senin için olsun!

Savaş yaratmalardan personajlar için nekadar taa çok informātiya edinmää. Bileriz, ki onnar seni sade iilää üüredeceklär.

Havezlān çalışmaa hem başarı anatarını bulmaa deyni, kiyatta gösterili yollardan örü!

Gagauz dili kiyadına ii davran, çünkü o seni üürenmää hem bilmää teklif eder.

Başarılar sana!
Avtorlar

Annaşılmış nişannar

okumak için tekst, şiir

çiftlerdā iş

sözlük

grupada iş

orfografiya

evdā iş

kural, teoriya

tekrarlamak için

işlär hem soruşlar

ANA TARAFIM!

TARAFIM

I

Tarafım, sän tarafım,
Ne gözälsin, korafım:
Çok cömertsin sän, topraam,
Gagauz Yerim, Bucaam!

II

İlk adım sendä yaptık,
Hem ana da biz dedik,
Kauşu sevdik dinmüz,
„Oğlanı” çaldık bitmüz.

Refren:

Gagauziya – hoşluum,
Çok sevin, koru dostluu,
Bayraanı üüsek kaldır,
Sän benim paalı halkım!

III

Gagauziya, mutlu erim,
Vatanımsın sän benim,
Pek işçidir insanın,
Elleri keser altın.

IV

Ne zorluk seni kırdı,
Ne zaman dolaştırdı.
Allahım, koru topraam:
Gagauz Yeri, Bucaa!

Refren:

Gagauziya – hoşluum,
Çok sevin, koru dostluu,
Bayraanı üüsek kaldır,
Sän benim paalı halkım!

BİZİM PAALI VATANIMIZ! ŞKOLA BİZİM YAŞAMAMIZDA

Tekrarlamak

✓ Şiiri demekli oku.

GENÄ ŞKOLAYA

Tä genä şkolaya geldik,
Yazı braktık dünkü gündä,
Çiçek testä hem getirdik,
Çıktık tä şkola önünä.

Üüredici karşı etti,
„Hoş geldiniz!” – seläm verdi
Da içeri buyur etti,
„Aydın klasa girin,” – dedi.

Tanımadık klasımızı –
Yaz vakıdı ne düşilmiş.
Baktık ilk kiyadımızı –
O sa dördüncüyä geçmiş.

Dionis Tanasoglu

1. Şkola, o nedir?
2. Uşaklar üürediciyä ne getirmişlär?
3. Üüredici, uşakları karşı ettiynän, ne demiş? Onnara ne teklif etmiş?
4. Üürenicilär neçin klasını tanımamışlar?
5. Uşaklar artık angı klasta üüreneceklär?

- Sän nicä ilk gününü şkolada geçirdin? Annat.

üüredici
klas

Söz. Aazdan hem yazılı söz

Aklına getir:

- Ne o söz?
- Neçin insana lăăzım dil?

Düşün da sölä:

- Neçin insana lăăzım aazdan söz?
- Yazılı sözü neçin insan edinmiş?
- Nezaman insan yazılı sözü kullanêr?

1 Oku teksti. Bu yazılı mı osa aazdan mı söz?

Eni üürenici

Klasa bir eni üürenici geldi. Onun adıydı Vasi Kocebaş. O çok hasta yatmıştı da pek geeri kalmıştı. Uşaklar tutundu ona yardım etmää. Vasinin yanında oturan kafadarı üüredirdi onu davaları hesaplamaa matematika uroklarında. Maşı onunnan gagauz dilini üürenirdi. Vasi yavaş-yavaş başladı taa ii üürenmää.

Bir gün o kabletti „dokuz”. Bütün klas sevinirdi eni üürenicinin başarılarına.

1. Kim klasa geldi?
2. Neçin Vasi Kocebaş geeri kalmış üürenmektä?
3. Uşaklar nicä yardım edärdilär eni üüreniciyä?
4. Bütün klas neyä sevinirdi?

- Yaz tefterinä bitki abzatı da bul uzun vokallı lafları.
- Uzun vokalların altını çiz.
- **Dikatlı ol!** Teksti yazarkan, yannışlık kaçırma.

▼ Şiiri demekli oku.

ŞKOLAMIZ

Çin-sabaalen erkendän,
Kavaltımı yapınca,
Şkolaya kaçêrım bän.

Okumayı, yazmayı
Hem gözäl lafetmeyi
Orda üüreneriz.

Şkola – bizim evimiz,
Pek onu severiz biz.

Şkola – bizim evimiz,
Pek onu severiz biz.

Kardaşlık sevgisinä,
Ömürün kolayluna
Orda üüreneriz.

çin-sabaalen

Şkola – bizim evimiz,
Pek onu severiz biz.

Göktürk Mehmet Uytun

1. Nereyi uşaklar çin-sabaalen kaçêrlar?
2. Neçin uşaklar şkolayı severlär?
3. Uşaklar şkolada ne üürenerlär?
4. Şiiri kiyatsız sölemää üüren.

• Yaz tefterinä birinci üçsıralıı.

• Çiz kalın vokalların altını.

• **Dikatlı ol!** Şiiri demekli oku. Lafları dooru hem annaşılı sölä.

kavaltı – sabaa ekmää

2 Bak resimä, onun adını koy. Resimä görä dört cümlä kur.

Yardımcı laflar: Sentäbrinin 1, üürenmäk yılı, zil, üürenmää, dördüncü klas, güneşli gün, çanta, demet çiçek, şen.

- Cümleleri yaz tefterinä.
- Birinci cümle ni kaç laftan düzdün? Sölä.
- Laflar neredä kurulêr (sölemektä, yazmakta)?
- Lafları seslerä payet. Kaçar ses onnarda var?
- Lafları kısımnara böl. Angı seslär kısım düzerlär?

3 Oku teksti da adla onu.

Dmitriy Savastin – anılmış gagauz resimcisi. Onun resimnerini gösterdilär diil sade Moldova Respublikasının sergilerindä, ama başka devletlerdä dä.

Komrat kasabasında Dmitriy Savastin uşak resim şolasını açtı. Burada uşakları üürederlär resimcilik zanaatına. Bu şkola onun adını taşıyêr. Uşaklar büyük havezlän orayı giderlär.

- İnternettä bul Dmitriy Savastin için material da klasta annat.
- Büyüklerdän yardım isteyäbilirsın.

4 Oku teksti.

Ana tarafım – Bucak

Bucak – benim Ana tarafım. Onun gibi paalı hem gözäl yok. Orada yaşêêr bizim gagauz halkımız. Gagauzlar işçi hem uslu insannar, severlär Ana tarafımızı. Bän dä pek severim Ana tarafımı, Bucak vatanımı! Ondan paalı olur mu?

- Teksti tefterinä yaz.
- Teksttä söylemek neetinä görä nesoy cümlelär var? Sırala.
- Nesoy durğuçluk nışannarı bu teksttä var?
- „Ondan paalı olur mu?” aazdan soruşa cuvap ver.
- Neylän başkalanêrlar aazdan hem yazılı söz? Annat.

Bucak
paalı

Lafetmäk (söz) cümlelerdän kurulêr. Cümlelerin yardımınnan insannar söyleyâbilir kendi fikirini, duygularını.

Sölemek neetinä görä **annatma**, **soruş** hem **izin** cümlelär var.

1. Bucak Moldovanın üülen tarafında bulunêr.
2. Bizim tarafımızın adı nesoy?
3. Duuma erimizi, ana dilimizi koruyalım!

İntonañıyaya görä cümlelär **duygulu** ya da **duygusuz** var nicä olsunnar.
Benim ana tarafım – Bucak. Pek gözäl erlär var Bucakta!

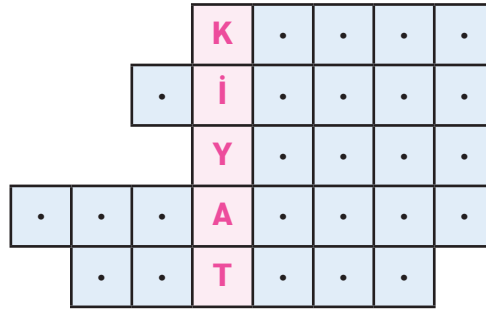
5 Oku teksti da yaz onu tefterina.

Bucakta Beşalma küüyündä gagauz muzeyi var. Bu muzeydä türlü meraklı eksponatlar toplu. Onu kurdu Dimitri Kara Çoban, gagauz halkının anılmış poeti, yazıcısı, skulptoru, kinocusu. Büün dä muzey onun adını taşıyêr.

- Kaç cümledän kurulu bu tekst?
- Nesoy bu cümlelär sölemäk neetinä görä?
- Sän ne bilersin bu muzey için? Annat.

6 Kafesçikleri doldur. Kafesçikleri doldurmaa deyni, şkola tedarıklarının adlarını yaz.

- Beendii laflan **bir** cümlä kur. Onu tefterinä yaz.
- Cümlelerin sonunda sölemäk neetinä görä angı durguçluk nişanını kullandın? Neçin?
- Direciktä bulunan laf için aklına getir bir uygun söz. Sölä aazdan onu.

7 Bak resimä. Düz aazdan üç cümlä: biri annatma, biri soruş, biri dä izin olsun.

- Cümleleri duyguyulan, hodulluklan klasın önündä sölä.
- Sesin üüsekliinnän cümlelerin sonunda durguçluk nişannarını göster.
- Düşün dä sölä, neçin insana läüzim aazdan söz?
- Nezaman hem neredä insan kullanêr yazılı sözü?

Soruş cümlelerin sonunda **soruş** nişanı koyulêr (?).

Örnek: *Seversiniz mi güzü?*

Duygulu cümlelerin sonunda **şaşma** nişanı koyulêr (!).

Örnek: *Ne gözäl güz Bucakta!*

8 Oku şiiri „Soruş nişanı (?)”. Eklä taa bir soruş.

Türlü soruşlar

Sorêrım bän sizä:

– Kim?

– Neredä?

– Nekadar?

– Neçin?

– ... ?

– Tä nekadar bän akıllı,

Soruş nişanı.

- *Birinci hem ikinci soruşlan kur aazdan birär cümlä.*
- *Ekledii soruşlan kur **bir** cümlä, yaz tefterinä.*
- *Cümlelerin sonunda angı durguçluk nişanını koydun? Neçin?*

9 Oku cümleleri, koyarak kaçırılmış bukvaları.

1. Ana dil...m, tatlı b...l!

2. Bucak – benim ana tarafım!

3. Gagau...lar çalışkan insan...ar!

4. Biz artık dördün...ü klasta ü...reneriz!

5. Kiyatlarını korumaa ü...ren!

sonu – bitkisi

- *Yaz onnarı tefterinä, sonuna nokta (.) koy.*
- *Sölemäk neetinä görä nesoy cümlelär bunnar? Nicä annadın?*
- *Sesin üüseklii diişti mi? Neçin? Annat.*

10 Söleyişleri dikatlı oku.

1. Korkana hepsi kopeklär salır.

2. Erken kalkanın uuru da gidir.

3. Sölenmiş laf uçar, yazılı laf kalır.

4. Tikensiz gül yoktur.

5. İlkin düşün, sora sölä.

6. Hastalık saalın paasını gösterir.

- Yaz tefterinä o söyleyişleri, angıları aazdan ya da yazılı sözü göstererlär.
- Neyin yardımınnan aazdan söz yazıda gösteriler?

11 Oku cümleleri. Sesin üüsekliinnän göster söylemäk neetinä görä durguçluk nişannarının kullanmasını.

Lafedärkän, baarma!
 Pek üüsek seslän gülmä!
 Lafedärkän, ellerini sallama!
 Örüyärkän, başkalarına savaş ilişmemää!
 Yolu kurallara görä geç!
 Yolda gidärkän, temizlii koru.

- Sesin üüsekliinnän izin cümleleri oku.
- Var mı nicä bu cümleleri bir temaya baalamaa: „Kendini götürmök kuralları”?
- Oku onnarı taa bir kerä.
- Savaş onnarı kullanmaa!

Dialoglu hem monologlu söz

✓ Oku yaratmayı.

FİLİPOK

(Gerçek)

I

Varmış bir çocukak, adıymış onun Filip. Bir gün uşaklar hepsicii gitmişlär şkolaya. Filip tä, alıp kalpaanı, istemiş gitmää. Ama anası demiş ona:

- Nereyi sän, Filipok, hazırlandın?
- Şkolaya.
- Sän taa küçüksün, gitmä, – da mamusu brakmış onu evdä.

Çocukaklar gitmişlär şkolaya. Bobası taa sabaalendän gitmiş daaya, mamusu da gitmiş işä. Kalmışlar evdä Filipok hem onun babusu soba üstündä. Filipoon yalnızlıktan canı sıkılmış evdä, babusu uyumuş, o da çekmiş kalpaanı aaramaa. Kendi kalpaanı bulamamış, almış bobasının eski kalpaanı da gitmiş şkolaya.

Şkola küüyün kenarındaymış... Açan Filipok etişmiş başka bir sokaa, fırlamış bir köpecik Jučka, başlamış salmaa. Onun ardına da çıkmış bir büyük köpek Volçok. Filipok çeketmiş kaçmaa, köpeklär dä ardına. Filipok başlamış baarmaa, kösteklenmiş da düşmüş. Çıkmış bir adam, koolamış köpekleri da demiş:

– Nereyi sän, şopar, yalnız gidersin?

Filipok bişey dememiş, toplamış eteklerini da çeketmiş genä kaçmaa, nekadar kaçabilärseydi. Etişmiş şkolanın yanına. Kapu önündä kimseycik yokmuş, ama şkola içindä uşaklar uuldarmışlar, nicä arılar hotul içindä. Filipoo korku almış: „Ne, üüredici beni koolarsaydı?” Da çeketmiş düşünmää, ne yapmaa. Geeri gitmää – genä köpeklär ardına takışaceklar, şkolaya gitmää – üüredicidän korkêr. Geçärmiş bu vakıt şkolanın yanından bir babu kazannan da demiş:

– Hepsi üürenerlär, ama sän neçin burada durêrsın?

II

Bundan sora Filipok girmiş şkola içinä. Hayatta çıkarmış kalpaanı da açmış kapuyu. Klas doluymuş uşaklan. Hepsicii baarışarmış, ama üüredici kırmızı şarfaylan gezinärmiş onnarın arasında.

– Sän ne? – baarmış o Filipoo. Filipok sade sıkılmış elindä kalpaanı da susarmış.

– Sän kimsin?

Filipok susarmış.

– Osaydı sän dilsizsin mi?

Filipok ölä korkmuş, ani dili baalanmış.

– Ozaman git evä, açan lafetmää istämeersin.

Filipok kendisi dä havezlän hazırmış bişey söylemää, ama dili çözölmäzmiş, buazı korkudan kurumuş. O bakmış üürediciyä da başlamış aalamaa. Ozaman üüredicinin canı ona acımış. O suvazlamış onun başını da sora sormuş klastakı uşaklara, kim bu çocucak.

– Bu Filipok, Kosticiin kardaşı, o çoktan şkolaya isteer, ama anası brakmêêr onu, da o saklıdan gelmiş şkolaya.

– Hadi, ozaman otur uzun skemneyä batünün yanına. Bän senin mamuna yalvaracam, ani braksın seni şkolaya.

Üüredici başlamış ona göstermää bukvaları. Ama Filipok onnarı artık bilärmiş hem okumaa da biraz becerärmiş.

– Ya topla bukvalardan kendi adını.

Filipok demiş:

– Hve-i-hvi, le-i-li, pe-ok-pok.

Hepsicii gülmüşlär.

– Maşalla, – demiş üüredici.

– E kim seni okumaa üüretti?
Filipok girginnenmiş da demiş:
– Kostick. Bän akıllıyım, bän hepsini
birdän annadım. Bän pek çemrekim!
Üüredici durgutmuş onu da demiş:
„Sän brak üünmeyi, ama üüren”.
Ozamandan beeri Filipok başlamış
şkolaya gezmää başka uşaklarlan barabar.

Lev Nikolaeviç Tolstoy

fırlamış – hızlı kalkmış
şopar – çocukak
hotul – kuannar için evcääz
takişaceklar – ardına kaçaceklar
dili çözülmäzmiş – lafedämärmış
girginnenmiş – kuvetli olmuş
üünmeyi – kendini metetmeyi

1. Ne için annadılêr bu annatmada?
2. Nereyi Filipok pek istärmış gitmää?
3. Nicä o şkolaya gitmiş? Kimi karşılamış yolda?
4. Kim onu köpeklerdän kurtarmış?
5. Neçin Filipok birdän klasa girmemiş?
6. Düşün da sölä, neçin Filipok şkolaya pek istärmış?
7. Angı taraftan sän beendin Filipoo? Neçin?
8. Neçin Filipok durmêêr evdä, ama isteer şkolaya gitmää?

- *Bul o payı, neredä Filipok hem üüredici lafederlär.*
- *Rollerä görä bu paycaazı okumaa deyni, üürediciyä teklif et.*
- *Bu dialoglu söz mü osa monologlu mu? İnandır.*

Sözümüzdä kullanêrız **monologlu** hem **dialoglu** sözü.

Dialog – iki ya da birkaç kişinin arasında sözleşmäk.

Monolog – bir kişinin sözü.

12 Oku tekstin payını.

Çocucaklar gitmişlär şkolaya. Bobası taa sabaa-
lendän gitmiş daaya, mamusu da gitmiş işä. Kalmış-
lar evdä Filipok hem onun babusu soba üstündä.
Filipoon yalnızlıktan canı sıkılmış evdä, babusu
uyumuş, o da çeketmiş kalpaanı aaramaa. Kendi kal-
paanı bulamamış, almış bobasının eski kalpaanı da
gitmiş şkolaya.

Şkola küüyün kenarındaymış...

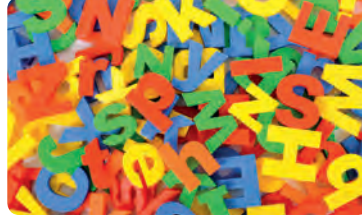
- *Bu tekst monologlu mu osa dialoglu mu? Neçin ölä düşünersin? Annat.*
- *Tekstin adını koy da yaz onu tefterinä.*
- *Birinci cümledä kalın vokallı lafları aazdan sırala.*

13 Çöz bilmeyceleri.

Onnar hepsicii kara,
İi baktıynan – kâr para.
Açan onnar dizili,
Sıracık olêr dilli.

(...)

Biyaz tarlada
Bir ayaklı beygir atlêêr,
Çok yıllara maavi iz brakêr.

(...)

- Cuvaplarlan **birêr** cümlä kur da tefterinä yaz.
- Birinci bilmeycenin lafları aazdan mı osa yazılı sözü mü düzmää yardım ederlär?
- E ikinci bilmeycenin lafları? Nasıl annadın? Annat.

14 Oku teksti, **birinci** abzafta kaçırılmış bukvaları koy.

Ana dilimiz gagauz...a, dünnein en eski hem zengin dil...erindän biri, zerä o bir eski t...rk soylu dilidir. Nasıl zengin başka şindiki türk soylu dillär, hep ölä zenginmiş gagauz dili dä. Dün...edä kuralları en açık, kullanması kolay, s...lemesi gözäl, dillerdän biri gagau...çamız.

Gagauz dilimizi hepsimiz çok ii bilelim hem, kurallarını kullanıp, dooru yazalım. Onun kuralları sözümüzü dooru kurmakta hem dooru yazmakta yardım eder.

Dionis Tanasoglu

- Yaz teksti tefterinä. Koy tekstin adını.
- **İkinci** abzaftı taa bir kerä oku. Ne teklif eder avtor bizä? Sän kayılsın mı avtorlan?
- **Dikatlı ol!** Avtor teklif eder gagauz dilini sözümüzä dä, yazımızda da kullanalım.

15 Oku sıracıkları.

- Tä al, vererim!
- Diil läázım, – cuvap etmiş Läna.
- Urokta üüredici sormuş:
- Neçin, Länkacık, senin aaçlarında maavi yapraklar?
- Yok eşil kalemim.
- Bän ona vererim, ama o istämeer almaa.
- Läázım otakım vermää, ki olsun nicä almaa da.

- *Bu dialoglu söz mü osa monologlu söz mü? Neçin olä düşünersin?*
- *Kim kiminnän lafeder?*
- *Okuyun rollerä görä bu sıracıkları.*
- *Nesoy annadın son cümleinin maanasını? Açıkla.*
- *Yaz onu tefterinä da aklında tut maanasını.*

Tekst. Abzaţ

16 Oku teksti.

Urêr çancaaz, da üürenicilär partalara oturêrlar. Ama bilersiniz mi siz, ani ileri partalar başka türlüydü? İlkin şkola partaları bir kişilikti. O böläydi: masa birleşikti skemneylän. Bu yardım edärdi arkanı düz tutmaa.

Masanın bir payı kaldırılırdı. Bir kenarında vardı oyuklar kalem hem yazal için. Bu partalar kullanıldı üz yıldan zeedä. Sade geçmiş asirin ortasında onnarı diıştırmää başladılar ayırı duran masalara hem skemnelärä.

1. Nesoydu partalar ilerki vakıtlarda?
2. Neçin butürlü yapılydı eski partalar?
3. Sän var mı gördüün butakım partaları?
3. Nezaman başladı diıştırmää partalar?
4. Nesoy partalar kullanılêrlar şindiki vakıtta?

- *Bu tekst mi osaydı diil mi?*
- *Neredän annadın, ani bu tekst?*
- *Koy tekstin adını.*
- *Son iki cümleyi tefterinä yaz.*
- *İncä vokalların altını çiz.*

Ne o tekst?

Tekst – bu iki ya da taa zeedä cümlä, angıları baalı biri-birinä maanayca. Tekstin var kendi teması.

Tekst düzüler abzaţlardan. Herbir abzaţ yazılêr eni sıradan.

17 Oku teksti.

Dar cannı bıçak

Yonarmış Miti bir sopacık. Yonmuş da sıbıtmış. İiri sopacık oldu, buruk, pütürcekli. Düşünmüş Miti, ani bıçak prost. „Yok nicä olsun, – demiş bobası, – bıçak islää. O sade biraz dar cannı. Onu sade läüzim dayanıklaa üüretmää”.

Almış bobası sopacı da başlamış onu yonmaa yavaşıcık, usulcuunnan, alatlamayarak. Annamış Miti, nicä bıçaa dayanıklaa üüretmää, da o da çeketmiş yonmaa yavaşıcık, usulcuunnan, alatlamayarak.

Çok vakit o dar cannı bıçak istämemiş seslemää, alatlayarmış hep: ba iiri, ba buruk çalışarmış kaymaa bıçak, ama olmamış onuncasına. Üüretmiş Miti onu dayanıklı olmaa. Ondan sora bıçak pek gözäl başlamış yonmaa, düzüçük hem uzucuk.

Evgeniy Andreeviç Permää görä

- Neçin tekstin adı bölä? Aazdan sölä.
- Kaç abzaştan kurulu bu tekst?
- Yaz üçüncü abzaşı tefterinä.
- Uzun vokallı lafların altını çiz.

- **Dikatlı ol!** Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştir. Yaz kırnak.

dar cannı – dayanmaz
onuncasına – nicä o isteyärmış
dayanıklık – saburluk

18 Oku teksti. Neçin insannar yazmak kurallarını kurmuşlar?

Açan biz üüreneriz **dili**, biz tanışêrız dilin kanonnarınnan hem yazmak kurallarınnan. Herbir laf **kurulu** seslerdän. **Seslä** toplanêrlar kısımnara. Herbir kısımda sade bir vokal sesi (kısa ya da uzun). Bunnar hepsi dil kanonnarı. Onnar kurulular kendi-kendinä evelki vakıtlarda. Kimseycik yok nicä onnarı diıştırsin ya da doorutsun. Lafları gagauz dilindä bir sıradan başka sıraya var nicä geçirmää sade kısım-kısım. Bu yazmak kuralı. İnsannar bölä annaşmışlar yazmaa, ki hepsinä olsun taa yakışıklı hem kolay.

Konstantin Vasilioglu

- Kaç abzağa var nicä bu teksti bölmää?
- Ayırı-ayırı onnarı oku.
- Ne sölenler 1-inci abzağa? Yaz onu tefterinä.
- Nışannı lafları kısımnara böl.

kanon – dil için çetin kural
kendi-kendinä – diil maa-suz, ama kendibaşına kurulma

✓ Oku kendibaşına teksti.

GUGUȚANIN BANKASI

Tä oldu artık kaç gün, nicä GuguȚa hiç görünmeer aulda. Varmış onun nesoyşa işleri büyük çocukaklarlan. Bütün küüyü aktarmış GuguȚa, aaramış kiyat, angılarınnan uşaklar şkolaya giderlär. O şansora dört taanä bukvalık bulmuştu.

Çiçusunun çocuundan kâr onun çantasını da almıştı.

Sentäbrinin birinä karşı, avşamnen Guguța söylemiş şoparlara, ani onu başka aaramasinnar oynamaa, bulsunnar kendilerine başka kafadar, hem kızkardaşına başlamış hepsini oyuncaklarını. Varmış onun bir maşınacı şoferlän – onu da vermiş, hiç canı da acımamış.

Yatmış o taa erkencä, ama uyku tutmazmış. Tä genä köpek salmış. Olmasın, sanki o Ene dădu, angısı uşaklara uyku getirer, gelip tä almasın onun çantasını? Sıra gelmiş kalkıp ta köpää sincirdän salvermää.

Sabaalen Tarzan derin uykuyulan uyuyarmış sundurmanın üstündä: bezbelli, bütün gecä o Ene dăduylan buuştu. Çanta erindäymiş.

Yıkamış Guguța kulaklarını, giimiş eni rubalarını, urmuş çantayı sırtına, koparmış başçadan çiçek da yollanmış şkolaya.

„Bir kiyatlan birinci klasa giderlär, iki kiyatlan – ikinciyä, – düşünärmış Guguța yolca. – Ama dörtlän?”

II

Şkolanın eşiklerindä karşılamış onu direktor.

– Guguța, sänsin mi? – şaşmış o. – Sän taa çanta boyuncaysın! Birinci klasadan sän läüzüm taa bir kalpak boyu büüyäsin... E hadi, – gülmüş direktor, – açan gelmişin, şkolanın aulundan baari karpuz i.

Guguța utanmaktan hazırmış erin içinä girsin. Näända görülmüş bölä iş: adamın çantası kiyatlan dolu, da onu hepsinin önündä yollasinnar karpuz imää!

Pek gücenmiş Guguța da gitmiş evä.

Annamış direktor, ani Guguța ona pek üfkelendi. Avşam olduynan, o gider onnara uzlaşmaa. Türlü-türlü onunnan lafetmiş, çevirmiş, ama düşmemiş ölesinä.

– E ne, Guguța, bän sana izin edärsäm aralıklarda şkolanın çanını cingırdatmaa? Sän nicä bu işä bakêrsın?

– Hiç birtürlü bilä.

– Bän karşı koymayacam, sän şkolada uşakların önündä bir şiircäöz okuyarsaydın. Ne sän buna deyecän?

– Bişeycik.

Nicä gelmiş direktor, ölä dă gitmiş geeri.

Ama Guguța demiş bobasına:

– Baka, yapsana bana aul içindä bir şkola.

Bakası kaşımış ensesini:

– Yaptıynan şkola, läüzüm yapmaa halizdän. Bendä sä buna deyni yok ne kran, ne dă maşına.

– Ozaman yap bir banka, – tutunmuş Guguța.

– E ne, banka var nicä yapayım.

Birkaç gündän sora Guguța oturarmış haliz bir eni bankada. İşittiynän şkolanın çanını, Guguța hızlıca oturarmış bankasına da çekedärmış üürenmää. Ama uşaklar sokaktan bakarmışlar tafta aulların aralarından. Onnar kayılmışlar versinnär ne olursa, sade ani otursunnar bölä bir bankaya. Guguğanın canı

kızkardaş
uzlaşmaa

acımış akrannarına: ko bulsunnar kendilerinä kiyat, yıkasınnar kulaklarını da gelsinnär birär-birär.

Bu banka anılmış bütün küüyä.

Büüklär, geçärkän başçanın yanından, herkerä bakkarmışlar aulun üstündän, sevinärmışlär, ki Üç olak küüyündän çıkacak taa bir üürenmiş adam. Kimisi taa başça içinä girärmış.

Da tä gözäl günün birindä, açan Guguğa taman aralıktaymış, tokatçı açmış şolanın direktoru.

– Var mı nicä bän dä oturayım senin bankana, Guguğa?

– Otur, – demis Guguğa. – Ama ilkin al da i alma bizim başçadan.

Spiridon Vangeli

şopar – yavrucuk
sundurma – prispa
akran – godok, bir
yaşında olannar

1. Kimin için annadılär bu annatmada?
2. Neçin bitki vakıtlarda Guguğa görünmämış?
3. Ne demiş Guguğa uşaklara Sentäbrinin birinä karşı?
4. Kiminnän karşılaşmış Guguğa şolanın eşiklerindä?
5. Ne demiş hem teklif etmiş direktor?
6. Neçin direktor avşamnen gitmiş Guguğalara?
7. Nicä annêrsın bu lafları: „*Nicä gelmiş direktor, ölä dä gitmiş*”?
8. Ne istemiş Guguğa bakasından?
9. Neçin Guguğanın bankası anılmış bütün küüyä?
10. Nesoy cuvap vermiş Guguğa direktorun soruşuna? Neçin?
11. Annatmanın temasını, öz fikirini sölä.

- Ne sölenir 1-inci abzağta? Klasın önündä kendi laflarınnan annat.
- Neylän 1-inci abzağ 2-nci abzağtan ayırılär?
- „*Bir kiyatlan birinci klasa giderlär, iki kiyatlan – ikinciyä, – düşünärmış Guguğa yolca. – Ama dörtlän*”. Bu cümleyi tefterinä yaz. Bu abzağ mı?
- **Dikatlı ol!** Yazarkan, lafları kaçırma hem dooru yaz.

19 Kur kendi annatmanı verili plana görä. Kim annatmanda olacak? Ne yapacak çocuk? Nicä annatman bitecek?

1. Kedicik içer sütçääz.
2. Palicik girer kapudan.
3. Çocuk hem onun dostları.

- Aazdan annatmanın temasını koy da sölä.
- Nicä annatmanı bitirdin, açıkla. Bu annatmanın angı payı?
- **Palicik** lafın vokallarını sırala.

Dialog. Monolog

20 Okuyun teksti rollerä görä.

Kuyu-pınar

- Kuyu kazdın mı?
- Kazdım.
- Ne iş için?
- Pınar için.
- Derin mi?
- Pek derin.
- Su çıktı mı?
- Başladı çıkmaa.
- E ne, düştün içinä mi?
- Düştüm.
- E nasıl düştün e?
- Kaydım.
- Suuk mu? Nem mi orada?
- Suuk ta, nem dä.
- E birerini acıttın mı?
- Şükür, açıtmadım.
- İslää. E tä bän dä alatlêêrım evä.

Sofiya Koca

- Dialogu bir ştenka gibi oynayın.
- İntonañıyaylan gösterin personajların durumunu.

Ne o dialog hem monolog?

Sözündä insan kullanêr **dialog** hem **monolog**.
İki ya da birkaç kişinin sözünä **dialog** deniler.
Bir kişinin sözünä **monolog** deniler.

21 Resimä bakın. Kim kiminnän lafeder?

- Resimä görä bir dialog **dört** cümledän kurun da rollerä görä klasta okuyun.
- Sölemäk neetinä görä angı cümleleri kullandın?
- Cümleleri oku, sesin üüsekliinnän durguçluk nı-şannarını açıkla.
- İki kişinin sözünä nicä deerlär? E senin sözünä? Sölä. İnandır.

22 Oku sıracıkları.

Şeniz, sevinçliyiz biz,
Yaarın büyüyecez.
Vatani severiz biz,
Onu koruyacez!

Güllü Karanfil

Ne için sölenir bu sıracıklarda?

- Bu monolog mu osa dialog mu? Neçin ölä düşünersin? Annat.
- Sıracıkları kiyatsız yaz tefterinä.
- Nişannı laflarda kaçır bukva var? Aazdan sölä.
- Lafları kısımnara böl. Nicä bunu yaptın? Açıkla.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä annaşılı yaz, şiirin sıracıklarını koru.

23 Resimä bak. Verili plana görä bir tekst kur.

1. Güz geldi.
 2. Nadiylän Vani şkolaya alatlêêrlar.
 3. Şkolayı özledilär.
 4. Ellerindä birär demet çiçek var.
 5. Uşaklar şen.
- Aklına getir, ne o dialog hem ne o monolog.
 - Teksti hazırlan klasta annatmaa.
 - Bu monolog mu osa dialog mu? İnandır.
 - Eer monologsa, hazırlan dialog kurmaa.

✓ Oku teksti kendibaşına. Sırala personajları.

ANA DİLİ UROO

- Ya uslanın, çocukclarım! – baardı mamu İuliana hem Dumitruya, angıları şımarardılar.
- Ne siz atlêêrsınız içerdä, nicä kenguru? Taa ii kiyatlarınıızı açın da okuyun.
- İsläâ, mamu, – dedi İulian. – Biz şkola oynayacez. Bän üürededäm Dumitruyu ana dilindä.
- Üüret!
- İşittin mi, Dumitru, ne mamu dedi? Gir klasa, urok çekeder.
- Giderim.
- Hadi, otur bankaya da tekrarlar benim ardıma: ev...

aga – batü

- Gözäl ev.
– Ev!
– Pek gözäl ev.
– Mamu! – danıştı İulian. – Dumitru hiç seslämeer hem söleer sıradan, ne aklı-sına geler!
– Dumitru, seslä aganı.
– Bän sesleerim.
– Görerim-görerim, nicä sän sesleersin. Tä sölä: gül.
Dumitru baktı güllerä, angıları açardılar kilimdä.
– Kırmızı güllär.
– Bän butakım başka işleyämeyecäm! Ya, Dumitru!.. Tekrarla: askerci!
– Girgin askerci.
– Dumitru, seslä üürediciyi!
– E bän sesleerim üürediciyi, – dedi Dumitru, kendisi dä inanıp, ani bu ölä dä var.

İulian Nicuță

1. Mamusu neçin İuliana hem Dumitruya baardı?
2. Ne teklif etmiş uşaklara mamusu?
3. Nesoy oyunu uşaklar oynamışlar?
4. Dumitru nesoy cuvap verirmiş İulianın soruşlarına?
5. Neçin avtor tekstin adını „Ana dili uroo” koymuş?

- *Bu tekst dialog mu osa monolog mu?*
- *Neredän annadın? Annat.*

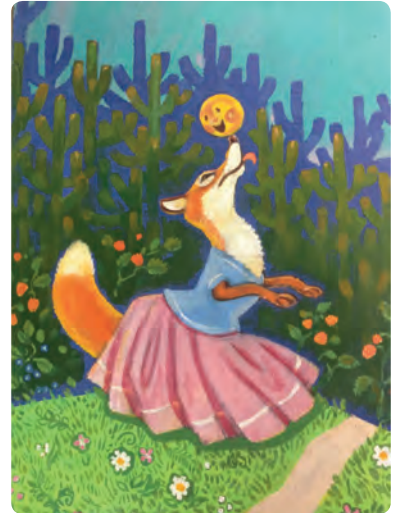

- *Okuyun dialogu rollerä görä.*
- *Soruş cümlelerini tefterinä yaz.*

24 Resimnerä bak.

- *Angı resimä görä monolog kuracan?*

- E dialog? Neçin? Sölä hem inandır.
- Kur bir resimnän aazdan tekst.
- Hazırlan onu annatmaa.
- Annat, nezaman sözündä dialog kullandın, nezaman da – monolog.

Tekst tipleri

25 Oku teksti.

Köpek

Köpek evi bakêr. Onun kulakları işiderlär pek islää. Köpään yapaası sıcak tutêr kışın, o hiç üşümeer. Köpek gecä dä ilin hem keskin görer. O yabancılara salêr, çorbacısına seviner. Köpek – adamın en ii dostu!

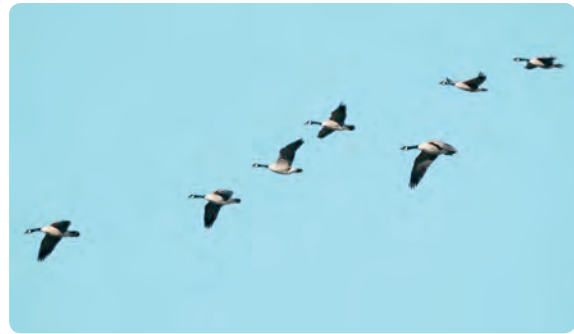
- Nesoy tekst bu: annatma mı osaydı yazdırma mı? Nasıl annadın?
- Yazdırma tekstin nişannarını sölä.
- Köpään angı nişannarını açıklêêr avtor?
- Teksti tefterinä yaz.
- Angı cümlä tekstin öz fikirini gösterer? Onu bul da altını çiz.

26 Oku teksti, kaçırılmış bukvaları koyarak. Neçin bu kuşlara göçmen deerlär?

Göçmen kuşlar

Gö...men kuşlar gelerlär bi...ä ilk-yazın. Neçin? Onnarın taa çoyu doyunê...lar türlü sineci...län hem böce-ciklän. Yazın onnara kolay bulm...a ime...lik. Herersi dolu si...ek, kurt, kur...aa, tırtıl, eşilliklär. G...zä dooru onnar azalêrlar. Onuştan da, güz gel-diynän, seri...när başladıynan, göçmen kuşlar uçup-giderlär sıcak taraflara.

Dionis Tanasoglu

- Nesoy tekst bu? Nedän annadın? İnandır.
- Yaz teksti tefterinä.
- Çiz üç lafın altını, angılarında yımışak konson var.

göçmen – sıcak taraflara
uçan kuşlar

Tekstlär nesoy var nicä olsunnar?

Annatma tekstlerindä annadılêr, ne olêr ya da ne olmuş. Bölä tekstlerä var nicä koymaa soruşları **ne olêr?** ya da **ne olmuş?**

Yazdırma tekstlerindä yazdırılêr insan, predmetlär, hayvannar. Yazdırmaya var nicä koymaa soruş **nesoy?**

Fikirlemä tekstlerindä sölenler oluşların sebepleri için. Bu tekstlär cevap ederlär soruşa **neçin?**

27 Oku soruşları. Aazdan onnara cevap ver.

Ne görersin sän resimdä?

Onun duvarlarını, pençerelerini, tavannarını yazdır.

Angı predmetlär (tertiplär) var klasta?

Sän bu klası beenersin mi? Neçin?

- Kendi klasın için **bir** yazdırma teksti kur.
- Çeket verili soruşlardan.
 1. Angı şkolada bulunêr senin klasın?
 2. Senin klasın nesoy?
- Yaz onu tefterinä.
- **Birinci** cümledä predmetlerin adlarını gösterän lafların altını çiz.
- **Dikatlı ol!** Kendinä kontrol yap.

28 Oku teksti, kaçırlmış bukvaları koyarak.

Enidän şkolaya

Tä taa bir ü...renmäk yılı başladı. Hepsimiz sevineriz. Bu yıl dördüncü klasta ü...renecez. Tä şkolaya etiştik. Şkolamızın aulu cıvıl, cıvıl u...ldê...r. Artık hepsimiz şkolaya toplastık. Hepsimiz esmercäydik yaz güneşindän. Çok var nelär söylemä... biri-birimizä. Ama şimdi yoktu nicä. Şkola yılı açılmak yortusu çekedärdi. Söz tuttu ilkin şkolanın direktoru. Lafetti başka ü... redicilär dä, musa...firlär dä.

Bundan sora çan urdu. Girdik içyanına. Kapuların birindä yazılı: „IV klas”. Oturduk.

Çeketti derslär, zana...tlar!

Dionis Tanasoglu

biri-birinä
zanaat

- Neyä sevinerlär uşaklar?
- Bu tekst nesoy: annatma mı osaydı yazdırma mı? Açıkla.
- Böl teksti üç paya: **çeketmesinä, temel payına hem bitkisinä.**
- Yaz teksti tefterinä, kırmızı sıraları (abzaçları) tutarak.
- Çiz üç lafın altını, angılarında ikili konson var.

✓ Oku dikatlı teksti. Nezaman insannar taraş toplêêrlar?

TARAŞ

Geç güz vakıydı. Ganicik o yılın şkolaya taa çeketmediydi, ama mamusu söyleydi, ani ileriyä bu vakıt o da artık mutlak şkolacı olacek. Yaz geçti Ganiyä pek şen, o kanaattı: bakası çobandı, alardı onu dayma tırlaya, orada iyärdilär taazä piinir hem bir kerä küçük çobannan barabar yardım ettiydi saamaa koyunnarı, strungadan aydamaa...

Kimi günnerdä Gani sokakta uşaklarlan oynayardı çelik, top, kuran hem başka oyunнар. Pek sevinmelikli vakıttı, açan onnarın aulunda baalarda başladıydılar üzümnr kararmaa. Ganicik ilkin bulardı olmuşları da başlayardı kara tenecikleri, ayıtlayıp, datmaa. O tanıyardı, angısı yalabık, angısı şasla... Sevärdi iiri balannarı. Hiç bir dä gün dayanamazdı üzüksüz.

Ama şimdi baalar bozulduydu, da o pek istärdi üzüm imää. Taman bu zaman gelir onnara komuşu çocuu, Peticik. O artık beşinci klasta üürenärdi, ama şkolayı sevmäzdi, sıkça kalardı uroklardan evdä da bütün gün sokakta boşuna kaçınardı, aarayardı kendisinä oyuncu. Ama bulamazdı, neçinki akrannarı hepsi şkolada üürenärdilär. Bu üzerä başladıydı taa sık gelmää, Ganiylän oynamaa. Ganinin dä

mamusu açan görärdi, ani Peti günün boyuna onnarda süzülärdi, başlayardı sormaa:

- Sän, ba Peti, neçin büün şkolaya gitmedin?
- Kafam acıdı, – aalaşardı o.
- E şindi, ne geçti mi artık? Acımêêr mı?
- Şindi biraz geçti, da tä geldim Ganiylän oynamaa.
- Gani küçük, ama sän koca çocuksun... Ne oyun oynayabileceniz?
- Te, nestä, biz çelik oynayacez.
- İsläa, – kayıl olardı Ganinin mamusu, – oynayın, ama te burada, aulda, sokaa çıkmayın.

Ama Peticik şalvirdi. O yavaş-yavaş çekärdi Ganiyi sokaa da sora, açan Gani söledi ona, ani pek üzüm isteer imäa, o saat teklif etti:

- Hadi gidelim taraşa!
- Naşey o taraş? – sordu Gani.
- Tä, ani baalarda topladıktan sora kalêr pandalcıklar. Tä onnara taraş deniler. Şindi onnar oldular ölä tatlı, nicä bal!

Ganinin aazı da sulandı, işittiynän tatlı üzümnr için, okadar çok üzüm istemişti.

- Hadi gideriz baalara, – kızıştırdı uşaa Peti.
- E baalar uzak, sorayım mamuya, da ölä.
- Sorma, o seni hiç kolvermeyecek. Hadi, sormadaan, gidelim. Mamun duyunca, biz gelecez.

Gani yoktur çıktı evdän, anasına, malisinä ya da bakasına sormadaan. Ama tatlı bal gibi taraşlar onu çekärdilär baalara. Peti da hep annadardı, nasıl o bir kerä artık gitmiş da o günü şişincä imiş taraş, hem evä dâ getirmiş.

- Pek yarak baalar, – dedi Gani, – bän gitmeyecäm.
- Yıaksa, ne ba? Biz açan toparlanacez, ee! Ji-u-u – ji-u-u – oradayız. Sora geeri, duymayacak hiç kimseycik!

II

Peti çoktan neetlenärdi taraşa gitmää, ama yalnız kıyıştıramazdı. Şindi dâ bulamazdı, taa nasıl aldatsın da toparlasın bu Ganicii... Bir dâ... ansızdan buldu, ne yapmaa.

- Gani, – dedi o, – te bir kelebek uçêr. Gördün mü?
- Gorerim!
- Hadi tutacez onu, – dedi Peti da hızlandı kelebään ardına, paraliyasınnan elindä başladı çaarmaa onu konsun:

Kon, kon, kelebek,
Bir dilim ekmek...
Kon, kon, kelebek,
Bir dilim ekmek...
Kon, kon, kelebek...

Kelebek tä, bezbelli, işitti da kondu bir otun üstünä.

- Tä, kondu, – dedi Gani.

– Sus! – sımarladı Peti. – Yavaşıcık git te oyandan, bän dä gidecäm te buradan, da tutacez.

Onnar usulunnan yaklaştılar, da Peti etiştirdi, nicä bir avcı kedi, kapamaa kelebci paraliyasınnan.

– Ha-ha-ha! – gülärdi Peticik kanaatlıktan. – Kelebecik bizim. Tä şindi gidecez taraşa!

– Nasıl gidecez? – sordu Gani.

– Nestä, tä görecän! – dedi Peti da, kelebään kanatlarından tozçaaza diidirip parmaanı, yaaladı kendi tabannarını. Sora Ganiyä dä dedi otursun, versin ayaklarını. Kelebään kanatlarından tozçaazlan yaaladı Peti onun da ayaklarını.

– Neçin yaalêêrsın? – sordu Gani.

– Ne, bilmeersin mi? – Şindi, ani tabannarımız yaalı kelebek kanadınnan, bilersin mi, nasıl hızlı kaçacez?

– Nasıl?

– Lüzgär gibi. Kelebektän dä taa hızlı uçacez baalara. Mamun duyunca, biz artık evdä olacez...

Tä butakım aldı Peticik Ganiyi evdän, hiç sormadaan ne mamusuna, ne malisinä. Baalar sa küüdän çok uzaktaydı. Çocuklar kaçardılar, ama vakıt ta durmazdı. Etiştilər baalara, buldular çok taraş. Hakına, onnar tatlıydılar. Gani, idi, doydu, çok kanaattı, ama açan baktılar günä – o yakındı kauşmaa.

Evdä Ganiyi artık aarayardılar aulda, komuşularda. Mamusu gitti Peticiklerä sormaa, olmasın onnarda, ama söledilər, ani Peti dä yokmuş evdä.

– Bilä oynayardılar, mari, neredä kalsınnar acaba? – sorardı o. – Bizim Gani, sormadaan, yoktur çıktı evdän.

– Gelecektir onnar, – uslandırdı Peticin mamusu, – bizim Peti gezer, sormadaan, karannık olunca.

– Aman ayol, olur mu uşaa kolvermää evdän, sormadaan?

– Olmaz, ama açan o sormêêr, ne yapacan?

– Üüretmää küçüktän sorsun, zerä ölä başsız üürenecek, büüdüynän dä, islää adam olmayacak.

Bir dä, karannık olarkan, geldi Gani tokada, ama aula girmäa kıyıştıramazdı, bilärdi, ani mamusu hem malisi pek kahırlanardılar, ki o yoktu, hem pek çekişecekler. Ölä dä oldu. Mamusu hem malisi çıktılar bakmaa, taa gelmeer mi Gani, da gördülär onu tokat aazında, kafası ilik aşaa, boncuk gibi yaşlarlan da yanaklarında...

– Neçin sölämedin, nereyi gidersin?

– Peticik dedi, gidelim baalara taraşa...

O artık seslän aalayardı, neçinki bilärdi, ani pek kabaatlı kendi en paalı evdeki-
lerinin önnerindä.

– Etecek aaladın, gel içeri! – dedi malisi, öperäk onun yaşlarını.

– Söleyim mi bakana, ani seslämedin? – sordu mamusu.

Gani hızlandı mamusunun boynusuna da yalvardı, sölämesin bakasına. Pek utanardı, ani yaptı bu seslämemezlii hem bilärdi, ani o pek küsecek, var nasıl onu hiç bireri barabar almasın.

– Eer başka bölä yapmazsan, sölämeyecez bakana.

– Mamucuk, malicik, adêêrım sizä, ani şan-sora, sormadaan, evdän hiç bireri çıkmayacam.

Bu seremcedän sora Gani durduydu lafında. Peticiklän oynayarkan, söleyärdi ona da, seslesin mamusunu hem bakasını, bireri gittiynän, nası-nicä sorsun ya da sölesin, nereyi gider. Ölä düşer hepsi akıllı uşak-lar yapsın, neçinki ölä gözäl durêr, hem evdekilär kahırlanmêêrlar uşakları için.

Nikolay Baboglu

kanaattı – sevinirdi
strunga – koyunnarı saa-
mak için bir er
çelik – oyunun adı

1. Sän nasıl bulêrsın Peticii? E Ganiyi?
2. Nicä yalandırmış Peti Ganiyi?
3. Neçin Gani kıyışmazmış aula girmää taraştan sora?
4. Ne yalvarmış Gani mamusuna?
5. Nicä danışmış Gani mamusuna hem malisinä?

• *Oku bitki abzatı taa bir kerä da açıkla kendi duygularını.*

• **Dikatlı ol!** Teksti okuyarkan, bukvaları kaçırma hem da onnarı diistirmä.

29 Oku şiiiri demekli.

Canabiniz sevgili

Al dannarı karşılêêr kuşlar
Şen sesli türküyün.
Üürediciyi uşaklar –
Käämil üürenmäklän.
Olur aydın güneşi
Kaybedelim dä Sizensiz.
Canabiniz sevgili,
Uzun ömür, kısmet, saalık
Hiç brakmasın Sizi.

Sofiya Koca

1. Ne için sölenir bu şiiirdä?
2. Kimi üürenicilär kutlêêrlar duuma gününän?
3. Angı lafları biz kullanêrız, büyük hem saygılı insannara danışarkan? Bul onnarı da sırala.

- Uzun vokallı lafları bul, aazdan onnar için annat.
- **Canabin** lafinnan bir cümlä kur.
- Kendi kutlamak sözünü üüredicinä kur da tefterinä yaz.

30 Bir meraklı olayı, angısını sän geçirdin ya da gördün, aklına getir. Kur bir tekst bu temaya görä. İlkin annat, nicä olay çeketti, sora yazdır olayı, bitkisindä sölä, nicä olay bitti.

- Hazırlan bu meraklı olayı annatmaa.
- Kurduu teksti klasta annat.
- Bu tekst nesoy: annatma mı, fikirlemä mi osa yazdırma mı? Sölä.
- **Dikatlı ol!** Olayın paylarını sırasına görä annat. Herbir fikiri açık sölä.

SÖZLEŞMÄK LAFIN KURALLARI

1. Neeti hem situañıyayı hesaba alarak, bilmää, kimä hem ne söylemää.
2. Lafçıyı dikatlı hem saygıylan seslemää. Mimikaya, jestlerä, demekli konuşmaya dikatını çekmää, nazıklı lafları kullanmaa.
3. Dooru lafları kullanarak, açık, dolu fikirini açıklamaa, lafetmää.
4. Dialoga katılmaa, lafçıya läüzimni soruşları koymaa. Kendi bakışını raat söylemää, biri-birini annamaa deyni, çalışmaa.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Ana tarafım

işçi
çalışkan insannar
güneşli
eşil
çiçekli Moldova
nişan taşı
Kultura binası
Dimitri Kara Çoban adına Millet gagauz
muzeyi
bayrak
gimn
gerb
Dmitriy Savastin adına uşak resim şkolası

Şkola

kiyatları korumaa
kiyat sergeni
eni üürenmäk yılı
üürenmäk yılın çeketmesi
dooru/yanniş cuvap
toplamaa
çıkarmaa
katlamaa
bölmää
aklında tutmaa
bakışını annatmaa
yazmaa kurallara görä
çıkış yapmaa
işin sırasını annatmaa
aklında (ezber) söylemää

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

Bu banka anılmış bütün küüyä.

Büüklär, geçärkän başçanın yanından, herkerä bakarmışlar aulun üstündän, sevinärmişlär, ki Üç olak küüyündän çıkacak taa bir üürenmiş adam. Kimisi taa başça içinä girärmış.

Da tä gözäl günün birindä, açan Guguğa taman aralıktaymış, tokatçı açmış şolanın direktoru.

– Var mı nicä bän dä oturayım senin bankana, Guguğa?

– Otur, – demis Guguğa. – Ama ilkin al da i alma bizim başçadan.

Spiridon Vangeli

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Neçin bu banka anılmış bütün küüyä?
2. Büüklär neyä sevinärmişlär?
3. Kim gelmiş Guguğanın başçasına?
4. Guguğa direktora ne teklif etmiş?

ANNADALIM!

▼ Bul teksttä uzun vokallı lafları da sırala onnarı.

- *Bir uzun vokallı laflan kendi cümleleri kur da sölä.*

▼ Cümleleri oku. Sölemäk neetinä görä bu cümlelär nesoy? Açıkla.

Biz severiz Vatanımızı! Vatanımız – duuma erimiz.

YAZALIM!

▼ Şkola için **dört** cümlä kur da tefterinä yaz.

Yardımcı lafları kullan: gözäl, büük, klas, kiyat sergeni, yazmaa, okumaa, testä çiçek, dostlar, sevinmelik.

- *Cümlelerin sonunda dooru durguçluk nişannarını koy.*

- **Dikatlı ol!** Kendinä kontrol yap.

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA MEYVALIK

Tekrarlamak

Laf. Cümlä. Cümlelerin baş hem ikincili payları

- 1 Cümleleri oku. Resimnerä bak da maanasına görä läüzımnı lafları koy. İşi tamannamak için verili lafları kullan: *pandal, bostancı, karamuk, oloy, nar, turşu laana, marar.*

1. Bir ... kara üzüm çotukta asılı durêr.
2. ... kesti bir kan içli kazpuz.
3. Başçada ... büüyer.
4. Zeytindän çok ii ... olêr.
5. Mamu lafkadan ... getirdi.
6. ... kullanêrlar, ... kurarkan.

- Bunnar cümlä mi osa tekst mi? Nedän annadın?
- Cümlelär nedän kurulu?
- Cümleleri tefterinä yaz.
- Cümlelerin baş paylarının altını çiz.
- Angı paylara baş pay deniler? Neçin?

2 Oku cümleleri, yaz onnarı tefterinä.

1. Karpuzlar büüyêr bostanda. 2. Hergün biberleri sulêêrız. 3. İki alma düştü erä. 4. Baa bozumuna çıktılar hepsi insannar. 5. Kış için hazırladık kuru emiş. 6. Halaza susakları topladık da kuruttuk.

- Bul cümlelerdä baş paylarını da çiz onnarın altlarını.

Cümlelerin gramatika **temeli** – bu baş payları: **subyekt hem predikat.**

Güneş yısıdêr.

Yaamur yaayêr.

✓ Teksti oku. Neçin avtor koymuş tekstin adını bölä? Düşün.

ALMA AACI

Bütün kış Goguş idi idi tatlı almacık, armutçuk hem cevizçik. Fevralın ortasında Goguş tamannadıydı yaşını. Onu kutlamaa deyni, toplandıydı komuşuların hem senselelerin uşakları. Mamusu hazırlamıştı türlü imeklär, ama Vasi dädusu çıkar-mış maazadan bir büyük sepet taazä alma da demiş:

– Tuttum bu almaları, uşam, senin gününä deyni. İsteerim, ki sän dä olasın bu almalar gibi gözäl! Olsun saalıcaan, da yaza, almalar olduynan, genä iyeceniz.

– Almalar nezaman olaceklar ya? – sormuş Goguşçuk.

– Tä tezdä gelecek ilkyaz, alma aaçları açaceklar çiçek, da sora meyvalar olaceklar, – cevap etti dädu unukasına.

Dädunun başçasında vardı başka meyva aaçları da, ama alma aacın biri-si büüyärdi haliz evin yanında, kâr pençerenin boyunda. Çok kerä Goguşçuk siiredärdi içerdän, nicä onun dallarına konardı kuşçaazlar.

Bir-iki haftadan sora kaar eridiydi. Aullar boyunda, kuytularda, başladıydı peydalanmaa çimencik. Sıcak taraflardan sıricıklar dönärdilär, da ortalık sıkıklan do-luydu, sansın yarışardılar. Alma aacın tepesindä onnarın evceezi kakılıydı, nereyi türlü tüüceezlär taşıyardılar. Kara gargalar da havada uçuşardular, ortalı seslän hem baarışlan doldurardılar.

O günü sabaalendän güneş yazça yısıdarmış. Göktä yokmuş bir dä bulutçuk. Go-guşçuk, çıktıynan dädusunnan dışarı, görmüş, ani alma aacı üklü biyaz çiçeklän. Pek sevinmişti Goguş buna. Dooru sölediynän, diil okadar gözellä, nekadard ona, ani bundan sora läüzüm olsunnar almalar.

Birkaç gündän sora dallarda peydalandıydı yapracıklar, ama alma genä görünmüzdi. Taa biraz vakıttan sora çiçeklär silkindiydi. Onnarın erinä dallarda peydalandıydı ufak kirezçik gibi almacıklar.

Çok kerä sıcak günnerdä Goguşçuk oturardı dädusunnan alma aacın gölgesindä hem seslärdi dädunun bitmüz, meraklı masallarını.

Kendileri su istedikçä, dädu sorardı unukasına:

– Almacıkları da sulayacez mı?

– Hadi sulayalım, – hızlı kayıl olardı Goguşçuk.

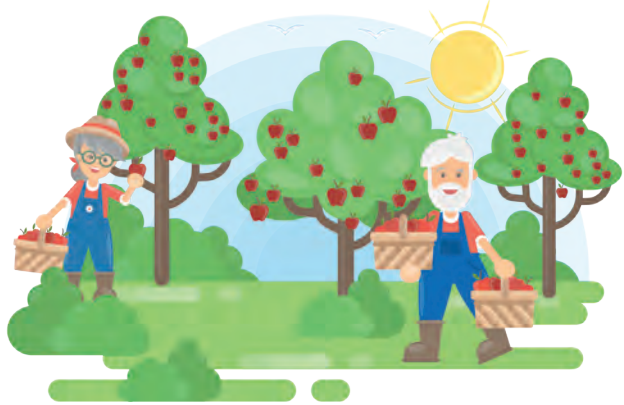
Günnär geçärdi, da Goguşçuk hiç annamadıydı, nicä almalar ilktän olduydu-
lar zerdeli kadar, sora – ceviz kadar, sora – Goguşun yumuruu kadar. İlktän onnar
eşildilär hem işiydilär, ama gün-
gündän, güneşä baka-baka, baş-
ladıydılar biyazımaa, sora da –
pembelenmää.

Ama vakıt geldi, açan aacı hiç
yoktu nicä tanımaa: olduydu ölä
gözäl. Aaçların dalları tıp-tıkıştı
almaylan.

Gelän-geçän mayıl olardı,
gördüynän hem dattıynan o kırmızı
yanaklı, sulu, şıralı hem tatlı alma-
lardan.

Goguş ta şindi seftä yaşamasında gördüydü kendi gözünän hem artık
bilärdi, nicä çiçektän alma olêr. Bu proşes geçärkän, Goguşçuk diildi sade siiredici,
ama yardımcıydı: **hoşlardı, yıslardı, bakardı.**

Goguşçuk pek sevinärdi, açan dädusu, başkasınnan lafedärkän, sölärdi, ani bu
almaları ona unukası büütmää yardım etmiş.

Konstantin Vasilioglu

1. Bütün kış Goguşçuk ne imiş?
2. Goguşun Vasi dädusu maazadan ne çıkarmıştı?
3. Goguş ne sormuş dädusuna?
4. Alma aacın birisi neredä haliz büüyärmiş?
5. Nezaman Goguş görmüş alma aacını, üklü biyaz çiçeklän?
6. Neyä Goguş pek sevinmişti?
7. Gelän-geçennär neyä mayıl olardı?
8. Goguş sade siirediciydi mi, almalar olunca, osa yardımcıydı da mı?
9. Neyä Goguş pek sevinärdi?

- *Tekstin temasını açıkla.*
- *Annat teksti sırasına görä.*
- *Nışannı laflar predmetlerin neyini göstererlär? Aazdan sölä.*

3 Oku teksti.

Üzüm çotukları peydalanmışlar çoktan! İhtärlar söleerlär, ani onnar peyda ol-
muşlar günün hem topraan kuvedindän.

İlk salkınnar üklüymüşlär tenäylän. Bir gündä sabaalendän avşamadan çibık-
lar filizlenärmişlär, çiçek açarmışlar, tenelär dolarmış şıraylan da olarmış.

O üzümnä, ani olarmışlar günduusuna karşı, kızıl olarmışlar, kırmızı dannar

gibi. Angıları da olarmışlar üülendä, olarmışlar altın, sarı gün gibi. Angıları da olarmışlar gün kauşmasında, olarmışlar dumannı-maavi, nicä avşam.

Butakım üzümñär almışlar günün hem gökün renklerini açık hem sıcak yaz günnerindä.

Nedän üzümñär renklerini almışlar?

- Yaz tefterinä **birinci** cümleyi, çiz baş payların altını.
- Subyektin altını bir çizgiylän çiz, predikatın altını – iki çizgiylän.

4 Oku cümleleri. Baş payların altını çiz. Neylän onnar benzeşerlär hem neylän ayırılêrlar? Bul.

- a) Otlar sallanêr. Kuşçaazlar uçuşêrlar. Kaçışêrlar karımcılar.
b) Lüzgerdä sallanêr üüsek sarı otlar. Çayır üstündä uçuşêrlar şen kuşçaazlar.
Otların içindä kaçışêrlar işçi karımcılar.

- Verili (a) bukvada cümleleri tefterinä yaz.

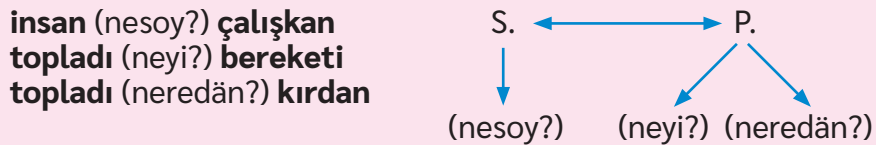
- **Dikatlı ol!** Tefterini kırıak kullan.

Laflar cümledä baalı biri-birinä maanayca. Ki bulmaa o lafları, angıları baalı biri-birinä maanayca, läüzım koymaa **soruş** bir laftan obürünä.

Örnek: Yamaçlarda büüdü üüsek otlar.
otlar (**nesoy?**) üüsek
büüdü (**neredä?**) yamaçlarda

Schema kurulmasının sıralı Çalışkan insan topladı kırdan bereketi.

5 Oku cümleleri. Noktaların erinä uyan adlıkları koy.

1. ... aacı büüyêr evin önündä. 2. Petilerin aulunda ... kökü salmış.
3. Bu sabaa ... yaadı. 4. Yukarda ... baardı, seläm etti. 5. ... başçaya çıktı
erik toplamaa. 6. Kanikulda ... Komrada **gittilär**. 7. Vatandan paalı ...
dünnedä yok! 8. ... yortusu yaklaştı.

Yardımcı laflar: yaamur, kirez, karamuk, kaku, turnalar, er, üürenicilär, Kasım.

- Yaz cümleleri tefterinä.
- Nişanna, angı söz paylarını göstererlär subyekt hem predikat.
- Nişannı lafların üstündä söz payların adlarını yaz.

6 Bilmeyceleri çöz.

Topun içi dolu kan,
Adresi onun – bostan.

(zuprak)

Uzaktan baktım – taş gibicä,
Yakına geldim – baş gibicä,
Kökünä saldım – toprak,
Elimä aldım – yaprak.

(anaal)

- Bulduu cuvaplarlan **birär** cümlä kur.
- **Birinci** cuvaptan kurulu cümlelerin ikincili paylarını sırala.
- **İkinci** cuvaptan kurulu cümledä gramatika temelini bul da altını çiz.
- Neçin cümlelerä lääzım ikincili paylar? Aazdan sölä.

7 Oku teksti. Neçin dut aacına toplanırmışlar uşaklar?

Ganilerin harman aulunda bir büyük dut aacı büümüştü. Her yılın o yapardı iiri kara dutlar. Dutlar bal gibi tatlı hem okadar çok olurdu, ani bütün maalenin uşakları etiştirämäzdilər onnarı imää. Dutlar başlardılar olmaa erken, başka erlerdä, beki, taa kızarardılar, ama Ganilerin dut aacı artık karardı.

Belli, ki ilkin olmuş dutlara toplanardı çok uşak – komşulardan da, uzak maalelerdän dä. Ganicik tä kabardı, ani onnarda en seftä olmuş dut vardı...

Nikolay Baboglu

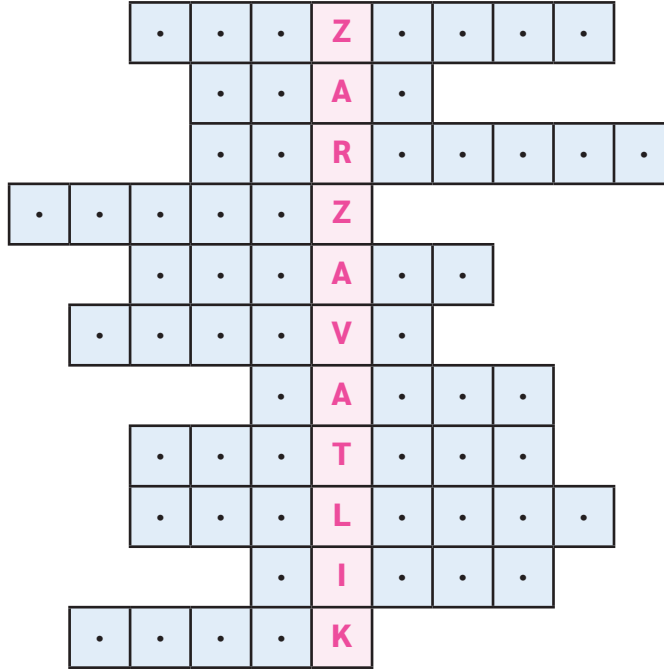
- Koy tekstin adını da yaz onu tefterinä.
- Bul **birinci** cümlelerin baş paylarını.
- Angı söz payını göstererlär predikatlar. Sölä.
- **Dikatlı ol!** Düşün dä sölä, angı zamanda kullanılmış bu teksttä işliklär?

iiri
maalä

8 Doldurun kafesçikleri.

- **Kullanın verili lafları:**
zarzavat, patlacan, kabak, biber, morkva, laana, suan, sarmısak, salata, kartofi, hıyar, karpuz.
- **Bulduu bitki lafı kısımnara bölün. Kaç kısım var bu lafta? Sıralayın onnarı.**

Kısım hem urgu

9 Oku lafları.

Kelek, ükletmää, nar, halaza, bostancı, **su-sak**, üüsek.

- **Yaz lafları tefterinä. Böl onnarı kısımnara.**
- **Nışannı laflarda urgu koy.**
- **Dikatlı ol!** Bir lafta kaç vokal sesi var, okadar da kısım var.
- **Bak resimä, ne bilersin susaklar için, aazdan annat.**

10 Kur ikişär laf:

1. Urgu düşsün birinci kısıma.
2. Urgu düşsün ikinci kısıma.
3. Urgu düşsün üçüncü kısıma.

kelek – kaun
soyu, angısının
kabuu çatlaklı

- Lafları tefterinä yaz, urguları koy.
- İki kısımnı laflan **bir** cümlä kur.
- Cümlelerin baş paylarının altını çiz, lăäzımnı kuralı kullan.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä yazıları dooru erleştir.

✓ Oku demekli şiiiri. Neylän geler Moldovaya güz?

GÜZ GELDİ MOLDOVAYA!

Güz geldi Moldovaya,
İnsannara **kismet**:
Kırlarda, bayırlarda
Pek büyük bereket.

Herersi alma **dolu**,
Herersi – **erik**...
Baaların içi doldu
Kepka hem pelik.

Gününä işleer **insan**,
Dinnenmāk hiç yok.
Ne işçi hem çalışkan
Gagauz adam!

Çin-sabaalendän **kıra**
Hepsicii gider.
Butakım gagauzlar
Herkerä işleer!

Konstantin Vasilioglu

1. Neçin insannar kismetli, güz geldiynän?
 2. Ne büüyey Moldovada? E Gagauziyada?
 3. Nicä gagauzlar herkerä işleerlär?
- *Nışannı laflarda aazdan urgu koy.*

çin-sabaalen – çok erken

11 Bilmeyceleri çöz.

Kelek-kelek üstüm var,
Çitili dā adım var,
Kabım gündä sararêr,
İçim tatlı et dolêr.

(...)

Bir bacaklı Toşi,
Kalpacı biyaz.
Onu sän gördüynän,
Bil, ani bu yaz.

(...)

- Yaz bilmeyceleri tefterinä, yannarina da – cuvaplarını.
- Kaçar kısım var 1-inci bilmeycenin herbir lafında? Say da sölä.
- Nasıl annamaa, kaçır kısım laflarda var?

12 Oku teksti. Nezaman peydalandı gagauz dilinin yazısı?

Çok vakit dilimiz kullanıldı yazısız. Dedelerimizin yazıları kaybeldilär **kervan** yollarında. Ama olaydılar da, eni **vakıtlara** uyamayaceydılar. Gagauzlar kullandılar kimi vakıtlarda başka dillerin yazılarını: grek, bulgar, rus, romın.

Ama lääzımdı kendi yazılarımızı düzelim. Bu oldu 1957 yılda, açan Moldovada kaavilendi **gagauz** dilindä yazılar. Çıkarıldı ozaman Devlet kararı.

Dionis Tanasoglu

- Koy tekstin adını da yaz onu tefterinä.
- Nışannı lafları tefterinä ayırı çıkar, kısımnara böl geçirmäk için.
- **Dikatlı ol!** Dionis Tanasoglunun laflarını aklında tut – gagauz dilini üüren hem yazıları kullan.

kervan yolları – istoriya
yolları
karar – rusça: reşenie

13 Oku lafları. Böl onnari kısımnara.

Bostan, mamu, enserlemää, sokak, karpuzluk, eşillik, bostancılık, meyvalık, bakınmaa, pençerä, şkola, penal, tefter, üüredici, musaafirlär, sesirgenmää.

- Yaz lafları üç direcä: 1-inci direcä – ikikısımnı lafları; 2-nci direcä – üçkısımnı lafları; 3-üncü direcä – dörtkısımnı lafları.
- **Dikatlı ol!** Yannişlık kaçırma. Kendini kontrol et.

Laf kuruluşu

Angı laflara deerlär birköklü? Lafın angı paylarınnan kurulêr eni laflar?

Lafın diişilmäz birtürlü payına **kök** deniler:

daa, daacı, daalık.

Birköklü laflara senselä lafları deniler:

baa, baalık, baacı.

14 Oku cümleleri.

Dädunun gözleri görer yufka. Ama gözlüklärlän dădu kâr kiyat ta okuyêr.

Yol üstündä oynamaa olmaz. Yorulduynan, yolcular oturdular dinnenmää aacın altında. Açlık getirärdi dolaylara **serin** hem **temiz** soluk. Daa içindän işidilärdi türlü kuş sesleri.

- Bul bu cümlelerdä birköklü lafları. İnandır dooruluunu.

- Açıkla onnarın maanalarını.
- Nışanni laflara yakın maanalı laf bul da yaz onnarı tefterinä.

Nesoy paylardan kurulu laflar?

Afiks – bu lafin parçası, o kullanılêr eni laf kurmaa hem lafin formasını diiştirmää deyni.

Bostan – bostan^{ci}, **dana** – danacⁱ, **yol** – yol^{cu};
adam – adam^{nar}, **el** – ell^{är}, **bän** – ben^{im}, **sinek** – sinek^{lerä}.

15 Kur da yaz tefterinä birköklü lafları, kullan verili afiksleri.

1. Laflardan *gez, gül, kır*, afikslärlän (-ıntı, -inti; -üntü).
 2. Laflardan *dost, üz, gün, kör, en, şen, bez, ük* afikslärlän (-luk, -nuk; -lük, -nük; -lik, -nik).
 3. Laflardan *genç, eşik, piliç, tauk, kloçka* afikslärlän (lar, -lär).
- Belli et laflarda kökleri hem afiksleri.

16 Oku. Topla lafları ölä, ki olsun söyleyiş.

Tatlı dil	oyunun da saadı .
Saalık taa	bilgiyi – kiyattan.
Altın çıkarêrlar er altından	paalı zenginniktän.
İşin var zamanı –	baldan da tatlı.

- Yaz söyleyişleri tefterinä.
- Açıkla onnarın maanasını.
- Nışanni lafları kısımnara böl, urgu koy.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä annaşılı yaz.

17 Oku lafları. Bul birköklü lafları da yaz onnarı.

1. Göz, gözlük, gözlemä, gözletmää, gözçü, gözäl.
 2. Buz, buzluk, buzaa, buz dolabı, buzçu, buzaacı.
 3. Yaz, yazlık, yazıcı, yazlamaa, yazın, yazadan.
- Nışanna lafların köklerini.
 - Hepsini mi lafları yazdın? Angı laflar zeedä? Aazdan sölä. İnandır.
 - **Dikatlı ol!** Kendinä kontrol yap.

18 Çöz bilmeyceleri.

Bän gözälim, kıvracık,
Gün gibi **tombarlacık**.
Yanaklarım kırmızı
Hem içim dä pek tatlı.

(...)

Düştü erä ikisi,
İşidilmedi sesi.
Kaçarak orayı gittik –
Zilceezlär çıktı...

(kire)

- Yaz bilmeyceleri tefterinä.
- Cuvaplarlan kur **birär** cümlä.
- Cümlelerin baş paylarının altını çiz.
- İkincili paylarını sırala. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär, sölä.
- Sırala sesleri nişannı laflarda.

Seslär hem bukvalar. Ses hem bukva analizi

19 Düşün da shemayı tamanna.

... → [a], [i], → [b – b']
Bukvalar → a, b, c
... → dostluk
Laf birleşmesi → kaavi dostluk
... → Kaavi dostluu nacak ta kesmäz.

- Annat herbir sıracık için.
- **Kaavi dostluk** laf birleşmesinnän kendi cümleni kur.

✓ Şiiri oku.

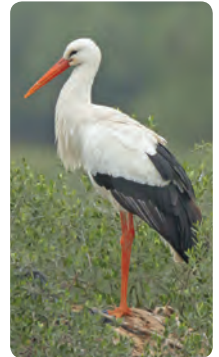
LELEK – UZUN AYAK

Düz çayırda, su içindä
Lelek – uzun ayak gezer,
Pek yıraktan o görüner
Hem kaaz gibi da yalabıyêr.

Kimi eri onun kara –
Sansın katran diimiş ona.
Açan konardı o erä –
Saza gibi ayaa benzär.

Lelek, uzun ayaksın sän,
Neçin uçêrsın sän **bizdän**?

Mina Kösä

1. Neçin lelää uzun ayak deerlär?
2. Kimä avtor lelää benzeder?
3. Nereyi „lelek – uzun ayak” uçêr? Nezaman hem neçin?

- Nışannı laflarda kaç ses hem bukva var, sırala.
- Bul incä vokallı lafları, sora da kalın vokallı lafları. Sırala onnarı.

20 Oku şiiri.

Neredä çok vitamin?

Alma, erik, armut hem şefteli,
Ceviz, zeytin, incir, sulu da zerdeli;
Taa vardır çoktörlü datlı emiş, meyva:
Güven, şıra dolu pandal üzüm, ayva,
Datlı nar, kirez hem dä çilek –
Büütmää ki bunnarı, läázım bilmäk.
Uşak doya-doya imiş hem metetmiş:
„Bu topraktan meyva-emiş
Türlü vitaminnär çekmiş!”

Sofiya Koca

- Neçin avtor bölä adlamış şiiri?
- Nesoy sän koyaceydın onun adını?
- Sırala meyvaların adlarını.
- Yaz onnarı tefterinä **iki** direcää: konsonnan bitän hem vokallan bitän.

Ses-bukva analizinin sıralı

1. Lafı kısımnara böl, urgu ona koy, kısımnarın sayısını yaz.
2. Kısımnarı paylaşır seslerä, herbir sesä karakteristika ver.
– vokal sesleri: incä hem kalın, urgulu hem urgusuz;
– konson sesleri: sesli hem sessiz, çetin hem yımışak.
3. Seslerin hem bukvaların lafta sayısını sölä.

Çimen – çi-mén, 2 kısım;
ç – [ç'] – konson, sessiz, yımışak;
i – [i] – vokal, incä, urgusuz;
m – [m'] – konson, sesli, yımışak;
e – [e] – vokal, incä, urgulu;
n – [n'] – konson, sesli, yımışak.

5 bukva, 5 ses

Laana – laá-na, 2 kısım
l – [l] – konson, sesli, çetin;
aa – [ā] – uzun vokal, kalın, urgulu;
n – [n] – konson, sesli, çetin;
a – [a] – vokal, kalın, urgusuz.

5 bukva, 4 ses.

21 Oku lafları.

Küü, **bacadan**, meşä, **çeketmiş**, yanêr, laana, ükletmää, pandal, marar, pındık.

- Yaz lafları tefterinä.
- Nişannı laflara aazdan ses-bukva analizini yap. Kullan verili tabliṭayı.

22 Oku lafları, koyarak kaçırılmış bukvaları.

Örnek: **B:N** → **B^äNⁱ** (^{bän}
^{bin}
^{ben})
T:ⁿ_k **D:L** **SE:**

sel – yaamur suları
tek – eşsiz

- Lafları tefterinä yaz da vokalların altını çiz.
- Sölä, nesoy konsonnar bu laflarda: yımışak mı osaydı çetin mi. Neçin?
- Üç laflan kur birär cümlä da tefterinä yaz.

23 Ses kaybelmiş.

Söleyiş, tanınmêêrsın,
Aç suratını!

Zerä zulum bukvacık
Bozêr pek adını.

1. Aç **kauk** düşündä em görärmış.
2. **Türkü** tersinä çevirmää.
3. Aalemin tauu **saaz** görünärmış.
4. Erin dâ kulaa **dar**.
5. Korku **yaayı** beklärmış.
6. **Baka** tütmeýincä, soba yısınmaz.

- Bul kayıp sesleri da dooru söleyişleri oku.
- Aazdan annat, angı bukvaları diıştirdin, dooru laflar olsunnar deyni.

24 Oku teksti.

Ceviz – büük faydalı meyva aacı. O **büüyer** aulda da, kırdä da, başçada da – hererdä. Onun kökleri derindä bulunêrlar. **Çeviz** aacı üüsek hem çevreli. **Üstündä** çevrä sarkık dalları var. Onun **çiçekleri** uzunca hem açık renktä.

Bir aaçtan var kolayı toplamaa iki-üç çuval ceviz. Cevizin içi pek nezetli hem datlı.

- Tekstin adını koy da yaz onu tefterinä.
- Okunmuş tekst maanayca angı tipä girer? Sölä.
- Nişannı laflarda bukvaları say, sora da sesleri. Angı laflarda ses bukvadan taa az? Neçin?

25 Oku lafları. Angı ses var hepsindä laflarda?

Çizmä, keçi, **bekçi**, **çetin**, ökçä, çuval, çöşmä, uçak, çekerdek, çavdar, çükündür, çaylık.

- Yaz lafları tefterinä alfabet sıralına görä.
- Nışannı laflara aazdan ses-bukva analizini yap.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä yazıyı dooru erleştir.

çaylık

✓ Şiiri demekli oku. Sanki avtor neçin şiiri bölä adlamış?

NE GÖZÄL!

Daa heptän siireklendi:
Herersi yaprak.
Er kilim gibi oldu:
Ne gözäl! Ya bak!

Yapraklar lüzgerciktä
Dayma fışirdêr.
Bulutlar, sürü olup,
Poyrazdan kaçêr,

Alçaklar hızlı doldu
Çok renkli yaprak.
Er kilim gibi oldu:
Ne gözäl! Ya bak!

Konstantin Vasilioglu

Turnalar bitki sesi
Göklerdän verer.
Daaların boyaları
Gözündä sener.

Aaçları da çır-çıplak
Güz birdän braktı.
Onnarın yapraklarını
Dolaya daattı.

1. Angı yıl zamanını poet yazdırêr?
2. Nasıl annadınız bunu?
3. Er nesoy olmuş?
4. Neylän yaşıştırêr avtor eri?
5. Aaçları ne çır-çıplak braktı?
6. Sän var mı gördüün bu gözellii? Annat.

çır-çıplak – yapraksız
fışirdêr – ses çıkarêr

26 Oku temaların adlarını. Bir temaya görä aazdan tekst kur.

1. Ya bak morkvaya!
2. Yazın hem güzün zarzavat başçasında.
3. Zarzavatlardan bän nesoy salat hazırlêrım (yapêrım)?
4. Angı zarzavatı bän severim hem neçin?

- Tekstin maanayca angı tipinä görä oldu: annatma mı, yazdırma mı osa fikirlemä mi?

Vokal garmoniyası

27 Oku teksti, koyarak kaçırılmış bukvaları.

Güzlän ilkyaz

Güzün fasıl tabiat – yaş...êrlar yannaşık ilkyazlan güz. Sarı yaprakl...r hem öt-eşil çimen. Kuru otların içindä may çiçekleri görüner. Sıcak güneş hem suuk lüzg...r. Senmäk hem dirilm...k. Şen kuş türküleri hem susluk.

Neçin avtor sayêr, ani güzün tabiatda (naturada) ilkyazlan güz kol-kola gezerlär? Teksttän lafları kulları da cuvap ver.

- Yaz teksti tefterinä.
- Çiz kaçırılmış bukvaların altını.

Ne o vokal garmoniyası?

Gagauz dilindä lafların taa çoyu yazılêrlar vokal garmoniyasına görä. Lafın ilk kısmında varsaydı kalın vokal, kalan kısmnarında da lâüzim olsun kalın vokal (a, o, u, ı, ê):

al-ma-lar, kız-çaa-z-la-rın, to-kat-lar-da.

Lafın ilk kısmında varsaydı incä vokal, kalan kısmnarında da lâüzim olsun incä vokallar (ä, ö, ü, i, e):

ip-le-rin, ev-ler-dä, kü-pe-le-ri-mä, kü-mes-tä, tel-ler-dä.

28 Oku lafları da diiştir onnarı örnää görä. Yaz lafları tefterinä.

Kaun, kirez, zerdeli, göl, alma, kaaz, el, koçan, ceviz, patlacan.

Örnek: suan – suannarda, suannara.

- Kalın vokalların altını çiz birär çizgiylän, incä vokalların da – ikişär.
- Lafları dooru yazmaa angı kural üüreder? Çalış açıklamaa onu.

29 Bak resimä. Kur bir annatma soruşlara görä. Koy onun adını.

1. Ne hem neredä toplêrlar uşaklar?
2. Kimä onnar yardım ederlär?
3. Neçin şkolacılar yardım ederlär bükle-rä bereketi toplamaa?

30 Oku lafları.

k t b s k d b	U	zu z z lu ru ruk ruk	k s k d t g g	Ü	r m m b f v v	E	k k s k k n ç	s s p p t t m	ER	gen en gel dä bää zi kez
---------------------------------	---	--	---------------------------------	---	---------------------------------	---	---------------------------------	---------------------------------	----	--

- Yaz lafları tefterinä virgül aşırı. Çiz yımışak konsonnarın altını.
- Angı laflarda konsonnar yımışak hem neçin? Sölä.

✓ Oku annatmayı dikatlı.

İİLİK

Yura sabaalen uyanêr. Pençeredän sokaa bakêr. Güneş şıarmış. Pek käämil günmüş.

Da Yuranın canı çeker naşeyssä, bir ilik yapsın. Tâ oturmuş o da düşünmeyä varmış:

– E ne islää olaceydı, olaydı, kızkardaşcım buulsun, bän dä onu kurtarayım!

Ama kızkardaşcı sansın yanındaymış:

– Batü, hadi çık benimnän dışarı oynamaa!

– Git başımdan, engel etmä bana düşünmää!

Küsmüş ona kızkardaşcı, çekinmiş bir tarafa.

Ama Yura hep düşünärmiş:

– Olur islää, olsa malinin üstünä yabanılar hızlansın, da bän onnarı tüfeklän urayım!

Malisi artık onun yanındaymış:

– Toplasana sofradan çanakları, gözelim.

– Topla kendin. Yok benim vakıdım!

Sade kafasını sallamış malisi.

Ama Yura genä düşünärmiş:

– Olur pek islää, Trezorka olsa düşün pınara, bän dä onu çıkarayım!

Trezorka, sansın işitmiş, ani Yura onun için düşünür, da artık onun yanındaymış. Kuyruunu sallayarmış:

– Ver bana, Yura, sucaaz, aazım kurudu!

– Git önümdän, görmeyim! Engel etmä bana düşünmää!

Kapêêr Trezorka aazını da girer çalılık içinä.

Yura gitmiş mamusuna da sorarmış:

– Nesoy bir ilik bän yapayım?

Suvazlamış mamusu onun kafasını da demiş:

canı çeker – isteer
engel etmä – dolaştırma

– Git, oyna kızkardaşçınnan, yardım et malinä sofradan çanakları toplamaa, ver Trezorkaya sucaaz. Da tä bu olacek senin iiliin.

Valentina Aleksandrovna Oseeva

1. Nicä Yura yardımcı olmuş kızkardaşçıına, malisinä, Trezorkaya, mamusuna?
2. Yuranın soruşuna mamusu ne cuvap vermiş?
3. Sän dä Yura gibi mi evdä yardım edersin? Annat.
4. Açıkla kafadarların önündä, nesoy iiliklär yapêrsın sän evdekilerinä hem dostlarına deyni.

- *Ayır teksttä **beş** incä vokallı laf da oku onnarı.*

31 Oku cümleleri. Yaz onnarı tefterinä.

Babu aaçtan toplamış bir sepetçik sarı armut. Kilidi bulamamışlar da baalamışlar kapuyu bir iplän. Kazan düşmüş da dalmış pınarın dibinä. Mani koymuş cebinä iki sakız. Dostlar biri-birinä herkerä koyêrlar omuz.

- ***Birinci** cümlelerin gramatika temelini göster.*
- ***Bitki** cümledä kalın vokallı lafların altını çiz.*

İkili konsonnar

32 Oku lafları. Diiştir onnarı, ki onnarda ikili konsonnar olsun.

Dil, ool, el, gül, gün, un, en, ben, şen, dal, göl.

- *Yaz lafları tefterinä.*
- ***Bir** laflan cümlä kur. Cümlelerin baş payların altını çiz.*

✓ Şiiri duygulu oku.

YAPRAK DÖKÜMÜ

Geldi renkli güz, altınnarlan
Doldu dolaylar hem sokak.
Cevizlär, kavaklar meşelärlän
Kär sepetlän dökerlär yaprak.

Uçêrlar, uçêrlar, uçêrlar
Sarılığıt, kızılığıt yapraklar.
– Altın yapraklar dökülerlär! –
Baarêrlar küüdä uşaklar.

Erdä onnar horu oynêêrlar,
Dokuyêrlar renkli kilimnär.
Bununnan onnar göstererlär,
Ki artık çorbacı – serinnär.

Günnär gün-gündän kısılêrlar,
Gecelär oldular pek serin.
Kayın aaçları altıncıklan
Giinmişlär herkezi, kär gelin.

Uçêrlar, uçêrlar, uçêrlar.
Sarılğıt, kızılğıt yapraklar.
– Altın yapraklar dökürlär! –
Baarêrlar küüdä uşaklar.

Bulutlar havada kaçınêrlar,
Yapraklar uçuşêrlar göktä.
Yorulduynan, topraa hep konêrlar,
Bulêrlar raatlık salt erdä.

Ana toprakta sän duuduysan,
Dedelär bulunarsa erdä,
Dostum, havaya eer çıktıysan,
Erken-geç dönecän sän erä.

Uçêrlar, uçêrlar, uçêrlar
Sarılğıt, kızılğıt yapraklar.
– Altın yapraklar dökürlär! –
Baarêrlar küüdä uşaklar.

Konstantin Vasilioglu

1. Nicä annêêrsın lafları: „sarılğıt, kızılğıt...”? Bu lafların maanasını annamarsaydın, mutlak evdä ana-bobana sor.
 2. Gecelär nesoy olmuşlar?
 3. Erä düşän yapraklar ne dokuyêrlar?
 4. Neredä yapraklar raatlık bulêrlar? Neçin?
 5. Neyä deniler yaprak dökümü? Şiirdän lafları kullın da cuvap ver.
- *Bul şiirdä yaprak dökümü için laf birleşmelerini. Oku onnarı.*
 - *Bul şiirdä **beş** laf ikili konsonnan da oku onnarı.*

raatlık
kүү

33 Bak resimä.

- Şiirdän „**Yaprak dökümü**” kullın laf birleşmelerini da kur onnarlan **dört** cümledän „**Altın yapraklar**” temasına görä bir tekst. Yaz onu tefterinä.
- **Dikatlı ol!** Tekstini annaşılı oku. Herbir lafı açık sölä.

34 Oku söyleyişleri.

1. Kiyat – bir dosttur, ondan da ii yoktur.
2. Para kaybettin – bişey kaybetmedin, vakıdı kaybettin – çok kaybettin, saallını kaybettin – hepsini kaybettin.

3. İşin var zamanı – oyunun da saadı.
4. İşləmedään, dinnenmāk tā yok.
5. Eri gözelleder güneş, adamı da – sade iş.
6. Pak soluk – saalın dostu.

- Bul söleyişlərdä lafları, angılarında var ikili konson, da yaz onnarı sol direcää.
- Bul söleyişlərdä lafları, angılarında var uzun vokal, da yaz onnarı saa direcää.
- 1-inci sepedä topla söleyişləri zaamet için.
- 2-nci sepedä dä – bilgi için.
- Bitki söleyişin maanasını açıkla hem kendi bakışını sölä.

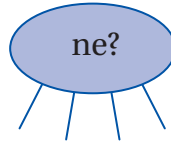
1-inci sepet

2-nci sepet

35 Erleştir lafları soruşlara görä.

Laflar: güllär, nallêêr, günnär, akıllı, eşilli, sabunnu, inneer, borannı, onnuk, yollanêr, çillener, yollar.

- Soruşlara görä verili lafları okçaazlara baala da sölä.
- Yaz onnarı tefterinä üç direcää:
nesoy? ne? ne yapêr?
- İkili konsonnarın altını çiz.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Meyvalık

zeytin
pındık
pandal
karamuk
nar
yaban üzümü

konserva zavodu
kaldırmaa
ükletmää
kuru emiş
zeytin oloyu
çotuk

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

Bütün kış Goguş idiymi tatlı almacık, armutçuk hem cevizçik. Fevralın ortasında Goguş tamannadıymı yaşını. Onu kutlamaa deymi, toplandıymı komuşuların hem senselelerin uşakları. Mamusu hazırlamıştı türlü imeklär, ama Vasi dädusu çıkarmış maazadan bir büyük sepet taazä alma da demiş:

– Tuttum bu almaları, uşam, senin gününä deymi. İsteerim, ki sän dä olasın bu almalar gibi gözäl! Olsun saalıcaan, da yaza, almalar olduynan, genä iyeceniz.

– Almalar nezaman olaceklar ya? – sormuş Goguşçuk.

– Tä tezdä gelecek ilkyaz, alma aaçları açaceklar çiçek, da sora meyvalar olaceklar, – cuvap etti dädü unukasına.

Konstantin Vasilioglu

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Angı yaratmadan alınma bu pay? Yaratmanın adını aklına getir.
2. Nezaman Goguş tamannadı yaşını?
3. Mamusu ne hazırlamış Goguşun duuma gününä?
4. Ne çıkarmış Goguşun dädusu maazadan?
5. Ne sormuş Goguş dädusuna?

ANNADALIM!

▼ Cümleleri oku. Onnarın baş paylarını bul da sölä.

Geldi renkli güz. Bulutlar havada kaçınêrlar.

▼ Oku lafları dikatlı da eklä lääzımnı afiksleri kendindän. Al hesaba, ani kimi laflardan var nicä kurmaa eni laf.

Kuş, el, gel, göz, kur, bak, gün, sat, in.

YAZALIM!

▼ Yaz cümleleri tefterinä. Yardımcı lafları erleştir erlerinä, koyarak onnarı lääzımnı formada.

Biz dün... alma. Gelän haftaya biz... gezintiyä. Bildır dädü bana... bir top. Koyunnarı aydadık...

Yardımcı laflar: çayır, almaa, toplamaa, gitmää.

- **Birinci** cümledä baş payların altını çiz.
- **Bul kalın vokallı lafı da onun altını çiz.**

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA ZARZAVATLAR

Birsoy paylı cümlelär

1 Oku cümleleri. Bul lafları, angıları hep bir soruşa cuvap ederlär.

1. Mamu, Peti, Maşi ektilər başçada çükündür, morkva, trup, sarmısak. 2. Yazıcılar yazêrlar uşaklara deyni annatma, şiiir, masal. 3. Moldovada var çok baa, daa, meyvalık. 4. Koli türkü çalêr, futbol oynêr, topu tutêr, ok atêr. 5. Vasi hem Peti okuyêrlar.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Bul birinci cümleinin gramatika temelini. Kaç subyekt var bu cümledä? Çiz subyektin hem predikatın altını. Koy onnara soruş.*
- *Bul cümleyi, angısında yok ikincili pay.*

Angı cümlä paylarına deniler birsoy paylar?

Cümleinin birsoy payları cuvap ederlär **bir soruşa** hem baalı **bir lafa**.

2 Oku teksti da koy onun adını.

Meyvalık hem zarzavatlık başçasından kaarä, gagauzlar evlerin yanında mutlak çiçek tä büüdärmışlär: laalä, gül, zümbül, zambak, menevşä, güz çiçää.

Nekadar gözäldir çiçek başçası. Olmalı, dünnedä yoktur insan, sevmesin onnarı. Çünkü onnar unudulmaz gözäl. İnsannar büyük sevgiylän ekerlär, dikerlär, sulêrlar onnarı. Onun için evlerin yanında, gözäl kilimciin korafları gibi, şılêrlar kırmızı, sarı, eşil, pembä, zambak çiçeklär.

Ama ev çiçeklerindän başka, pek çok çiçek taa büüyür kırlarda, daalarda, çayır-larda.

Acaba neçin gagauzlar evlerin yanında çiçek büüdärmışlär?

- **Birinci** cümledä çiçeklerin adlarını bul. Aazdan kur onnarlan birsoy paylı cümlä.
- Nesoy cümlä payı oldu o laflar? Sölä.
- Bitki cümleyi tefterinä yaz da birsoy payların altlarını çiz.
- **Dikatlı ol!** Cümleyi dooru geçir tefterinä.

3 Bul herbir cümledä birsoy payları. Açıkla, neçin onnar birsoy paylar.

1. Başçada büüyer salata hem biber.

büüyer (ne?) *salata*
biber

2. Kızçaazlar kaçınırdılar, şennenärdilär, oynayardılar.

kızçaazlar (ne yapardılar?) *kaçınırdılar*
şennenärdilär
oynayardılar

3. Üürenicilär büüttülär kartofi, laana, morkva, patlaca.

büüttülär (ne?) *kartofi*
laana
morkva
patlaca

Birsoy pay var nicä olsunnar cümlelerin **baş payları** da, **ikincili payları** da:

Vasi, Koli, Mani, Sofi gittilär parka. Daşa okuyêr hem yazêr.

Başçada büüyer kırmızı, pembä hem maavi çiçeklär.

4 Oku cümleleri. Bul onnarda birsoy payları.

1. Hepsi halkların var kendi dillerindä masalları, türküleri, söyleyişleri, bilmeyceleri, legendaları. 2. Gözäl gagauz dilimi severim, onu sesleerim, onu annêırım, onda okuyêırım, düşünerim, yazêırım, onu koruyêırım! 3. Çocuklar bobalarından üürenärdi ustalık, çiftçilik, çilingirlik zanaatlarına.

- Yaz cümleleri tefterinä, çizerek birsoy payların altını.

zanaatlar

5 Oku cümleleri. Birsoy payları okuyarkan, sayıklamak intonaşiyasını kullan.

Moldovada var çok alma, armut, üzüm, erik. Yazıcılar uşaklara deyni yazêrlar annatma, masal, şiir. Başçada büüyer patlaca, biber, morkva, laana, salata. Kati beener kıyat okumaa, şiir annatmaa, türkü çalmaa.

- Cümleleri tefterinä yaz.

- Bul cümlelerdä birsoy payları, çiz onnarın altını.
- Bul uzun vokallı hem ikili konsonnu lafları. Oku onnarı.

▼ Teksti oku.

DERMENDÄ

I

Gani sorêr bakasına, nereyi o hazırlanêr gitmäâ.
 – Gidecäm, çocuım, dermenä.
 – Bân sandım, tırlaya.
 – Tırlada büün koyunnarı güder ortaamız, Matvey batüm. Ama bizä lâázım oldu papşoy unu, da götürecez bir çuval dermenä üütmäâ.
 – Baka, alsana beni dâ dermenä.
 – Olur alayım, ama eşäâ aar gelmeyecek mi? Çuvalın yanında oturabilecân mi?
 – Oturacam, tırlaya nasıl gideriz? Bân sıkı tutunêrim, hiç düşmeerim.
 – İsläâ, – dedi bobası, – pin te burayı seme-rä, çuvalın yanına.
 Gani büyük sevinmeliklân erleşti semerin önünä çuvalan yannaşık. Bobası aldı edeenä eşäâ, da yollandılar dermenä.
 Hava lüzgerliydi, çocuk dedi bobasına:
 – Ne pek hızlı lüzgär üfleer, bozêr güneşli havayı.
 – İsläâ, ani eser, – dedi bobası Yorcı, – taa tez un üüdülecek.
 Gani meraklandı da o saat sordu:
 – Ama ne, lüzgär mi üüder un?
 – Belliki, lüzgär, o üfleer da çevirer dermenin kanatlarını, ama kanatlar da dön-dürerlär te o kayaları, angıların altında üüdüler un.
 – Baka, bân yoktur gördüüm, nasıl dermen örüyer.
 – Yoksaydı gördüün – te şindi görecân. Bile-rim, ani sän pek seversin çok iş görmäâ, onuştan seni dâ aldım dermenä.

Etiştılär kenara. Orada yıraftan göründü dermen. Onun kanatları doorudu-luydu lüzgerä karşı, dönärdilär hızlı. Bobası indirdi çuvalı eşektän, baaladılar onu bir çatıylan da makaraylan çektilär yukarı. Gani bobasınnan pindilär ora-yı merdivendän. Pek meraklıydı burası: türlü çarklar, gıcırdayarak, dönärdilär, kaya huruldardı, onun da altından bir kurnacıktan akardı ufacık papşoy uncaazı. Dermenciylän Ganinin bobası ikisi tutundular, elleşmäâ gibi, da kaldırdılar çuvalı dermenin sepedinä, da döktülär orayı teneyi.

semer – sedlo
 kaya – jernov
 çark – zubçatoo koleso

II

Dermenci baktı Ganiyə, diidi unnu elinnän onun ayaana da sordu:

– Sän dä mi, çocuum, geldin un üütmää?

– Geldi, – cuvap etti uşaan erinä bobası, – aldım onu, görsün, hep sorêr, nasıl lüzgär unu üüdärmiş.

– Te şindi görersin mi, nasıl döner kayalar da papşoy üüder?

– Görerim, – dedi Gani.

– Şindi insannar, – dedi dermenci, – taa çok motorlan üüderlär un, ama küüdä salt bir dermenimiz kaldı. Evel vardı beş-on dermen. Te orada, deredä, bir dä su dermeni vardı...

– Baka, baka, – danıştı Gani yavaşıcık bobasına. – E su dermeni nasıl?

– Te ölä, – dedi bobası, – bunu lüzgär haydêêr, ama onu – su haydêêr.

Gani pek annamadı, ama sustu, sesledi ötää dooru dermenciyi.

O sölärdi, ani şindi hepsi dermennär yıkılmış, su dermeni da bozulmuş, ama sade bu durêr, işleer. Tâ şindi, açan motor küü içindä durmuş, kırıklı olmuş, genä dermen läázım olêr.

– Läázım baari bu dermeni koruyalım! – dedi Ganinin bobası, – kalsın eskidän hem iş için, hem anılmak için.

Sora oturdular çuvalar üstünä, da dermenci söledi bir uzun masal. Masal bitincä, papşoy da üündü, çuval doldu. Kolverdilər genä o makaradan aşaa, üklettilər eşää da geldilər evä. Ganinin bu gün kaldı aklında.

Nikolay Baboglu

1. Ne için annadılêr bu annatmada?
2. Bobası Ganiyi nereyi almış?
3. Nelär Gani üürenmiş dermen için?
4. Dermen nicä işlärmış?
5. Neçin çok önemniymiş lüzgär essin?
6. E su dermeni nasıl işlärmış? Ona ne yardım edärmış işlemää?
7. Neçin bu gün Ganinin aklında kaldı?
8. Bul o eri, neredä dermenci annadêr dermen için, da taa bir kerä oku.

- **Teksttä bir annatma, bir soruş hem bir izin cümlä bul da sölä.**
- **Göster sesin üüsekliinnän durguçluk nişannarının kullanmasını. Neçin onnarı kullandın, annat.**

6 Oku teksti.

Bizim başçada var çok türlü meyva aaçları. Onnarın arasında var alma, erik, ki-rez, abrikos, ayva, şefteli, ama hepsindän taa pek bän beenerim o bizim iki armut aacını. İksinin dä onnarın boyları üüsek, ikisi dä kıvracık. Onnarın yapracıkları kü-çürecik, çetin hem yalabıyêrlar. Güzün bitkisindä ikisindä dä armutlar asılı durêrlar.

İksindä dä fidannarda armutlar olêrlar iiri, gözäl, şıralı hem pek tatlı.

- Yaz teksti tefterinä.
- Bul cümleleri, angılarında var birsoy paylar.
- Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Angı laflara onnar baalı? Nesoy cümlä payı onnar? Neçin? Nicä onnar baalı biri-birinä?

Nicä baalı biri-birinä cümlelerin birsoy payları?

Cümlelerin birsoy payları baalı sayıklamak intonaşıyasınnan ya da baa-layıcılarlan **hem, ama**.

*Kati **hem** Grişa gidärdilär şkolaya **hem** lafedärdilär.*

*Tabiat bizä dayanêr, **ama** prost etmeer bizim yannışlıklarımızı.*

7 Oku teksti. Koy tekstin adını.

Geldi güz. Kimi kuşlar, ani türkülerinnän başçalarda, baalarda, daalarda, mey-valıklarda ilkyazın hem yazın şennedirärdilär bizi, güzün uçêrlar sıcak taraflara. Sürü-sürü toplaşêrlar, uçuşêrlar, dönüşêrlär da sora alatlan giderlär. Angıları yalnız, angıları eşlerinnän, angıları sürüylän giderlär. Kimi kuşlar dayanamêêrlar bi-zim sert ayazlarımıza. Var nasıl donsunnar kışın. Hem bu vakıt neredä bulur on-nar kurtçaaz, böcecik hem toomcaaz, imää deyni? Bu beterä güzün onnar uzak erlerä, üülen tarafına uçêrlar, neredä onnara hazır yaz sofrası. Uçarak, onnar bayırları, kırları, dereleri hem denizieri dä geçerlär.

Uydurulma tekst

- Böl teksti paylara.
- Annat onun herbir payını.
- Yaz teksti tefterinä, herbir payını abzaştan çeket.
- Bul teksttä birsoy payları, çiz onnarın altını.
- Açıkla virgüllerin koyulmasını. Nicä baalı biri-birinnän birsoy paylar?

Nezaman birsoy payların arasında koyulêr virgül hem nezaman koyulmêêr?

Cümlelerin birsoy payları ayırılêrlar biri-birindän **virgüllän**.

Vani, Mani, Peti, Marina gittilär patlacan toplamaa.

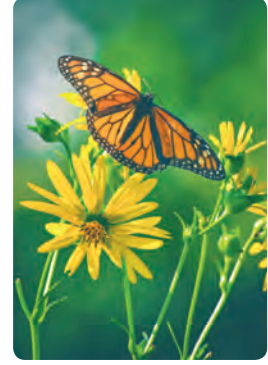
8 Oku cümleleri.

1. Kelebeklär dönüşärmişlär çiçeklerin üstündä.
2. Kelebeklär dönüşärmişlär, uçuşarmışlar çiçeklerin üstündä.
3. Kelebeklär dönüşärmişlär hem uçuşarmışlar çiçeklerin üstündä.

4. Kelebeklär dönüſärmiſlär, uçuşarmıſlar, toplanarmıſlar çiçeklerin üstündä.

- Çiz cümlelerdä baş paylarının altını. Koy onnara soruş.
- Shemalara bak da uydur cümleleri. Neylän onnar başkalanêrlar? Sölä.

- 1) _____ .
- 2) _____ , _____ .
- 3) _____ hem _____ .
- 4) _____ , _____ , _____ .

Bir cümledä var nicä olsun birkaç subyekt bir predikatta ya da birkaç predikat bir subyekttä. Bölä subyektlärä hem predikatlara **birsoy** deniler. Onnar sayıklamak intonaſiyasınnan sölenêrlär.

Aaçlar, otlar sararardılar. (____), (____) – birsoy subyektlär.

Yapraklar uçuşêrlar, düşêrlär. (____), (____) – birsoy predikatlär.

9 Oku. Kur da yaz tefterindä cümleleri verili shemalara görä.

(____) hem (____) başçada büüyêrlär.
Kızlar hem çocuklar (____), (____), (____).
Yazın käämil çalêrlar (____), (____), (____).

10 Oku soruşları hem ver onnara yazılı cuvap.

1. Angı aaçlar büüyêrlär bizim taraflarda?

2. Angı çiçeklerin adlarını sän bilersin?

3. Angı zarzavatları toplêêr insan güzün zarzavatlıkta?

4. Angı hayvannar yaşêêrlar daalarda hem kırlarda?

5. Angı meyvaları toplêêr insan güzün meyvalıkta?

6. Angı ev kuşlarını kullanêr adam?

- Cuvaplarını yaz tefterinä, çalış birsoy paylı cümleleri çeşitlemää (olsunnar baalayıcıylan da, baalayıcısız da).

Örnek: Undan yapılêr ekmek hem kolaç, çörek hem gözlemä, akıtma hem lalangı, piinirli hem kıvrıma.

() hem (), () hem (), () hem (), () hem ().

✓ **Demekli oku šiiri.**

MALİ

Mamu, baka yok evdä,
Bütün gün hep zaamettä,
Mali bizi doyurêr,
Eznikleri suvazlêêr,

Üülenniktä yattırêr,
Cicilerimi **toplêêr**...
Sora genä iş yapêr.

Todur Zanet

1. Kim doyurêr uşakları, mamuytan baka yokkan evdä?
2. Doyurmaktan başka, ne yapêr mali?
3. Sora genä mali ne yapêr?
4. Üüren šiiri kiyatsız sölemää. Malinä onu demekli sölä.

• *Nışannı laflar angı söz payı olêrlar? Sölä. İnandır dooruluunu.*

11 Oku teksti. Angı cümlelär uygun verili resimä?

Güzün

Kızçaazlar hem çocucaklar şkolanın önündä dikerlär fidan. Kaazlar ördeklär hem leleklär hazırlanêrlar sıcak taraflara uçmaa. İnsannar artık bitirdilär işleri kırlarda. Üzümnär toplanmış, zarzavatlar maazada, meyvalar da erleştirilmiş.

Çiftçilär var nicä dinnensinnär, ilkyaza hazırlansınar, ev işlerinä baksınar.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Koy, neredä lääzım, virgül birsoy payların arasında.*

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Zarzavatlar

laana (turşu) suyu
halaza
susak
bostan
bostancı

karpuzun göbää
kelek
kaun
mantar
nohut

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

Bostan şansora olduydu bütünnä. Çok ta susak büümüştü o yıl. Bostanı bozduynan, bir taliga sade susak evä getirdiydik. Hepsinä komşulara da birär susak verdidyk. Bütün maalä kaşıkları o susaklarda tutardı.

O yıl haliz dä çok bereket olduydu. Karpuzlar, kaunnar kabak kadar büümüştilär. Bir sırada, bordeydän diil uzak, bir karpuz büümüştü pek. Ona biz nışan koyduyduk. Her gün dä dolaşardık onu. O hep büüyärdi. Gözäl dä olduydu, korafılı, alaca.

Nikolay Tanasoglu

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Nesoy bereket bostanda olmuştu o yıl?
2. Nekadar susak evä getirmiştilär?
3. Bütün maalä susaklarda ne tutarmışlar?
4. Neredä bir büyük karpuz büümüştü?
5. Nesoy olmuş karpuz?

ANNADALIM!

▼ Bul teksttä birsoy paylı *bir* cümlä da oku onu.

▼ İlerlet sıracıkları, birsoy paylı lafları ekleyerek. Oku onnarı.

Güneş (nesoy?)..., ..,

Şkolanın önündä (ne?) ..., ..., ... büüyär.

YAZALIM!

▼ Yaz cümleleri tefterinä, nışannı lafları birsoy paylı laflara diiştirerek.

Başçada uşaklar meyva fidanı diktilär.

Başçada üüenicilär zarzavat topladılar.

Kapu önündä çiçeklär büüdülär.

Daadan kızlar emis getirdilär.

LİTERATURA BİZİM YAŞAMAMIZDA BİBLİOTEKA

Tekst. Tekstin teması hem öz fikiri

1 Bak resimä. Kur dört cümledän bir tekst da yaz onu tefterinä. Tekstin adını koy.

1. Nereyi üürenicilär gelmişlär?
2. Bibliotekanın içi nesoy?
3. Ne yapêrlar kızçaaz, bibliotekacı?
4. Neredä oturêr çocuk? O ne yapêr?
5. Kiminnän üürenicilär lafederlär?

kompyüter

Yardımcı laflar: stelaj, sergen, meraklı, renkli, bibliotekacı, temiz.

- Koy üürenicilerin hem bibliotekacıların adlarını.
- Tekstin **çeketmesini**, **temel payını** hem **bitkisini** hesaba al.
- Kurduu teksti annaşılı yaz, yannişlık kaçırma.
- **Dikatlı ol!** Teksti tefterinä dooru erleştir.

Ne o tekstin teması?

Baalantılı sözä **tekst** deniler. **Teksttä** cümlelär baalı biri-birinä maanayca. Tekst kurulêr bir **temaya** görä.

✓ Oku dikatlı teksti.

MAAVİ YAPRAKLAR

Katidä varmış iki eşil kalem. Länada hiç bir dä yokmuş.

Tä bu üzerä Länä yalvarêr Katiyä:

– Versänä bana eşil kalemini!

Kati ona deyärmış:

– Soracam mamuya.

Ertesi günü ikisi dä gelerlär şkolaya.

Länä sorêr:

– Mamun izin etti mi?

Kati, soluunu salverip, deer:

– Mamu izin etti, ama bän batüya taa hiç sormadım.

– Da sora ne, sor batüna da, – demiş

Länä.

Ertesi günü Kati genä geler.

– Ne, izin etti mi batün? – sorêr Länä.

– Batüm izin etti, ama bän korkêrım, sän onun özünü kırmayasın.

– Bän enikunuca, – demiş Länä.

– Bak, – demiş Kati, – yonma onu, pek bastırma hem dilinnän tükürüklämä.

Hem çok ta pek resimnämä.

– Bana o läázım, sade aaçların yapraklarını hem çimeni eşil boyamaa.

– Bu artık çok olacak, – demiş Kati hem kaşlarını dürmüş. Burnusunu da neçinsä buruşturmuş.

Bakmış ona Länä da çekinmiş bir tarafa. Almamış kalemi. Kati şaşmış bu işä da hızlı gitmiş onun yanına.

– Da ne sän? Tä al, vererim!

– Diil läázım, – cevap etmiş Länä.

Urokta üüredici sormuş:

– Neçin, Länkacık, senin aaçlarında maavi yapraklar?

– Yok eşil kalemim.

– Bän ona vererim, ama o istämeer almaa.

Bakmış üüredici ikisinä da demiş:

– Läázım otakım vermää, ki olsun nicä almaa da.

deyärmış
diil läázım

Valentina Aleksandrovna Oseeva

1. Ne istemiş Lăna Katidăn?
2. Kati ne deyărmiş Lănaya?
3. Neçin Kati „kaşlarını dürmüş, burnusunu da buruşturmuş”?
4. Neçin Lăna istămemiş Katidăn kalemi almaa?
5. Neçin Lăna aaçlarda yaprakları maavi boyamış?
6. Taa bir keră üüredicinin sözlerini oku da maanasını açıkla.

- *Sölă annatmanın temasını.*
- *Tekstin içindekiliini kısıdan kendi laflarınnan annat.*
- *Açıkla tekstin öz fikirini.*

2 Oku teksti.

Kasım

Gagauzlar Kasım gününü ya da Ay Dimitri gününü ayoğlu sayêrlar. Hepsicii-ni, kimin adı Miti, Dimitri, Mitricik, bu gün kutlêêrlar, saalık, kısmet onnara dua ederlăr.

O küülerdă, neredă kliselerin adı Ay Dimitri, Kasımda kurban yapêrlar.

Kasımda evă koyunnarı sürüdăn ge-tirerlăr. İnsannar harmanda, tarlada iş-lerini bitirerlăr, evlerină toplanêrlar. Bu yortudan sora artık kış sayılêr.

Gagauziyada bu gün insannar işă gitmeerlăr, çünkü bu gün yortu sayılêr.

Senin aylendă nică Ay Dimitri yortu-sunu kutlêêrlar? Annat.

- *Açıkla tekstin temasını hem onun öz fikirini.*
- *Nică baalı biri-birină bu tekstin teması hem onun öz fikiri?*
- *Bul teksttă birsoy paylı cümleyi da yaz onu tefterină. Çiz birsoy payların altını.*

Ne o tekstin öz fikiri hem adlaması?

Tekstin öz fikiri – o fikir, angısını istedi sölemăă avtor. Tema hem onun öz fikiri herkeră baalı biri-birină.

Adlamaa – tekstin adını koymaa.

3 Oku teksti. Neçin Zaarinin kulakları kızarmış?

Yaşayarmış bir karı hem onun küçük çocucaa Zaari.

Günün birindä onun mamusu gitmiş su getirmää.

Bu vakıt şiret Zaari pinmiş masa üstünä, açmış dolabı da istemiş dolaptan bir bomboni almaa. O dirsäännän ilişmiş çaşkanın birisinä. Bir gözäl çaşka düşmüş erä da kırılmış.

Açan mamusu görmüş, ani çaşka kırık, sormuş:

– Zaari, kim kıldı çaşkayı?

– O kendisi kıldı, – demiş Zaari. – Dolaptan atladi erä da kırıldı.

– E neçin senin kulakların, kan gibi, kırmızı? – sormuş mamusu.

– Bilmeirim, – demiş Zaari, ama kendisi birdän kulaklarından tutunmuş. Onnar utanmaktan yanarmışlar.

– Sän bilmeersin, ama bän bilerim, neçin onnar kırmızı.

– Neçin? – soruvermiş Zaari.

– Neçinki sän yalancı, ama kulakların namuzlu. Onnar senin için utandılar, onuştan kızardılar. Yalancıların kulakları herkerä kırmızı.

Konstantin Vasilioglu

- Okunmuş tekst maanayca angı tipä girer? Sölä.
- Koy tekstin adını da aazdan sölä.
- Bul da sölä o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri.
- Teksttän verili adlıklara birär nişannık skobaların içindän çıkar, laf birleşmesi kur da tefterinä onnarı yaz: **Zaari, çaşka, kulakları (kırmızı, gözäl, küçük, namuzlu).**

4 Oku teksti.

Kiyat – bizim dostumuz. Bunu hepsimiz bileriz.

Kiyat – bilgi sızıntısı. **Büük zenginniklär açêr kiyat bizim önümüzä.** Kiyat annadêr bizä, nicä çiftçilär büüderlär ekmek, ustalar kaldırêrlar kasabaları, nicä üürenmişlär raketaları kosmosa kaldırmaa.

Vardır mı düşündüünüz, kaç kişi hem nekadardır vakıt yazêrlar bir şkola kiyadını?

Eer herbir şkolacı koruyarsaydı kendi kiyatlarını, onnarı olacek kolayı kullansınar taa başkaları da.

Koruyun kiyatlarınızı! Okuyun onnarı hem sevin!

Konstantin Vasiliogluya görə

işleyärdi

- *Koy tekstin adını. Yaz teksti tefterinä.*
- *Açıkla tekstin içindekiliini.*
- *Okunmuş tekst maanayca angı tipä girer? Sölä.*
- *Bul teksttä verili söleyişi da oku onu.*
- *Nışannı cümlelerin baş paylarının altını çiz.*
- **Dikatlı ol!** *Tut yazdıı tekstin maanasını aklında da kullan onu.*

5 Çöz bilmeyceleri.

Geldi bizä eni yılda,
Kalın, nicä tepä kırdä.
Ama her gün inceldi,
Bitkidä dä kaybeldi.

(...)

Küçük kuşcaaz
Uşaklara izin verir:
– Üürenin, dinnenin.

(...)

- *Kur cuvaplardan **birär** cümlä da tefterinä yaz.*
- *Cümledä baş paylarının altını çiz.*
- *Birinci bilmeycedä nışannı laflara karşı maanalı laf bul, aazdan onnarı sölä.*
- **Dikatlı ol!** *Bilmeyceleri dooru çöz.*

6 Oku teksti.

İstemäzmiş İlişka uroklarını üürenmää da sormuş mamusuna:

– Ne yapardı senin boban ilerki vakıtlarda?

– Kırdä işlärđi.

– Ama şkolada o üürendi mi?

– Dädun şkolada hiç üürenmedi. Bilmäzdi ne okumaa, ne dä yazmaa. Ama işini pek islää bilärđi.

– Mamu, bän dä üürenmeyecäm. Ar-
tık okumaa-yazmaa bilerim.

Benim dädum bukadar da bilmäz-
miş, ama işlemää becerärmış.

1. Dooru mu düşünmüş İlişka?
2. Var mı nicä olmaa uçakçı, gemici,
şofer, doktor, üürenmedään? Neçin?

- *Koy tekstin adını da teksti tefte-
rinä yaz.*
- *Bul teksttä üç uzun vokallı laf, çiz
altını.*
- *Bul o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri, da çiz onun altını.*

Tekstin strukturası

7 Oku teksti.

Ekmek, sıcak ekmek! Ona evallaa gelir her bir insan – küçük olan da, büyük olan da. Büün dä tutêrim aklımda, nicä uşaklımda, malimin dolayında atlayarak, sevinärdim, açan o çıkarardı fırından sıcak ekmekleri.

Ölä kalmış, ölä dä gider: dünneyi ekmek tutêr. Bezbelli, ondan çekiler, ki ihtârlar, ekmää erä düşürdüynän, çabuk onu kaldırêrlar da öperlär, sayıp kendilerini büyük kabaatlı ekmään önündä. Ekmek besleer diil sade insannarı, ama kurt-kuşu da.

Nekadar kuvet hem havezlik harcêêrlar kırcılar ekmek büütmää! Biz büün dee-
riz tatlı laf çiftçilerin adlarına, sayêrız onnarı altın elli insannar, zerä onnarın elleri
ekmää kokêrlar, o ekmää, angısı dünneyi tutêr-bakêr.

Mina Kösä

1. Kim evallaa geler ekmää?

- *Tekstin temasını açıkla.*
- *Okunmuş tekst maanayca angı tipä girer? İnandır.*
- *Bul o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri, da oku onu.*
- *Bul söyleyişi da yaz onu tefterinä.*
- *Yaz tefterinä üç soruş okunmuş tekstä görä, angıları çeketsinnär butakım: Kim? Nezaman? Neredä?*

8 Herbir sıradaki laflardan cümlä kur, da tekst olsun.

Poyraz, lüzgerli, eser, suuk.
Yapraklar, sarı, düşerlär, aaçlardan, erä.
Gecä-gündüz, yaamur, çiser, sık.
Yalabıyêr, aaçlarda, sabaalen, kraa.

- *Tekstin adını koy. Yaz onu tefterinä.*
- **Dikatlı ol!** Kendini kontrol et.

✓ Oku masalı.

DÄDU HEM BABU

*Masal, masalı atladı,
Masal küpü çatladı,
Bir masalcık atladı...*

Varmış bir vakıtlar bir dăduylan bir babu. Dădu pek inatmış, babuylan ayırı yaşarmış. Babunun evi mercimektänmiş, dădunun da tuzdanmış.

Bir kerä babu koymuş kaynatmaa bir çüven mercimek da gitmiş komuşuya:

– Dădu, birazçık ödünç tuz versänä!

– Sauş başımdan, babu, vermeyecäm, – bişeyisiz üfkelenmiş dădu.

– Bolay, – demiş babu, – yaasın bir büyük yaamur da eritsin senin evini, da kalasın sän, inat dădu, dışarda!

Babu lafını kesär-kesmäz, başlamış bir çıvgın, bir kıyamet!... Üç gün, üç gecä dinmemiş çoban yaamuru. Dădunun tuzdan evi erimiş, bitmiş, babunun sa mercimektän eşermiş. Ama dışarda yaamur hep taa yaayarmış. Dădu üşümüş da, dişlerini takırdadarak suuktan, gelmiş babunun pençeresinä da yalvarmış:

– Babu, sade hayada kolver, bir köşeciktä durayım, yaşım, pek üşüdüm, hiç unutmam senin iiliini, brakma öleyim...

– Açan bän biraz tuz istedim, verdin mi? – sormuş babu. – Te şindi sän dă dışarda don!

Dădu bir-iki kerä yutkunmuş da sora genä yalvarmaa çeketmiş:

– Babu, yapma ölä, oldu ne oldu, unut eski acıları, baari hayadın bir köşeciinä kolver. Benim ihtär canımı acı...

Babu sa bir islää, cana yakın kariymış, dönmüş da acımış däduyu. Usulunnan çekmiş rezeyi da kolvermiş onu hayada.

– Sade te o köşeciktä durasın! İştittin mi?

– Saa olasin, babu, saa olasin, islää, ani buracaa kolverdın, buna şükür! – demiş göz boyacı dädu.

Kendisi babu içerinä girmiş, ardına da kapuyu islää kapayıp, sobasına dayanmış. Hayatta sa lüzgercik esärmış. Dädu, yaş, hiç yısınamazmış. Başlamış babuya genä yalvarmaa:

– Babu, sana yalnız sıklet gelmeer mi? Babu, sän uyudun mu, ne susêrsın?.. Babu, içeri beni kolversänä, süpürgä ardında duracam.

– Sän, dädu, kalın suratlı olma! – üfkeli ses vermiş babu, – bozma raadımı, zerä, çıkıp, oradan da uradacam.

Ama hele kimä sän annadacan! Dädu susmazmış, hep ardırmış babunun ölä dä yorgun başını... Yok näpsin babu, kurtulsun zivirtidän deyni, kolverer däduyu içeri, ama sımarlêêr:

– Tä süpürgä, onun ardından çıkmayasın!

– Saa ol, babu, saa ol, ani buracaa kolverdın, süpürgeciin ardından hiç çıkmayacam, başımı da göstermeyecäm!

Ama halizdän, dädu başka fikir kullanarmış – okadarcık bakarmış – ayaanı içeri atsin...

Avşammış. Babu çekiner kümbe-tin üstünä yatmaa. Dädu oradan genä çekeder:

– Babu-u-u-u, kümbetin boycaazında kimsey yok, ercäöz boş, brak-sana oracıkta yısınayım!

– Dädu, erinä kanaat ol, zerä onu da kaybedecän, – därmış babu. Ama dädu sansın hiç işitmäzmiş. Kurt gibi ikidä-birdä babunun canını törpülärmış:

– Babu, kümbet boycaazına geçeyim mi? Babu, hadi yapma ölä, kolver geçeyim! Geçeyim mi? Geçerim...

Ne yapsın babucuk, demiş geçsin, da baari ceremenin zivirtisindän kurtulsun...

törpülärmış

Dädu kümbet boyunda yısınmış, rubalarını kurutmuş, sora gecenin vakidında, hiç babuya sormadaan, girmiş köşeyä da kümbetin köşesini kaplamış. Taa sabaa-yadan orada yannarını yısıtmış.

Sabaalen babu saletmiş kümbet üstündän inmää, ama hiç yokmuş nereyä bas-sın, ne kalmış däduyu çiinesin:

– Ah, kurtlar iyäydi senin başını, sän, kalın suratlı, ne aarêersın burada? Kimä sordun da köşeyä geçtin?

– Kimä sorayım, sän uyuyardın? – cuvap etmiş dädu, – dedim, bän dä köşedä sı-cacıkta dinneneyim, ne, sade sän mi isteersin raatta uyumaa, ne senin can, benim dä patlaca mı?

Babu şimdi artık görmüş, ani hiç diilmiş läázım däduyu hayada da kolversin, ama artık geçmiş, yokmuş ne yapmaa.

– Çekin, utanmaz dädu, bir tarafa, da kümbet üstündän ineyim.

– Çekinmeyecäm! – inadına yaparmış dädu.

– Çekin, üstünä basacam!

– Çekinmeyecäm!

– Sauş oradan!

– Sauşmayacam!

Babu başlamış aalamaa, da sade ozaman dädu azıcık er yapmış babunun ba-caana kadar, insin kümbetin üstündän deyni... İndii gibi, babu çekeder kendi içer izmetinä. Hepsini işlerini başardıynan, alêr bakırları da gider suya. Ama dädu tezi-cik onun ardına kapamış kapuyu da sürmüş rezeyi, sora pinmiş kümbetin üstünä da kaplamış babunun erini. Babu gelir sudan, indirer bakırlarını omuzundan, oyani-buyanı – kapu rezeli! Sesedärmiş däduya:

– Dädu, sän neçin sürmeledin kapuyu? Çabuk aç, gireyim içeri!

Dädu sansın hiç işitmäzmiş.

Babu genä:

– Dädu, kapuyu aç!

– Açmayacam, dışarda dur! Beni nicä dışarda suukta tutardın.

– Şimdi dä sän dur! – cuvap edärmiş kümbet üstündän dädu.

– Dädu, kapuyu aç! Ev benim!

– Seninseydi, ne?

– Kapuyu aç!

– Açmayacam!

İnat hem fena, pek kalın suratlı däduya babucuk hiç yokmuş ne yapsın. Otur-muş pençerä boyunda da aalarmış. O bölä aalayıp-durarkan, bir kuancık peyda-lanmış, konmuş babunun yanına da sormuş:

– Babu, ne aalêersın?

– Ne aalamayım, dädu evimä girdi da içyanında kapuyu sürmeledi. Beni içeri kolvermeer...

– Aalama, babucuk, bän onu şindi içerdän uuradacam, – demiş kuancık da pençerenin aralından içeri girmiş, dooru da dädunun koynusuna sokulmuş, däduyu aalı iinesinnän saplamaa başlamış. Dädu, düşeräk, inmiş kümbet üstündän erä, erdän kaçmış hayada... Hayattan da şaşkın dädu – hu dışarı! Kuancık sa hep saplarmış, dalarmış... Ačan babu görmüş eşiktä gözdän çıkık däduyu, haylanmış da birkaç suacı onun kart omuzlarına döşemiş, da ölä kurtulmuş beladan.

Gagauz halk masalı

1. Nasıl çekeder bu masal?
 2. Kimin için annadılêr bu masalda?
 3. Babu bir kerä ne koymuş kaynatmaa?
 4. Ne almaa gitmiş babu dädudan?
 5. Bubu nesoy evdä yaşarmış? E dädu?
 6. Yazdır babunun hem dädunun evlerini. Kullan masaldan lafları.
 7. Ne olmuş dädunun evinnän?
 8. Nicä dädu aldatmış babuyu?
 9. Kim yardım etti uuratmaa däduyu babunun evindän?
- *Annat masalın içindekiliini sırasına görä.*
 - *Angı payı taa çok beendin?*
 - *Annat o payı yakın tekstä görä.*
 - **Dikatlı ol!** Masalı serbest, hızlı, bukvaları kaçırmayarak hem dä diiştirmeyerek, oku.

9 Oku teksti.

Tekstin payları (strukturası)

Tekstin payları bunnar: **çeketmesi** (ne için laf olacak tekstin içindä); **tekstin temel payı** (açıklanêr türlü oluşlar, türlü situaşiyalar, angılarından geçer yaratmanın personajları); hem dä **tekstin bitkisi** (sonu).

Örnek erinä alêrız masalı „Babunun hem dädunun evi”.

Çeketmesi – „Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş...”

Tekstin temel payı – fenalık yapan dädunun başına türlü zorluklar düşmüş (Kázma başkasına kuyu – kendin düşärsin).

Tekstin bitkisi – dädunun hem babunun arasında kavgalar süünmüş, dä genä başlamışlar birerdä yaşamaa.

- *Yıkarda verili masalı okumaktan sora paylara böl, angıları içindekiliinä görä ayırılêrlar.*
- **„Tekstin payları”** – yazılarını kullan.

10 Oku teksti.

Aleksandr Sergeeviç Puşkin

Aleksandr Sergeeviç Puşkin – anılmış rus şairi hem yazıcısı. O büyüklerä hem küçüklerä deyni çok yaratma yazdı. Puşkinin yaratmalarını uşaklar şkolada üürenlär. Kim bilmeer onun şiirlerini, masallarını?

Puşkin küçükkän, onun yanında herkerä bulunardı Arina Radionovna. O pek islää hem yalpak kariymış. Arina Radionovna gözäl uslu sesinnän annadardı Saşaya halk masallarını, çalardı sallangaç türkülerini. Taa sora Puşkin bu **masalları** şiirlerä geçirdi. Uşaklar beener onnarı okumaa hem üürenlär **kiyatsız** sölemää.

Nikolay Babogluya görä

- Yaz teksti tefterinä.
- Fikirä görä teksti paylara böl, sınırlarını belli et.
- Payların sayısını sölä.
- Nişannı lafların köklerini hem afikslerini göster.

11 Oku teksti.

Fasıl gecä

Käämil gecelär Bucakta! Göktä ne yıldız, ne dä ay. Kimär erdä tunuk bulutlar onu kayırım-kayırım yapêrlar. Bir dä yapracık titirämeer. Dolayda can-cun yok. İşidiler sade sessizlik. Yavaşıcık türlü-türlü dikiştä yamalar gibi meralar yatêrlar.

İlin lüzgercik soluklandırêr, getirer gözäl kır otların kokularını. Kuşçaazlar çalêrlar yakında.

İlerdä yalabıyêr göl. Şılakların şafkı hem siirek köpek salması belli eder, ani yakında nesoyşa küü bulunêr.

Bu geceyâ sevinerim. Onu geçirerim ana dilimdä laflara, nicä boncukları ipä.

Todur Marinogluya görä

- Yaz teksti tefterinä. Tekstin adını olur mu diiştirmää? Sän nasıl onu koyaceydın? Sölä. İnandır.
- Bu tekst maanayca angı tipä girer?
- Tekstin planını sıralıına görä kur da yaz.
- **Dikatlı ol!** Teksti tefterindä dooru yaz bukvaları kaçırma.

12 Verilmiş laflardan söleyişleri kur:

1. **kıyatsız**, kuş, Adam, nicä, kanatsız.
2. **büük**, hastalık, Haylazlık.
3. **paası**, Dostunun, belli, **belada**.
4. **dostu**, Adam, tabiatın.
5. **belliydir**, Dost, belada.
6. **dostluu**, Kaavi, nacak ta, kesmäz.

- *Söleyişlerin maanalarını açıkla.*
- *Dooru kurulu söleyişleri tefterinä yaz.*
- *Nışanni lafların köklerini hem afikslerini göster.*

13 Oku teksti.

Bir çocucaa üüredici sımarladı yazsın, ne en gözäl hem ne en çirkin bu dünnedä. Çocucak çok düşündü. O dädusuna geldi da ona sordu. Dädusu dedi ona, birkaç gün gezsın da baksın. Sade ozaman o kendisi bu soruşa cuvap bulacek.

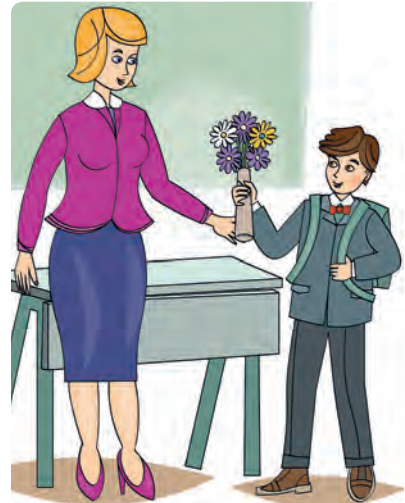
Gezä-gezä, çocucak ekin meralarına etişti. Başaklar doluydular.

– Onnarı insannar büüttülär. Te ne hepsindän gözäl.

Çocucak küüyä döner da şkolaya yaklaşêr. Uşaklar kaçınêrlar, baarışêrlar. Bir kızçaaz bir dilim ek-mek iyardı. Bukasını bitirmedi da onu erä attı.

– Tä bu dünnedä en çirkin!

- *Oku teksti taa bir kerä da koy onun adını.*
- *Dolu hem dooru annat tekstin içindekiliini.*
- *Bul o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri, da oku onu.*
- *Bitkinci cümlä intonaşiyaya görä nesoy cümlädir? İnandır.*

Takrirä hem yaratmaya plan kurmak

14 Oku. Ne için annadılêr bu teksttä?

Ördeklär

Büük tıynakkışın donmêêr. O tıynaa akêr kavallardan sıcak su. Tıynakta yaşêêrlar yaban ördekleri. Onnar hiç sakınmêêrlar insandan da çıkêrlar tıynaan kenarına.

Bän hergün gelerim burayı da doyurêrım ördekleri.

Tıynaan ortasında var bir küçük adacık. Orada ördeklerä deyni koyulu küçük evceezlär. O evceezlerin içindä ördeklär gündüz saklanêrlar lüzgerdän, gecä dä yatêrlar.

Tıynaan yanında bän sıkça karşılaşêrım bizim klasın üürenicilerinnän. Onnar da getirerlär em ördeklerä.

ada – ostrov

- *Başka türlü onun adını var mı nicä koymaa?*
- *Annat teksti plana görä:*
 1. Tıynak donmêêr.
 2. Ördek adası.
 3. Ördekleri doyurmak.
- *Yaz bu tekstä görä takrir.*

NİCÄ TAKRİRÄ HAZIRLANMAA

1. Oku teksti. Bul onun temasını hem öz fikirini.
2. Bul teksttä dayanak lafları.
3. Kur plan. Buna deyni lääzım bölmää teksti paylara. Herbir payın koy adını.
4. Bul lafları, angılarına lääzım kontrol yapmaa. Düşün, nicä açıklamaa onnarın dooru yazılmasını.
5. Taa bir kerä dikat oku teksti. Al hesaba, nicä yazılêrlar laflar hem laf birleşmeleri.
Takriri yazdıktan sora unutma kontrol yapmaa kendi işinä.

15 Oku teksti.

Ana dili

Bu dünnedä türlü dillär var. Ama en paalı herbir adama, halka onun kendi ana dili. Bizim dä var kendi zengin hem gözäl, yalpak hem şıralı ana dilimiz. Bu dildä binnärlän yıl lafetmiş bizim dedelerimiz.

Gagauzların ariflii, derin fikiri taa ii görüner folklorda.

Dil bu dünnedä en büyük annaşmak kolaylıdır. Dilin yardımınnan senselä milletlär taa yakın biri-birinä olêrlar. Becerikli kullanın ana dilinizi, kaldırın onu taa üüsek uura. Üürenin hem koruyun ana dilinizi.

Uydurulma tekst

- *Bul tekstin temasını da sölä onu.*
- *Tekstin öz fikirini açıkla. Kendi laflarınnan sıralıına görä onu annat.*
- *Hazırlan da yaz bu tekstä görä takrir. Yukarda verili nasaatları hesaba al.*
- **Dikatlı ol!** *Takriri yazdıktan sora kontrol yap kendi işinä.*

millet

16 Kur da yaz tefterinä bir annatma verilmiş temaya hem plana görä:

Benim duuma günüm

Plan.

1. Yortuya hazırlanmak.
2. Dostlar gellerlär musaafirlää.
3. Şennik.
4. Neyi bän hepsindän çok been-dim.

- **Tekstin çeketmesini, temel payını hem bitkisini hesaba al.**

- **Dikatlı ol!** Tefterini kırnak kullan.

✓ Oku masalı.

BİR ÇÖLMEK ALTIN

Bir vakit varmış bir adam. Onun varmış üç oolu. O adam pek şeremetmiş, pek çok işlärmiş. İşlärmiş o hem bayırda, hem çayırdä, işlemää hererdä etiştirmiş. Evin yanında başçayı da o işlärmiş, da hep o çalışırmiş, ki o ona ii meyva bereketi versin.

Onun oolları büümüşlär, nicä su içindä. Bobası hiç duymamış, nicä onnar üçü dä büümüşlär da olmuşlar daa gibi levent hem gözäl. Ama çocuklar bobasına iştä hiç yardım etmüzmişlär, sade bobasına umut edärmişlär.

Bobası işlärmiş, onnar da gölgedä oturarmışlar.

Kimär kerä Nistru deresinä gidärmişlär da, gölgedä oturup, balık tutarmışlar.

Butakım onnara yaz geçärmiş. Ama kışın bobasının yazdan topladını iyärmişlär.

Caba demeerlär, ani „Yazın türkü çalêr, kışın da oynêêr”. Da tä, bobası ihtärlamış. O şindi işleyämüzmiş, nicä ilerdän. Başçası da kâr işlenmedik – kelemä kalmış.

Oolları hep ölä işä tutunmazmışlar.

İhtär kahırdan hastalanmış da döşää düşmüş. Çorbacılı daalmış heptän. Başçada sade yaban otu büyüärmiş, ottan ev hiç görünmüzmiş. İhtärın bitki günneri gelmiş. Ölecää zamanı düşünürmüş, onun o haylaz oolları nicä yaşayacaklar. Duyarmış, ani onun birkaç günü yaşamaa kalmış, da çarmış oollarını prost olmaa.

Oolları onun patın yanına toplanmışlar.

Taa büyük oolu bobasına demiş:

– Bobam, sän ölecän... Sölä bişey, ani biz seni sora analım.

Da bobası, gözleri yaşlan dolu, oollarına cuvap verip, demiş:

– Paalı oollarım! Bän sizi hepsinizi büüttüm. Mamunuz öldü, siz taa küçüktünüz açan... Bän sizi büüttüm dä, varlık ta sizä, toplayıp, braktım. Bir küp, dolu

altınnan. Onu başçada er içindä gömdüm... . Sade aklımda tutmêêrım, ne erdä onu gömdüm... Bakın, onu aarayın, da bulacınız, mutlak bulacınız... Ozaman yaşayacınız ii.

İhtär onnara başka bişey sölämedi da öldü.

Kardaşlar hiç oyalanmamışlar, küpü altınnan aaramaa başlamışlar. Kazmışlar, kazmışlar, ama küpü altınnan bulamarmışlar.

Ozaman ortanca ool demiş: „Kardaşlar, bölä biz kazarsak, küpü altınnan bulamayacez. Gelin, başçayı sıradan düzbaskı kazalım”.

umut etməə
prost olmaa

Kardaşlar kayıl olmuşlar da başçayı bütününä kazmışlar. Ama küpü bulamamışlar.

Birkaç gündän sora en küçük kardaş demiş: „Hadi, kardaşlar, başçayı kazalım taa derin, bobamız, beki, küpü altınnan taa derinä gömdü”.

Kardaşlar buna da kayıllık getirdilər da bütün başçayı derin kazdılar. Yımışak erä kartofi ektilär.

Yıl pek ii gitmiş, yaamurlar urmuş vakıdınca, da olmuş bir büyük kartofi bereketi. Bir yıla kendilerine imeelik kartofi brakmışlar, kalanını da satmışlar da çok para kazanmışlar.

Büük kardaş demiş: „Kardaşlar, tä o küp altınnan, ani bobamız sölärdi, başça içindä aarayalım. Kartofilärdir o altınnar, ani er içindä saklı durdular”.

„Ölä, dooru, kardaş. Her yıl başçayı kazalım lääzım, da biz her yıl altın bulacez”, – ortanca kardaş demiş.

Da ozamandan beeri o üç kardaş, daa gibi levent hem saa, her yıl küpü altınnan bulêrlar, angısını onnara bobası ölecäa zaman, aarasınnar, dediydi.

Moldovan halk masalı

1. Bir vakıtlar kim varmış?
2. Onun kaç oolu varmış?
3. Bobası işlärkän, onnar ne yaparmışlar?
4. Sora ne olmuş ihtärlän?
5. Ne demiş büyük oolu bobasına?
6. Bobası ne teklif etmiş oollarına?
7. Oolların bobasınnan ne olmuş?
8. Ne yapmışlar kardaşlar, taa tez altınnan küpü bulmaa deyni?
9. Sonunda ne olmuş? Annat.

- **Masalı paylara böl.**
- **Payların sayısını göster. Kur ona görä plan.**
- **Bul tekstin öz fikirini. Oku onu taa bir kerä.**
- **Altıncı soruşa bul masalda cuvap da oku o eri.**

Nicä tekstin planını kurmaa?

Tekstin planını kurmaa deyni, lääzım:

1. Bölmää teksti bitirilmiş fikirli paylara.
2. Bulmaa herbir payın öz fikirini.
3. Koymaa herbir payın adını.

17 Oku teksti.

Bizim sözüümüz

Söz – käämil bir fasıllık. O verer insana büyük kısmet – üürenmāk hem sözleşmāk kısmeti. Biz sesleeriz üürenicilerin, ana-bobaların annatmalarını, kiyat hem dergi okuyêriz, televiziya kolverimnerini siirederiz, internet kullanêriz. Aazdan hem yazılı söz yardım ederlār bizä insannar için, dünnä için, angısında yaşêêriz, taa çok üürenmää. Biz lafederiz dostlarımızlan, kendi fikirlerimizlān hem duygularımızlan paylaşêriz. Sözleşmāk verer bizä kolaylık barabar üürenmää hem çalışmaa, biri-birimizä yardım etmää. Dooru sözleşmāk sevinmelik getirsin deyni, lääzım becermää biri-birinnān yalpak lafetmää, annaşmaya üürenmää.

- *Bul tekstin temasını hem öz fikirini.*
- *Bul teksttä dayanak lafları.*
- *Kur plan. Teksti paylara böl, herbir payın adını koy.*
- *Taa bir kerä oku teksti.*
- *Yaz tekstä görä takrir.*
- **Dikatlı ol!** *Al hesaba, nicä yazılêrlar laflar hem laf birleşmeleri.*

Teksti nicä kurmaa?

1. Tekstin temasını (ne için yazacan, ya da lafedecän) hem öz fikirini belli et.
2. Tekstin angı tipini kullanacan (annatma, yazdırma, fikirlemä), açıkla.
3. Kur tekstin planını.
4. Tekstini plana görä yaz.

18 Oku teksti.

Üülendän sora Vani çıkmıştı başçaya. Bir sık yapraklı alma aacın altında yangelmişti da bir kiyat okumaa çeketmişti.

Güneşin sıcaa yalpaktı, yakmazdı, nicä iki hafta geeri. Susluktu. Başça sansın durmuştu. Bir dā lüzgercik çırpırmazdı.

Bir dâ Vani kaldırêr annısını yukarı. İşıtmışti bişey. Näändansa, almanın yaprakları koronasından, bir sarı yaprak kopmuştu. Topraa dooru sallanarak, düşärdi.

Gün inärdi kauşmaa. Serinneydi. Vani duyardı, ani gölmää omuzlarında hem arkasında suumuştı. Ne olmuştu? Şindiyädän, bir hafta geeri, o oturmuştu gölgedä, duymayarak, ani avşam üstü serinnesin. Göldä yıkanardı, kâr gün kauşarkan, ölä sıcaktı.

Vani, düşünüp biraz, annadı: güz gelmişti.

Nikolay Baboglu

- *Koy tekstin adını.*
- *Kur tekstä görä plan.*
- *Bul lafları, angılarına läüzım kontrol yapmaa. Düşün, nicä onnarı dooru yazmaa.*
- *Başka hazırlıkları da yap takriri yazmak için.*
- *Taa bir kerä oku teksti da plana görä takriri yaz.*
- *Herbir payı abzaŧtan çeket.*
- **Dikatlı ol!** *Takriri yazmak için nasaatları hesaba al.*

19 Kur bir tekst. Teksti kurmak için verili soruşları kullan.

1. Nesoy kiyatlar bän okudum?
 2. Neyi bän beenerim kiyatlarda?
- *Yaz teksti tefterinä.*
 - *Tekstin çeketmesini, temel payını hem bitkisini hesaba al.*
 - *Nesoy tekst sän yazdın: annatma mı, yazdırma mı osaydı fikirlemä mi? İnandır.*
 - **Dikatlı ol!** *Teksti yannışlıksız yaz.*

Tekstin annatması (sıradan, kısıdan) plana görä

20 Yazdır sincabı.

Plan.

1. Neredä yaşêêr sincap?
 2. Sincap nesoy? (tüüleri, zotkacı, göz-çeezleri, kulacıkları, kuyrucaa).
 3. Neçin bân sincabı beenerim?
- Koy tekstin adını da yaz teksti tefterinä.
 - Teklif edili soruşları hesaba al.
 - Tekst maanayca angı tipä girer? İnandır.

✓ Oku dikatlı teksti.

AALEMİN TOKATÇII

I

Alöşa Homutov işçi hem çalışkan bir çocukmuş. Onu pek sevärmişlär evdekilär, ama dädusu taa da pek sevärmiş, bütün ürektän yardım edärmiş, çalışarmış, ki ondan islää adam çıksın. Dädu tutmazmış unukasını tepedä, ama hiç bir kerä geeri çevirmemiş, näända var nicä çevirmemää.

Alöşa isteer odun kıymaa – var nicä tutunsun! Dädu işin bir tarafından tutunêr, unukası – öbür tarafından. Zeetlenä-zeetlenä – üürenecek.

Tä butakım herbir iştä... Aklısına gelmiş aulu boyamaa, pençerenin setindä yaşçiktä hıyar büütmää – var nicä yapasın, çocuum. Dädu sade bir iş unukasından istärmiş:

– Tutundun iştä – ayda onu bitkiyädän. Ama görürseydin, ani yapamayacan o işi şindi – beklä, açan büüyecän, da ozaman tutun ondan.

Tä butakım yaşarmış Alöşa. Hepsini kendi büük aylesindä sevindirärmiş hem kendisi dä buna sevinärmiş.

Pek käämil bu dünnedä yaşamaa, açan insan seni meteder, açan olêr, nicä läüzim! Günün birindä, makarki Alöşa sayarmış kendisini kısmetli, ama onu da düşündürmüş bu iş...

Çeketmiş bu işlär te ozaman, açan o yollanmış dädusunnan daaya... Daa yolu geçärmiş fidannık içindän, näända büüdärmişlär meyva fidancı, doz-dolay

o fidannık sarılıymış kaavi aullan, neçinki karacalar gezärmişlär sürüylän da varmış nicä, girip, çienesinnär. Ama tavşamnär için hiç yok ne lafetmää dä. Kemireceklär o alma eki dä armut fidancıklarını – da bitti onnarın işi.

II

Etiştiynän fidannaa, Alöşa görer, ani tokatçık açık. İki tarafa onu lüzgär saurdarmış. Tokatçın mandalı enserlerdän fırlamıştı. Görer Alöşa bunu da, nicä bir büyük adam, deer dädusuna:

– Ya çorbacıları... Üç şurupçuk sıkamêrlar, ki aalemin deyni, sansın elleri kuruyacak iştan.

– Ne söyleyim, Alöşacık, – karışmış lafa dădu, – tokatçın baalamalarını olsa birkimsey domuz yaayınnan yaalasın..., zerä çok vakıda sürtmeyceklär, küf onnarı hızlı iyecek, da tokatçık ozman heptän erä düşecek...

– Düşecek ya, – demiş Alöşa, – o ölä dä gücülä ayakça durêr. Pek prost bu dünnedä aalemin tokatçu olasin...

– Allaa korusun aalemin tokatçu olmaa – bundan da prost yoktur, – genä kayıl olmuş unukasınnan dădu, – bizim tokatçımıza benzemäz. Maavi boyaylan sän onu boyadın, baalamalarını domuz yaayınnan yaaladın. Mandalı da onun, nicä çancaaz öter...

Geçerlär onnar bir parça yol – bekim, bir kilometra, bekim dä, taa zeedä – durgunêrlar daayın bir açıklık erindä da hesaplêrlar, oturup, biraz dinnenmää.

– Dădu, kimin bu skemnä burada, acaba? – hızlı sorêr Alöşa.

– Kimseyin, uşaa, – cuvap etmiş dădu, – aalemin. Adamın biri, almış da gömmüş erin içinä iki kazıcak, üstünä dä bir tafta kakmış. Olmuş bir uzun skemnä. Kimä läázım – dinnensin. Kimseycik o adamı bilmeer, ama hepsi ona şükür eder... Sade tezdä bu skemnenin dä ömürü bitecek, zerä kazıcakları onun çürümää başlamışlar. E ne isteersin sän, aalemin skemnesinä hiç kimsey istämeer bişey yapmaa. Diil nicä bizim aulun boyunda – tertipli hem boyalı... Burada dădu genä bakmış Alöşaya... Hem genä gülümsemiş neyäsä... Alöşa susarmış hem naşeysä düşünärmiş...

III

Geçer bir hafta mı, taa zeedä mi... Yollanêr dădu unukasınnan ilk kaarın üstündä avlanmaa. Genä geçerlär o meyva fidannın içindän. Bakêr dădu da kendi gözü-nü inanmêr. Aalemin tokatçın diil sade mandalı şuruplan sıkılı olsun, diil sade baalamaları domuz yaayınnan yaalı olsun, ama boyalı da otakım gözäl maavi, nicä may ayında gök benizi!

baalamalarını

- Alöşa, ya bak, – gösterer dădu, – aalemin tokatçın senselesi peydalanmış.
- Olmalı, – cuvap eder Alöşa da ileri dooru bakêr yoluna.

Giderlär onnar eski yollarından da etişerlär o açıklık erä, neredä dinnenmiştilär. Etişerlär skemneyä, angısının üstündä oturmuştlar, ama skemneyi zormuş tanımaa. Kazıcakları eniymiş, üstündä taftası hep o maavi boyaylan boyalıymış, nicä dä tokatçık, hem dä şindi onu arkalı skemneyä çevirmişlär.

– Görersin mi, uşam, – şaşêr dădu, – aalemin skemnesinin bulunmuş çorbacı-sı. Gençletmiş skemneyi, ama şükür etmää bilmeersin kimä.

Burada dădu bakêr Alöşanın gözlerine da sorêr:

– Sän, Alöşacık, sanki bilmeersin mi bu ustanın adını?

– Bilmeerim, – demiş Alöşa, – bän bilmeerim onu, dădu. Sade bilerim, ani ilkyaza çocuklar isteerlär şkolanın aulunu enilemää. Heptän artık yıpranmış. O da aalemin, ama – bizim.

– E tä bu islää, – demiş dădu.

– Ama naşey islää? – sormuş Alöşa.

– İslää, ani sän ustayı bilmeersin, angısı tokatçı, skemneyi düzmüş hem aalemin tokatçını kendinin erinä saymış. Ama şkolanın aulları için ne var nicä söylemää, – demiş dădu, kollarını yayıp, – buna bän hiç laf ta bulamêêrim...

Olmalı, geler, Alöşa, ölä vakıtlar, açan herbir iş çıkêr, ani o kendimizin hem bizim...

Daa üstündä bu vakıt kalkarmış kış güneşi. O aydınlatmış uzaktan bir zavodun tütününü.

Dădu, görüp bunu, genä lafı ilerletmiş:

– Tä o zavod, ani tütüder, o da aalemin sayılêr, baktıynan ona düşünmedään. Ama o haliz bizim, nicä dä toprak hem hepsi, ne onun üstündä bulunêr. Onuştan hepsi lääzım yapsın otakım, ani butakım tütünnär gökâ taa az çıksınnar, ortalı otalamasınnar.

baalama – rusça: petlä
ömür – kullanmak vakıdı
mandal – sürmä
fırlamıştı – çıkmıştı

Evgeniy Andreeviç Permäk

1. Alöşa nesoy bir çocukmuş?
2. Dădu neyâ üüredärmış unukasını?
3. Fidannık içindän geçärkän, dădu hem unukası ne görmüşlär?
4. Ne sormuş dădu unukasına? Teksttä sıracıkları bul da cuvabı kur.
5. Avtor neçin annatmanın adını „Aalemin tokatçıı” koymuş?
6. Annat teksti sıradan kendi laflarınan.

- Sölä annatmanın temasını.
- Fikirä görä teksti paylara böl, angıları içindekiliinä görä ayırılêrlar.
- Payların sayısını göster. Koy herbir payın adını.
- Son abzaţı taa bir kerä oku. Nesoy annadın onun maanasını, açıkla.

21 Bir tekst beş cümledän kur da onu tefterinä yaz.

Benim malim

Yardımcı lafları kullan: aylä, ana, boba, unukalar, yalpak, sevgili, masal, datlı imeklär, annatmaa, hatırlamaa, pişirmää, şen, türkü çalmaa.

- *Teklif edili temayı hem yardımcı lafları he-saba al.*
- *Teksti kurmaa deyni, **çeketmesini**, **temel pa-yını** hem **bitkisini** dooru kur.*
- **Dikatlı ol!** *Teksti tefterinin sayfasında dooru erleştir.*

22 Oku teksti.

Dostlaşın kiyatlan!

Günün birindä anılmış italyan yazıcısı Cani Rodari uşaklara musaafirlää gitmiş. Bir küçük çocuk sormuş ona:

– Neçin kışın suuk, ama yazın sıcak?
– Koca çocuksun! Da sän bunu bilmeersin mi? –
şışmış Cani Rodari. – Kışın suuk onuştan, ki insan-nar otursunnar evdä da kiyat okusunnar. Ama yazın sıcak, ki insannara olsun ko-layı kiyat okumaa aaçların gölgelerindä. Da ozaman kiyatlar vereceklär cuvap ada-mın herbir soruşuna.

Cani Rodari bölä cuvap etmiş diil sade bir çocucaa, ama hepsiciinä, kim çok isteer bilmää. „Kiyatlar hepsini bilir, onnarda siz bulacenez cuvap herbir „neçin?“, „nedän?“ hem „neredän?“ kendi soruşunuza”.

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

anılmış – çoyu bilän

1. Kiminnän buluşmuş Cani Rodari günün birindä?
2. Ne sormuş ona çocucaan biri?
3. Bul teksttä yazıcının cuwabını.
4. Sän dä yaz vakıdı kiyat okuyêrsın mı? Neçin?
5. Neçin kiyatlarlan lääzım dostlaşmaa?
6. Bir söyleyiş kiyat için aklına getir dä sölä.

- *Annat teksti sıradan kendi laflarınnan.*
- *Açıkla tekstin temasını.*
- *Böl teksti paylara da sayısını aazdan sölä.*
- *Bul teksttä küçüldek formasında lafları da sırala onnarı.*

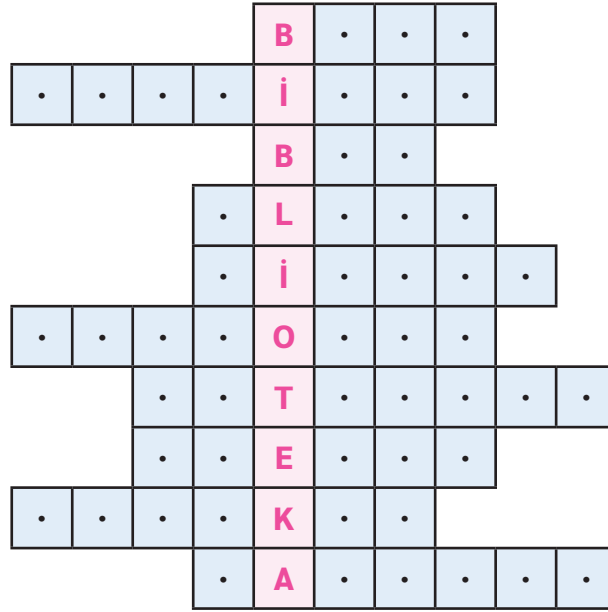
23 Kur beş cümledän bir tekst. Yardımcı lafları kullan.

Yardımcı laflar: kuşlar, koruyêrlar, aaçlık, kışın, uşaklar, cannarı acıyêr, düzmüşlär (yapmışlar), tenä (trofa), uçup-gelmişlär, emnik, korumaa, yardımnaaa.

- Yaz teksti tefterinä.

24 Kafesçikleri doldurun. Yardımcı lafları kullanın.

Yardımcı laflar: kartoçka, katalog, stelaj, almaa, aktarmaa, yapıştırmaa, getirmää, meraklı, büük, sergen, bir, merdiven, kiyadı.

- Laflan „**Biblioteka**” kurun üç cümlä. Cümleleri ölä kurun, ki olsun tekst.
- Tekstin adını koyun. Yazın onu tefterlerinizä.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Biblioteka

kartoçka
katalog
stelaj
aktarmaa kiyadı
yapıştırmaa
kiyadı sergenä koymaa.

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti

Kendisi babu içerinä girmiş. Ardına kapuyu islää kapayıp, sobasına dayanmış. Hayatta sa lüzgercik esärmiş. Dädu yaş hiç yısınamazmış. Başlamış babuya genä yalvarmaa:

– Babu, sana yalnız sıklet gelmeer mi? Babu, sän uyudun mu, ne susêrsın? Babu, içeri beni kolversänä, süpürgä ardında duracam.

– Sän, dädu, kalın suratlı olma! – üfkeli ses vermiş babu, – bozma raadımı, zerä, çıkıp, oradan da uradacam.

Ama hele kimä sän annadacan! Dädu susmazmış, hep ardırmış babunun ölä dä yorgun başını. Yok näpsin babu, kurtulsun zivirtidän deyni, kol-verer däduyu içeri, ama sımarlêêr:

– Tä süpürgä, onun ardından çıkmayasın!

– Saa ol, babu, saa ol, ani buracaa kolverdın, süpürgeciin ardından hiç çıkmayacam, başımı da göstermeyecäm!

Gagauz halk masalı

Koyulmuş soruŖlara cuvap ver:

1. Babu nereyi girmiş? Neçin kapuyu islää kapamış?
2. Ne sormuş dädu babuya?
3. Ne cuvap etmiş babu?
4. Neredän çıkmasın, demiş däduya babu?
5. Masal nicä biter? Aklına getir masalın sıralını da bu soruŖa cuvap ver.

ANNADALIM!

▼ Yıkarda okunmuş tekst maanayca angı tipä girer? Sölä. Teksttä niŖannı cümlelerin baş paylarını bul da sölä.

▼ Noktaların erinä lafı *biblioteka* lääzımını formada koy.

Üürenicilär kiyat aldılar.
..... çok meraklı kiyat var.

YAZALIM!

▼ Güz için üç cümlä kur da tefterinä yaz.

- Cümleleri kurarkan, literatura yaratmalarını aklına getir, oradan lafları kullan.
- **Birinci** cümleyi birsoy paylı kur, onnarın altını çiz.

ADAM HEM TABİAT

DAA. YABAN HAYVANNARI

Söz payları

Söz payları hem onnarın annaması

Söz payları	Ne göstererlär?	Angı soruşlara cuvap ederlär?
Adlık	Predmetin adını	kim? ne? uşak, kiyat, kız, ekmek.
Nışannık	Predmetin nışanını	nesoy? angı? üüsek, büyük, maavi, sarı, akıllı.
İşlik	Predmetin işlemini	ne yaptı? ne yapêr? ne yapacak? geldi, yazêr, satacak.

1 Böl lafları üç direcä da yaz onnarı tefterinä:

- a) Predmeti gösterän laflar:
b) Predmetin nışanını gösterän laflar:
c) Predmetin işlemini gösterän laflar:

Büük, çiçek, annamaa, kuru, tertipli, aaç, kurumaa, paklamaa, emiş, kart, dolu, budak, budaklamaa.

budak – dal
budaklamaa – dalları kesmää

- Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?
- Nesoy söz payı olêrlar?

2 Oku teksti dikatlı. Neçin lääzım korumaa daayı?

Gümelär hem aaçlar

Ne o daa? Bu aaçlar hem gümelär, otlar hem çiçeklär, emişlär hem mantarlar. Ne lääzım daaya gümelär? Bunu annamaa deyni, sesläyin bir annatma.

Bu olmuş çoktan. Daacının biri kararmış paklamaa büyük daayı.

İlktän insannar yakmışlar çürük yaprakları, kuru dalları. Sora kesmişlär hem yakmışlar gümeleri. Daayın içi pakmış, tertipliymiş. Ama geçmiş üç yıl, da aaçlar başlamışlar kurumaa. Ne oldu?

Daa – o diil sadä daa. O kasaba, binnärlän yaşayannarlan. Bu kasabanın evleri – deliklär hem yuvalar. Kimi kuşlar yapêrlar kendi yuvalarını aaçlarda, ama kimisi – gümelerdä.

Da tä, açan kestilär gümeleri, kuşlar uçup-gittilär başka daalara. Sus oldu ortalık. Kuşlar buradaykan, onnar iyärdilär, yokedärdilär binnärlän böcecik hem tırtıl. Ama açan kuşlar sauştular, tırtıllar hem böceciklär doldurdular ortalı. Onnarın kimisi başladılar imää yaprakları, kimisi – kapları, kimisi – kökleri. Tä onuştan da aaçlar başladılar kaybelmää.

Eer isteyärseydin korumaa daayı, koru gümeleri dä, aaçları da, kuşları da.

Konstantin Vasilioglu

- *Böl teksti mikrotemalara. Annat onun herbir payını.*
- *Yaz üçüncü abzağı tefterinä da göster söz paylarını (adlık, nişannık, işlik).*
- **Dikatlı ol!** *Sınışı dikatlı oku da dooru tamanna.*

3 Resimä görä dört cümledän bir tekst kur. Cümleleri teksttä kurmak için yukarda verili tablişayı kullan.

- *Yaz teksti tefterinä. Koy onun adını.*
- *Angı üürenilmiş söz paylarını teksttä kullandın?*

1. Adlık predmetin adını gösterer hem **kim? ne?** soruşlarına cuvap eder.
2. Nişannık predmetin nişanını gösterer hem **nesoy? angı?** soruşlarına cuvap eder.
3. İşlik predmetin işlemini gösterer hem **ne yapmaa? ne olmaa?** soruşlarına cuvap eder.

4 Oku laf sıracıklarını.

Pak, paklık, paklamaa.
Çiçek, çiçekli, çiçeklenmää.
Dal, dallı, dallanmaa.

- *Yaz lafları tefterinä üç direcää: 1-inci direcää predmetin adını gösterän lafları, 2-nci direcää predmetin nişanını gösterän lafları, 3-üncü direcää predmetin işlemini gösterän lafları.*
- *Angı soruşlara cuvap ederlär laflar herbir direciktä? Sölä.*

✓ Oku masalı.

TİLKİ HEM KİRPİ

Karşılaşmışlar daada kirpiylän tilki. Çeketmiş tilki üünmää kirpiyâ kendi şiretlüklerinnän, becermeklerinnän, angıları ona yardımneêr herbir işi yapmaa, nicä o isteer. Bitkidä tilki demiş kirpiyâ:

– Bendä, dostum, üz fikir var, angıları beni herkerä hem hererdä beladan kurtarêrlar.

Ama tikenni kirpi bakmış, bakmış o tilkiyâ da, gülümseyeräk, demiş:

– Bendä, zavalıda, sade bir fikir. Ama o da beni birkerä bilä zorda brakmêr.

Tilki bakmış kirpiyâ üüsektän da akılcasına kafadarı için pek ii düşünmemiş.

– Açan gidecez ava, ozaman belli olacek, kimin fikiri ne yapêr, – demiş kirpi.

Tilkiylän kirpi baas tutunêrlar da giderlär küüyün kenarına. Çetileyâ görä, ilkin läüzımmış gösterson becerikliini tilki. Kirpi kalmış dermenin altında, tilki dä küü içinä avlanmaa gitmiş. Tilki gezärmış auldan aula, hırsızça iki tarafa bakınarak. Ya çorbacı vakıtları duyarılmış şiret tilkiyi da koolarmış, ya köpeklär sürüylän ardına takışarmışlar, ya... Pek tilkinin canı acıyarmış, ani uymêr işi da boş döner. Ama naşey yapsın? Genä Allaha da şükür, ani canını, derisini kurtardı. Döner tilki dermenin altına boş ellän hem dä aaç. Kirpi ona karşıdan taa sormuş:

– Nasıl, kumişa, idin mi taucak?

Tilki, gözlerini kaldırmayıp, demiş:

– Bişey kıstıramadım bu avşam. Hererdän kooladılar.

Ondan sora tilki sırayca annatmış, nicä çorbacılar hem köpeklär onu kümeslerä hiç sokultmamışlar da.

– Bän, kumişa, buldum burada bir parça slanına, – demiş kirpi, – ama bän iyämedim onu, neçinki Paskellä horucunu tutêrım.

– Ya ahmaa, – demiş tilki, – bän bulaydım, horuç-moruç hiç bakmayacedım. Bu horuçlar insannara deyni.

– Pek istärsän, – demiş kirpi, – sän şindi dä var nicä yapasın bu işi. Gel benim ardıma, da bän sana gösterecäm, neredä bulunêr o slanina.

– Göster taa hızlıca, – yalvarıp, demiş aaç tilki.

Dermen saabisi koymuş dermenä yakın bir kapan. Ama kapanın dilinä koymuş gözäl kokan bir parça slanina. Haydut tilki, gördüynän slaninayı, korunmayı da unutmuş.

Tilki uz slaninanın üstünä doorulmuş da kapana düşmüş. Tilki acıdan mizleyärkän, kirpi korkusuz almış slaninayı da çeketmiş tatlı-tatlı imää. Tilki bakarmış kirpiyâ da bişey annayamazmış.

– Ya seslä, dostum, – demiş tilki, – sän bana dediydin, ani horuç tutarmışın ya, ama şindi iyersin o slaninayı, sansın haftaylan imemişin. Nasıl bunu annamaa?

– Vakıt gitti, horuç ta bitti, – demiş kirpi.

– Yardım etsänä, dostum, bu kapandan kurtulayım, – demiş tilki.

Kirpinin aklısına gelmiş, nica tilki üünärmış o üz fikirinnän hem şiretliklerinnän, da demiş:

– E sän yok mu nicä o üzdän baari bir fikirini işä koşasın da kendin kurtulasın?

Kirpi o vakıdadan artık bitirmişti slaninayı da yalanarmış. Taman hazırlanarmış gitmää, açan genä işitmiş kapandan tilkinin sesini:

– Bişeycik aklıma gelmeer acıdan, – demiş tilki. – Yalvarêrım, yardım et.

– Bendä sade bir fikir, – genä, gülümseyeräk, demiş kirpi, – da genä kaldı, bän seni üüredeyim. Sade üünmää bilersin.

– Üüret, – taa bir kerä yalvarmış tilki. – Nekadar yaşayacam – önünü geçmeyecäm.

– E ozaman seslä, – demiş kirpi. – Sabaa, açan dermenci gelecek, sän yapın ölü. O açacak kapanı, seni, tutup kuyruundan, sıbıdacek bir tarafa. Tâ ozaman sän taa hızlıca kalk da kaç. Brä dä ahmaksın! Taa da üüner: „Üz fikirim... Üz fikirim!”

Gagauz halk masalı

1. Neylän üünürmüş kirpi?
2. Nesoy baas tutunêrlar tilki hem kirpi?
3. Kim ilkin lääzımdı becerikliini gösterece?
4. Neylän tilki avdan geler?
5. Neçin tilki kapana düşmüş?
6. Yardım etmiş mi tilkiyâ onun „üz fikiri”?
7. Ama kirpinin bir fikiri ona nicä yardımcı olmuş?

- Bul teksttā **beş** adlık. Angi soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.
- Bul teksttā **beş** nişannık. Angi soruşlara onnar cuvap ederlär?
- Bul teksttā **beş** işlik. Angi soruşlara onnar cuvap ederlär?

5 Adlıklara nişannık uydur. Kullan „Tilki hem kirpi” masalından lafları.

Tilki (nesoy?) şiret, ..., ...

Kirpi (nesoy?) arif, ..., ...

- Yaz adlıkları nişannıklarlan tefterinä.
- Bir adlıklan hem nişannıklan **bir** cümlä kur. Angi söz paylarını kullandın, nişanna.

6 Dikatlı oku teksti, koy onun adını da yaz tefterinä.

Daalarda büüyey ak aacı, ak gürgen, meşä, kayın, çam, kavak, salkım aaçları. Var üüsek tä, alçak ta; kalın da, incä dä; uz da, buruk ta. Aaçlar – topraan ak ceerleri. Daada var türlü çiçeklär: maavi, kırmızı, pembä, sarı... Daada yaşêêrlar yabanılar, aslannar, kaplannar, maymunnar, aylar, tilkilär, sincaplar, kirpilär.

- Bul teksttā adlıkları, nişannıkları, işlikleri da üstündä yaz (**adl.**, **nış.**, **işl.**)

7 Herbir sırada adlaa lääzımnı afiksleri bul da oku onnarı.

geldi ev	...	a	yä	nin	yı	nun
açtı kapu	...					
attı kedi	...					
buldu çanta	...	ä	yu	da	yi	nın
kiyat Kati	...					

- Bir sıradan bir laf birleşmesinnän cümlä kur, tefterinä onu yaz.

8 Bak resimnerä. Doldur kafesçikleri.

							
k		m		ç		k	

																
a	k					g						s				

- Nesoy aaçlar daada büüyey?
- Kur üç cümlä, aaçların adlarını kullanarak. Yaz onnarı tefterinä.

9 Oku laf birleşmelerini, yaz onnarı tefterinä.

Titirek kavak, ak aacı, şamatalı daa, çam fıstı, salkım çalıları, boş daa, sarı üflencä, yayık dallı meşä, yaprak damarları.

- Yaz lafların üstündä onnarın söz paylarını.
- Kur **bir** laf birleşmesinnän cümlä. Yaz onu tefterinä.

10 Dikatlı bak resimnerä. Angı hayvannarın adlarını bilersin?

1. Neredä bu hayvannar yaşêêrlar?
2. Angı hayvannar bizim tarafımızda var?

- Laflarınlan **yabanı** hem **tilki** birär laf birleşmesi kur.
- Lafların söz paylarını sölä.
- **Dikatlı ol!** Herbir lafı açık hem dooru sölä.

11 Bilmeyceleri çöz.

Daalarda yaşêêr kumița.
Lafları – haliz alvița.
Ama zararlı, hırsız,
Horozu kapır lafsız.

--	--	--	--	--

İneli yumak durêr,
Sade gözleri şılêêr.

- Cuvaplarlan birär cümlä kur.
- Yaz cümleleri tefterinä.
- Cümlelerdä lafların üstündä söz paylarını yaz.

--	--	--	--	--

12 Oku teksti.

İnsan daada yaşayan hayvannarı kendinä alıştırırdı. Zooparkta kafeslerdä var nicä görmää gülünç maymunları, koraflı beygirleri, kunduzları, kaplannarı. Tırkta da var çok hayvan. İnsannar kaplanı hem aslanı ateştän atlamaa üürederlär, fildä atlı çekinerlär.

Sän var mı gittiin zooparka? Annat.

- Yaz teksti tefterinä. Koy tekstin adını.
- Hayvannarı gösterän lafların altını çiz.
- Nesoy söz payı onnar? Sölä. Dooruluunu inandır.

alıştırmaa – sınaştırmaa

zoopark
tirk

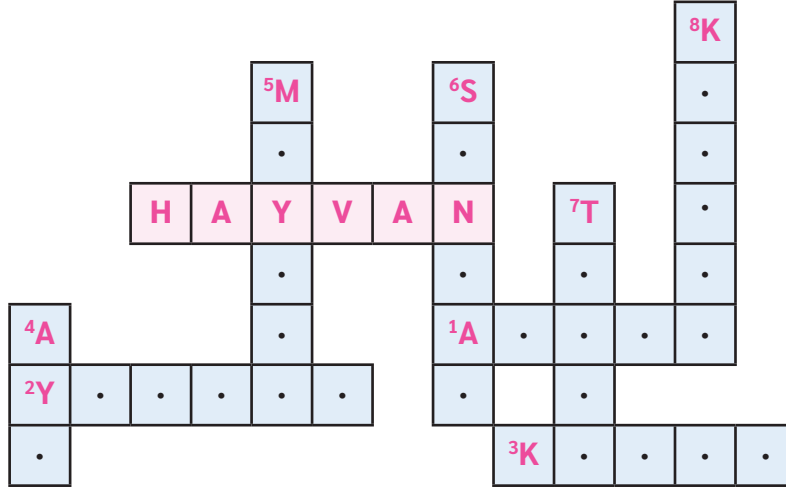
13 Tamannayın dialogu.

- Neredä kurbaa atlêêr?
- Kurbaa borsuk suda atlêêr.
- Neredä ...?
- Körkötebek toprak altında yaşêêr.
- ... ?
- Maymun palma aacı yapraklarına etişmää savaşêr.
- ...?
- Kart karaca daada geziner.

- Lääzımnı soruşları kur.
- Yaz dialogun soruşlarını tefterinä.
- Predmetin işlemini gösterän lafları bul da altını çiz.
- Angı soruşlara onnar cuvap ederlä? Lafların yanında yaz.
- Sölemäk neetinä görä durguçluk nışannarını dooru kullan.
- **Dikatlı ol!** Dialogun soruşlarını dooru erleştir tefterinä.

14 Kafesçikleri doldurun.

Sol taraftan saa tarafa dooru:

1. Hayvannarın arasında padişaa.
2. Tamah, hırsız bir hayvan.
3. İneli hayvancık.

Yukardan aşaa dooru:

4. Bütün kış uyuyêr.
5. Yaymannanmaa sever.
6. Daldan dala atlêêr, mantar hem ceviz kış için toplêêr.
7. Şiretliinnän anılêr.
8. Yırtıcı, çizgili bir hayvan.

- Kurun cuvaplarlan laf birleşmesi, predmetleri hem predmetlerin nışanını gösterän lafları baalayarak.
- Yazın onnarı tefterlerinizä.
- Lafların üstündä söz paylarını yazın.
- **Üürenin** barabar işlemä. Biri-birinizä yardım edin.

15 Oku şiiri, verili lafları erlerine koyarak.

Laflar: ara tokatta, dolaylar, tokatçı, horoz sokakta, darı, sesi.

Horoz.

Kaçêr _____ ,
Aarêêr _____ .
Açın _____ hızlı,
Verin ona pak _____ .
_____ onun pek ötsün,
_____ da gürlesin.

Todur Zanet

- Aklında tuttuuna görä şiiri tefterinâ yaz.
- Adlıkların altını çiz, angı soruşa onnar cuvap ederlär, göster.
- **Dikatlı ol!** Yaz tefterindä sıracıkları dooru.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Daa

üflenca
ak aacı
kart
boş
dolu
yayık
dallı
şamatalı
budak
çam fıstıı
yaprak damarları
çalı
ak gürgen
titirek kavak

Yaban hayvannarı

aslanı üüretmää
gülünç maymun
fildä atlı çekinmää
palma aacı yapraklarına etişmää
borsuk
kunduz
körkötebek
koraflı beygir

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

Daa – o diil sadä daa. O kasaba, binnärlän yaşayannarlan. Bu kasabanın evleri – deliklär hem yuvalar. Kimi kuşlar yapêrlar kendi yuvalarını aaçlar-da, ama kimisi – gümelerdä.

Da tä, açan kestilär gümeleri, kuşlar uçup-gittilär başka daalara. Sus oldu ortalık. Kuşlar buradaykan, onnar iyärdilär, yokedärdilär binnärlän böcecik hem tırtıl. Ama açan kuşlar sauştular, tırtıllar hem böceciklär doldurdular ortalı. Onnarın kimisi başladılar imää yaprakları, kimisi – kapları, kimisi – kökleri. Tä onuştan da aaçlar başladılar kaybelmää.

Eer isteyärsəydin korumaa daayı, koru gümeleri dä, aaçları da, kuşları da.

Konstantin Vasilioglu

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Neçin avtor sayêr, ki daa – o diil sadä daa?
2. E kuşlar kendi yuvalarını neredä yapêrlar?
3. Ne oldu, açan kestilär gümeleri?
4. Neçin aaçları da, gümeleri dä lääzım korumaa?

ANNADALIM!

▼ Oku teksti, koyarak lafı Komrat lääzımını halda.

(Ne?) ... – gözäl bir kasaba. Bän çok kerä vardır gördüüm (neyi?) (Ne-yin?)... içindä var pek çok eşillik: aaç, gümä hem çiçek. (Nedä?) ... yaşêêr benim dädüm.

▼ Oku. Angi sırada laflar göstererlär predmetin işlemini? İnandır.

1. Gitmää, vermää, kaçmaa.
2. Çizi, klas, tebeşir.
3. Maavi, kaavi, gözäl.

YAZALIM!

▼ Yaz teksti.

Soni büün kalktı erken o topladı döşeeni Soninin **mamusu** hazırladı ona sabaa ekmeeni sora kızçaaz aldı çantasını da **çıkta** auldan sokakta bekleyärdilär onu kızçaazlar hepsi, şen lafederäk, gittilär **şkolaya**.

- Kaç cümlä bu teksttä var?
- Herbir cümleyi çeket büyük bukvadan hem bitkisindä nokta koy.
- Nışannı laflarda afiksleri göster.

DOSTLUK HEM DOSTLAR HAYVANNAR (EV). KUŞLAR

Adlık

1 Bak resimä.

- Resimä görä üç cümlä kur. Yaz onnarı tefterinä.
- Cümlelerdä adlıkları bul da altını çiz.
- Ne göstererlär adlıklar? Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.

✓ Demekli oku şiiri.

GİDER KUŞLAR

Bakêr hava çoktan güzä,
Gider kuşlar dizä-dizä:
Başka erin başka sıcaa,
Almaz bizim gibi kucaa...

Ana topraam – o tarafım,
Oldun, kuşcaaz, bir kardaşım,
Geldi vakıt – kaptın yolu,
Bizdän sıcaa, paalım, koru!

Görerim, ki güçlü ürään:
Benim erim – senin topraan,
Başka erin – başka sıcaa,
Almaz bizim gibi kucaa...

Mina Kösä

dizä-dizä

1. Nereyi kuşlar „gider dizä-dizä”?
2. Neçin kuşcaazın ürää güçlü?
3. Nicä annêersın lafları „kaptın yolu”?

- Bul šiirdä **beş** adlık.
- Angı soruşara onnar cuvap ederlär? Sölä.

2 Oku cümleyi, yaz onu tefterinä da adlıkların altını çiz.

Kuşlar: gargalar, aaçkakannar, kukumävkalar, buhular, kartallar, duvannar, pupuklar, saksannar, – yaşêêrlar daalarda, çayırlarda, başçalarda.

- Angı adlıklar cannı, angıları – cansız? Sölä.

Adlıklar var cannı hem cansız.

Cannı adlıklar cuvap ederlär soruşa **kim?** **Cansız** adlıklar cuvap ederlär soruşa **ne?**

Adlıklar diişerlär **sayılara** hem **hallara** görä.

3 Çıkar da yaz sözlüktän beşär cannı hem cansız adlık.

- Koy adlıkları çokluk sayısına.
- Angı afikslärlän adlıkların çokluk sayısı kurulêr? Nışanna.

4 Oku.

T.h. kim? çoban

S.h. ...? çobanın

D.h. ...? çobana

G.h. ...? çobanı

E.h. kimdä? çobanda

Ç.h. kimdän? çobandan

...? daa

neyin? daayın

neyä? daaya

neyi? daayı

....? daada

...? daadan

- Noktaların erinä lääzımnı hal soruşlarını koy.
- Lafın angı payı diişildi? Sölä.

Adlıkların halını bulmaa deyni, lääzım:

1. Bulmaa lafı, angısına baalı adlık, da koymaa ondan soruş.
2. Soruştan hem afikstän biz adlın halını bulacez.

5 Laf birleşmesi kur, parantezalarda adlıkları lääzımnı hala koyarak.

Düzdü (ev), (Kişinöv) geldim, verdim (mamu), kiyat (Maşi), oturdum (vagon).

- Yaz laf birleşmelerini tefterinä.
- Adlıkların hallarını üstündä belli et.

6 Oku lafları.

Batturmaa (iinä), (bülbül) ses, mayıl olmaa (çiçek), işitmää (çekirgä), işlemää (kuannık), gitmää (daa).

- *Kur laf birleşmesi, parantezalarda adlıkları lăázımnı hallara koyarak. Yaz onnarı tefterinä.*
- *Çiz adlıkların altını bir çizigiylän.*

Ne o hallamak?

Adlıkların hal soruşlarına görä diişilmesinä **hallamak** deniler.

7 Resimnerä bak da sıraylan yaz kuşların adlarını. Kullan yardımcı lafları.

Yardımcı laflar: kartal, aaçkakan, kukumävka, garga, saksan, duvan, pupuk.

- *Üç kuşun adınnan **bir** birsoy paylı cümlä kur da tefterinä yaz.*
- *Adlıkların hallarını göster.*
- *Nesoy kuşları taa bilersin? Sırala.*
- *Nesoy ev kuşları sizdä var? Annat.*

Temel halı (kim?)

guguş, bülbül

(ne?)

alma, tefter

8 Oku cümleleri. Yaz onnarı tefterinä.

Meyvalıkta sırcıklar uçuşêrlar. Onnar iyerlär tırtıl hem böcecik.

- *Bul temel halında adlı, çiz onun altını.*
- *Temel halında adlıklar angı soruşlara cuvap ederlär? Sırala.*
- *Ne cümlä payı onnar olêrlar? Sölä.*

Saabilik halı (kimin?)

guguş-un, bülbül-ün

(neyin?)

alma-nın, tefter-in

9 Oku da tefterinä yaz. Saabilik halında adlıkları göster.

Evin örtüsündä, kuşun yuvası, garganın kanadı, derenin boyunda, aacın kökü, saçaan altında.

- *Saabilik halında adlıklar angı soruşlara cuvap ederlär?*
- *Angı afikslärlän saabilik halı kurulêr?*
- **Dikatlı ol!** *Vokal garmoniyasını dooru kullan.*

10 Oku laf birleşmelerini.

Baayın içindä gezmää, aacın altında oturmaa, evin önündä oturmaa, saklanmaa gümenin altında, masanın üstünä koymaa, evin dolayında gezinmää, denizin boyunda dinnenmää.

- *Yaz laf birleşmelerini tefterinä.*
- *Bul adlıkları da hallarını üstündä yaz.*
- *Bir laf birleşmesinnän cümlä kur. Adlıkların altını çiz.*
- **Dikatlı ol!** *Herbir lafı yannişlıksız yaz.*

Sölä hem dooru yaz.

Daayın **içindä**, evin **dolayında**, kapunun **ardında**, şkolanın **önündä**, derenin **boyunda**, çamın **yanında**, aacın **altında**, masanın **üstündä**, tarlanın **başında**, pınarın **dibindä**...

Doorudak halı (kimä?)

guguş-a, bülbül-ä

(neyä?)

alma-ya, tefter-ä

11 Oku cümleleri.

1. Kırangaç dala kondu. 2. Şalvir kedi aaca tırmanêr. 3. Çiftçilär bereketi ambarlara, çitlerä erleştirerlär.

çiftçi

- *Yaz cümleleri tefterinä. Bul adlıkları doorudak halında, nışanna onnarın afikslerini.*
- *Angı soruşlara cuvap ederlär doorudak halında adlıklar? Sölä.*

- Angi afikslärlän doorudak halı kurulêr? Inandır.

12 Oku. Kur laf birleşmesi örnää görä.

sevinmää		hava, güneş, baaşış
inanmaa	kimä?	dost, kardaş, yazıcı
mayıl olmaa	neyä?	daa, natura, kuş

Örnek: Sevinmää (neyä?) güneşä.

- Üç laf birleşmesinnän cümlä kur, yaz onnarı tefterinä.
- Cümlelerdä adlıkları doorudak halında kullan.

13 Oku lafları. Yaz onnarı tefterinä.

Tamızlık için, hayvannara deyni, guguş gibi, üülenä dooru, sabaaya karşı.

- Göster doorudak halında adlıkları.
- Lafların dooru yazılmasını hesaba al.
- **Dikatlı ol!** Doorudak halında lafları yannişlıksız yaz.

sabaa
dooru
üülen

Gösterek halı (kimi?)

guguş-u, bülbül-ü

(neyi?)

alma-yı, tefter-i

14 Oku laf birleşmelerini da yaz tefterinä.

Koruyêr yavruıları, üüreder paliyi, gördü yuvayı, gözlede piliççikleri, annêêr kuralları.

- Bul gösterek halında adlıkları.
- Angi soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.
- Angi afikslärlän gösterek halı kurulêr?

yuva

15 Oku. Uydur noktaların erinä adlık lääzımını formada.

İnsan da, ... da, kuşlar da büüderlär kendi küçük, halsız uşaklarını, yardımnnêrlar onnara kalkınmaa, büümää, annamaa yaşamak kurallarını. Kart ördek tä, yaşlı kloçka da ..., üürenärkän yapmaa ilk ..., gözledeklär onnarı, bekleerlär, koruyêrlar fena, cansız

Sade görsünnär, duysunnar ... yaklaşan korkunçluu, nicä onnar poträ kaldırêrlar, ki hepsicii saklansinnar. Eer lääzım olursaydı, çirkin duşmanı kendileri karşılêêrlar.

Uydurulma tekst

Yardımcı laflar: adımnar, hayvannar, uşacıklar, yavrular, duşmannar.

- *Teksti oku da adını koy.*
- *Birinci abzaşı tefterinä yaz, noktaların erinä adlıkları lääzımını formada koy.*
- *Resimä görä aazdan **bir** cümlä kur.*
- *Cümleyi kurmak için okunmuş teksti kullan.*
- *Adlıkları angı hallarda kullandın? Sölä.*

Erlik halı (kimdä?)

guguş-ta, bülbül-dä

(nedä?)

alma-da, tefter-dä

16 Teksti oku. Yaz onu tefterinä.

Benim bobam **kuancı**. Bän sıkça çıkêrım onunnan barabar **kıra**. Severim siiretmää **naturayı**. Kuannar bızırdêêrlar, çiçek tozunu çalışkannıktan toplêêrlar. **Çiçeklerin** üstündä kelebeklär uçuşêrlar. Eşil çekirgä ottan ota atlêêr. Çalışkan karımcılar yuvalarına imeelik toplêêrlar. Uzaktan işidiler, nicä ördeklär vraklêêr, kukumävka sıklık çalêr. Tä **dalcaazda** arı kuşu oturêr, emiş iyer. Göktä kuş sürüsü uçêr. Bobam sa **kuannıkta** işleer, gömeçlerdän balları toplêêr.

- *Nışannı lafların hallarını bul, soruş onnara koy.*
- *Çiz erlik halında adlıkları da afikslerini göster.*
- *Angı afikslärlän erlik halı kurulêr?*

Çıkış halı (kimdän)

guguş-tan, bülbül-dän

(nedän?)

alma-dan, tefter-dän

17 Bak resimnerä da yaz onnara görä adlık çıkış halında.

- *Angı soruşlara adlıklar çıkış halında cuvap ederlär?*
- *Angı afikslärlän çıkış halı kurulêr? Açıkla.*

18 Oku teksti. Koy onun adını da yaz tefterinä.

Güzün soluk pak hem duruk. Dayanıklı suuklaradan taa açêrlar güz **çiçekleri**. Daalarda yaş dallarda oturêrlar sesli kuşlar. Kuru **aacın** güüdesini düüyer çalışkan aaçkakan. Yaş aaçların yaprakları sararmışlar. Onnar birâr-birâr, **havada** döneräk, düşerlär erä.

Bir genç **lüzgär** onnarlan **horu** oynêêr, gülüşeräk, şenneneräk, haydêêr yaprakları çukurcuklara. Türkücü kuşlar toplêêrlar partalcıklarını, ilkyazadan kitleerlär evlerini da sürü-sürü doorulêrlar sıcak **tafaflara**.

- Aazdan cuvap et soruşlara.
 1. Angı kuşlar sıcak tafaflara giderlär?
 2. E angı kuşlar bizim topraamızda kışlamaa kalêrlar?
- Adlıkların hallarını dooru kullan.
- Nışannı lafların hallarını üstündä yaz.

19 Oku. Kur adlık verili laflardan da yaz tefterinä çokluk sayısında.

Baa – ..., daa – ..., dermen – ..., **kır** – ..., eşil – ..., ot – ..., saman – ..., yaş – ...

Örnek: güz – güzlük, güzlüklär.

- Çokluk sayısının afikslerini göster (^).
- Nışannı lafları hallara görä diiştir.

20 Oku teksti. Nesoy cuvap var nicä versinnär turnalar gökün soruşlarına?

Bir kerä gök turnalara sormuş:

– Turnalar, siz neçin güzün gidersiniz?

Turnalar cuvap etmiş:

–

– Nereyi siz uçêrsınız?

–

– Bän dä sizinnän gideyim mi? – sormuş gök.

– ...?

– Ama bän pek isteerim sıcak erlerä gitmää, – gücenmiş gök.

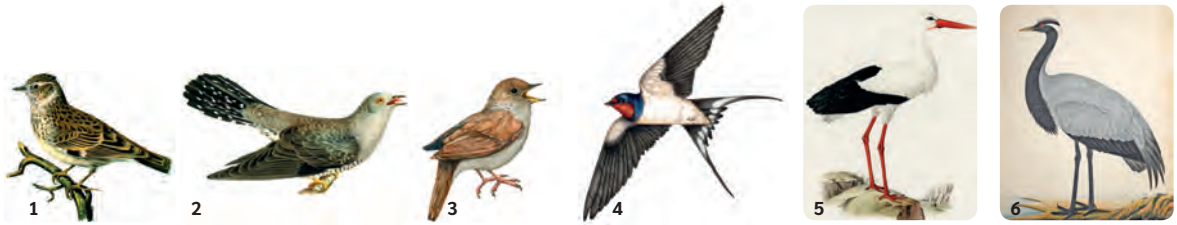
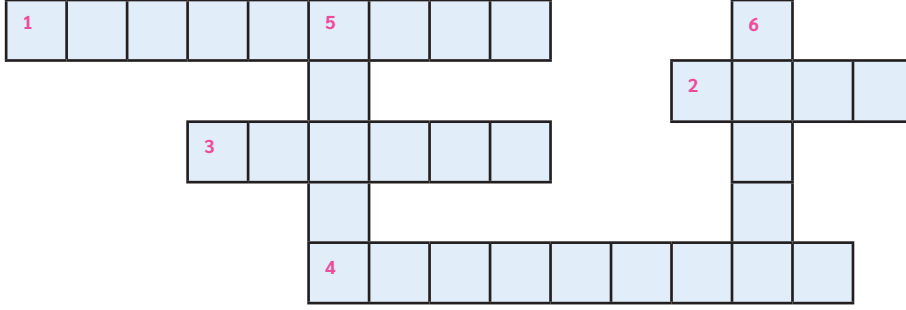
– Biz sana birbişey sıcak erlerdän getirecez, – söylemiş turnalar.

– Saa olun, turnalar. Yolunuz açık olsun! – demiş gök da turnalara yardımcı olmuş, sıcak erlerä ii etişinnär.

- Sesin üüsekliinnän (intonatıyaylan) durguçluk nışannarının kullanmasını cümlelerin sonunda göster.
- Adlıkları **turna**, **gök** hallara görä diiştir da tefterinä yaz.

21 Doldurun kafesçikleri. Bulun lââzımnı lafları yardımcı lafların arasında. Resimneri kullanın.

Yardımcı lafların arasından ayır: kartal, cıvırlıga, bülbul, garga, turna, duan, kuku, kırlangaç, lelek, pıtpıdak.

- Angı lafları kullanmadınız? **Bir** laflan kurun cümlä. Yazın onu tefterlerinizä.
- Çizin cümleñin baş paylarınñ altını, adlıkların hallarını gösterin.
- **Dikatlı ol!** Biri-birinizä yardım edin.

Adlıkların hallanması

✓ **Şiiri demekli oku.**

YAPRAKLAR

Sürüylän silkiner tä yapraklar,
Sevineräk, fayda ki braktılar;
Kazançları var sansın kabletmää –
Toprak erä çaarêr tä ödeşmää.

E ne fayda o yapraktan, deyecän?
O ilkyazın salt eşerdi gözäl,
Mayıllattı dünnä bir üzünü,
Şennendirdi insan hem gözünü...

Kuşlar **maalelendi** içlerindä,
Yavrularının uçmak zaametindä;
Meyvalara gölmek hem oldular,
Hem işlenän topraa gölgäylän baktılar...

Şindi, güzä olup gercik donak,
Meyvaları sepetlerä ancak,
Sürüylän alatlêrlar erlerä,
Uslu bakmaa kuşsuz o tezlerä...

Da, buyurup o boy kürklü kışı,
Gelsin, konak olsun tarafımda,
Hoş uykuya bölüklän yattılar
Kaba, biyaz yorgan da altında...

Dionis Tanasoglu

boy kürklü – şuba
konak olsun – musaafr olsun

1. Hesap alêrsın mı, nicä güzün sarı yapraklar sürüylän silkinerlär?
2. Nicä onnar erä döşenerlär?
3. Nesoy fayda getirerlär yapraklar?

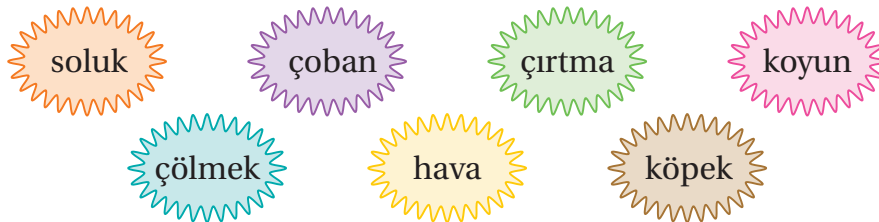
- Bul **beş** adlık temel halında. Nesoy bukwaylan onnar biterlär?
- Aazdan halla **bir** adlı.

22 Oku tabliṭayı.

Hallar	Konsonnan bitän adlıklar	Vokallan bitän adlıklar	K konsonunnan bitän çokkısını adlıklar
Temel	insan	turna	yaprak
Saabilik	insan- ın	turna- nın	yapra- an
Doorudak	insan- a	turna- ya	yapra- a
Gösterek	insan- ı	turna- yı	yapra- a
Erlik	insan- da	turna- da	yaprak- ta
Çıkış	insan- dan	turna- dan	yaprak- tan

- Halların adlarını tekrarla.
- Tabliṭaya bak da halla adlıkları **saksan** hem **garga**. Aklına getir halların soruş-larını.

23 Oku lafları.

- Verili adlıkları **üç** direcä bööl da yaz onnarı tefterinä:
konsonnan bitän **vokallan bitän** **k konsonunnan bitän (çokkısını)**
- Yaz herbir direcä kendindän taa **ikişür** laf.

Gagauz dilindä adlıklar bölünerlär **üç hallanmak bölümünä**.

İlk hallanmak bölümünä girerlär hepsicii adlıklar, angıları temel halında biterlär **konsonnan** hem **k konsonunnan bitän birkısını** adlıklar:

kartal, dermen, dost, zaamet, çayır, gök, kök.

İkinci hallanmak bölümünä girerlär hepsicii adlıklar, angıları temel halında **biterlär vokallan**: *daa, meyva, derä, maalä.*

Üçüncü hallanmak bölümünä girerlär sade **k konsonunnan bitän çokkısını** adlıklar: *yaparak, köpek, çiçek, toprak.*

24 Oku. Verili adlıkları üç direcä yaz: 1-inci direcä konsonnan bitän adlıkları, 2-nci direcä vokallan bitän adlıkları, 3-üncü direcä k konsonunnan bitän (çokkısını) adlıkları.

Koyunnarı kırkmaa, bereketi toplamaa, çırtmada çalmaa, kırdı gezinmää, çiçeklerä mayıl olmaa, göktä uçmaa, küüyä taşımaa.

- *Nicä annamaa, angı hallanmak bölümünä girerlär adlıklar?*

Nasaat

Adlıkların hallanmak bölümünü bulmaa deyni, läüzim:

1. Koymaa adlı temel formasına (**temel halına, birlik sayısına**).
2. Bakmaa, neylän biter laf (**konsonnan mı, vokallan mı, k konsonunnan mı**).

25 Oku teksti. Adlıkları läüzimni halda kullan.

Güz – käämil bir zaman. (Aaclar) sararêr yapraklar. (Kırlar), (başçalar), (baalar) bereket toplanêr. İşidiler **çoban** çırtması. Hayvannar bitki haftaları (kır) geçirerlär.

Çobannar (koyunnar) güderlär. Tazılar yardımcı olêrlar saabilerinä, (sürü) toplamaa yardım ederlär. Hep burada inat eşek tä izmetini yapêr.

Sırtmaç (ineklär) kırdı gezdirer, sora sıırı suya haydêr.

Tä **hergeleci** dä beygirleri (derä) yıkamaa deyni doorudêr. Beygırlär, yortarak, suya kacêrlar.

Tezdä hayvannarı kırdan evä yada kışlıklara getireceklär.

- *Yaz teksti tefterinä, parantezalarda verili adlıkların hal afikslerini göster.*
- *Angı halda adlıkları kullandın? Sölä.*
- *Nışannı lafların maanalarını bilersin mi? Tekstin yardımınnan onnarı açıkla.*
- *Resimä bak. Tekstin angı cümleleri ona uyêr? Sölä.*

26 Oku teksti. Cümleleri teksttə tamanna uygun adlıklan.

Evel herbir çiftçinin aulunda varmış türlü hayvannar.

... – en kaavi hayvandır, onuştan en aar işleri o yaparmış.

... atlı gezərmişlər, ükleri taşıyarmışlar, kırdə işleyərmişlər.

... bir inat hayvan sayılêr, ama o da büyük fayda saabisinə getirir.

... – evin koruyucusu. Birkimsey geldiysə, birdən onun sesi işidiler.

... evi sıçannardan koruyêr.

Yardımcı laflar: beygir, kedi, öküz, eşek, köpek.

- *Tekstin adını koy da yaz onu tefterinə.*
- *Adlıkların hallarını lafların üstündə yaz.*

koruyucu

27 Oku cümleleri. Doorut onların sıralını, da tekst olsun.

1. Mitinin evini, hayvannarını, zenginini Yalpak koruyêr.

2. Onuştan da onu hepsicii evdekilêr severlêr hem islää doyrêrlar.

3. Çoban Mitilerdä var bir büyük köpek.

4. Adı onun Yalpak.

- *Tekstin adını koy da yaz onu tefterinə.*
- *Bul teksttə üç canı adlık da hallarını üstündə yaz.*

28 Oku teksti. Kullan noktaların erinä yardımcı lafları.

Yannaşêr bir zengin çobana **strungaç**. Yardım eder otlatmaa

Vakit güzmüş. Taman razgeler canavar yortuları, da ... gezərmişlər ..., aaraymışlar, kimä zarar yapmaa.

Çocuk haydêr koyunnarı otlatmaa tolokaya. Yavaş-yavaş, otlayarak, koyunnar etişerlêr islää Koyunnar otlayarmışlar, çocuk ta oturmuş bir ... altında da bakarmış, canavar koyunnara yaklaşmasın.

Stepan Bulgara görä

toloka

Yardımcı laflar: koyun, otlar, yabanılar, aaç, kır.

- Kim o **strungaç**? Aara lafin maanasını sözlüktä.
- Bul teksttä zanaatları gösterän adlıkları da oku onnarı.
- Diiştir bir adlı hallara görä da sölä.

29 Oku teksti. Nicä koyarmışlar insannara soyadları?

Soyadlar

İlerki vakıtlarda insannara koyarmışlar soyadları onnarın zanaatlarına görä: Dermenci, Bostancı, Taşçı, Kuyumcu, Danacı, Kürkçü, Çebotar, Çoban, Çilingir, Sırtmaç...

Soyadlar var nicä göstereşinnär adamın erini dä (neredä duudu ya da neredän geldi): Tomaylı, Baurçulu, Kıpçaklı, Caltaylı, Tukan, Grek, Gagauz...

- Bul teksttä soyadları gösterän adlıkları.
- Nicä yazılär soyadlarını gösterän adlıklar?
- Çıkar teksttän soyadları, onnarın hallanmak bölümünü göster.
- Senin soyadın sanki nedän gelir? Büklerä sor da sora klasta açıkla.
- Bul konsonnan bitän **üç** soyadı, bir birsoy paylı cümlä kur, tefterinä yaz.

30 Oku lafları. Eklä laflara olä afiks, ki insanın zanaatını göstereşin.

Baa, keçi, **kuan**, sabun, türkü, resim, **fıçı**, demir.

- Kim ne yapêr? **Üç** laflan örnää görä cümlä kur.

Örnek: baa – baacı.

Baacı zengin bereket büüider.

- Nişannı lafları hallara görä diiştir.

31 Tamannayın dialogu.

- Senin soyadın nesoy?
- Benim soyadım Çoban. Benim dädüm koyun otladarmış.
- ...?
- Benim soyadım Dädüm ayak kabı dikärmiş.
- ... ?
- Benim soyadım Bulgar. Benim dedelerim
- Senin soyadın nedän çekiler?

- İlerlet dialogu taa **iki** soruşlan da yaz tefterinä.
- Adlıkların hallanmak bölümünü göster.
- **Dikatlı ol!** Dialogun ilerlemesini dooru tefterindä erleştir.

Konsonnan bitän adlıkların hallanması

✓ Oku annatmayı. Angı gözäl baaşışa Goguş pek sevindiği?

GOGUŞUN DUUMA GÜNÜ

Goguş dördüncü klasa gezärdi. Onun Duuma günü o yılın taman cumaa ertesinä razgeldiği. Goguş şkolaya geldiği, çantadan kaarä, bir torba elindä vardı, angısını o koyuverdiği bankanın altına. Ama gözleri neçinsä şıldır. Belliydi, ani onda büyük sevinmelik, ama kimseycik bilmäzdi, nedän.

Açan artık urok çeketmesindä hepsicii klasa toplandıydılar, Goguş çıkarıverdi bankanın altından o torbayı da daattı hepsinä birär gözäl, pembä yanaklı alma. Uşaklar fevralın ortasında o vakıtlar, kablettiynän butakım baaşışları, sevindilər hem şennendilər. Goguş Domnika Petrovnaya da verdi bir gözäl alma. Bu vakıt taman çan urduydu, da üüredici uroon çeketmesindä kendi hem uşakların adından kutladı Goguşu, hem onun hatırına çalındı bir türkü. Goguş ansızlıktan kızardı hem sade gülümsärdi. Uşaklar çaldıktan sora oturdular erlerinä, ama çok vakıt taa uslanamazdılar, hep bakardılar Goguşun tarafına, pek ii düşüneräk onun için.

Uroklardan sora evä dönüncä, masa artık hazırmış. Mamusu yapmıştı uşaklara deyni sütläş, hazırlamıştı gevrek, pişirmişti fırında türlü turtalar hem kovrikär. Meyva kurusundan hazırlamıştı da koymuştu masanın ortasına bir büyük çölmek hoşaf. Çölmään yanında, nicä bir gözäl kartınada, durardılar saklı sepettä almalar. Ölä gözäldilər o almalar hem taazäydilər, sansın onnarı şindi aaçtan koparmıştılar!

Uşaklar başladıydılar toplanmaa. Herkezi, verip baaşışçını, çekinärdi bir tarafa, da muzıka seslärdilər, ama masaya, hepsi toplaşmayınca, oturmazdılar. Hepsicii artık toplandıydılar, sade yoktu çicusunun uşakları. Goguşun mamusu artık teklif ettiydi, hepsi otursunnar, açan kapuda peydalandıydılar Todi, Gafi hem Simucuk. Todi elindä tutardı papurdan örülü bir sepet. Sepet neçinsä örtülüydü bezlän. Üçü dä birdän kutladılar Goguşu. Söledilər dualarını, nicä onnarı evdä üüretmiştilär, adetçä burdular kulaklarını, da ondan sora Todi uzattı Goguşa sepedi, deyip: „Bu sana bizdän”. Butakım büyük hem aar baaşış Goguş taa yoktur kablettii. Kär korkardı açmaa bezi. Aklınca sayıklardı, ne var nicä olsun sepedin içindä. Ama, açtıynan sepedin örtüsünü, o gördü orada iki gözäl, büyük hem biyaz er tavşamı. Boynularında onnarın baalıydı banta.

Goguş pek sevindiği bu gözəl baaşış.

Goguşun duuma günü geçtiği pek şen hem gözəl. Bitkidə uşaklar doyurdular tavşamı neylən olursa: gevreklən, ekmeklən... Ama pek şaşa kaldıydılar, açan Todi bitkidə çıkardıydı cebindən iki morkva da verdiydi tavşamına. İkisi də pek şükürdülər hem sevindiylər bu imeeyä. Morkva onnara deyni – nicä uşaklara deyni halvişa yada bir portokal.

Avşam olduynan, uşaklar daalıştılar evlerinä. Pek kanaattı uşaklar bu yortuya. Çok vakıt taa onnar annadardılar biri-birinä, nicä Goguş obaltmış gözlerini, açan sepedin içində tavşamı görmüştü. Ondan sora uşaklar sıkçana dolaşardılar Goguşun tavşamınarı. Herkerä bişey-bişey getirärdilər onnara: ya bir salkım dalcaazı, ya bir auççuk tenä, ya bir parçacık ekmek...

Konstantin Vasilioglu

1. Goguş kaçınıcı klasta üürenärmış?
2. Nelär baaşlamışlar Goguşa onun duuma günündä?
4. Neylən uşaklar tavşamcı doyurdular?
5. Nasıl Goguşun duuma günü geçtiği?
6. Senin duuma günündä en meraklı baaşış nesoydu? Annat.

kanaat

- *Tekstä görä aazdan iki cümlä kur:*
Ne ...?
Nesoy ...?
- *Bul ilk abzaştä konsonnan bitän adlıkları. Hallarını göster.*
- *Bul teksttä **beş** canlı adlık, onnarın dooru yazılmasını annat.*
- *Bul teksttä **beş** cansız adlık. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*

Dikatlı oku adlıkların hallanmasını. Afikslerini hesaba al.

Hallar	Kalın vokallı adlıklar			
Temel	papur	tavşam	Goguş	baaşış
Saabilik	papur- un	tavşam- ın	Goguş- un	baaşış- ın
Doorudak	papur- a	tavşam- a	Goguş- a	baaşış- a
Gösterek	papur- u	tavşam- ı	Goguş- u	baaşış- ı
Erlik	papur- da	tavşam- da	Goguş- ta	baaşış- ta
Çıkış	papur- dan	tavşam- dan	Goguş- tan	baaşış- tan

Angi hallanmak bölümündän bu adlıklar?

Hallar	İncä vokallı adlıklar			
Temel	gün	ev	kafes	sepet
Saabilik	gün- ün	ev- in	kafes- in	seped- in
Doorudak	gün- ä	ev- ä	kafes- i	seped- i
Gösterek	gün- ü	ev- i	kafes- ä	seped- ä
Erlik	gün- dä	ev- dä	kafes- tä	sepet- tä
Çıkış	gün- dän	ev- dän	kafes- tän	sepet- tän

Neylän ayırılêrlar incä vokallı hem kalın vokallı adlıkların hallanması?

Konsonnan bitän adlıkların afiksleri bunnar:

- Temel halı** – afikssiz
Saabilik halı – **-in, -in; -un, -ün**
Doorudak halı – **-a, -ä**
Gösterek halı – **-ı, -i; -u, -ü**
Erlik halı – **-da, -dä; -ta, -tä**
Çıkış halı – **-dan, -dän; -tan, -tän**

Herbir lafa afikslär eklener vokal garmoniyasına görä.

32 Oku. Yaz tefterinä adlıkları saabilik hem doorudak hallarında.

Çan, vakıt, bez, ev, dost, zaamet.

- *Neylän biter verili adlıklar?*
- *Hal afikslerini göster.*
- *Verili tablıtayı hesaba alarak, lafların afikslerinä kontrol yap.*

33 Oku cümleleri. Adlıkları parantezaların içindä örnää görä lääzımnı hallara koy.

1. Çayırda otladêrlar (koyunnar, ineklär, keçilär).
2. Her sabaa anam doyurêr (tauqlar, ördeklär).
3. Sabaalen erken (köpeklär, koyunnar) sesleri işidiler.

Örnek: Çiftçilär işleerlär baada, başçada, kırdä.

- *Yaz tefterinä cümleleri.*
- *Adlıkların hallarını üstündä yaz.*

- *Durguçluk nişannarının kullanmasını açıkla.*
- *Cümlelerin baş paylarının altını iz.*

34 Oku teksti. Koy adlıkları l  zımını hala da yaz teksti tefterin  .

Korkak tavşam

(Tavşam) taa korkak hayvan yok. Herbir (fışırtı), (şıpırtı) o, korkup, ka  r. Sade karannık olduktan sora ya da gec   vakıdı korkak hayvancık ık  r kendi (koruntusu). Gündüz o saklanır sapa bir (er), nered   kimsey gezmeer. Pek çok duşmanı var bu korkak (tavşam).

- *Adlıkların üstündü hallarını yaz.*
- *Konsonnan bit  n bir adlı halla da sesl  n s  l  .*
- *Dikatlı ol! Hal afikslerini annaşılı s  l  .*

35 Oku teksti.

Tek  

Gider yoluk tek  , gider sakallı, boy-nuzlarını sall   r, sakalını silker, tırnak-larınnan çok-çok yap  r. Gider, baar  r, keçileri olaklarınnan aar  r. Ama keçi-l  r olacıklarınnan bu vakıt **başçaya** dal-mışlar, sıradan hepsini otlamışlar, fidan-narın kabuklarını kemirmışlar, k  rp   **filizleri** imişlar, uşacıklarına **süt** toplamışlar. Ama olacıkları – k   k uşacıkla-rı – s  d   imişlar, aul   st  n   pinmişlar, biri-birinn  n d   şm  şlar.

Dayanın birazıcık, t   şindi sakallı **  orbacı** gelecek, o sizi sıraya koyacak.

Konstantin Vasilioglu

1. Nesoy zarar yapmışlar keil  r olacıklarınnan?
 2. Nic   ann  rsın lafları „sıraya koyacak”?
 3. Resim   bak. Bul tekstt   cümleleri, angıları uy  rlar bu resim  . Inandır dooru-luunu.
- *  ıkar nişannı adlıkları da yaz onnarı tefterin  , üstündü hallarını göster.*
 - *Konsonnan bit  n    adlık tekstt   bul da onnarı oku.*
 - *Aazdan kur onnarlan c  ml  .*

36 Yaz tefterinā hayvannarın yavrularını verili örnää görä.

Örnek: Köpek – pali.

Kedi – ..., beygir – ..., eşek – ..., inek – ..., tavşam – ..., koyun – ..., keçi –

- Halla konsonnan bitän **bir** adlı da aazdan sölä.
- Kur konsonnan bitän adlıklarlan **iki** cümlä.

Vokallan bitän adlıkların hallanması

Dikatlı bak tabliçalara, oku adlıkların hallanmasını. Hal afikslerini sölä.

Hallar	Kalın vokallı adlıklar			Afiksler
Temel	mamu	baka	baa	
Saabilik	mamu- nun	baka- nın	baa- yın	-nun,-nın,-yın
Doorudak	mamu- ya	baka- ya	baa- ya	-ya
Gösterek	mamu- yu	baka- yı	baa- yı	-yu, -yı
Erlik	mamu- da	baka- da	baa- da	-da
Çıkış	mamu- dan	baka- dan	baa- dan	-dan

- *Diıştır verili lafları hallara görä: **daa, kaku, ayna.***

37 Oku. Parantezalarda verili adlıkları lääzımını halda kullan.

Aydadımördecikleri (derä) boyuna. (Derä) var çok balık. Bizim (derä) bän çoktan görmedim suylan dolu. Bildır (köprü) enidän yaptılar. (Derä) suyunu dooruttuk başçanın içinä. Piliçcik korkêr girmää (su). (Su) görmeyincä, paçalarını suvama. Biz da kuzuları kattık (sürü). Bir palıcık düşmüş (kuyu).

Örnek: Tavşam saklanmış kuyuda.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Adlıkların hallarını üstündä yaz, afikslerini nişanna.*
- **Dikatlı ol!** *Tabliçayı hesaba al, kendini kontrol et.*

Neylän ayırılêrlar incä vokallı hem kalın vokallı adlıkların hallanması?

Hallar	Kalın vokallı adlıklar			Afikslär
Temel	gecä	sürü	tüü	
Saabilik	gece- nin	sürü- nün	tüü- yün	-nin,-nün,-yün
Doorudak	gece- yä	sürü- yä	tüü- yä	-yä
Gösterek	gece- yi	sürü- yü	tüü- yü	-yi, -yü
Erlik	gece- dä	sürü- dä	tüü- dä	-dä
Çıkış	gece- dän	sürü- dän	tüü- dän	-dän

- *Diiştir verili lafları hallara görä: **derä, küü, kuli.***

38 Oku da yaz tefterinä. Lafları parantezaların içindä läüzimni hala koy.

Kırkmaa (koyun), otlatmaa (kuzular), sulamaa (kuli), (pali) sesi, doyumaa (buzaa), (tekä) zararları, sevinmää (kedi).

- *Adlıkların üstündä hallarını yaz.*
- **Dikatlı ol!** *Vokal garmoniyasını dooru kullan.*

Hesaba al

Herbir lafa **hal afiksleri** eklenerlär **vokal garmoniyasına** görä:
gecä – gece-nin (vokal [ä] döner [e] vokalına – (ä>e).

✓ Oku annatmayı. Necin avtor yaratmayı bölä adlamış?

NEÇİN?

İmək odasında biz bulunardık ikimiz – bän hem Bum. Bän masanın altında ayaklarımı sallayardım. Bum da, oynayarak, dalayardı benim ökçelerimi. Masanın üstündä, duvarda, asılıydı bakanın patredi, angısını diil çoktan veridiydik büültmää. Bu patrettä bakamın suratı pek şendi hem gözäldi. Ama açan, Bumnan oynayarkan, başladım sallanmaa skemneylän, tutunarak masanın kenarından, bana göründü, ani baka sallêêr kafasını.

– Ya bak, Bum, – sessiz dedim bän paliyä da, hızlı sallanıp skemnä üstündä, tutundum masa bezin kenarından.

İşidildi cangırtı... Benim ürääm suudu. Erdä yuvarlanardı kırmızı çaşkanın parçaları.

Kufnedän işidildi kiminsä hızlı adımnarı.

– Ne bu? Kim bunu yaptı? – Mamu çöktü dizlerin üstünä da kapadı üzünü ellerinnän. – Bakanın çaşkası... bakanın çaşkası... – acıylan tekrarlayardı o. Sora kaldırdı gözlerini da dargın sordu:

– Sän mi?
– Onu... onu... Bum! – Bum! –
Mamu kalktı dizlerin üstündän da
yavaşıcık sordu. – Bunu Bum mu?
Mamu bakardı ba bana, ba ona.
– E nicä o kırdı?
Benim kulaklarım yanardılar. Bän
yaydım kollarımı:
– O birazçık atladı... da pançacık-
larınnan...

Mamunun üzü karardı. O tuttu
onun boynu kayışından da dooruldu kapuya.

– O yaşayacak yataanda, – dedi mamu da, oturup masanın yanına, düşünmeyä
vardı.

Bum başladı tırmalamaa kapuyu.

– Kolvermä! – hızlı dedi mamu da, tutup benim kolumdan, çekti kendisinä.

– Sän pek mi korktun?

Elbetki, bän pek korktuydum: çünkü
o zamandan, nicä baka öldüydü, biz
mamuyulan pek koruyardık onun pred-
metlerini. Bu çaşkadan baka herkerä
çay içärdi.

– Sän pek mi korktun? – tekrarladı
mamu.

Bän salladım kafamı da sarıldım
onun boynusuna.

– Eer sän... istämeyip tä, – yavaşıcık
çeketti o.

Ama bän onu kestirdim, alatlayıp
hem kekeleyeräk:

– Bän kırmadım... Onu Bum kırdı... O atladı... O birazçık atladı... Afet onu,
yalvarêrım!

– Bum başka girmeyecek içeri. O yaşayacak yataanda.

Bän susardım. Masanın üstündän patrettän bakardı bana baka...

Bum yatardı eşiklerin üstündä, koyup akıllı zotkacını pançaların üstünä. Gö-
zleri bakardılar sade kapalı kapuya.

Vakit gidärdi. Bän korkardım, ani Buma gelecek suuk hem korkunç. Eer baka
yaşayaydı hem olmayaydı çaşkası, bu hiç olmayaceydı...

Bän çıktım dışarı da oturdun Bumun yanında eşiklerin üstünä. Ansızdan
kaldırdım başımı da gördüm mamuyu. Ozaman bän salladım Buma parmaamı da
seslän dedim:

– Diildi lääzım kırasın çaşkayı.
Avşam ekmeendän sora gök birdän
karardı, neredänsä peydalandı bulutlar.
Mamu dedi:
– Yaayacak yaamur.
Bän yalvardım:
– Salver Bumu...
– Yok.
– Mamucuum... baari kufneyä!
O iki tarafa salladı kafasını. Bän sus-
tum, çalışarak saklamaa yaşlarımı.

– Git da yat, – aar soluyarak, dedi mamu.

Bän soyundum da yattım, saklayarak kafamı yastın içinä. Mamu çıktı. Dışarda
karannıktı. Da bu karannıkta boran uuldamasının arasında bän işidärdim Bumun
sesini.

Bir kerä, kaçarak gelip benim pençeremin altına, keskin saldı.

Ba yakında, ba uzakta işidilärdi köpään darsık sesi. Bum tırmalayardı kapuyu
hem darsık mizlärdi.

Yalnayak, bir gölmeciklän bän dooruldum mamunun kapusuna da açtım onu
geeriyädän.

– Mamu! Mamu!

O açtı gözlerini, sarmaştı bana sıcak ellerinnän. Darsık köpek sesi işidildi.

– Mamu! Mamu! Diil köpek, ama bän kırdım çaşkayı! Bän kırdım, bän! Salver
Bumu...

Onun suratı birdän diişti, o tuttu benim kolumdan, da biz hızlı doorulduk
kapuya.

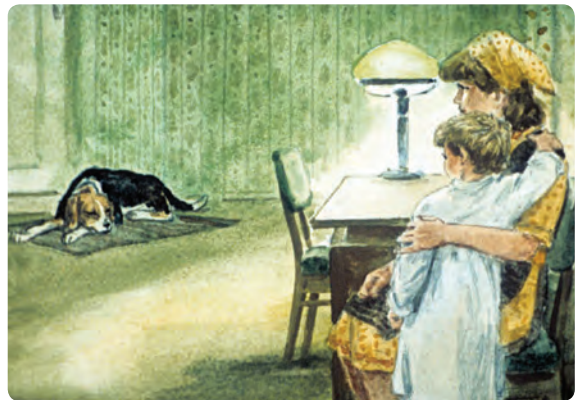
Biz mamuylan silärdik Bumun sırtını kuru peşkirlän, ama o kaldırırdı yukarı
dört pançasını da büyük sevinmeliklän yuvarlanardı erdä. Sora o uslandı, yattı ken-
di erinä da, hiç gözlerini kıpmayıp, bakardı dooru bizä. O düşünärdi: „Neçin sanki
beni urattılar dışarı, neçin şindi beni içeri salverdilär hem kucakladılar?”

Mamu çok vakit uyumadı. O da düşünärdi: „Neçin benim oolum sölämedi bana
doorusunu, ama uyandırdı beni gecä?”

Bän dä, yatarkan kendi yataamda,
düşünärdim: „Neçin mamu hiç beni
çekişmedi, neçin o kâr sevindi, ani
çaşkayı bän kırdım, ama diil Bum?”

Bu gecä biz çok vakit uyuyamadık,
hem bizim uçümüzün dä vardı kendi
„neçin?” soruşlarımız.

Valentina Aleksandrovna Oseeva

1. Nicä çocukak çaşkayı kıldı?
2. Neçin çaşkanın kırılması çok acıttı anayı?
3. Nicä düşünersiniz, çocuun mamusu annadı mı, ani onun uşaa yalan söyleer?
4. Neçin çocuk anasına dooruyu söyleyemedi?
5. Nicä duyêr kendini uşak yalan söylediktän sora?
6. Nicä düşünersiniz, taa çok neyâ kahırlandı çocuun mamusu?
7. Neçin çocukak anasını gecä vakıdı uyandırdı?
8. Annatmada „Neçin?” soruşları bul da oku. Nesoy cuvap var nicä sän bu soruşlara veräsin?

- *Bul teksttä vokallan bitän üç adlık.*
- *Tekstä görä soruş cümlesi aazdan kur:*
Ne ...?
Nesoy ... ?
Neçin?
Nezaman ...?

39 Oku adlıkları.

Sabaa, masa, skemnä, pança, pençerä.

- *Yaz tefterinä adlıkları saabilik hem doorudak hallarında.*
- *Göster onnarın hal afikslerini.*
- *Bir adlıklan laf birleşmesi kur. Kullan adlı doorudak halında.*

40 Oku. Noktaların erinä adlık koy.

Bizim var ... Onun adı Bozka. Onun var yalabık boz yapaası, uzun kuyruu, kaba pançacıkları. Kulakları onun hep kuşku. Burnucuu kara-boz. O sever şiritlän oynamaa.

... pek kuşku hayvannar. Onnar havanın diişilmesini duyêrlar. Sayılêr, ani eni evä ilkin ... läázım girsın.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Koyulu adlıkların halını yaz.*
- *Kimin için gider söz? Sölä.*
- *Aazdan yazdır onu plana görä:*
Adı ...
Yapaası ...
Kuyruu ...
Pançacıkları ...
Kulakları ...
Burnucuu ...
- *Bu tekst maanayca angı tipä girer? Neçin?*

41 Oku teksti. Bul cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri da oku onu.

Bir yudum süt

Lada hastalanmış. Çanak sütlân durarmış onun burnusunun yanında, ama o çevirârmış kafasını süttân.

– Lada, – dedim bân, – lâázım imää.

O kaldırdı kafasını. Bân suvazladım onu. Bu nazdan onun başladı şıldırdamaa gözleri.

– Lada, – tekrarlardım bân hem yaklaştırdım ona sütlân çanaa.

O uzattı burnusunu südâ da başladı lakır-lakır içmää.

Çıkêr, ani benim nazım verdi ona kuvet. Bekim dâ, bu birkaç yudum süt kurtardılar onu ölümdän.

Mihail Mihayloviç Prişvinä görä

- *Ne olmuş Ladaylan?*
- *Ne verdi kuvet Ladaya?*
- *Üç adlık bul, onnarın hallarını sölä.*
- *Vokallan bitân **bir** adlı halla, tefterinä yaz, afikslerini göster.*

42 Oku teksti.

Hesapsızlar

Köpek, önünkü bacaklarına çöküp, ölä salarmış, ani ortalı kopararmış. Kâr onun önündä, yumacık olup, aulun boyunda durarmış bir küçücük kedicik.

Kedicik pek geniş açarmış aazını hem ölä çirkin baararmış, ani **adamin** üreeni kopararmış. Bir tarafçıkta iki çocuk durarmış da bekleyârmış, ne olacek ileri dooru.

Bu vakıt **pençeredä** görünür **çorba-cıykanın** kafası. Karı kaçarak dışarı fırlamış. O koolamış köpää da üfkeli baarmış çocuklara:

– Hesapsızlar!

– Neçin hesapsızlar e? Biz bişeycik yapmadık! – Şaşıp ta demişlär çocuklar.

– Tâ onuştan da hesapsızsınız! – dargın cuvap etmiş **karı**.

Valentina Aleksandrovna Oseevaya görä

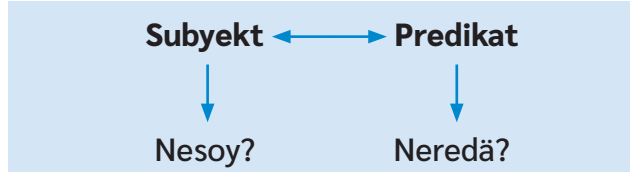

1. Neçin bölä koyulu tekstin adı? Açıkla.
2. Nicä götürerlär kendilerini çocukaklar? Neçin avtor onnarı kötüleer?
3. Nicä avtor gösterer kendi bakışını onnar için?
4. Ne lääzımdı yapsınнар çocuklar?

- *Nışannı lafların hallarını sölä.*
- *Kur nışannı laflarlan birär cümlä.*
- *Yaz cümleleri tefterinä, nışannı adlıkların hallarını göster.*

43 Bak shemaya.

- *Kur shemaya görä üç cümlä da yaz onnarı tefterinä.*
- *Kullan ev hayvannarını hem kuşlarını gösterän lafları.*
- **Dikatlı ol!** *Herbir lafı dooru yaz.*
- *Angı halda adlıkları kullandın? Sölä.*

44 Oku verili lafları da hallarını sölä.

Klasa, kuzunun, arabada, sakızın, yazala, tebeşiri, çantadan, tefterdä, kalemin, teli, göldä, dereyä, horozu, keçinin, örtüyä, çatalı, tavaya, şişedä, içeri, tavana, suya, kuyunun.

- *Yaz lafları iki direcä: 1-inci direcä konsonnan bitän adlıkları, 2-nci direcä – vokallan bitän.*
- *Adlıkların afikslerini nışanna.*

K konsonunnan bitän çökkısımnı adlıkların hallanması

✓ Demekli oku şiiri.

GÖZELLİK

Gözellik yaşêêr erdä,
Hepsiciin evlerindä,
Yaşêêr dar dereciktä,
Bıyıklı böceciktä.

Gözellik yaşêêr erdä:
Üreklär dolu sevda.
Dostluk açêr kâr çiçek,
Arada hiç yok kavga.

Gözellik yaşêêr kırdä,
Al sabaa dannarında,
Kaarlan örtülü yolda,
Almalı başçalarda.

Gözellik yaşêêr erdä,
Cannarı yısıdarak,
Bizim sert ürekleri
Yavaş-yavaş yımışadarak.

Konstantin Vasilioglu

1. Neçin avtor şiirin adını „Gözellik” koymuş?
2. Neredä yaşêêr gözellik?
3. Nedä görer avtor gözelli?
4. Senincä, neyä var nicä gözellik demää?

- *Bul teksttä k konsonunnan bitän çokkısımnı adlık.*
- *Kur birinnän aazdan bir cümlä. Sölä onu.*

Dikatlı bak tabliçalara, oku adlıkların hallanmasını. Hal afikslerini sölä.

Hallar	Kalın vokallı adlıklar			Afiksler
Temel	kabak	kazık	çocuk	
Saabilik	kaba- an	kazı- ın	çocu- un	-an, -ın, -un
Doorudak	kaba- a	kaza- a	çoca- a	-a
Gösterek	kaba- a	kazı- ı	çocu- u	-a, -ı, -u
Erlık	kabak- ta	kazık- ta	çocuk- ta	-ta
Çıkış	kabak- tan	kazık- tan	çocuk- tan	-tan

- *Diiştir verili lafları hallara görä: **kaşık, çanak, butuk.***

Neylän ayırılêlar incä vokallı hem kalın vokallı adlıkların hallanması?

Hallar	Kalın vokallı adlıklar			Afikslär
Temel	erik	çiçek	güzlük	
Saabilik	eri- in	çiçä- än	güzlü- ün	-in, -än, -ün
Doorudak	erä- ä	çiçä- ä	güzla- ä	-ä
Gösterek	eri- i	çiçä- ä	güzlü- ü	-i, -ä, -ü
Erlik	erik- tä	çiçek- tä	güzlük- tä	-tä
Çıkış	erik- tän	çiçek- tän	güzlük- tän	-tän

- *Diıştir verili lafları hallara görä: kelebek, böcek, sülük.*

45 Yaz adlıkları tefterinä saabilik, doorudak hem gösterek hallarında.

Çotuk, erik, köpek, toprak.

S.h. kazın, ..., ...

D.h. kazaa, ..., ...

G.h. kazı, ..., ...

- *Adlıklarda hal afikslerini göster.*
- *Lafların afikslerinä kontrol yap, tablişayı hesaba al. Aazdan açıkla lafların dooru yazılmasını.*

Hesaba al

1. Hal afiksleri eklenerlär vokal garmoniyasına görä:
2. **K** konsonun önündä duran vokallar:
 - [**ı**] hem [**u**], [**i**] hem [**ü**] doorudak halında dönerlär [**a**] hem [**ä**] vokallarına;
 - [**e**] saabilik, doorudak hem gösterek hallarında döner [**ä**] vokalına;
 - **K** konsonu bu hallarda düşer.

46 Oku, noktaların erinä läüzımnı formada adlıkları koy. Yardımcı lafları kulan.

Doldurmaa suylan ..., baalamaa ... filizlerini, korumaa kendi ..., küçük ... oyuncakları, ... fidan dikmää.

Yardımcı laflar: uşak, çölmek, çotuk, saalık, sokak.

- *Yaz tefterinä laf birleşmelerini. Parantezalarda adlıkların hallarını göster.*
- **Dikatlı ol!** *Lafların dooru yazılmasını hesaba al.*

47 Oku. Yaz adlıkları, üç direcä: 1-inci direcä konsonnan bitän adlıkları, 2-nci direcä vokallan bitän adlıkları, 3-üncü direcä *k* konsonunnan bitän (çokkısımnı) adlıkları.

Göktä, güneşin, okları, köpään, dalda, çayırın, yavrunun, pelii, ördään, gümeyä, meyvayı, zarzavattan, daada, baacının, budakta.

- *Yaz tefterinä lafları. Lafların üstlerindä, angı halda durêrlar adlıklar, göster.*
- *K konsonunnan bitän **bir** adlıklan cümlä kur. Baş paylarının altını çiz.*

48 Oku da bul herbir sıracıkta zeedä lafları.

1. Dostluu, gözellii, saalı, kısmeti.
2. Zamana, zaametä, zanaata, zurnaya.
3. Turnayı, cıvırlıgayı, bülbülü, gargayı.

- *Neylän onnar başkalanêr kalan laflardan? Açıkla.*
- *Kur cümlä herbir sıracıktan birêr laflan. Kullan adlıkları verili halda.*

✓ Oku annatmayı.

FENALIK

Bir gün baka neredänsä getirdi bir köpek. Bu köpek bataldı, kısa yapaalıydı hem ölä bir akıllı bakışlıydı, ani çoyu şaşardı: „Pı-ı-ı, bu köpek bakêr, nicä insan!”

Herbir kedinin ardına o hızlanmazdı, ahmakça herbir şıprıtya salmazdı. O sayardı kendi-kendisini. Biz heptän şaştık, açan baka gösterdi, nesoy izinneri köpek annêr.

- Otur! – dedi baka, da köpek oturdu.
- Erinä! – köpek, alatlamayarak, girdi yataana da erleştı orada, yan koyup kafasını önünkü ayaklarının üstünä hem uzadıp bakışını bizim tarafımıza.
- Bana! – baardı baka, da köpek o saat çıktı erindän, yaklaştı bakaya.
- Ver ayaanı! – bunu işidip, köpek kaldırdı önünkü ayaanı, da onnar bakaylan elleştılär.

Bizim gözlerimiz belerik kaldılar. Bölä akıllı köpek biz taa yoktur gördüümüz. Biz kardaşımnın ikimiz koyduk köpää ad Jülbars.

Hepsinä, kim gelärdi bizä, biz gösterärdik, nesoy akıllı köpeemiz var. Jülbars seslärdi bizi. Biz onu doyurardık, dökärdik yalaana su. Gerçek, o bir kerä bilä salmazdı yabancıya, eer o yabancınn yanında varsa ev saabilerin birisi, okadar arif köpekti.

Hepsi gidärdi gözäl, ama birkaç gündän sora bizim aulda taman avşam ekmeeni iyärdik, bir dâ işidildi Jülbarsın sesi. Bölä fena salmak ondan biz taa yoktur işitiimiz. O salardı, nekadar kuvedi varsa, hırlardı, sansın delirmiştı.

- Kim orada olsun sanki? – mırıldadı baka da, kalkıp sofradan, çıkıverdi dışarı.
- „Sıbidä!” – işidildi bakanın sesi. Köpään salması kesildi, da bobamızlan bilä içeri girdi bizim komuşu – Örgi batü.

– Bereketli olsun! – dedi o. – E, Vasi, bulamamışın bir palıcık. Bu köpek mi, Va? Canavardan beter!

Örgi batü oturdu bizdä, nekadar oturduysa, da sora yalvardı bakaya:

– Vasi, haydi, geçir beni tokada kadar. Korkêrım şu duşman köpektän.

Onnar bakaylan, taa çıkınca kapu önünä, genä işidildi Jülbarsın hırlaması hem salması. Bobamız gücülä uslandırdı köpää. Ozamandan beeri başladık hesaplamaa, ani kimseyä Jülbars bölä fena salmêêr, nicä Örgi batüya. Onu Jülbars duyardı taa uzaktan. Adam yoktu nicä ne kendi kapu önünä çıksın, ne sokakça geçsin bizim yanımızdan – o saat Jülbars girişärdi hırlamaa hem dartmaa sinciri – hemen-hemen koparsın.

Kimär kerä baka aul aşırı baarardı Örgi batüya:

– Komuşu, ne uuramêêrsın bizä çoktan? Gel, lafedelim biraz.

– Bän gidecäm, ama sän çık, köpää tut, sakınêrım ondan, – cuvap edärdi Örgi batü.

– Ne okadar azetmeer sendän bu köpek? – sorardı baka.

– Ne bileyim onu. Näändan nereyä düşmüş o senin elinä? Yalvarêrım, bulsana kendinä bir başka köpek. Ne görmeersin mi, o hiç laftan annamêêr. Şansora sındım senin auluna girmää.

– Ey, senin betterinä şindi bölä akıllı köpää mi kaybedeyim? – kayıl olmazdı baka.

Biz sä doymardık Jülbarslan oynamaa. O tutardı bizi paçalarımızdan, maana daldı, kaçınardı oyanı-buyanı, nekadar sincir salverärdi. Maalenin uşakları bizä gelirdi. Jülbars artık hepsini tanırdı, kimseyä dokunmazdı. Ama açan o birdän-birä başlardı üfkelenmää, biz kaçardık bir tarafa – bilärdik, ani Jülbars duydu Örgi batüya.

Petri Çebotar

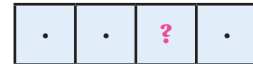

1. Nesoy izinneri köpek annardı?
2. Neçin hepsi şaşardı köpää?
3. Nezaman Jülbars başladı fena salmaa?
4. Nicä düşünersin, neçin köpek azetmärdi Örgi batüdan?
5. Neçin uşaklar sevärdilär köpää?

- *Bul teksttä ev hayvannarını gösterän lafları.*
- *Aazdan halla k konsonunnan bitän bir adlı.*

49 Bak resimnerä. İşi tamannamak için dikatlı ol.

- *Yaz tefterinä resimnerä görä verili adlıkları.*
- *Yaz onnarı saabilik, doorudak hem gösterek hallarında.*
- *Angı halda bu iki adlık birtakım yazılêr?*
- *Nicä onnarın maanalarını annayacan? Açıkla.*
- *Angı halda bu iki adlın formaları diil birtakım?*
- *Kur onnarlan cümlä.*

50 Oku cümleleri. Adlıkları dooru halda kullan.

1. Mali (ekmek) (bıçak) kesti.
2. (Çotuk) altında bir kirpi saklanmış.
3. Dädu (çıbık) sepet örer.
4. Bu (karık) biberlər kızarmış.
5. Sokakta (köpek) sesi işidiler.
6. Kardaşım uroklardan sora (inek) çayırda otladêr.
7. Anam her sabaa (tauk) piliççiklerinnän başçaya çıkarêr.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Adlıkların halını lafların üstündä yaz.*
- **Dikatlı ol!** Yaz dooru uzun vokallı lafları.

51 Bul saklı lafları.

[N] ylan bän odun kıyêrim,

[B] ylan yolca bän giderim,

[S] ylan fırına girerim.

N				k
B				k
S				k

- *Kur cuvaplarlan **birär** cümlä da yaz tefterinä.*
- *Adlıkların halını üstündä göster.*

52 Oku cümleleri. Kullan adlıkları lääzımını halda.

Tencerä tukurlanmış, kapaanı bulmuş. Kuşlar ... altında yuvalarını yapmış. Masanın ayaa kırılmış. Babu eni ... taa ii görärmış. Dädu kıvratmış bıyını da çeketmiş annatmaa masal. Mali kurudulmuş biberi ... düüyer. Anam sofraya ilkin ... hem ... koyêr.

Yardımcı laflar: saçak, gözlük, dübek, ekmek, tuzluk.

- Yaz cümleleri tefterinä. Kullan adlıkları lääzımını halda.
- Adlıkların angı hallarında uzun vokal yazdın? Sölä.
- Açıkla adlıkların dooru yazılmasını.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä annaşılı yaz.

53 Oku cümleleri. Dooru erleştir verili cümlelerin sıralını, da tekst olsun. Tekstin adını koy.

1. Çil kuşun benizi dä, yımirtaları da çilli.
2. Bölä ad verildi bu kuşa onuştan, ani çil kuşu baarêr: „Pıtpıdak!”
3. Çil kuşun ikinci adı „pıtpıdak”.
4. Onun için var bir laf: „Çil gibi daaldılar!”
5. Açan insan yaklaşêr çil kuşlarının yuvasına, onnar kaçêrlar her tarafa.
6. Bucak kırlarında çil kuşu yaşêr.

Stepan Bulgar

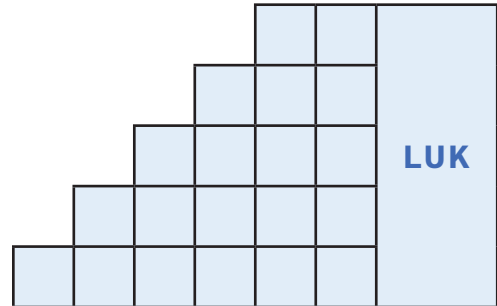
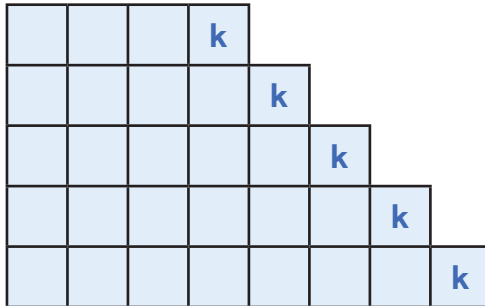

- Yaz teksti tefterinä.
- **K** konsonunnan bitän adlıkların altını çiz.
- Aazdan halla **k** konsonunnan bitän **bir** adlı.
- Sän var mı işittiin lafları: „Çil gibi daaldılar!”?
- Bu tekst maanayca angı tipä girer? Sölä.

pıtpıdak – perepölka

54 Doldurun boş kafesçikleri. Zorlanırsaydız, kiyadın sonunda cuvaplara bakın.

- Bir adlı aazdan halla.
- **Dikatlı ol!** Üüren kafadarınnan barabar işi tamannamaa.

Adlıkların çokluk sayısında hallanması

Dikatlı oku adlıkların hallanmasını. Afikslerini hesaba al.

Hallar	Adlıkların çokluk sayısında hallanması			
Temel	evlär	kuşlar	dermennär	çannar
Saabilik	evler- in	kuşlar- in	dermenner- in	çannar- in
Doorudak	evler- ä	kuşlar- a	dermenner- ä	çannar- a
Gösterek	evler- i	kuşlar- ı	dermenner- i	çannar- ı
Erlık	evler- dä	kuşlar- da	dermenner- dä	çannar- da
Çıkış	evler- dän	kuşlar- dan	dermenner- dän	çannar- dan

- *Diiştir verili lafları hallara görä: **leleklär, pupuklar, saksannar.***

Çokluk sayısında hepsi adlıklar hallanêrlar nicä **konsonnan bitän adlıklar.**

55 Oku lafları. Angı halda onnar bulunêrlar sölä.

Tauun, keçinin, adeti, evä, pençereyä, evdä, sokaktan, uroktan, sesi, şkolaya, köprüyü, deredän.

Örnek: tauun – tauklar**ın** (S.h.).

- *Yaz tefterinä verili adlıkları çokluk sayısında hep bu halda.*
- *Nışanna hal afikslerini.*
- *Çokluk sayısında üç adlıklan laf birleşmesi kur.*

56 Oku lafları. Topla verili lafları cümlelerä, da olsun tekst.

1. Kotoy garga görmüş tepesindä aacın yuvasını.
2. Onun baarışarmış yavrular içindä.
3. Onnarın getirmää anası hem gitmişlär bobası imeelik.
4. Pinmiş aacın gargacı kotoy üstünä dä kapmaa istemiş.
5. Bir gargalar dä dönmüşlär ansızdan.

- *Koy tekstin adını da yaz tefterinä.*

- *Bul adlıkları çokluk sayısında da hallarını nişanna.*
- *Bul cümlelerdä uzun vokallı lafları, oku onnarı.*

✓ Oku annatmayı.

TEKÄ

Lambuška hem Pavluş başlankı şkolada üürenärdilär bir eski, veran, yıprak evceezdä. O şkolanın pençerelerindän klaslara bakardılar hem sokaktan geçenär, hem kedilär-köpeklär dä.

Nicä evdä, şkolada da hep ölä, Lambuška uşaklaran pek oynamazdı. Taa çok vakıdını o hayvannarlan-kuşlaran geçirärdi. Onda herbir tauun da kâr adı vardı: Balanka, Bozka, Garga, Alacayka, Tekirkä..., keçilerin – Tamah, Şiret, Ahmak, Haylaz, Ristu... Tekenin adını koymuştu Kapral. Moldovancadan mı aldıydı – „kapra” – „tekä”, osa onun girgin örüyüşünä görä mi, kimseycik bilmeer. Sade belli bir iş, ani Lambuşkanın en ii, en yakın dostlarıydılar – Bobik, Kapral, onnar-dan hiç ayrılmazdı.

Her sabaa çıkardılar karşı, yol aşırı aullardan Pavluş hem Lambuška keçilärlän, lafederek, şkolaya gidärdilär.

Lambuška önündä keçileri aydardı, geeridän dä, Kaprala atlı pinip, kendisi gidärdi. Çayır derä onnara taa yakındı, ama keçileri aydardılar otlamaa küüyün ortasından geçän derenin boyuna. Şkolanın aulu çıkardı derenin taman o erinä, neredä herkerä vardı islää otlayacak, çalılıklar, eşil fidancıklar, angılarında keçilär gününä asılı durardılar.

Doyduynan otlamaa, tekä, kaldırıp kafasını, doorulardı şkolaya. Bir adet gibi, Kapral ilkin dolanardı şkolanın dolayında birkaç kerä, ki görsün, ani yok direktör ya da başkası büyüklerdän, da sora, tırnaklarını hem sakalını dayayıp sırçalara, uzanıp, bakardı herbir klasa, taa Lambuşkayı bulmayınca. Hayadın kapuları açık bulunduyunan, tekä girärdi hayada da tırnaklarınnan şakırdadardı. Herbir kapuyu buynuzlarınnan savaşırdı açmaa.

Ama açan bulardı Lambuşkayı, bir üüsek ses kaldırdardı sevinmeliktän. Elbetki, bundan sora Lambuşkanın urokları o günü bitärdi, da onu tekäylän bilä yollardılar şkoladan taa uzakık.

Aralıklarda da Kapral dayma dönüşärdi Lambuşkanın yanında, angısının üstünä toz da kondurmazdı. Çan urduktan sora hepsi üürenicilär gidärdi klaslara, ama tekä dooru ard pençereyä gidärdi da sarkardı, taa urok bitincä.

Uroklardan sora tekä yannaşırdı Lambuşkanın yanına da geçirärdi onu köprüyädän. Orada Kapral genä gidärdi keçilerin yannarına da otlardı avşamadan, Lambuşka onnarı evä aydamayınca.

Konstantin Vasilioglu

1. Kiminnän taa çok oynardı Lambuşka?
2. Nesoy ad koymuştu Lambuşka tauklara? Sanki neçin?
3. Nesoy ad Lambuşka koymuştu keçilerä? Bu adların maanalarını açıkla.
4. Kim Lambuşkanın en yakın dostlarıydılar?
5. Nicä Lambuşka şkolaya gidärdi?
6. Neçin Kapral şkolaya gelärdi?
7. Nicä annêersın lafları „üstünä toz da kondurmazdı”? Bu laflarlan kendi cümle-
ni kur.

- Bul teksttä **beş** adlık çokluk sayısında. Oku onnarı.
- Angı afikslärlän kurulêr adlın çokluk sayısı? Sırala.

57 Oku da bul herbir sıracıkta zeedä lafları.

1. Cıvırlıgaları, bülbüllerin, saksannarı, guguşları.
 2. Tavşamnara, koyunnara, aslannarda, ineklerä.
 3. Pınarı, odunnara, adamnarı, samannara.
- Açıkla, neylän onnar başkalanêr kalan laflardan.
 - Kur **birär** cümlä herbir sıradan zeedä laflan da yaz onnarı tefterinä.
 - Kullan adlıkları hep o halda.

58 Oku teksti, adla onu. Yaz tefterinä, nışannı adlıkları çokluk sayısına koyarak.

Saçak **kuşu** insannan komuşuluk eder. Bu **kuş** şamatalı **kasabada**, sessiz **küüceezdä** yaşêêr. O tez **duşmanı** tanımaa üürener, ama **dostuna** ii davranêr, **meyvalı** hem **başçayı** zararlı **kurttan** kurtarêr.

Saçak **kuşu sürüyä** toplanêr. O dayma yufka **kafadarına** yardım eder. **Yavru**, çıktıynan yuvasından, öbür **kuşcaazlan sürüyä** toplanêr. Kırdan ekin yada eşillik varkan, hergün imeelik aaramaa çıkêr.

- Nışanna adlıkların çokluk sayısı afikslerini.

59 Oku laf birleşmelerini. Uydur noktaların erinä adlık.

1. Yalpak, sivri tırnaklı, uzun bıyıklı
 2. Fena, sivri dişli, inannı
 3. Kaavi, nallı, hızlı
- Uydurduu adlıklarlan birär cümlä kur da tefterinä yaz.
 - Kullan adlıkları çokluk sayısında.

▼ Düşünceli oku fabulayı.

LÜZGÄR, KAAR HEM GÜN

(Fabula)

Fena Lüzgär, Kaar hem Gün
Oturmuşlar lafa dün.
– Onnarı görüp, bir adam
Seläm vermiş ansızdan.

– Adam hatırladı beni, –
Hepsinä bakıp, Kaar dedi. –
Onun yolunu kesärim bütün,
Yıvıp aykırı bir üüsek kürtün.

Lüzgär demiş: „Bu iş belli,
Adam seläm bana verdi:
Her üflärseydim karşı –
Çıplak kalar onun başı.

Ozaman utancak Güneş dedi:
– Adam seläm bana verdi.
Eer inanmarsaydınız beni,
Sölesin sizä yoldan geçeni.

Adamın cuvabı olmuş kısa:
„Hepsicii Gün gibi olsa...”.
Ama olmasa Gün, – inanın bizi –
Olmaz dünnedä adınız da sizin.

Herkerä dünnedä
yap hatır,
İilıklän kara
fenalı bastır!

Aleksandra Yularcı

1. Ne için tartışmış karakterler?
2. Kayılsın mı adamnan?
3. „Herkerä dünnedä yap hatır, iliklän kara fenalı bastır!” Açıkla bu lafların maanasını.

- Bul birinci cümledä adlıkları da çokluk sayısına koy.
- Bitki cümlelerin angı laflarında var vokal garmoniyası? Sölä.

61 Oku teksti. Kullan adlıkları lääzımnı halda hem sayıda.

Emnik

Pavli hem bobası bütün geçti pazar yaptılar (kuşcaaz) deyni emnik. Bakası işlärdi çekiç, testerä elindä, Pavli dä verärdi onun (el) ba taftacık, ba enser, ba kerpe-deni. Şindi Pavli her sabaa koyêr ekmek trofası, tenä, kepek... (Kuşcaaz) bekleerlär (Pavli) şen hem sevinmeliklän. Pavli da uzaktan siireder, nicä onnar doyunduktan sora çok vakıt oturêrlar taa (dal), cıvırdêrlar hem (türkü) çalêrlar.

- Yaz teksti tefterinä, paylara (abzaçlara) onu böl.

62 Oku laf birleşmelerini. Noktaların erinä koy adlık çokluk sayısında.

Dar derä – ... Eşil yaprak – ...
Akıllı uşak – ... Meraklı kıyat – ...

- Yaz laf birleşmelerini tefterinä.
- Çokluk sayısının afikslerini göster.

62 Oku cümleleri. Doorut cümlelerin sıralını, da tekst olsun.

1. Biz pek severiz kuşları.
2. Onuştan biz kararlalık kantina açmaa.
3. Kışın onnar kimär kerä aaç durêrlar.
4. Kimi kuşlar sıcak taraflara uçup-gitmeerlär.
5. Her sabaa koyêrız orayı trofa, tenä.
6. Biz astık bir emnik zerdeli aaçların dallarına.
7. Bu vakıt kuşlar bizi artık bekleerlär.

- *Tekstin adını koy da tefterinä yaz.*
- *Çokluk sayısında adlıkların üstündä hallarını göster.*

63 Okuyun. Aazdan soruşlara cuvap verin, intonaşiyayı hesaba alarak.

- Nesoy yıl zamanı şindi?
- ...
- Angı kuşlar kaldılar kışlamaa?
- ...
- Neçin kuşlara yardım etmää läázım?
- ...
- Nicä insannar kışın kuşlara yardım ederlär?
- ...
- *Cümlelerin durguçluk nişannarını açıkla. Sölemäk neetinä görä bu cümlelär nesoy? İnandır.*
- *Çokluk sayısında adlıkların hallarını sölä.*

64 Bilmeyceleri çöz.

Evimi benim bekleer,
Biri geldiynän, seseder,
Kemicäk beener o pek,
Var adı onun ...

(...)

Yapaacık kara, biyaz,
Çayırda bütün dâ yaz,
Hiçcik bilmâz doyum,
Bütün gün otlêêr ...

--	--	--	--	--

Süt bizâ verer o çok,
Yapaacık onda hiç yok.
(...)

- Kur cümlä bilmeycelerin cuvaplarinnan da yaz onnarı tefterinä.
- Kullan adlıkları çokluk sayısında, afiksleri nışanna.

65 Bak resimä. Kur resimä görä beş cümlä da tefterinä yaz.

- Kullan verili laf birleşmelerini.

Yardımcı laf birleşmeleri: gırgın horoz, hodul buura, gölcüktä üzmää, küçük ördeciklär, kaazların sesleri, küçük piliççiklär.

- **Dikatlı ol!** Cümleleri yannişlıksız yaz.

Adlıkların nazlı-küçüldek forması

Nicä tanımaa adlıkların nazlı-küçüldek formasını?

Adlıkların nazlı-küçüldek forması **-caaz, -cääz; -çaaz, -çääz; -cuk, -cük; -çuk, -çük; -cık, -cık; -çık, -çık** afikslerinnän kurulêrlar: ses**çääz**, kaar**caaz**, ot**çaaz**, dal**caaz**, köprü**cük**, yavru**cuk**; armut**çuk**, öküz**çük**; uşac**ık**, tenec**ık**; kardaş**çık**, ceviz**çık**.

66 Oku verili adlıkları.

Däducuk, çocuk, kardaşçık, kızcaaz, evcääz, derecik, güneşçık, kuşcaaz, köprücük.

- *Bul adlıkların afikslerini.*
- *Bu laflar adlıkların angı formasını göstererlär? Sölä.*

67 Oku lafları.

Babu, para, köprü, tauk, keçi, olak, karpuz, üzüm, kapak, somun, elek, göl, kulak, alma, ev, el, dädu, kaun, ok, eldiven, kapu.

Örnek: yama – yamacık, bulut – bulut**çuk**, göz – göz**cääz**, ...,

- *Yaz lafları sıraya görä virgül aşırı.*
- *Açıkla herbir nazlı-küçüldek afiksinin dooru yazılmasını. Nişanna afiksleri (^).*
- **Dikatlı ol!** *Vokal garmoniyasını aklına getir da yannışlık kaçırma.*

✓ Oku annatmayı. Angı laflara deniler büülü?

BÜÜLÜ LAF

Küçük hem kurgaf bir **däducuk** oturarmış uzun skemnedä da zontiin ucunnan naşeysä kumda çizärmış.

– Siviş bir tarafa, – demiş ona Pavlik da oturmuş skemnenin ucuna.

Dädu sivişmiş, ama, görüp onun kırmızı, üfkeli suratını, sormuş:

– Naşeysä oldu, olmalı?

– Ölä olsun! Senin ne işin ya? – aykırı bakıp, sormuş Pavlik.

– Benim yok işim, ama sän tä baarmışın, aalamışın, çekişmişin kiminnänsä...

– Elbetki! – üfkeli homurdanmış çocuk. – Bän tezdä heptän evdän kaçacam.

– Kaçacan mı?

– Kaçacam! Sade Länkanın beterinä kaçacam. – Pavlik sıkılmış yumuruklarını.

– Bän onu şindi ne kaldıydı yumuruklayım. Bir dä **boyacık** vermeer. Ama kendisindä dolu!

– Vermeer mi? Ya işi. Bu beterä düşmeer kaçmaa.

– Diil sade bu beterä. Babu bir morkva için kufnedän uurattı paçavraylan bana, paçavraylan...

Pavlik gücenmektän başlamış kâr mışırdamaa.

– E yok zararı! – demiş dădu. – Ölä dä olêr. Birisi çekişecek, öbürün canı acıyacak. Yaşamak ölä.

– Kimseyciin canı bana acımêêr! – baarmış Pavlik. – Batü kayıklan gider çekinmäâ, ama beni almêêr. Bän ona deerim: „Taa ii al, zerä hep okadar bän geeri kalmayacam, o kürekleri aşıracam, kendim kayaa pinecäm”.

Pavlik urêr yumuruunnan üfkedän skemnenin üstünä. Bir dä sus olmuş.

– Neçin seni batün almêêr ya?

– Ama neçin siz bana hepsini sorêrsınız?

Dădu suvazlamış uzun sakalını.

– Bän isteerim sana yardım etmäâ. Var bir büülü lafım...

Pavlik acısını açmış.

– Bän söyleycäm sana o lafı. Ama tutasın aklında: söylemäâ o lafı läâzım sessiz, adamın gözünä bakarak, kiminnän lafedersin...

– Nesoy laf ya?

Dădu iilmiş onu kulaana. Dădunun yımışak sakalı diiyärmiş Pavliin yanaana. Dădu naşeyssä sessiz söylemiş da sora eklemiş:

– Bu büülü laf. Unutmayasın, nicä onu läâzım söylemäâ.

– Bän savaşacam, – gülümsemiş Pavlik, – bän kâr şindi onu deneyecäm. – O kal-kêr da kaçarak gider evä.

Länka oturarmış masanın karşısında da resimnärmiş. Boyalar: eşil, maavi, kırmızı – durarmışlar onun önündä. Pavlii gördüynän, o birdän toplêêr onnarı bir yıvın da örter elinnän.

„Aldattı dădu! – pişmannıklı düşünmüş Pavlik. – Bulmuş sana, kim annasın büülü lafından!”

Pavlik yan-yan sokulêr kızkardaşına da dürter onun elini. Kızkardaşı dönmüş ona dooru. Ozaman Pavlik, onun gözünä bakarak, demiş:

– Länka, versänä bana da bir boyacık... Yalvarêrım...

Länka obaltmış gözlerini.

– Sana angısını?

– Bana maaviyi, – korkarak, demiş Pavlik.

Almış boyayı, tutmuş biraz elindä, gezinmiş onunnan içerdä da çevirmiş kız-kardaşına geeri. Ona diilmiş läüzüm boya. O şimdi sade dädunun büülü lafı için düşünärmiş.

„Ya gideyim bän maliyä. O taman şimdi ekmek yapêr. Sanki genä mi koolayacak? – düşünärmiş Pavlik.

Pavlik açêr kufnenin kapusunu. Malisi taman sinidän börekleri çıkararmış.

– Versänä bana bir parça börek... Yalvarêrım...

Büülü lafı işittiyän, babunun suratında buruşukları sansın ütüyä urmuşlar, gözlerinnän gülümseyärmiş.

– Sıcacık... sıcakık isteer benim göze-lim! – kendi-kendinä söylenärmiş, ayırarak en islää, en kızarık börää.

Pavlik yukarı çüümüş sevinmeliktän da öpmüş malisinin iki yanaanı da.

– Büülü! Büülü! – kendi-kendinä düşünärmiş, dädunun lafını aklısına getirip.

Açan batüsü demiş, ani gidecek kayıklan çekinmää, Pavlik koymuş kendi elini batüsünün omuzuna da sessiz demiş:

– Yalvarêrım, al beni dä.

Masanın dolayında hepsi birdän sus olmuşlar. Batüsü kaldırmış kaşlarını da gülümsemiş.

– Hadi, al onu da, – demiş kızkardaşı. – Ne sana tutêr!

– E neçin almamaa ya? – gülümsemiş babu. – Elbetki, al.

– Yalvarêrım, – tekrarlamış Pavlik.

– Ya geziciyi! Hadi hazırlan!

„Yardımnadı! Genä yardımnadı!”

Pavlik fırlamış sofradan da, ne kaçabilirsä, çıkmış sokaa. Ama dädu hiç birerdä şansora yokmuş. Sade kumun üstündä kalmış onun zontiinnän çizili türlü nışannar.

Valentina Aleksandrovna Oseeva

1. Kimä pek gücenmiş Pavlik?
2. Neçin ne kızkardaşı, ne malisi, ne batüsü Pavlää istemäzmişlər yardımcı olmaa?
3. Kim yardım etmiş çocaa?
4. Nesoy büülü lafa däducuk çocuü üüretmiş?
5. Nicä düşünersin, nesoy lafı däducuk söledi çocucaa?
6. Büülü laf diıştirdi mi Pavlii?

68 Oku teksti. Kullan parantezalarda bulunan lafları nazlı-küçüldek formasında.

Tosunnar

Açan tutunêrlar güreşmää iki (çocuk), gagauzlar deer:

– Ya bak, iki tosun güreşer!

Açan bir (çocaa) deerlär „tosun”, isteerlär söylemää, ani o kaavi (çocuk), ondan olacek güreşçi.

Kaavi adama gagauzlar deer: „Bua gibi adam!”

Stepan Bulgar

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Adlı **çocuk** aazdan halla nazlı-küçüldek formasında.*

iilik
kaavi
baas

69 Oku teksti.

Büülü laflar

– **Zamansêêrsınız**, körpä dostlarım! Vereyim sizä birkaç nasaat.

– Eer kafadarınız ya da birkimsey yaptısaydı sizä bir iilik: yardım ya da baaşış, unutmayın demää „**saa ol**” ya da „**saa olunuz**”.

– Sofraya oturacaa zaman lääzım demää: „Bereketli olsun”. İdiktän sora mutlak şükür edin ona, kim sizi doyurdu, deyeräk „saa ol”, „saa olunuz”.

– Eer sizä dediseydilär „saa ol”, lääzım cuvap edäsiniz: „sän dä saa ol”, „siz dä saa olunuz”.

– Büüklerä ya da kafadarınıza birbişey teklif edärkän, unutmayın demää: „buyur”, „buyurun”: „Buyurun, oturun”, „Buyurun, alın kiyadı”...

– Uykudan kalktıynan, unutmayın evdekilerine demää: „Sabaa hayırlı olsun”, avşamnen dä, yatacaa zaman: „İ gecelär” („Tatlı uykular”).

Konstantin Vasilioglu

1. Nesoy büülü laflar var nicä kullanmaa, birkimsey sizä iilik yaparsaydı?

2. Ne lääzım demää, sofraya oturarkan hem idiktän sora?

3. Nesoy laflar kullanılêr, birkimseyä birbişey teklif edärkän?

4. Sän dä bu lafları kullanêrsın mı?

• *Bul teksttä **beş** adlık da yaz onnarı tefterinä nazlı-küçüldek formasında. Nışanna afiksleri.*

• *Aazdan annat afikslerin dooru yazılmasını.*

• ***Dikatlı ol!** Bu lafları aklında tut da herkerä kullan.*

**Dikatlı oku adlıkların nazlı-küçüldek formasında hallanmasını.
Afikslerini hesaba al.**

Hallar	Adlıkların nazlı-küçüldek formasında hallanması			
Temel	kaarcaaz	evcääz	yıldızçık	derecik
Saabilik	kaarcaaz- in	evceez- in	yıldızçı- in	dereci- in
Doorudak	kaarcaaz- a	evceez- ä	yıldızça- a	derecä- ä
Gösterek	kaarcaaz- ı	evceez- i	yıldızçı- ı	dereci- i
Erlik	kaarcaaz- da	evceez- dä	yıldızçık- ta	derecik- tä
Çıkış	kaarcaaz- dan	evceez- dän	yıldızçık- tan	derecik- tän

- Diiştir verili lafları hallara görä: **kızçaaz, köprücük.**

Nicä hallanêrlar nazlı-küçüldek formasında adlıklar?

Adlıklar nazlı-küçüldek formasında hallanêrlar nicä konsonnan bitän ya da çokkısımnı **k** konsonunnan bitän hallanmak bölümnerinä görä.

70 Oku teksti.

Ördek ördeciklerinnän

Vrak-vrak, ördeciklerim!
Vrak-vrak, yavrucuklarım!
Kayıcak gibi, siz üzün!

Bacacıklarınızlan, nicä kürecik-
län, suyu kendinizä çekin! Dalıp,
taa dibinä etişäsiniz!

Gölün dibindä dip otları pek tat-
lıdır, kurtçaazlar da pek besliydir.
İyin taa çokça! Büüyün taa hızlıca!

Dionis Tanasoglu

- Yaz teksti tefterinä.
- Bul teksttä nazlı-küçüldek formasında adlıkları da afiks lerini nişanna.
- Nicä çaarêrlar ev kuşlarını?
Sölä.

✓ Demekli oku şiiri.

ENİ YIL

Çamcaazı pek özledik
Hem çok vakıt bekledik.
Etişmää Eni yıla
Diildi hiç bizä kolay.

Ayaz Dädu gelecek,
Çok işlär o verecek.
Beklemää dayanacez,
Däduyu karşılayacez.

Donaklı çamcaaz gözäl,
Ko ötsün büün türkülär.
Hepsinä heptän islää,
Birerdä, çalıp dönmääl!

Eni yıl geldi küüyä,
Hepsini sevä-sevâ.
Hepsinä biyaz ekmek
Hem ona salt üürenmäk.

Todur Marinoglu

1. Nicä insannar Eni yılı karşılamaa hazırlanêr?
2. Annat, nicä sizin aytiniz çamcaazı donaklêêr.
3. Kim hepsindän çok Eni yıl yortusuna seviner?
4. Annat, nicä siz şkolada Eni yılı karşılêêrsınız.
5. Üüren şiiri kiyatsız okumaa.

- *Bul teksttä adlıkları. Angı halda onnar bulunêrlar?*
- *Bul bir adlık küçüldek formasında da halla onu.*

71 Oku adlıkları. Böl onnarı iki direcäa: 1-inci direcäa – cannı adlıkları, 2-nci direcäa – cansızları.

Dostluk, at, Kolada, çoban, yıldız, Tuna, çilingir, hergelä, çirtma.

Cannı: ...,

Cansız: ...,

- *Cannı adlıklarlan laf birleşmesi kur da tefterinä yaz.*

72 Oku. Yaz adlıkları *iki* direcä: 1-inci direcä adlıkları birlik sayısında, 2-nci direcä – çokluk sayısında.

Çamcaazı, yortuyu, musaafilerin, küüyü, işlerin, türkülerini, ekmeklän, baaşışlara, oyuncak, dalcaazda.

- Kur **bir** cümlä, kullanarak çokluk sayısında adlıkları.

73 Böl adlıkları üç direcä, yaz onnarı tefterinä.

Konsonnan bitän adlıklar: ..., ...

Vokallan bitän adlıklar: ..., ...

K konsonunnan bitän çokkısını adlıklar: ..., ...

Ördä, tauun, taukçuya, havaya, daalıktan, ottan, tazi, suyun, kuana, kuançıya, kuannaa, göktä.

- Parantezalarda adlıkların hallarını göster.

74 Herbir adlaa yakın maanalı laf bul da yaz tefterinä. Yardımcı lafları kullan.

Dost, yabancı, salkım, iş, fikir.

Yardımcı laflar: canavar, pandal, zaamet, kafadar, akıl.

- Halla **bir** adlı, hal afikslerini nişanna.

75 Oku lafları. Yaz herbir adlaa karşı maanalı laf. Yardımcı lafları kullan.

Fayda, karannık, er, sevinmelik, kuraklık.

Yardımcı laflar: zarar, gök, aydınnık, yaşlık, kahr.

- Kur **iki** cümlä.

✓ Oku şiiri demekli.

KOLADA

Gelin, dostlar, burayı,
Kutlayalım çorbacıyı.
Büükleri, uşakları
Hem gözäl dolayları.
Hadi hepsimiz birdän
Baaralım: Hê-ê-y! Hê-ê-y!

Çok saalık Allaa versin,
Eviniz dolu olsun,
Ambarlar çatırdasın,
Para sayısız olsun.
Pak ekmek, yaanı, sucuk,
Topracaa da pak soluk.

Tulumda biyaz piinir,
Ahırda kara beygir,
Aullarda kuş, hayvan, –
Hepsi saa hem pek toyan...
Hadi hepsimiz birdän
Baaralım: Hê-ê-y! Hê-ê-y!

Eni yılda, çorbacı,
Kimsey bilmesin acı.
Hepsi cengi unutsun,
Kardaşlık bizdä olsun!
Dünnedä olsun birlik,
Evindä dursun şennik.

Umutlar tamannansın,
İşiniz ilerlesin.
Çok yıla sizä saalık,
Eni yılda büyük varlık...
Hadi şimdi, çocuklar,
Baaralım: Hê-ê-y! Hê-ê-y!

Çorbacıyka, çık bizä,
Ver kolaç elimizä!
Sän da, çorbacı, aara
Cebindä bizä para.
Ko ötsün bizim çannar,
Dangırdasın trakalar.

Ko bizä sevinsinnär
Bucakta yaşayannar:
Moldovannar, bulgarlar
Hem girgin gagauzlar!

Hepsinä saalık, kismet...
Olsun hepsi şeremet!
Hadi genä, çocuklar,
Baaralım: Hê-ê-y! Hê-ê-y!

Konstantin Vasilioglu

1. Nicä insannar hazırlanêrlar Koladaya?
2. Nezaman çocuklar Kolada gezmesinä hazırlanêrlar?
3. Sizin küüyünüzde nicä Koladayı geçirerler? Açıkla adetin güzelliini.
4. Beenersin mi bu yortuyu? Neçin?
5. Nicä annêersin avtorun laflarını?

„Ko bizä sevinsinnär
Bucakta yaşayannar:
Moldovannar, bulgarlar
Hem girgin gagauzlar!”

Üüren bu lafları kiyatsız söylemää.

- *Bul adlıkları çokluk sayısında da sırala onnarı.*

76 Oku teksti. Böl onu mikrotemalara hem koy adını.

Yanvar ayında gagauzlar tutêrlar Kodelada adetlerini. Eveldân bu adetâ deerlâr Kreçun. Dâdular, babular annadêrlar, ani Kreçun – o bir ihtâr dâduymuş da gezârmiş dünnedâ. O insana ilik, kismet getirârmiş, uşaklara da oyuncak hem tatlılık. Uşaklar inanêrlar, ani Kreçun dâdu getirârmiş onnara türlü baaşışlar da koyarmış çamcaazın altına, yastık ta altına. Onnar pek sevinerlâr, açan sabaalen bulêrlar türlü baaşışlar baş altında, çamcaazın altında.

Dionis Tanasoglu

**baaşış
çamcaaz**

- Kaç paya (mikrotemaya) böldün teksti?
- Bitki payı (abzağı) yaz tefterinâ, çokluk sayısında adlıkların afikslerini nişanna.
- Bak resimâ da annat, ne bilersin bu adet için?
- Senin aylân nicâ Eni yıla hazırlanêr? Evdâ hazırlan da klasta annat.

77 Bakın resimnerâ. Angi tema onnarı birleştirer?

- Kurun da yazın tefterinizä **dört** cümlä resimnerä görä.
- Kullanın verili laf birleşmelerini.

Yardımcı laf birleşmeleri: kaymaa bayırdan, kaar babusu tukurlamaa, uşakların gülüşü, yaş kaar, kırmızı kazan, şen pali.

78 Sincircää görä bul kafesçiklerdä gagauzların yortularını.

R	U	E	Z	K	E	A
İ	D	L	K	S	L	Ţ
P	A	R	A	A	L	İ
İ	H	E	S	P	Ä	O
P	E	D	I	M	T	R

- Bir yortu için kendi laflarınnan annat, nelär bilersin.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Hayvannar (ev)

tamızlık
hayvannar
çoban çırtması
hergeleci
hergelä
pipiruda
tazı
inat
koyun gütmää
kırkmaa
kuru ot
taşımää
kışlık
sırı suya haydamaa
beygirleri deredä yıkamaa
at yarışması

Kuşlar

bızırdamaa
iinä battırmaa
kuşlar
aarı kuşu
kuannık
kuancı
siirek
kelebek
eşil çekirgä
çalışkan karımca
kuan
kuannıkta işlemää
çiçek tozu toplamaa
çiçeklerin üstündä
kelebeklär
ördek vraklêêr
aarı kuşları

sıklık çalêr
kukumävka
kuu kuşu
toy
kuş sürüsü
ii sesli

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti

Eni yıl – käämil bir yortu. Dünnenin her bir köşesindä küçüklär hem büüklär onu umutlan bekleerlär. Her bir devletin kendi Eni yıl adetleri var.

İtaliyada, uşaklar uyuduynan, ii bir peri geler, altın anatarcıklan kapuları açêr da uşakların maasız hazırlanan çoraplarına ya da ayak kabılarına baaşış koyêr. Yaponiyada uşaklar Eni yılı eni giyimnârlân karşıleêrlar. Erken sabaalen insannar sokaa çıkêrlar, biri-birinä baaşış vererlär. Gretyada Eni yılda musaafirlär ev saabilerinä taşcaaz baaşleêrlar. İspaniyada Eni yıl gecesindä, saatlar düülürkân, läázım 12 üzümçük imää, ayların sayısına görä.

Uydurulma tekst

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Eni yıl nesoy bir yortu?
2. İtaliyada nesoy adetlär var?
3. Bu devlettä ii bir peri nereyi baaşış koyêr?
4. Yaponiya adetleri için annat.
5. E Gretyada Eni yılda ne yapêrlar?
6. İspaniyada Eni yıl gecesı ne iyerlär?

ANNADALIM!

▼ „Adlık” temasına görä bilgilerinä kontrol yap.

1. Neyi gösterer adlık?
2. Angı adlıklar **kim?** soruşuna cuvap ederlär?
3. Angı adlıklar **ne?** soruşuna cuvap ederlär?
4. Nicä diişilerlär adlıklar?
5. Angı afikslär kurêrlar adlın çokluk sayısını?
6. Angı afikslärlän kurulêr nazlı-küçüldek forması?

▼ Angı laflara uyaceklar afikslär -caaz ya da -cääz? İnandır.

Su, don, el, göl, kum, çam, düün, el, dam.

YAZALIM!

▼ Kur dä yaz dört cümledän bir tekst kış için.

Kullan yardımcı lafları: kaar, yaayêr, bayırcık, kızaklar, ilk, şen, uşaklar, aşaa, uçêr, gözäl, kayêr, ayaz, kaar topalaa.

KASABA, KÜÜ HEM ONNARIN ANILMIŞ GÖSTERİLECEK ERLERİ YILIN ZAMANNARI. KÜÜ. KASABA

Nışannık

1 Bak resimnerä.

- Yıl zamannarın adlarını sölä.
- Herbir yıl zamanın aylarını tekrarla.
- Ayların gagauzça adlarını tekrarla, zorlanırsaydın, yardım istä.

✓ Oku şiiri demekli.

HERBİR VAKIDIN KOKUSU BAŞKA

Herbir vakıdın
Kokusu başka,
Git panayıra
Ya **eski** parka.

Dolaylar susêr,
Kış kokêr buza,
Lüzgerlär kaara
Hem da ayaza.

İlkyazın toprak
Genä uyanêr.
Çiçeklär **käämil**
O vakıt kokêr.

Başçalar **eşil**,
Ekinnär **sarı** –
Hepsindän koyu
Yaz kokuları.

Güz kokêr kraaya
Hem bereketä
Kasabalarda
Hem dâ küülerdä.

Git panayıra
Ya eski parka,
Herbir vakıdın
Kokusu başka.

Petri Çebotar

1. Nesoy renklär gözelleder herbir yıl zamanını?
2. Angı yıl zamanının renkleri en koyu?
3. Angı erlerdä var nicä taa çok görmää naturanın renklerini?
4. Neyä kokêr herbir yıl zamanı? Teksttä bul cuvabı da oku.
5. Naturanın angı kokularını sän seversin? Annat.

- *Bul teksttä çokluk sayısında adlık da hallarını sölä.*
- *Angı soruşlara nişannı laflar cuvap ederlär?*
- *Nesoy söz payı onnar?*

2 Oku. Nişannıklara uydur adlık.

maavi	hıyar	yakıcı	yol
tatlı	pınar	taazä	kiyat
acı	kız	eni	dost
gözäl	bal	eski	ekmek
derin	gök	uzun	biber

- *Kur iki cümlä da yaz onnarı tefterinä.*

3 Oku laf birleşmelerini.

Sevgili oyunнар, renkli yapraklar, eşil çimen, yaamurlu hava, bom-boz bulut, sarı ekin, esmer toprak, maavimsi gök.

- *Bul predmetin nişanını gösteren lafları. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*
- *Ayır verili laf birleşmelerini yıl zamannarına görä. İlerlet sıracıkları taa ikişär laf birleşmelerinnän.*

Kış: Yaz:

İlkyaz: Güz:

- *Angı laf birleşmeleri herbir yıl zamanına uygun? Neçin? İnandır.*
- *Bir yıl zamanı için uygun laf birleşmelerini tefterinä yaz.*

Nişannıkların nesoy rolü bizim dilimizdä? Ne onnar göstererlär? Nesoy soruşlara cuvap ederlär?

Nişannıklar kullanılêrlar dilimizi uygunnatmaa, gözelletmää deyni, predmetin nişanını açıklamaa deyni: hava **suuk, serin, sıcak, lüzgerli, yaamurlu, güneşli**.

Nişannıklar **nesoy? nasıl? netürlü? angı?** soruşlarına cuvap ederlär hem taa çok yazdırma tekstlerindä kullanılêrlar:

yalabık, maavi, geniş, dürük, yalpak.

4 Oku lafları. Kur verili adlıklardan nişannık, uydur onnara adlık.

Kaar – **kaarlı yollar**, güneş – ... , lüzgär – ... , buz – ..., yaamur – ... , bulut – ..., renk – ... , maavi –

- *Yaz laf birleşmelerini tefterinä.*
- *Çiz nişannıkların altını dalgalı çizgiylän.*
- *Göster nişannıkların köklerini hem afikslerini.*
- *Angı laf birleşmeleri uygun büünkü havayı yazdırmaa deyni? Sölä.*

5 Resimnerä görä adlıklardan nişannık kur.

- Angı afikslärlän nişannıkları kurdun? Sölä.
- Düz kurduu nişannıkların üç cümlä da tefterinä yaz.

6 Oku cümleleri. Cuvap et soruşlara. Kullan parantezalarda verili lafları.

Büün soluk nesoy? (*temiz, taazä, buunuk, aar, ilin*).

Büün hava nesoy? (*düirük, yaamurlu, güneşli, suuk*).

Büün gök nesoy? (*maavi, boz, düirük, açık*).

- Sesin üüsekliinnän (*intonatıyaylan*) durguçluk nişannarının kullanmasını cümlelerin sonunda göster.
- Üç cümleyi tefterinä yaz.
- **Dikatlı ol!** Herbir lafı dooru yaz.

7 Oku lafları. Angı predmetleri göstererlär verili nişannıklar?

1. Yaş, hızlı, çiskin
2. Haşlak, yalpak, nazlı
3. Boz, düirük, aar
4. Maavi, uzak, bulutlu

- Yaz noktaların erinä natura olaylarını gösterän lafları.
- Cuvaplarlan kur aazdan **birär** cümlä.

Yardımcı laflar:

u	u	b	l	t
---	---	---	---	---

n	g	e	ş	ü
---	---	---	---	---

ö	k	g
---	---	---

a	u	y	m	r	a
---	---	---	---	---	---

8 Okuyun teksti.

Derin kış kapladı dünneyi. Suuk ayaz sıktı derecikleri, gölceezleri. Alçak gümelär kaar içindä saklandı. Aaclar da uyudular kaba yorgan altında. Sessiz daada yaşamak ilerleer. Korkak tavşam kayının kabuunu kemirer. Biyaz kaarda tilkinin hem yabanının izleri görünür. Kış – büülü zaman!

- Yazın teksti tefterlerinizä. Bulun nişannıkların adlıklarlan baalantılarını (*niş. + adl.*).
- Çizin nişannıkların altını dalgalı çizgiylän.
- Tekstä görä bir resim-poster klasta yapın.

9 Oku herbir sırada verili nişannıkları. Angı hayvannarı bu laflar yazdırêrlar?

1. Boz, tamah, fena ...

--	--	--	--	--	--	--

2. Biyaz, korkak, kısa kuyruklu ...

--	--	--	--	--	--	--

3. Şiret, turuncu, hırsız ...

--	--	--	--	--	--	--

• Cuvaplarlan aazdan cümlä kur.

• Cümlelerindä nişannık kullan.

imelik
aarêêr
kaaz

10 Dikatlı oku teksti.

Bilmeyceyi çöz: „Kim suuk kış zamanında aaç hem üfkeli gezer?”. Elbetki, o yabanı. Gezer yabanı kışın daada – av aarêêr. Canavarlar – fena, hırsız bir zararcı hem hayvannar, hem insannar için. Onnar pek ii görêrlär karannıkta da hem islää işiderlär. Kışın bu hayvan hep aaç, yımışak kaarda hızlı kaçamêêr. Ama çetin kaarda pek hızlı kaçêr! Boşuna demeerlär, ani yabanıyı ayakları doyurêrlar. O halizdän dä ölä. Yabanı uzun yollar kaçarak geçer, kendinä imeelik bulunca.

Uydurulma tekst

- Böl teksti paylara (abzaţlara), koy onun adını. Kaç pay oldu? Sölä.
- Teksttä bilmeyceyi bul da yaz tefterinä.
- Çiz yazılı cümledä nişannıkların altını dalgalı.
- Bul teksttä nişannıkları da aazdan soruş onnara koy.

11 Dikat oku teksti.

Tavşamın kışın çok duşmanı var: tilkilär, yabanılar, yırtıcı kuşlar. Ama onun var yardımcıları da.

Tavşamın ilk yardımcısı – onun „kayacıkları”! Ama neredän tavşama kayak? Kışın onun ayakların tabannarında sık saçlar büüyerlär. Onuştan pañçaları yayılêrlar da kayak gibi olêrlar, tavşamnar da kolay kaba kaarda kaçınêrlar.

İkinici yardımcı – onun kaavi geerdeki pañçaları. Bu korkak hayvancık, duşman onu etiştıynän, yatêr arkasına da geerdeki pañçalarınnan kurtulêr.

Tavşamın taa bir yardımcısı – onun biyaz kış kürkü. Gündüz oturêrlar biyaz kürklü tavşamnar büyük biyaz kürtünnerin altında, görünmeerlär.

Uydurulma tekst

kayak – lıjı

- Kur bu tekstä görä plan. Planı kurmak için hesaba al:
- bitirilmiş fikirä görä teksti paylara böl;
- tekstin herbir payında öz fikirini bul;
- tekstin herbir payına ad koy.
- Plan yaz.
- **Dikatlı ol!** Zor olursaydı, yardım istä.
- Teksttä bul **iki** laf birleşmesi „**nışannık + adlık**”.
- Kur da yaz tefterinä bulduu laf birleşmelerinnän **bir** cümlä.

12 Söleyişleri oku. Verili nışannıkları kullan.

1. Vatandan _____ er dünnedä yoktur.
 2. _____ dostluu nacak ta kesmäz.
 3. _____ soluk – saalın dostu.
 4. _____ anatar herbir kapuyu açmaz.
- Söleyişleri tefterinä yaz, nışannıkların altını dalgalı çiz.

altın

pak

kaavi

gözäl

13 Oku lafları da uydur noktaların erinä hayvannarın adlarını.

Şiret nicä
İnat nicä
Yalpak nicä
Hırsız nicä
İnannı nicä

- Yaz tefterinä.
- Nışannıkların altını dalgalı çiz.

Nışannıklar cümledä ikincili pay olabilirlär.

Örnek: Yalpak güneş çıktı bulutların arasından.

14 Oku. Tamanna teksti uygun nışannıkların. Yardımcı lafları kullan.

Benim küüyüm Gagauziyada bulunêr. Sokakları onun ..., uzun. Herbir evin yanında ... aaçlar hem gümelär büyüylär. Kırnak başçalarda herbir yıl zamanı türlü renktä çiçeklär açêrlar: ... , ... , ... , Evlär ... , tertipli. Bu gözeliikleri becerikli insannar düzerlär.

Bän pek severim benim ... küüyümü.

Yardımcı laflar: sarı, geniş, kırmızı, kıvrak, biyaz, kırınak, maavi, çalışkan, pembä, käämil.

- *Tekstin adını koy da tefterinä yaz.*
- *Angı laflarlan baalı verili nişannıklar? Sölä.*

gözellik

15 Okuyun cümleleri. Angı soruşlar veriliydi? Kurun cümleleri verili örnää görä.

- ... ? – Bän yaşêêrım kırınak hem gözäl küüdä.
- ... ? – Bucak gözäl herbir yıl zamanında.
- ... ? – Bän severim güneşli havaları.
- ... ? – Küüyümüzä çalışkan insannar yaşêêrlar.
- ... ? – İnsannar eşil parklarda dinnenerlär.

Örnek:

- Küüyümüzün evleri nesoy?
- Küüyümüzün evleri büyük hem aydın.

- *Sesin üüsekliinnän (intonaşiyaylan) durguçluk nişannarın kullanmasını cümlelerin sonunda gösterin.*
- *Yazın tefterlerinizä iki soruş cümlesi.*
- **Dikatlı ol!** *Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştin.*

16 Oku lafları. Topla verili lafları cümlelerä da tefterinä yaz.

- 1) İçerimiz, büyük, aydınnık, bizim, yakışıklı.
- 2) Masa, tombarlak, odanın, durêr, ortasında, meydannı.
- 3) Masa, güllär, gözäl, üstündä, koyulu.
- 4) Çiçeklär, uydurulu, hem, masa bezi, biri-birinä, pek.

- *Nişannıkları bul, üstündä yaz: niş.*
- *Aazdan cuvap ver soruşlara, kullan cümlelerindä nişannık.*
 1. *Senin içerin nesoy?*
 2. *Nesoy masada sän uroklarını yapêrsın?*

17 Oku verili laf sıracıklarını. Bul herbir sırada zeedä lafı.

1. **Bom-boz**, eşil, **koyu-eşil**, maavimsi, bitki.
2. Bayırlı, çayırılı, daalı, yamaçlı, esmer.
3. Akıllı, kaavi, becerikli, şen, turuncu.

bom-boz
koyu-eşil

4. Dar, geniş, üüsek, alçak, kaarlı.

• Neçin bulduu lafları zeedä sayêrsın? Açıkla.

• **Dikatlı ol!** Nışannı lafların dooru yazılmasına bak da aklında tutmaa savaş.

• Kur **birär** cümlä, kullanarak zeedä lafları da yaz tefterinä.

18 Oku lafları. Verili nışannıklara karşı maanalı laf bul.

Dar, suuk, uzak, çetin, kuru, yufka, uzun, ufak, küsülü.

• Kur cümlä karşı maanalı nışannıklarlan.

• Yaz üç cümlä tefterinä.

• Okçaazlan nışannıkların adlıklarlan baalantılarını göster.

Örnek: Bän severim Komradın geniş sokaklarını hem dar aralarını.

19 Oku teksti, cümleleri läüzımnı nışannıklarlan tamannayarak. Kullan yardımcı lafları.

Benim bobam ... , ... , O demir hem beton zavodunda işleer. Bobam bana kendi zanaatı için ... işlär annadêr. Bir ... günü o beni çalışmak erinä geziyâ getirdi. Zavod ... , yapıları onun Burada çok insan çalışêr.

Yardımcı laflar: çalışkan, meraklı, büyük, becerikli, güneşli, üüsek.

• Yaz teksti tefterinä. Çiz nışannıkların altını dalgalı.

• **Dikatlı ol!** Tefterini kırnak kullan.

20 Okuyun soruşları da verin onnara yazılı cuvap. İşläyin barabar.

1. Kışın aaçların dalları nesoy?

2. İlkyazın zamanında güneşin okları nesoy?

3. Yaz yaamuru nesoy?

4. Güz bereketi nesoy?

5. Gök kuşaaan renkleri nesoy?

• Sesin üüsekliinnän (intonaıııaylan) durguçluk nışannarın kullanmasını cümlelerin sonunda gösterin.

• Nışannıkları bulun, aazdan annadın, angı adlıklarlan onnar baalı.

21 Oku. Tamanna cümleleri verili örnää görä.

Örnek: Kasabada yollar geniş, ama küüdä dar.
... büyük, ama ... küçük.
... uzak, ama ... yakın.
... şen, ama ... küsülü.

- Yaz cümleleri tefterinä.
- Çiz nışannıkların altını dalgalı çizgiylän.

22 Oku lafları. Annat küüyün (kasaban) için, verili nışannıkları kullanarak.

Sevgili, zengin, cömert, alçak, üüsek, geniş, uzun, gözäl, kıvrak.

- **Dikatlı ol!** Annatmanın çeketmesini, temel payını hem bitkisini hesaba al.
Herbir fikirini açık sölä.

- Evdä annatmanı tefterinä yaz.

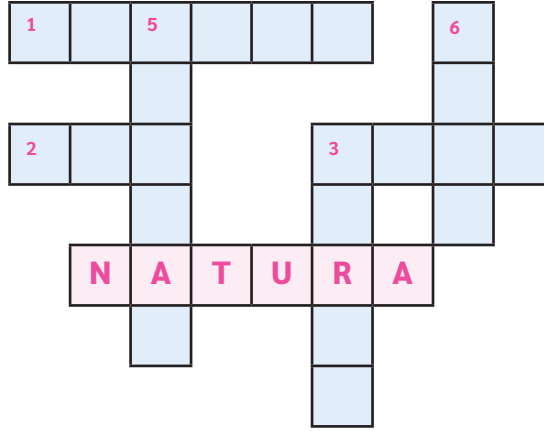
23 Doorut cümlelerin sıralını, da tekst olsun.

1. Komrat – gözäl bir kasaba.
2. Beygir yarışmaklarında herkerä enseyärmış.
3. Bir saabinin varmış anılmış hem ürük beygiri – Komur at.
4. O bulunêr Bucak kırın ortasında.
5. Bu beygirin adını tatarlar küüyünä koymuşlar.
6. Kasabanın adı için meraklı bir legenda var.

- Yaz teksti tefterinä, koy onun adını.
- Nışannıkların altını dalgalı çiz.
- Angı laflarlan baalı nışannıklar? Sölä.

24 Doldur kafesçikleri.

Sol taraftan saa tarafa:

1. İlkyazın kaarlı çiçää.
2. Üüsek, maavi...
3. Biyaz, kaba, suuk.

Yukardan aşaa:

3. Yılın bitki ayı.
5. Käämil yıl zamanı.
6. Geç güz ona kokêr.

- Cuvaplarlan birär laf birleşmesi kur, nişannık kullanarak. Laf birleşmelerini tefterinä yaz.
- Nişannıkların altını dalgalı çiz.

Nişannıkların yaraştırma uurları

25 Yaraştır evleri büüklüünä hem üüsekliinä görä. Kur cümlä.

Örnek: İkinci evcääz üçüncüdän taa küçük.
İlk evcääz en küçük.

Nişannıkların kaç yaraştırma uurları var?

Nişannıkların yaraştırma uurları var nicä olsun.

Örnek: Bu küü öbüründän taa büyük. Kongaz – en büyük küü.
Klisä küüyün en üüsek erindä düzüler.

Nişannıklarda var üç yaraştırma uuru:

- **denklik uuru:** büyük, kaavi;
- **yaraştırıcı uuru:** taa büyük, taa kaavi;
- **üstünnük uuru:** en büyük, hepsindän kaavi.

- Verilmiş lafları yaraştırma uurlarına görä diıştır: **gözäl, suuk.**

26 Oku teksti.

Kişinöv – Moldovanın baş kasabası. Burada var çok zavod, fabrika, institut, kolec. Kasabanın sokakları geniş, pak, temiz, boylarında gözelim çiçeklär açêrlar. Moldovanın başka kasabaları da: Kahul, Tigina, Rîbnița, Belț – gün-gündän ilerleerlär, savașêrlar taa kîrnak, taa gözäl, taa zengin olmaa.

- Bul cümleyi, angısında nişannıklar durêrlar yaraştırıcı uurunda. Oku onnarı.
- Angi nişannıklar denklik uurunda durêrlar? Sölä.
- Moldovanın taa angî kasabalarını bilersin?
- Yaz tefterinä üç lafbirleşmesi „**çokluk sayısında adlık + nişannık**”.

kolec

27 Oku nişannıkları.

Büük, akıllı, meraklı, çalışkan, kaavi, hızlı.

- Yaz tefterinä nişannıkları yaraştırıcı uurunda.
- Kur onnarlan birär cümlä. Sölä.
- Örnää görä üç cümlä tefterinä yaz.

Örne: Komrat kasabası Çadır-Lunga kasabasından taa büük.

28 Okuyun cümleleri. Kurun soruş cümlelerini da tamannayın dialogu.

- ... ?
- Kongaz – Gagauziyanın en uzun küüyü.
- ... ?
- Köseli Rus – Gagauziyanın en küçük küüyü.
- ... ?
- Gagauziyanın en büük muzeyi Beşalmada bulunêr.
- ... ?
- Komrat – Gagauziyanın en kalaba kasabası.

- Soruş cümlelerini yaz tefterinä.
- Üstünnük uurunda nişannıkların altını dalgalı çiz.

29 Oku teksti. Böl onu abzaŭlara.

Puŭkinä monument

Kiŭinövda, Moldovanın merkezindä, **en gözäl** parkın ortasında koyulu monument Puŭkinä. Aleksandr Sergeeviç Puŭkin – anılmış rus yazıcısı hem sevgili űair. Moldovada bulunarkan hem sora, o çok yaratmalarını baaűlamıű Moldovanın gözelliiinä, moldovannara, çingenelerä. Yaratmalarında bütün ürektän yazêr o vakıttakı tarafımızın yaűamasını. Aleksandr Sergeeviç Puŭkin kendi üüsekliindän büyük sevdaylan bakêr parka gelennerä, Kiŭinövun musaafirlerinä.

- *Bitki abzaŭı tefterinä yaz, niűannıın altını dalgalı çiz.*
- *Teksttä belli edili niűannık angı uurda bulunêr? Sölä.*
- *Koy teksttän **bir** niűannıı yaraűtırma uurlarını. Dooruluunu inandır.*

30 űiiri duygulu oku. Acaba ne durumda bulunurkan, Aleksandr Puŭkin bu űiiri yazmıű?

Kıű yolu

Dalgalı dumannardan
Ay, korkak gibi, baktı.
Küsülü meydannara
Küsülü döküü űafkı.

Darsık kıű yollarında
Üçlü kızacık kayêr.
Bütün yol sesli çancaaz
Bayılınca çingirdêr.

Aleksandr Sergeeviç Puŭkin

- *Bul da sırala teksttä niűannıkları.*
- *Kur **iki** niűannıın yaraűtırma uurlarını. İnandır.*
- *Kur **üç** cümlä, kullanarak niűannıkları yaraűtırıcı uurunda.*

31 Çöz bilmeyceleri.

Bim-biyaz o, sakallı
Pek sever uşakları.
(udäd zayA)

Biyaz, biyaz yıldızlar
Uçuşêrlar dışarda.
Aucumuza düşennär
Birdän-birä kaybeler.

(ralzaacraak)

- *Bul nişannıkları.*
- *Bilmeycelerin cuvaplarınnan **birär** cümlä kur da onnarı tefterinä yaz. Kullan nişannıkları yaraştırma uurlarında.*
- *Çiz nişannıkların altını dalgalı.*

32 Oku lafbirleşmelerini.

Kalaba kasaba, küçük küücäz, arif insan, çemrek çocuk.

Örnek: Komrat – Gagauziyanın en kalaba kasabası.

- *Koy laf birleşmeleridä verili nişannıkları üstünnük uuruna.*
- *Kur onnarlan **birär** cümlä.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz nişannıkların altını dalgalı.*

33 Oku teksti.

Dört yıl zamanı! Hepsi onnar farklı, hepsi lääzımnı. Yıl zamannarı – güneşli, yaamurlu, dürük, şırıltılı, ötkün, cömert, kaarlı... Hepsi farklı, hem hepsi lääzımnı. En sert – Kış, en gülär üzlü – İlkyaz, en zengin – Güz, en sıcak – Yaz.

Bir vakıtlar yıl zamannarı kavgalaşmışlar.

– Bän hepsindän iiyim, – demiş Kış. – Bän kaarların hem suuk lüzgerlerin saabi-siyim. Bän geldiynän, tarlalar hem daalar dinnener, hayvannar uyuyêr.

– Bän, İlkyaz, en lääzımnıyım! Bän en şenim, en sesliyim! Bän sıcaa baaşlêêrım, kaarları eriderim, kuşcaazları evä getirderim!

– Ama bän en kismetliyim, en güneşliyim! Bän geldiynän, çiçeklär açêr, altın sarı boodaylar başaklanêr, almalar sulu olêr. Bän gülümseyärkän, çileklär kızarêr, kuan balına ekinnär kokêr!

Bir sessiz Güz bişey dememiş. O sade sıcak ekmeklän, al yanaklı almalarlan,

şıralı üzümnlrlän gelmiş, hepsini lafsız ikramnamış. Sepetlerindän mantara, morkva, kartofi, ceviz, karpuz, kabak çıkarmış. Sora da demiş:

– Baarışmayalım! Biz hepsimiz birtakım lääzımnıyız!

Hepsi arif Güzün laflarınnan kayıl olmuşlar, başka da hiç kavga onnarın arasın-
da olmamış.

İris Revüya görä

1. Neçin yıl zamannarı kavga yapmışlar?
 2. Angı yıl zamanı, senin bakışına görä, taa faydalı, taa lääzımnı? Var mı nicä burada seçmäk yapmaa?
 3. Angı yıl zamanı taa arif çıktı?
 4. Koy tekstin adını.
 5. Bul teksttä resimneri yazdıran cümleleri. Oku onnarı.
- *Bul teksttä üç nişannık denklik uurunda da yaz tefterinä.*
 - *Bul teksttä bir nişannık üstünnük uurunda. Kur onunnan bir cümlä da yaz tefterinä.*

34 Oku. Eklä verili adlıklara üçär nişannık. Kullan okunmuş teksti.

Kış -

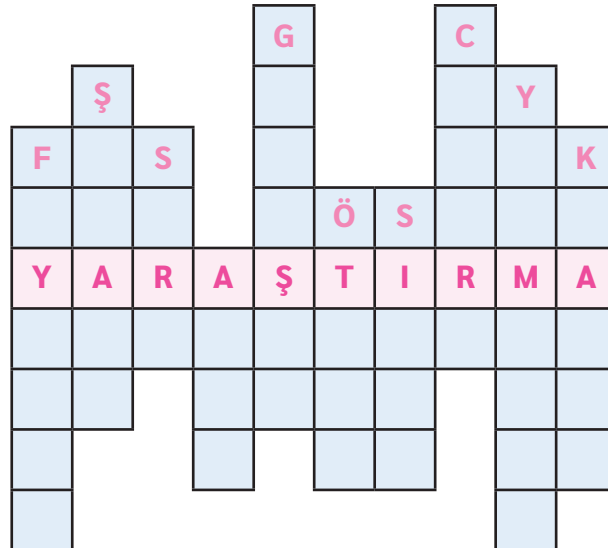
İlkyaz -

Yaz -

Güz -

- *Kur aazdan birär cümlä herbir yıl zamanı için. Kullan nişannıkları yaraştırma uurlarında.*
- *Bir cümlä yaz tefterinä, cümlelerin baş paylarının altını çiz.*

35 Doldurun kafesçikleri yıl zamannarını gösterän nişannıklarlan. Okunmuş teksttä lääzımnı lafları bulun (33-üncü işrän lafları kullanın).

- Aazdan kurun **üç** nişannıktan cümlä.
- Söläyin onnarı, durguçluk nişannarını (intonaŋıyaylan) dooru gösterin.

36 Dialogu tamannayın. Cuvaplarınızda nişannık kullanın. Okuyun dialogu rollerä görä.

- Sän kayılsın mı, ani kış – en gözäl yıl zamanı?
- Yok, kayıl diilim. Herbir yıl zamanı käämil.
- Sän seversin mi güneşli havayı?
- ...
- Dooru mu, ani kışın günnär kısa hem suuk?
- ...
- Sän sesleersin mi kuşcaazların şen türkülerini?
- ...

- Yaz dialogu tefterinä.
- Durguçluk nişannarın kullanmasını aazdan açıkla.

Oku şiiiri. Neçin kuşcaazlar kışın küsülü?

KIŞ

Kaar yaayêr biyaz-biyaz,
Dışarda hiç diil ayaz,
Kaarcaazlar olêr hızlı,
Kırlara yorgan katlı.

Sokaklar oldu donak,
Hepsindä biyaz kalpak.
Kuşcaazlar salt küsülü,
Tüüleri kaarcaaz üklü.

Biz geleriz yardıma:
Onnara vermää imää.
Kuşcaazlar ko doysunnar,
Dostumuz onnar olsun.

Todur Marinoglu

1. Nicä kış diıştırer naturayı?
 2. Kim kış ı zor geçirer?
 3. Nicä sän yardım edersin kuşlara bu yıl zamanında?
 4. Seversin mi sän kış zamanını? Neçin?
- Bul teksttä nişannıkları, kur **iki** nişannıın yaraştırma uurlarını.

37 Kafesçikleri doldur. Yardımcı lafları kullan.

K			r				
			a				
			ç				
							a

Yardımcı laflar: kaar, kırmısaa, kraa, kırç, kış.

- Bulduu laflara nişannık uydur da yaz tefterinä.
- **Dikatlı ol!** Kendibaşına işlä.

✓ Şiiri oku.

İLK YAZ BUCAKTA

Günnär gün-gündän uzêêr,
Yısınêr toprak.
Dallarda peydalanêr
İlk eşil yaprak.

Çayırılar – eşil **kadifä**,
Fidannar – çiçek.
Payacannar yalabıyêr
Nicä bir **ipek**.

Sırcıklar aaçlarda
Çırtmasız çalêr,
Kuzular hem olaklar
Zum-zum-zum oynêêr.

Küü içindä uşaklar
Günüñä kaçêr.
Pek gözäldir Bucakta
İlkyazın kırlar!

Konstantin Vasilioglu

kadifä – barhat
ipek – şölk
çırtma – muzıka instrumenti

1. Nesoy renklär gözelleder Bucaa ilkyazın?
2. Angı kuşları biz sıcak taraflardan evä bekleeriz?
3. Neçin kuzular hem olaklar „zum-zum-zum oynêêr“?
4. Nesoy sevinmelik ilkyaz getirer insannara?
5. Nicä diişiler natura ilkyazın? Şiirdän sıracıkların inandır.

- *Teksttä nişannıkları bul.*
- *Angı nişannıın yaraştırma uurları kurulmêêr?*

38 Oku lafları. Nişannıklara karşı maanalı laf bul da tefterinä yaz.

Şen, yımışak, kara, hızlı.

- **Bir** nişannıklan cümlä kur da yaz tefterinä. Nişannıı yaraştırıcı uurunda kullan.

39 Oku sıracıkları. Örnää görä uydur predmetleri:

- yazın hem güzün yaamurlarını;
- ilkyazın hem yazın kuşlarını;
- ilkyazın hem yazın güneşini;
- ilkyaz hem yaz otlarını.

Örnek: İlkyaz yaamurları suuk, ama güz – taa suuk.

- *Nişannıkları yaraştırıcı uurunda kullan.*
- *Cümleleri yaz tefterä.*
- *Nişannıkların altını çiz dalgalı.*

40 İlerledin dialogu, Todur Marinoglunun „Kış” şiirindän lafları kullanın. Okuyun dialogu rollerä görä.

- Neçin kuşçaaz kışın küsülü?
- ...
- Kim kuşlara yardıma gelir?
- ...
- Sän ... ?
- ...

- *Angı nişannıkları kullandın? Sölä.*

41 Kafesçikleri doldur.

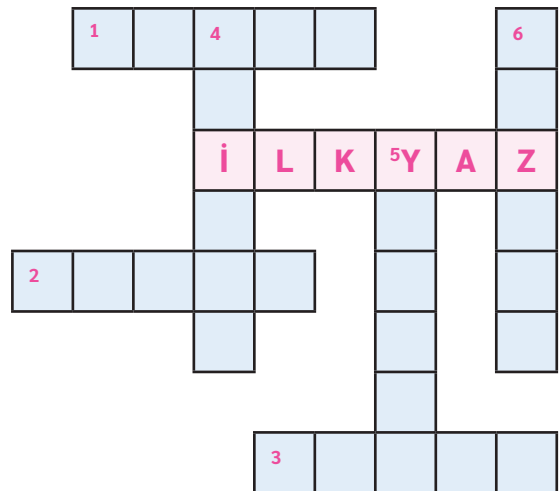

Soldan saa tarafa:

1. İlkyazın käämil bir ayı. 2. Uzun enseli bir göçmen kuşu. 3. Boz renktä bir göçmen kuşu.

Yukardan aşaa:

4. Bıyaz girgin bir çiçecik. 5. Ondän toprak tavlı olêr. 6. Bucak kırını o dayma kurudêr.

- Cuvaplarlan laf birleşmesi kur, nişannık kullanarak.
- Laf birleşmelerini yaz, okçazlarlan nişannıkların hem adlıkların baalantılarını göster.

42 Oku teksti. Angı kuşlar kışlêêrlar Moldovada?

Moldovada kışlêêrlar türlü kuşlar. Saçak kuşuları – **şen**, şamatalı kuşçaazlar. Guguşlar – uslu, **yavaş** kuşlar. Çakrak kuşlarının güüdesi kırmızı. Gargalar **akıllı**, insannardan korkêrlar. Arı kuşlarının güüdesi sarı, başında kara şapkacık, yanacıkları biyaz.

- Yaz teksti tefterinä.
- Çiz nişannıkların altını dalgalı çizgiylän.
- Nişanni lafların yaraştırma uurlarını kur. Aazdan sölä. İnandır.
- **Dikatlı ol!** Herbir lafı açık sölä, sözün annaşılısın deyni.

43 Tamannayın dialogu. Uydurun noktaların erinä soruş cümlesi. Okuyun dialogu rollerä görä.

Örnek: – Kim taa büyük? Dädun mu osa boban mı?

– Dädum bobamdan taa büyük.

– ... ?

– Malim anamdan taa saburlu.

– ... ?

– Kardaşım bendän taa kaavi.

- Yaz dialogu tefterinä.
- Kullan dooru durguçluk nişannarını.
- Çiz nişannıkların altını dalgalı çizgiylän.

44 Teksti oku hem adla onu. Noktaların erinä yardımcı nişannıkları koy. Kullan yardımcı lafları.

Herbir gagauz küüyündä stadion var. Böök ya da ..., eni ya da ... , ama hep sevgili. Kaarlı kış ya da ... ilkyaz zamannarında, yazın ... güneşin altında ya da ... güz havalarında bu er insansız hiç kalmêêr. Futbolcular hem siiredicilər vakidını burada geçirerlär. Küçük çocuklar da bu oyunu severlär, topu koolamaa üürenerlär. Uroklardan sora stadiona havezlän gelerlär. Onnar bilerlär, ani futbolcular – ... , kıyak, ... insannar.

Yardımcı laflar: küçük, haşlak, eski, lüzgerli, kaavi, dayanıklı, çamurlu.

- İkinci cümleyi tefterinä yaz, nişannıkların altını dalgalı çiz.

45 Oku teksti.

Bän!

Bir sürü uşak sokakta top oynayarmışlar. Hepsindän çok sade bir çocucaan sesi işidilärmış. Bu vakıt sokaktan bir däducuk geçärmış.

O durgutmuş oyunu, toplamış uşakları yanına da sormuş:

– Kim sizin aranızda hepsindän böök?

– Bän, – hiç düşünmedään, cuvap etmiş Dani.

– E kim sizin aranızda en ii futbolcu?

– Bän, – genä fırlamış Dani.

– E kim hepsindän kaavi?

– Bän, – genä işidilmiş hep o çocucaan sesi.

– Söläyin şindi, kim aranızda hepsindän çok üünmää sever?

Bu soruşa dädu Danidän cuvap işitemiş. Neçin?

Neçin Dani bitki soruşa cuvap vermemiş?

- Bul o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri, oku onu.
- Resimä bak da kur üç cümlä. Kullan nişannıkları yaraştırıcı uurunda.

46 Bak resimnerä. Annat uşakların sevgili kış hem ilkyaz oynunnarı için. Kullan verili nişannıkları.

Yardımcı laflar: şen, kaygın, biyaz, mutlu, suuk, maavi, küçük.

- Bir yıl zamanı için üç cümlä kur da tefterinä yaz.

- Nesoy temaya görä annatmanı kuraçan?
- Hazırla evdä bir annatma.
- **Dikatlı ol!** Resimi siiret, tekstin çeketmesini, temel payını hem bitkisini kur. Teksti kurallara hem punktuañıyaya görä yaz.

47 Oku dilkırmaklarını. Kim taa hızlı söyleyebilecek?

Kırmızı kız kımızlan kımızlêêr kızı.
 Sap-sarı saar sarêr sarı sargıyı.
 Kürklü karı karêr kaarı.
 Kırık kama kazmada kamaylan fırlêêr.

- Cümleleri açık hem hızlı sölä. Nışannıkları bul.

Nışannıkların hallanması

Nışannıkların hallanması.

Hallar	Nışannık + adlık	Konsonnan bitän	Vokallan bitän	K konsonunnan bitän
Temel	büük kalpak	esmer	kırmızı	küçük
Saabilik	büük kalpaan	esmerin	kırmızının	küçükün
Doorudak	büük kalpaa	esmerä	kırmızıya	küçää
Gösterek	büük kalpaa	esmeri	kırmızıyı	küçükü
Erlik	büük kalpakta	esmerdä	kırmızıda	küçüktä
Çıkış	büük kalpaktan	esmerdän	kırmızıdan	küçüktä

48 Gözdän geçir da yazdır resimi. Yardımcı lafları kullan.

Yardımcı laflar: biyaz, kaar, aaç, kuşlar, duruk sucaaz, şen uşaklar.

- Yaz tefterinä **bir yazdırma tekst.**

✓ Annatmayı oku.

GUGUŦANIN KALPAA

Hepsi çeketmiş ozaman, açan GuguŦaya bakası dikmişti pek büyük bir kalpak.

- Baka, o benim gözlerimä girer, va.
- Sän kaldır onu, GuguŦa. Da bütün kış işin dä olacek.
- Hadi ölä olsun! Çikêr, ani benim

başka işim yok. Yok bişey, bunu biz taa görecek!

Sabaalen GuguŦa kalkmış hepsindän ileri, parmakların üstündä çıkmış dışarı da sessizdän doyurmuş koyunnarı. Bakası dışarı çıkınca, o şansora koçta atlı gezinärmiş.

- Sabaa hayır olsun, GuguŦa!

- Aa, seläm, baka! – hem elinnän saurtmuş: çünkü **alafları** geeri götürsün.

Tä butakım GuguŦa başlamış hergün koyunnarı doyurmaa.

Ama gittikçä ayaz kuvetlenärmiş. So-kaktan geçenlerin ayaklarının altında kaar ölä gıcırdarmış, sansın strunalar üstündä gezärmişlär.

Bir gün GuguŦa, yolca gidärkän, geeridän etişmiş birinci klasa gidän kız-çaazı. Zavalı uşak suuktan bozarmıştı.

Alêr Guguța onun elindän kiyatlarını. Kızçaaz çekmiş ellerini ennerin içinä da gidärmış onun yanı sora atlayarak. Guguța taşımış, nekadar taşıdısaydı, kızçaazın kiyatlarını koltuun altında, da onun kafasına gelir bir gözäl fikir: „Ya bän koya-yım kiyatları da kalpaan içinä. Orada etişecek er kiyatlara da, kafama da”. Çıkarêr Guguța kalpaanı, ama sora, bakıp kızçaaza, sormuş:

– Sana suuk mu, osa diil mi? Sölä dooru.

– Birazıcık, – şakırdatmış dişlerini kız-
çaaz.

– Ya al da gii benim kalpaamı.

– Almayacam, Guguța. Sän üşüyecän. Butakım kalpak kızçaazlar hiç taşımêêr-lar da.

– İstämärsän, – diil läázım, – demiş Gu-
guța. – Ko kalpak kalsın ozaman yol üs-
tündä.

Da brakêr kalpaanı kaar üstündä.

Giderlär – Guguța ilerdä, kızçaaz da ar-
dına. Giderlär, ama geeri da arada-satta
bakêrlar. Kalpak yap-yalnız, çorbacısız du-
rarmış yol üstündä.

Durmuş kalpak, nekadar durdusaydı,
kuvedini toplamış, sansın soluunu içinä
çekmiş. Soluunu içinä çektiynän – şişmiş,
büümüş.

II

Görer bunu Guguța, döner geeri, kaldırêr kalpaanı, giidirer onu birdän kendisi-
nin hem kızçaazın kafasına. Giderlär onnar barabar, kalpak onnarı ikisini dä ayaz-
dan koruyêr.

O zamandan beeri birinci klas etiştirämäzmiş şkolanın aulundan sokaa çıkmaa,
nicä Guguța onnarı artık beklärmış. Saklêêr kalpaan içinä edi-sekiz kızçaaz da gö-
türer onnarı evä.

Bir kerä üüredici dä gitmiş o kalpaan altında şkoladan evä uşaklarlan barabar.
İnsannar gördüynän, omuzlarını kısıp, kollarını yayarmışlar:

– Ya ne büyük! Bir otluk kadar! Şaşılacak iş!

Uşakları evä götürdüktän sora kalpak genä küçülärmış, ki yakışsın onu askıya
asmaa.

Ama günün birindä kalpak ona bir şaka yapmış, başlamış inatlanmaa,
seslämemää. Çocukak ona ölä, çocukak ona bölä, onu adanmış, bunu adanmış, su-
vazlarmış, yalvararmış – yok, büümeer kalpak. Taman da razgelmiş o günnerdä,
açan ayazdan şkolanın çanının sesi dä tutulmuştu hem bütün **Üçolacak** küüyün
içindä suuktan köpeklerin dä sesleri tutulmuştu.

Etiştinyän evä, Guguṭa hepsini birdän annêêr, açan onu taa tokatçıktan aac koyunnar karşılêêr: sabaalen gitmiş şkolaya, koyunnarı doyumradaan! Urmuş Guguṭa yumuruklan annısına – işi unutma! Da ondan sora kalpak onu genä başla-
mış seslemää.

Günün birindä istemiş Guguṭa bütün küüyü evlerinnän kalpaannan örtmää. Bu üzerä başlamış komuşuların koyunnarını da doyumaa. Ondan sora kalpak ölä büülmüş, ani bütün gökü kaplamış.

Kalpakan küüyü örttükten sora küüyä gelir ilkyaz. Bu işin sade bir kusuru var-
mış, ani lääzımmış elektrik lampalarını gecä-gündüz yakmaa. Ama yaşamak kal-
paan altında gidärmış, nicä da lääzım olsun: uuldarmışlar maşınalar, gıcırdarmış
pınarların **serenneri**...

– Ama tütün, – demiş adamın biri, angısı kıyarmış odun, karısına kurma pişirmää
deyni. – Da ne o? Ölä dâ kalacek mı küü içindä?

Kalkêr Guguṭa gecenin vakidında, koyêr merdiveni örtünün üstünä, etişer kalpaan hastarına da, uykudan sora semä kafaylan, kalpaan tepesindä ölä bir delik yapêr, ani oradan bütün küüyün içini suuk doldurêr.

Ertesi sabaa lääzım olmuş bütün küüyün insannarı toplansın da uratsınnar kal-
paan altından bir sürü garga. Sora küüyün adamnarı toplêêrlar kendi kalpakları-
nı (kimseycää diil lääzım deyni) da tıkêêrlar onnarlan kalpaan tepesindä o delii,
brakıp sade baca erini. Bütün küüdä brakmışlar sade birkaç kalpak. Sade onnara
brakmışlar, kim ani lääzım gitsin kasabaya halva, kovrik almaa ya da kendi işlerini
tamannamaa. Zerä, o kalpaan altından çıktıynan, adam genä düşärmış kışın kâr
kucaana, neredä kürtünnär hem büük ayazlar durarmış.

Spiridon Vangeli

alaf – hayvannara deyni
imeelik

seren – pınardan su çekmää
deyni kolaylık

1. Nesoy kalpak bobası Guguṭaya dikmiş?
2. Nezaman çocuk koyunnarı doyumaa başlamış?

3. Nesoy iiliklär yapmış Guguğa evdä hem şkolaya gidärkän?
4. Ne yardım edärmış Guguğaya bu iilikleri yapmaa?
5. Neçin sabaaların birindä kalpak başlamış inatlanmaa, çorbacısını seslämemää?
6. Nezaman annamış Guguğa kendi kabaatını?
7. Ne koymuş neetinä Guguğa günün birindä?
8. Naşey yapmış Guguğa, ani küüyün içinä tütün toplanmasın?
9. Neçin gargalar gecä toplanmışlar kalpaan altına?
10. Bütün küüdä brakmışlar sade birkaç kalpak. Kimdä hem neçin?

- *Verili nişannıklarlan hem adlıklarlan laf birleşmesi kur. Okunmuş annatmadan lafları kullan.*

büük	fikir
zavalı	koyun
gözäl	kalpak

Dişilerlär mi nişannıklar hallara görä?

Nişannıklar hallanêrlar sade ozaman, açan onnar kullanılêrlar kendibaşına. Nişannıklar, kendibaşına hallanarkan, dişilerlär adlıkların hallanmak bölümnerin kurallarına görä: **konsonnan bitän, vokallan bitän hem k konsonunnan bitän.**

49 Teksti oku.

Bizim kasabanın parkı küçük. Burada çok gözäl aaçlar, gümelär hem çiçeklär büüyêrlär. Ortasında bir gölcääz var. Aylêrlär severlär parkta dinnenmää. Küçükklär dar hem geniş yolcaazlarda kaçınêrlar, büüklär aaçların altında dinnenerlär.

- *Teksttä nişannıkları bul.*
- *Bitki cümleyi tefterinä yaz, karşı maanalı lafların altını çiz.*

50 Oku şiiri.

İlkyaz

Kismetli uşaklar –
Selceezdä ayaklar,
Kaçınır artık –
Sel gelir darsık.
Kuşkulu, yalpak,
Uyandı toprak,
Annısı terli –
İlkyaz güneşli!

Vasi Filioglu

1. Neçin uşaklar kısmetli?
2. „İlkyaz güneşli” – açıkla bu cümlemin maanasını.
3. Üüren şiiri ezber.

selceezdä

- **Bir laf birleşmesi („nışannık + adlık”) teksttä bul.**
- **Hallara görä onu diiştir.**
- **Bir nışannı şiidän çıkar da hallara görä diiştir. Yaz onu tefterinä.**

51 Oku teksti.

Geçti ilk gürültülü ilkyaz yaamuru. Bän girdim parka. Durêrım erimdä da gözle-rimi korkêrım kapamaa. Benim önümdä durêrlar taazä yaamurlan yıkanmış aaç-lar hem gümelär.

Kayın, meşä, kavak, çınara aaçlarının yapracıkları serin yaamurdan sora titirerlär, sansın üşümüşlär. Gümelerin yapraklarında yaamur damnaları yalabıyêrlar, nicä sedef teneleri.

- **Nışannıkları teksttä bul da tefterinä yaz.**
- **Bir nışannı kendibaşına halla.**

gürültülü – şamatalı

52 Oku teksti.

Daalarda kaar kararêr da çöker. Çe-keder saçaklar damnamaa. Aaçların dalları başlêr tomruklanmaa.

Daalarda hem o alçaklıkta hepsi diiş-mişti. Eriyârdi bitki kaar. Er örtüler körpâ çimennän. Aaçların altlarında, üüseklerdä peydalanêr açık-maavi hem **biyaz çiçeklär**. Dolaylarda eski kaarlar-dan eriyän sular damnêrlar, akêrlar, şuruldêrlar.

Kızçaaz durêr, şaşa kalıp görülmüşä. O birdän başlêr toplamaa nazlı eşil-bi-yaz çiidem çiçeklerini.

„Oniki ay”, Samuil Yakovleviç Marşak

- **İkinci abzağı tefterinä yaz. Nışan-nıkların altını dalgaları çiz.**
- **Nışannı laf birleşmesini aazdan halla.**

53 Teksti oku da adını koy.

Küüdä insanın çok zaameti var. Kışın o yol boylarını kaardan paklêr, **sobayı** yakêr, hayvannarı bakêr.

İlkyazın güneşin okçaazları saçak buzlarını erider, saçaklardan su dam-nêêr, kırlarda bitki kaarlar eriyer. İlkyaz işleri açılêr: **aaçları** lâázım budamaa, kireçlemää, dallarını kesmää. Ekmäk vakıdı geldi, lâázım toomnar vakıtları erä girsın.

Geç ilkyaz zamanı geldi. **Çoban-nar** hem sırtmaçlar hayvannarı kırdı güderlär. Lüzgär çıkêr, **yaamur** çiser, güneş yakêr – hayvannar kırdı otlêêrlar. **Kuzular** kalêr evdä. Onnarı uşaklar, şko-ladan geldiynän, küüyün kenarında otladêrlar. Hep burada kaçınêrlar, oyunlarını düzerlär. Sıra geler, yaamur da yaayêr. Evdä anaları bekleerlär: ekmekleri fırına at-mışlar, çıkarmışlar, mancaları hazırlamışlar.

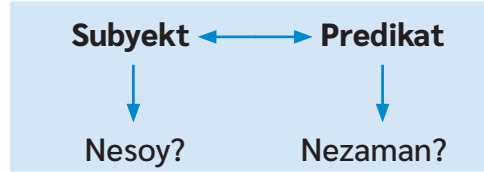
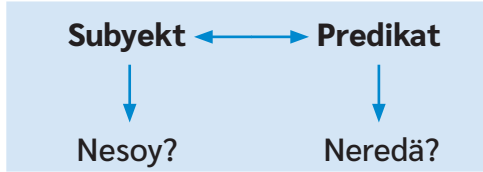
Uydurulma tekst

- Küüdeki insannarda kışın nesoy zaamet var?
- Nesoy işleri ilkyazın insannar lâázım yapsınnar?
- Belli edili laflara nışannık uyudur da laf birleşmesi yaz.

yaayêr
toomnar

54 Shemalara görä cümlä kur, onnarı yaz.

55 Çöz bilmeyceleri.

Bobası – buruk belli,
Anası – yası elli,
Kızı – gözeldän gözäl,
Çocuu el – aalemdä gezär.
(...)

Yazı-kış bir boyada, eşil donaklan sokakta.
(...)

- Bilmeycelerdä nışannıkları bul da sölä.
- Kur cuvaplarlan birär cümlä, nışannık kullanarak.

56 Oku uygun sözleri da onnarın maanasını açıkla.

1. Yaz veriler insana, kışa hazırlanmaa deyni.
2. Ev boyunca kürtünnär – bereketli ekinnär.
3. Kış gibi gözäl zaman
Bilmeirim, dostlar!
Kaar kundaannan sarılı
Yorulmuş kırlar.

- Yaz onnarı tefterinä. Bul cümlelerdä nişannıkları, çiz altını dalgalı çizgiylän.
- Uygun sözleri aklında tut.

57 Resimnerä görä dört cümlä kur da tefterinä yaz. Kullan verili laf birleşmelerini hem lafları.

Yardımcı laf birleşmeleri hem laflar: suuk kış, ilkyaz, yalpak güneş, sabursuz bekle-mää, kuşlar için evcääz, aaçların dalları, sevinmää.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Yıl zamannarı

bom-boz
eşil ot
esmer
kara-eşil
maavisi
altın sarı
sessiz daa
geç ilkyaz

sobayı yakmaa
çıktı lüzgär
saçak buzu
ekmāk vakıdı
güneş okçaazları
ilkyaz işleri
dal kesmää
bitki kaar

yolcaazları kaardan paklamaa
saçaktan damnêêr su
aaçları budamaa
kaçınmaa
çisemää
yılanmaa

Küü/kasaba

yol boyu
hayvannarı gütmää
kuzuları otlatmaa
aaçları kireçlemää

ekmekleri fırına atmaa, çıkarmaa
demir hem beton zavodu
tren stanţiyası

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

İlkyaz. Bu yalpak hoşlu vakıdı Vanışka çoktan beklârdi.

Her sabaa çocukak bakardı evin bacasına.

Orada bildir leleklâr büüttülâr girgin yavrularını. Vanışka umutlandı genâ o sevgili dostlarınnan buluşmaa. O istâmârdi o gözâl kuşlarlan dostluunu kaybetmää.

Vanışka doyurardı kıvrıcık kuzucuu, açan işidildi lelek sesleri. O bakıverdi evin üstünâ. Orada gezinârdi iki biyaz uzun enseli lelek.

Onnar benzemâzdlâr onun dostlarına, ama çocuun üreendâ büüyârdi dalgalı umut.

Vanışka baardı: „Kur-kur-kur!“. Leleklâr o saat kondular onun yanına. Salt şindi o gördü, ani kuşların boynularında onun kırmızı-biyaz martacıkları.

Çocukak sarmaştı onnara da dedi: „Hoş geldiniz, dostlarım!“

Todur Marinoglu

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Yılın angı zamanı için bu yaratmada annadılêr?
2. Her sabaa çocukak nereyi bakardı?
3. Kimi o beklârdi?
4. Nedân Vanışka tanıdı dostlarını?
5. Nasıl Vanışka dostlarını karşıladı?
6. Ne dedi çocukak leleklerä?

ANNADALIM!

▼ Oku cümleleri. Açıkla nişannıkların uurlarını. İnandır.

Vani getirmişti bizâ en büyük karpuzu.

Bu sokaa görâ, o sokak taa genişti.

▼ Angı sırada bulunêr karşı maanalı laflar? Açıkla.

1. Kaavi, kuvetli, sıcak, yakın, aar.

2. Aar, ilin, iîşi, tatlı, sulu, tıkız.

YAZALIM!

▼ 1. Verili lafı „kara” hallara görâ diîştir, afikslerini göster. Yaz tefterinâ.

2. Verili adlıklardan nişannık kur da tefterinâ yaz:

güneş-_____

paa-_____

kismet-_____

çiçek-_____

bıyık-_____

ot-_____

lüzgâr-_____

ateş-_____

AYLEDÄ SÖZ ETİKASI (KULTURASI)

AYLÄ HEM AYLENİN KİŞİLERİ

Aderlik

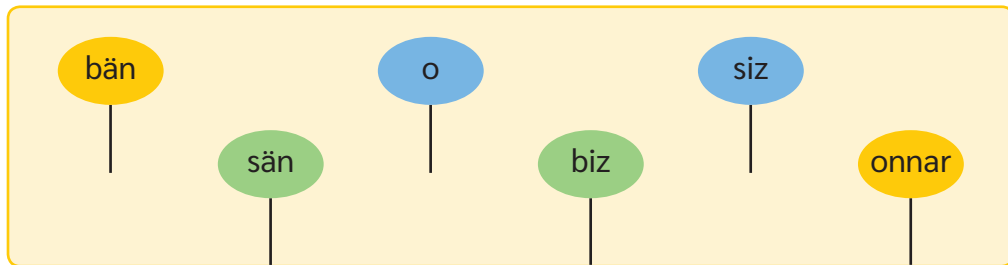
1 Bak resimä. Ne görersin resimdä, annat. Aşaada verili cümleleri kullan.

1. Mamu geldi iştan yorgun.
2. Bän severim mamuya yardım etmää.
3. Bän hem kardaşım yardım ettik imää yapmaa.
4. Mamu sevindi.

- „**Dünnedä aylesiz kismet yoktur**” açıkla söyleyişin maanasını, annatmanda kullan onu.

2 Oku lafları.

- Herbir laflan birär cümlä kur. Sölä onnarı aazdan.
- Kullan örnekleri.

Örnek: Bän okuyêrım kiyat.

Örnek: Biz gideriz parka.

- Üç cümleyi tefterinä yaz.
- **Dikatlı ol!** Kırnak hem annaşılı yaz.

Bän, sän, o, biz, siz, onnar – üz aderlikleri.

3 Oku cümleleri.

Dildä var laflar, angıları adların erinä kullanılêrlar, adların erini tutêrlar.

*Mamu evä geldi. **O** işleer magazindä. Maşı dokuz yaşı tamannamış. **O** şkolada üürener. Uşaklar dışarda oynardılar. **Onnara** isläydi. **Onnarın** elindä top vardı. **Onnarda** gözäl çiçek var.*

- Sırala aderlikleri, angı söz payının erini onnar tutêrlar? Annat hem inandır.

Üz aderlikleri üç üz göstererlär.

Birlik sayısında

- 1-inci üz – *bän*
- 2-nci üz – *sän*
- 3-üncü üz – *o*

Çokluk sayısında

- 1-inci üz – *biz*
- 2-nci üz – *siz*
- 3-üncü üz – *onnar*

4 Oku cümleleri.

Adlıkların erinä parantezalarda koy lääzımını aderlikleri.

1. Maşinin (...) kaşları kara.
2. Batü (...) gitti gezmää.
3. Bobaylan komuşu (...) elleştılär.
4. Petinin (...) dizi soyuk.
5. Malinin (...) yanakları kırmızı.

- Yaz cümleleri tefterinä.
- Aderliklerin altını çiz.

5 Oku teksti, nışannı adlıkların erinä aderlik koyarak.

Peticik hastalanmış. Evdä **Peticiin** canı sıkılmış. **Peticiktä** çok dost varmış. Miti hem Koli şkoladan sora **Peticii** dolaşmaa gelmişlär. **Dostlar** Peticää bir kiyat getirmişlär. **Çocukak** pek sevinmiş.

- *Tekstin adını koy da tefterinä yaz.*
- *Aderliklerin altını çiz.*

✓ **Oku annatmayı.**

PARA KESESİ

Giderlär sokakça ikisi: Kosti Kati kakusunnan. Onnarın önündä gider bir babucuk sepet elindä. Babunun saçları biyaz. Topal.

Gitti bölä babu, gitti da kaybetti para kesesini.

Kosti ilkin gördü bunu. İildi, aldı para kesesini, da sora kaçarak etişti babuyu geeridän.

– Babu, Canabiniz, kesenizi kaybettiniz. Tä o.

Babu aldı kendi kesesini da soktu onu cebinä.

– Brä! Kafa heptän daalmış. Hepsini kaybederim.

Dedi ölä babu da gitti ileri dooru, ama Kosti, döndüynän kakusuna, aalaştı babudan!

– Bu insan hiç iiliktän annamêêr! Aldı kesesini, soktu onu cebinä, da baari şükür edäydi.

Ozaman Kostinin kakusu durgundu, dürük baktı kardaşçına da sordu:

– Annatsana, ne iş için o sana lääzım şükür etsin? Onuştan, ani sän namuzluysun deyni mi? Namuzlu olmaa – bu senin borcun, ama diil hatır yapmak. Var mı nicä bu iş için istemää şükürlük?

Kosti birdän-birä annamadı, ne iş için ona söledi kakusu. Ama sora, açan annadı, bütün yaşamasına aklısında tuttu bu oluşu o para kesesinnän.

Evgeniy Andreeviç Permäk

1. Bir kerä Kostiyän sokakta ne olmuş?
 2. Kosti ne yapmış o para kesesinnän?
 3. Neçin aalaşmış Kosti kakusuna?
 4. Kakusunun cuvabını oku taa bir kerä. Sän o cuvaplan kayılsınız mı?
- *Teksti demekli oku da öz fikirini açıkla.*
 - *Bul teksttä dört cümlä, neredä var aderlik da oku onnarı.*
 - *Aderliklerin üzünü hem sayısını sölä.*

Üz aderliklär

6 Oku cümleleri.

Bän dün klasta izmetçiydim. (*Bän, sän, benimnän*) Kati izmet etti . (*Bän, o, sän*) yısladı çiçekleri. (*Biz, bän, o*) sildim taftayı, bankaları. (*O, bendä, bän*) tafta yalap-yalap edärdi. (*Bizä, bizim, onu*) klasımız hepsindän paktı.

- *Läüzımnı aderlikleri kulan da yaz cümleleri tefterinä.*

Aderliklerin nesoy rolü bizim dilimizda? Nesoy soruşlara onnar cuvap ederlä?

Aderlik – bir söz payıdır.

Aderliklär kullanılêrlar adlıkların hem nışannıkların erinä.

Örnek: Kosti gider şkolaya.

O gider şkolaya.

1-inci hem 2-nci üzlerdä aderliklär **insan** üzerinä kullanılêrlar (*bän, sän, biz, siz*), **kim?** soruşa cuvap ederlä.

3-üncü üzdä aderliklär, insandan başka (**kim? o, onnar**), kalan işlerin dä erinä kullanılêrlar (**ne?** kiyat – **o**, ev – **o**; kiyatlar – **onnar**, evlär – **onnar**).

7 Oku. Parantezada verili adlıkları läüzımnı formada kulan.

Getir (kimä? neyä?) (o). Gördüm (kimi? neyi?) (onnar). Seläm verdim (kimä? neyä?) (o). İlaçladım (kimi? neyi?) (onnar). İşitim (kimi? neyi?) (o).

- *Laf birleşmelerini tefterinä yaz, aderliklerin altını çiz.*

✓ Oku yaratmayı.

NAMUZLUK

Deerlär, ani adamı namuz zeetlärmış, vermäzmiş raatlık.

Namuzlu olmak, hesaplı olmak – bu bir en şaşılacak duyguların biri. O, nicä bir şafklı, açık ateş, angısı şafk eder düz, açan sizin hem başkasının ürää raat. Olmalı, vardır işittiiniz, nicä kimär kerä deerlär: „Tä pak, namuzlu adam”. Bölä insannar – hepsindän ii bu dünnedä.

Onnar diil sade kendileri dooruluu sevsin, dooru yapsın, ama başkasını da brakmêêrlar fenalık, hayırsızlık yapsın.

Namuzluu var nicä kendindä terbi etmää. Hem bu işi läüzım yapmaa şindidän, taa şkolada üürenärkän.

Siz, olmalı, bilersiniz, ani kimi uşaklarlan diil dostlaşmaa, ama oynamaa da ca-nın çekmeer: ölä namuzsuz onnar kendilerini götürerlä.

Saklambaç oynayarkan – onnar, açıp gözlerini, saklıdan bakêrlar, şaşki oyn-

yarkan – aldadêrlar, hesapsızlık yapêrlar, laf vererlär ya da emin ederlär, da sora laflarını tutmêêrlar. Yapıp bir yannişlık, onnar pişman olmêêrlar.

Onnar hiç annamêêrlar şindi, nicä zor olacek onnara sora yaşamaa.

Ama ne lääzım namuzluk? Ne o „*namuzluk*”? Neçin deerlär: o gözäl çıktı bu oluştan, dooru olanı yapıp, kendisini gözäl taraftan gösterdi, kendi namuzunu kaybetmedi? Angısının var hesabı – o kıymetli adam, onu hepsicii hatırlêêr. Namuzluk – bu o, angısı için hatırlêêrlar adamı.

Boşuna insannar korumêêrlar kendi namuzluunu, bakêrlar herkerä doorusunu yapmaa, kötülük yapmamaa. Bölä insannara var neyä kendilerini hatırlamaa.

Namuzluk var nicä olsun diil sade bir kişidä, ama bütün klasta da, şkolada da. Nicä bir kişi prost, kötü yaptınnan bütün klasın, şkolanın üstünä lekä yayılêr. Nicä dâ bir kişinin ii yaptı kuvet hem hodulluk, nam hem hatırlık bütün klasa, şkolaya verer. Nicä Yuriy Gagarinin aylesi, şkolası var nicä hodullansın, ani onnarın oolu, onnarın kafadarı ya da dostu, onnarın şkolacısı ilkin kosmosa çıktı.

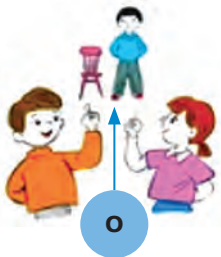
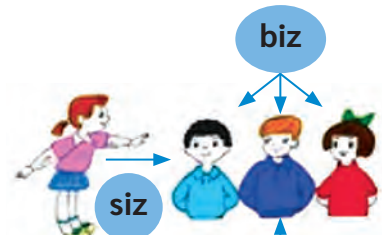
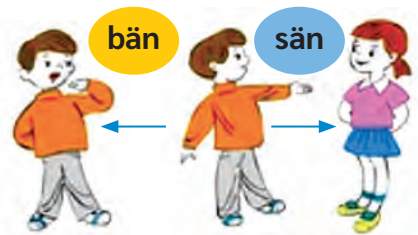
Çalışın kötülük yapmamaa, kendi namuzunuzu küçüktän taa korumaa, zerä sora geç olacek. Koruyun klasın, şkolanın, küüyün namını, nicä kendinin.

Konstantin Vasilioglu

1. Kimä namuzlu deerlär?
 2. Ne o namuzluk? Teksti kullanarak, cevap ver.
 3. Neçin namuzsuz insannara zor yaşamaa?
 4. Nicä kendini namuzlu terbi etmää? Annat, avtorun sıracıklarını aklına getireräk.
- *Nışannı lafları aklında tut da onnarı herkerä kullan.*
 - *Çıkar yaratmadan üç aderlik. Angı soruşa onnar cevap ederlär? Sölä.*

8 Bak resimnerä. Oku aderlikleri.

- **Ne o aderlik? Dooru cuvabı ayır.**
- 1. Aderliklär göstererlär predmetleri.
- 2. Aderliklär göstererlär predmetleri, ama onnarı adlamêêrlar.
- **Sırala aderlikleri, angıları göstererlär:**
- onu, kim lafeder;
- onu, kimä sözlän danışêrlar;
- onu, kimin için (ya da ne için) söleerlär.

Aderliklär göstererlär predmetleri, ama onnarı adlamêêrlar.

Bän, biz aderlikleri göstererlär ona, **kim** lafeder.

Sän, siz aderlikleri göstererlär ona, **kimä** danışêrlar.

O, onnar aderlikleri göstererlär ona, **kimin** için (ya da **ne** için) laf gider.

9 Bilmeyceleri çöz.

Durêr bir ev,
Kim ona girecek,
Bilgi kazanacak.

(...)

Okumaa bilmeerim,
Ama bütün ömür yazêrım.

(...)

- **Cuvaplarlan birär cümlä kur: *birinci* cümledä 3-üncü üzdä aderlii kullan; *ikinci* cümledä –1-inci üzdä aderlii.**
- **Aderliklerin altını çiz.**
- **Angı soruşlara onnar cuvap ederlär, sölä.**

10 Oku demekli.

– Sölä, güneşçiim benim,
Nekadar okun senin?
– Bilmeerim sayılarını,
Tutunuz uçlarını!

– Sölä, güneşçiim benim,
Kaçına sıcak verdin?
– Saymadım, dostum benim,
Nekadar var kuvedim.

Grigore Vieru

- ***Birinci* cümleinin sonunda nesoy durguçluk nışanı durêr? Nicä deerlär bölä cümlelerä?**
- **Sölemäk neetinä görä nesoy cümlä şiirdä var? Sırala onnarı.**
- **Şiiri tefterinä yaz. Savaş onu aklında tutmaa.**

- Aderliklerin altını çiz.

- **Dikatl ol!** Geçir šiiri yannışlıksız tefterinä. Yap kontrol kendi-kendinä.

11 Oku šiiri.

Utancak güneş

Pek siirek uşak biler,
Näända güneş geceleer,
Ani kraalan yıkanêr,
Ondan sora kalkınêr.

O da nicä sän hem bän,
İncä üzlü, utancak.
Kirli duumaa sakınêr,
Zerä gülecek Bucak.

Petri Yalınçı

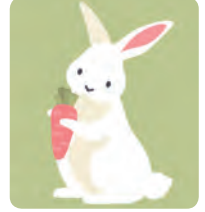
1. Sän bilersin mi, neredä geceleer güneş?

2. Şiirdä bul da oku:

- Güneş neylän yıkanêr?
- O nedän sakınêr? Neçin?

- Şiirin **ikinci** dörtlüündä bul aderlikleri da yaz onnarı tefterinä.
- Angı üzdä aderliklär bulunêrlar, parantezalarda yaz.
- Onnarlan kendi cümlelerini kur, aderliklerin altını çiz.

12 Bak resimnerä.

- Resimnerä görä **dört** cümlä kur. Yaz onnarı tefterinä.
- Cümlelerdä kullan 1-inci, 2-nci hem 3-üncü üzdä aderlikleri.
- **Birinci** cümledä çiz cümlä payların altını.
- **Dikatl ol!** Cümlä payların altını kurallara görä çiz.

13 Okuyun dialogu rollerä görä.

- Biz seninnän gittik mi?
- Gittik.
- Kürk bulduk mu?

- Bulduk.
- Bän sana kürkü verdim mi?
- Verdin.
- Sän kürkü aldın mı?
- Aldım.
- E neredä o?
- Ne?
- Kürk.
- Nesoy?
- Ama biz seninnän gittik mi?...

1. Sıraylan annat gagauz halk rubalarını. Angı rubaların adını bilmeersin, sor büyüklerä.
2. Senin dädunda kırmızı kuşak var mı?
 - *Bul bu dialogta üz aderlikleri da sırala onnarı.*
 - *Sölemek neetinä görä nesoy cümlä bu dialogta var? Sölä.*

Üz aderliklerin hallanması

14 Oku lafları da üzlerini sölä.

Sizi, bizdän, sän, onu, onun, sizin, beni.

- *Verili laflarlan kur **birär** cümlä da yaz tefterinä.*
- *Aderliklerin altını çiz.*

Üz aderliklerin hallanması.

Üz aderliklär hallanêrlar, kabledip hep o afiksleri, nicä adlıklar.

Üz aderlikleri soruşlara görä diişilerlär, nicä adlık diişiler.

T. h. kim? bän, sän, o – biz, siz, onnar

S. h. kimin? benim, senin, onun – bizim, sizin, onnarın

D. h. kimä? bana, sana, ona – bizä, sizä, onnara

G. h. kimi? beni, seni, onu – bizi, sizi, onnarı

E. h. kimdä? bendä, sendä, onda – bizdä, sizdä, onnarda

Ç. h. kimdän? bendän, sendän, ondan – bizdän, sizdän, onnardan

15 Oku cümleleri.

Zinaylan Vasi sizä gittilär. Bän yıkadım çamaşırları. Senin dedelerin Bucakta yaşamışlar. Ana tarafımızı biz çok severiz. Onnar da sizin klasınızda üürenelär. Bizim aylemizdä çok uşak var. Onun kakusu delikannı kız. O parmak ucunda durmaa biler.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Cümlelerdä üz aderliklerini bul da parantezalarda göster halını.*

✓ Oku yaratmayı.

SOFRA

Goguş, sokakta kaçmaktan sora, hızlı girer aula da taa uzaktan baarêr:

– Ma-mu-u, bän acıktım, va. Koysana, da iyeyim.

Patlacañ mancası kotlonda artık hazırmış, gözäl kokarmış. Ama mamusu taa naşeyssä yaparmış ateşliin yanında.

– Nasıl koyayım sana, çocuım, açan hepsi taa toplanmadı, – cuvap etti mamusu, bakarak işinä.

– Neçin toplanmêêrlar ya? – genä sordu Goguş.

– Neçinki var onnarın taa işleri. Bakan buazlêêr kartofileri. Taa iki sıracı kalmış. Dädunun da taa var işi – domuzun koçinasını paklêêr.

– Ee ne bän onnarı bekleyecäm, işlerini bitirincä mi? – sordu Goguş.

– Bän nasıl beklerim, – dedi mamusu. – Sän dä bekleyecän. İstärsän, taa tez olsun, git tä yardım et däduna.

Açan Goguş yaklaşmış koçinaya, dädusu şansora taligacaa gübürleri ükledärmiş. Bir dä Goguş sormuş ona:

– Dädu, bän var mı nicä gübürleri yalnız çukura sıbıdayım?

– Var nicä, uşaaam. Pek gözäl, ani akılcın erer büklerä yardım etmää, – gülümseyip, dedi dädü.

Bu laflardan sora Goguş sansın kanatların üstündä çukura dooru gidärdi, tekerleklär hiç erä diimäzdiär. Geeri döndüynän, sofra artık hazırda, ama taa kimsey oturmamıştı. Bakası bu vakit dökärdi su, dädusu da yıkayardı ellerini. Sora bakası alêr teldä asılı peşkiri da verer bobasına, silinsin. Ondan sora kendisi dä yıkanêr. Bitkidä Goguş ta, alıp bir çölmek su, yıkêêr kendi ellerini.

Şindiyädän Goguş yokmuş hesap aldı, ani bu sıralık onnarın evindä, nicä bir adetmiş. Herkerä ilkin gidärmiş dädü, sora bakası hem mamusu, bitkidä dä o, kendisi. Bu sefer dä hep ölä olmuş: ilkin oturmuş sofraya dädü, sora geçmiş erinä bakası, onun ardına mamusu kendisinä koymuş, bitkidä dä koymuclar ona, Goguşa.

Goguş türlü-türlü düşünmüş, ama ölä dä ucunu bulamamış, neçin butakım herkerä olêr. Bu işi annamaa deyni, o danışêr mamusuna:

– **Mamu, neçin sän herkerä dädudan çekedersin?**

– Sän artık tezdä şkolaya gidecän, läüzüm kendin dä bu işleri annayasın. Ya sölä, kim burada hepsindän büyük?

– Dädu, – fırlayıp, cuvap verdi Goguş.

– Dooru söleersin. Ama onun ardına kim?

– Baka, – genä hızlıdan söyleyiverdi Goguş.

– E onun ardına?

– Sän, mamu, sora da – bän.

– Pek dooru, Goguş. Herbir iştä, çocuum, küçüklär büyüklerä läüzüm hatır gütsün-när, sayınnar onnarı: gücendirmesinnär, bir fena-acı laf sölämesinnär, yortular-da hem başka günnerdä dä çiçeklän onnarı karşılasınnar, herkerä onnara yardım etsinnär...

– Tä nicä büün bän däduya mı yardım ettim?

– Ölä, çocuum, ölä.

Konstantin Vasilioglu

1. Goguş ne istemiş mamusundan oynamaktan sora?
2. Mamusu ne cuvap ooluma vermiş?
3. Nereyi mamusu Goguşu yollamış?
4. Angı paalı lafları Goguş anasından aylä için üürenmiş?
5. Senin aylendä dä ölä mi? Annat kendi aylän için.

- Nışannı cümledä üz aderliini bul hem onun halını sölä.

kotlon – ateşlik
buvazlêr kartofleri –
topraa çeker
koçina – domuzun eri

16 Oku. Açıkla dialogun maanasını.

Bän hem sän

– Kim isteer sofraya oturmaa?

– Bän!

– Kim tatlı isteer imää?

– Bän!

– E kim isteer bulaşıkları yıkamaa?

– Hadi, mari Lüda, şindi sän dä.
Zerä hererdä çıkêr, ani sade bän!

Grişko Boyko.

Çevirildi ukraincadan

- Aderlikleri „bän” hem „sän” koy çokluk sayısına da kur onnarlan birär cümlä.
- Yaz cümleleri tefterinä.

✓ Oku şiiri.

MAMU

Türlü gözäl karılar
Gök altında çok.
Mamu gibi gözeli –
Dünnedä hiç yok.

Akıllı da çokçana
Dolaylarda var.
Mamu gibi fikirli –
Pek az bulunêr.

Hepsi mamular işleer,
Hepsi çalışêr.
Açan mamucuum işleer –
Ortalık şaşêr!

Var paalı, gözäl işlär
Bu dünnedä çok.
Mamudan paalı erdä –
Bişeycik hiç yok!

Konstantin Vasilioglu

1. Ezber şiiri üüren.
2. Annat, kimin için hem ne sölenler bu şiirdä.
3. E senin bakışına görä, dünnedä mamudan paalı var mı?

- *Kur da yaz tefterinä üç cümlä kendi mamun için, kullan aderlikleri.*
- *Klasta onnarı duygulu oku.*

17 Oku cümleleri.

Gün kauştı. Ondan sora karannık başladı çökmää. İnsan iştan evä döner. O ama yalnız kalêr. Onnar bütün gün işledilär. Uşaklar onnarı şen karşı ederlär. Onnar da şkoladan gelerlär.

- *Yaz cümleleri tefterinä. Aderliklerin ne cümlä payı olduunu nışanna.*
- *Angı halda durêrlar aderliklär, üstündä yaz.*
- **Dikatlı ol!** Tefterini kırnak kullan.

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Aylä

senselä
ata
çamaşır
yıkamaa
çokuşaklı aylä
dedelär
delikannı
gençlik

Adam

bıyık
sakal
göbek
bıyıklı
diz
tırnak
gezmää
kırmızı yanak

peşkirlän silinmää
uzun kirpikli kız
kara kaşlı
bıyıksız
el vermää
ökçä
elleşmää
parmak ucunda

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti.

Nekadar taa köklü hem dallı sizin soy aacınız, okadar da güçlü siz. Bu soy aacına, angısında herbir dalcaazda erleşmiş sizin hısımınarınız (hepsi soylar, ani yaşêêrlar şindi ya da yaşarmışlar), soy-senselä deniler.

Soy-senselelär biri-birindän üürenärmişlär türlü zanaatları, aylä adetlerini. Boba lafına küçüklär büük saygı gösterärmişlär, onu seslärmişlär. Çocuklar bobalarından adam zanaatlarını üürenärmişlär: ustalık, çiftçilik, çilingirlik...

Kızçaazlar analarından, malilerindän üürenärmiş dokumaa, ruba dikmää, evlerin içini donaklamaa, temizlemää.

Stepan Bulgar

Koyulmuş soruşlara cuvap ver.

1. Ne bilersin senin soyun için? Annat.
2. Soy-senselä biri-birindän neyä üürenärmişlär?
3. Bobalar ollarını neyä üüredärmiş?
4. E kızçaazlar analarından neyä üürenärmiş?

ANNADALIM!

▼ Annatmayı ileri dooru aazdan kur.

Var bir ata sözü.
Dedelerdän-dedelerä...
Bir soy-senseledän çekiler.

Plan.

1. Benim ayläm...
2. Soy-senseläm, dedelerim...
3. Onnarın zanaatları.

▼ Verili aderlikleri koy çokluk sayısına da aazdan kur *birär* cümlä.

Sän, o, bän.

Verili aderlii aazdan hallara görä diiştir: biz.

YAZALIM!

▼ 1-inci üzün aderliklerinnän üç cümlä kur da tefterinä yaz.

Örnek: Benin kiyadım klasta kaldı.

ZANAAT AYIRMAK

İNCÄ ZANAATLIIN İLGİLERİ. EV

İşlik

1 Oku şiiri.

İlkyaz dolaya geldi –
Herersi çiçek doldu.
Sıcaklar gündän indi.
Kuşcaazlar küüyä döndü.

Todur Zanet

- Yaz şiiri tefterinä, göster cümlelerin baş paylarını.

Ne o işlik?

söz payı	gösterer	cuvap eder soruşlara	Örnek
İşlik	gösterer predmetin işlemini	ne yapmaa? ne yaptı? ne yapêr? ne yapacek?	yazmaa yazdı yazêr yazacek

- Ne gösterer işlik?
- Angı soruşlara cuvap eder işliklär?

2 Lafları oku. Angı söz payını herbir laf gösterer?

Eşil, eşillik, eşillenmää, gözäl, gözellik, gözellenmää, şen, şennik, şennenmää.

- Yaz lafları üç direcä:

nesoy? ne? ne yapmaa?

- Nesoy söz payıdır onnar?

3 Teksti oku. Necin tekstin adı bölä koyulu?

Ana-boba evi

Çoktan olmuş bu iş. Hastalanêr Sandu, eriyärmiş gözün önündä. Bobası gezdirärmiş onu doktordan doktora, ama bişeycik yardımnamazmış.

– Lääzım uşaa deniz boyuna, sıcak taraflara götürmää, – demiş doktorun birisi.

– Eh, olaydı o kırlangaç, – oflamış bobası.

Satêr bobası inää hem beygiri, gücülä yol parası toplêêr, da yollanêr Sandu uzak taraflara...

Pek çok yıl geçmiş. Bobası ölä da oolunu başka görämemiş, ölmüş...

Ama mamusu hep umutlanarmış, beklärmiş. Günün birindä o kableder konvert. Onda türlü markalar yapıştırmış, türlü mühürlär varmış. Belliymiş, ani gelmiş bu kıyat pek uzaktan.

„Kurtuldum bän o hastalıktan, – yarmış Sandu, – ama kendimä er bulamêêrım ana tarafımı özlemektän – bu en büyük hastalık dünnedä!”

Da tä tokatçıkta peydalanêr bir biyaz saçlı adam. Çöker dizçä da, iilip, öper topraa.

– Sandu! – Mamusu kaçırmış elindän çanaa. – O, başka yok kim olsun!

Bakêr ona adam, ama dili aazında tutulmuş, da bişey söyleyämäzmiş. Dizçä dolaylamış evi, sora da öpmüş onun elini.

Toplanmış insan.

– Zavalı, dilsiz! – därmış insannar. – Osa unuttu ana dilini mi?

Sade avşam üstü çözülmüş Sandunun dili.

– Zaman hayır olsun, saalicaan olsun, mamu..., – demiş bu lafları da sarmaşmış mamusunun boynusuna.

Ama nicä sarmaşayım bän ana evimä?

Spiridon Vangeliyä görä

1. Ne olmuş Sanduylan?
2. Ne yapmış bobası, oolunu ilaçlamaa deyni?

3. Neçin Sandu kendinä er bulamêêr?
4. Ne yapmış Sandu, evä döndüynän?
5. Nicä annêêrsın lafları „dili çözülmüş”?
6. Bitki cümleyi oku. Nicä annêêrsın bu lafları?

- **Teksttä üç adlık bul da hallarını sölä.**
- **Teksttä üç nişannık bul.**
- **Teksttä üç işlik bul.**

Predmetin işlemini gösterän söz payına **işlik** deniler. İşliklär **ne yap-maa? ne yapmış? ne yapêr? ne yapacak? ne oldu? ne olêr? ne ola-cek?** soruşlarına cevap ederlär.

Örnek: işlemää, işleer, işlemiş, işleyecek.

4 Oku. Tekstin adını koy, tefterinä yaz.

Bizim evimiz durêr küüyün ortasında. O bir evelki yapı. Onu yapmıştı taa dädumuz. Bu evdä büümüş bobam kardaşlarınnan. Ev eski, ama uygun, yakışıklı, sıcak. Bu evin içerleri dâ sıcak, ama taa çok evdä can sıcaklı. Bu can sıcaklı çeke-der dädudan hem malidän.

- **Predmetin işlemini gösterän lafları bul, iki çizgiylän altını çiz.**
- **Angı soruşlara onnar cevap ederlär? Sölä.**

5 Oku teksti. Neyi annadı Goguş taa birinci klasta?

Goguş taa birinci klasta annadı, ani herbir can taşıyanın – kurt-kuşun – var evi. İnsannarın da var herkezin kendi evi, kendi aylesi. Evlerin taa çoyu küülerdä ya da kasabalarda bulunêrlar. Herbir küü, kasaba maalelerä, sokakalara bölüner.

- **Yaz teksti tefterinä.**
- **İşliklerin altını iki çizgiylän çiz.**

✓ Masalı oku.

TİLKİ, TAVŞAM HEM HOROZ

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş, varmış bir tilki hem bir tavşamcık. Tavşamcık aaçtan yapılı bir evceezdä yaşayarmış, tilki dâ – buzdan. Tilki hep üünärmış:

– Benim evim gözäl hem şafklı, senin sä – karannık.

Açan ilkyaz geldi, tilkinin evi heptän eridi. Ozaman tilki tavşamcaa yalvarmaa çeketti:

– Tavşamcık, senin evinä var mı nicä gireyim?

– Yok nicä! Sän söledin, ani benim evim diilmiş gözäl, diilmiş şafklı!

Tilki yalvarmış-yalvarmış, tavşamcık da onu kabletmiş.
Kolvermiş ilkin evin auluna, sora evin içinä, sora da taa sobanın üstünä erleşmiş tilki.

Geçer bir gün, iki gün geçer, tilki dâ tavşamcıcı heptän evdän kırladêr:
– Çık buradan, tavşamcık, havezim hiç yok seninnän barabar yaşamaa!
Da kırlatmış onu.

Aalêêr, hep aalêêr zavalı tavşamcık. Yolda birkaç kopek geçärmiş:

– Sän neçin aalêêrsın, tavşamcık? – köpeklär sormuşlar.
– Var mı nasıl bän aalamayım, dostlarım? Benim aaçtan yapılı gözäl bir evim vardı, ama tilki beni evimdän kooladı.

– Sän aalama, tavşamcık, biz tilkiyi koolayacez!

Köpeklär evä yaklaştılar:

– Bau, bau, bau! Ya sän çık dışarı, şiret tilki!

Tilki sä onnara sobadan cuvap verer:

– Benim raatlımı bozarsaydınız, sizi ezeçäm!

Köpeklär korkmuşlar da kaçmışlar.

Genä tavşamcık aalêêr. Geçer bir yabanı:

– Sän neçin aalêêrsın, tavşamcık?

– Var mı nasıl bän aalamayım, yabanı? Benim aaçtan yapılı gözäl bir evim vardı, ama tilki beni evimdän kooladı.

– Sän aalama, tavşamcık, – demiş yabanı, – bän tilkiyi koolayacam!

Gelmiş yabanı evin önünä dâ çeketmiş ulumaa:

– Uuuu, uuuu... Ya çık sän dışarı, şiret tilki!

Tilki sobadan baarêr:

– Benim raatlımı bozarsaydın, seni ezeçäm!

Yabanı da korkudan kaçêr.

Genä tavşamcık aalêêr. Geçer bir ayı:

– Sän neçin, tavşamcık, aalêêrsın?

– Var mı nasıl bän aalamayım, ayı? Benim gözäl bir evim vardı, ama tilki beni evimdän kooladı.

– Sän aalama, tavşamcık, – demiş ayı, – bän tilkiyi koolayacam!

Yaklaşmış ayı tavşamcıcın evinä:

– Morrr... morrr... Ya, sän çık, şiret tilki!

Tilki ama sobadan baarêr:

– Benim raatlımı bozarsaydın, seni ezeçäm!

Ayı da korkudan daaya kaçêr.

Tavşamcık aalêêr, hep aalêêr. Yoldan geçer bir horoz, omuzunda bir kosa taşıyêr.

– Ku-ku-ri-gu! Tavşamcık, sän neçin aalêêrsın?

– Var mı nasıl bän aalamayım, horozçuk? Benim aaçtan yapılı gözäl bir evim vardı, ama tilki beni evimdän kooladı.

– Sän aalama, tavşamcık, – demiş horoz, –
bän tilkiyi koolayacam!

Yollanmış horoz tavşamcın evinä:

– Ku-ku-ri-gu! Bän kırmızı bacaklı bir ho-
roz. Omuzlarımda bir kosam var. Yalancı til-
kiyi evdän kırladacam!

– Giinerim, giinerim! – baarmış korkak
tilki.

Horoz tekrarlamış:

– Ku-ku-ri-gu! Bän kırmızı bacaklı bir ho-
roz. Omuzlarımda bir kosam var. Yalancı til-
kiyi evdän kırladacam!

– Ayak kaplarımı giyerim! – baarmış kor-
kak tilki.

Horoz üçüncü kerä baarê:

– Ku-ku-ri-gu! Bän kırmızı bacaklı bir ho-
roz. Omuzlarımda bir kosa var. Yalancı tilkiyi
evdän kırladacam!

Tilki okadar korkmuş, ani daaya kaçmış, hiç kimsey onu başka da görmemiş.
Tavşamcıklan horoz evä girmişlär, ozamandan beeri barabar yaşêêrlar.

Rus halk masalı

1. Nesoy evceezlerdä tilki hem tavşamcık yaşarmış?
2. Neçin tavşamcık istämeer tilkiyi kendi evinä salvermää?
3. Nicä tilki tavşamın evindä erleşer? Annat.
4. Kim yardımcı oldu tavşamcaa evinä dönmää?
5. Angı fragmenti taa çok beendin? Annat.
6. Okuyun masalı rollerä görä.

- Ne yapêr tilki? Bul o işlikleri da sölä.
- Ne yapêr tavşam? Bul o işlikleri da sırala.

kırlatmaa – koolamaa

6 Resimneri kullan da masalı annat.

- Resimnerä görä masalı paylara böl da annat.
- Payların sınırlarını belli et.
- Sölemäk neetinä görä sesini kullan (intonațiya, mimika, jest).

7 Oku cümleleri.

Bizim eski evin temelini (...) kaaviletilär. Hayadın toprak erlerini samannan (...) örterlär. Evin dışar kapusu zemperäylän (...) açılêr. İçer kapularını mali eşillän (...) boyadı. Fırını çırpıylan (...) yakêrlar. Bacadan tütün yukarı (...) çıkêr. Dädu maazaya üüsek basamaklardan (...) indi.

- Yaz cümleleri tefterinä, parantezalarda işliklerä soruş koy.
- Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.

8 Oku cümleleri, işlikleri läüzımnı formaya koy.

Bizim evimiz küüyün kenarında (bulunmaa). Sabaalen güneş uz içeri (urmaa). Bän odamı (sevmää). Burada bän uroklarımı (yapmaa), (dinnenmää). Serbest vakıta muzıka (seslemää).

- Yaz cümleleri tefterinä.
- Angı soruşlara cuvap eder işliklär?
- **Birinci** cümledä baş paylarının altını çiz, üstündä yaz baş payların ne olduunu.

9 Verili işlikleri hem adlıkları kullan, cümlä kur da tefterinä yaz.

Kurumaa (toprak, yaprak); sallanmaa (uşak, yaprak); uçmaa (uçak, top, kuş); oynamaa (uşak, boba).

Örnek: Suuk lüzgerdän toprak kurudu. Çiçään yaprakları kurudu.

- Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.

İşliklerin temel forması

✓ Demekli oku şiiri. Kim o? Çuvap ver.

KİM O?

Kim o, kim o dolandı,
İlkyaz mı peydalandı,
Er mi enidän duudu?!
Gün kış çabuk kuudu.

Kim o, kim o üüner?
Babu Marta seslener.
Ha te şindi kaar yaayêr,
Dädu kürkünü yamêêr.

Kim o, kim o gülümseer,
Sora ansızdan küser?
Çık, çık, güneş, kapuna
İlkyaz gelmiş akına!

Kim o, kim o şımardı?
Dışarı kuşlar çaardı
Aullarda işlemää,
Ev boyu çiçek ekmää.

Kim o, kim şüşekilcä
Diiştirer sesi incä?
Lüzgercik yavaş eser,
Dädu Trifun baa keser.

Zavalı çotuk bakmış,
Podpolika kırkınmış,
Yaşları durmaz akêr,
Dädu can acı bakêr.

Sus, aalama, çotucak,
Na sana bir oyuncak:
Turnalara selemnik –
Kırmızı, biyaz iplik.

Çıkın, çıkın dışarı,
Karşılayın kuşları.
Ya ne gözäl havacık,
Hazırlayın yuvacık.

Kim o, kim o takırdêêr?
Turnalar kismet adêêr.
İşittiysän en ilkin,
Çıkacak haslı neetin!

Stepan Kuroglu

1. Yılın angı zamanı gösterili şiirdä?
2. Nesoy seslärlän gelir ilkyaz?
3. Nesoy işlär çıkêr çiftçilerä, ilkyaz gel-diynän?
4. Neçin çotukların yaşları akêr?
5. Mardın birindä insannar nicä belli ederlär ilkyazın gelmesini? Nesoy „selemnik” kırmızı hem biyaz ipliklerdän insannar hazırlêêrlar?
6. Angı kuşlar, sıcak erlerdän gelip, yuvalarını sizin başçalarınızda, meyvalıklarınızda düzerlär?

dolandı – gezdi
ansızdan – beklämedän

- Bul da yaz tefterinä **beş** işlik, koy onnara soruş.

Ne o işliklerin temel foması?

İşliklerin temel forması sayılêr o forma, angısından kurulêr onnarın zamanannarı, sayıları, üzleri. O cuvap eder soruşa **ne yap?**

Ne yap? yaz, işlä, oku, çiz, solu.

İşliklär temel formasında var nicä bitsinnär **konsonnan** da: yap, yaz, gez, çiz; **vokallan** da: beklä, yaşa, oku...

13 Oku lafları, da soruş onnara koy.

Gülümseer, seslener, esti, keser, yaşadı, şilêêr, eriyecek, erimiş.

- Yaz tefterinä işliklerin temel formasını. Neylän biter herbir işliin temeli, sölä.
- Aazdan kur **üç** cümlä. **Vokallan bitän işlikleri kullan.**

14 Oku lafları da onnarın temel formasını bul.

Karşılavin, diıştirer, eser, adêêr, işlemää, çaardı, gelmiş, bakmış, çıkacak, yamêêr, peydalandı.

- Yaz verili işlikleri temel formasında, böleräk onnarı **iki** grupaya: 1-inci grupaya – konsonnan bitän işlikleri, 2-nci grupaya – vokallan bitän.
- Aazdan kur **üç** cümlä. **Konsonnan bitän işlikleri kullan.**

15 Oku şiiri.

Mart

Taa kemik dereciclär,
Lüzgerlär uuldêêr saarlı.
Kimsey giinmeer taa incä,
Hepsi kürklän sarılı.

Ama bak sän yukarı:
Bulutlar şenni üzer.
Şıladı bir damna gün –
O da ilkyaza benzeer.

Dimitri Kara Çoban

- İşlikleri şiirdä bul, temel formasına koy da sölä.
- Resimä bak hem şiirin laflarını hesaba al, **bir** cümlä kur da tefterinä yaz.
- **Dikalı ol!** Cümleyi tefterindä yannışlıksız yaz.

16 Oku teksti.

Gagauzlarda var çok yortular: Trifun günü, Kırk kaşık, Semön günü. Onnar baalı naturanın uyanmasınan. İnsan arasında Trifun gününä Baa çotuu günü deerlər. Bu gündä küülülär seftä çıkarmışlar baalara, serpärmişlər çıbıklara ayazma.

Sürmək ayın 22-ndä bakılêr Kırk kaşık. Ondan beeri ilkyaz çekeder, kırdä çiftçilik işleri başlanêr. Adetä görä – kırk kazma ur, kırk çotuk kes ya da kırk kuyucuk yap.

Uydurulma tekst

- *İşlikleri teksttä bul da yaz tefterinä.*
- *İşliklerin temelini parantezalarda yaz.*

17 Oku cümleleri.

Bän pek (...) severim ana tarafımı. Sän neredä (...) yaşêrsın? Gün-gündän güneş (...) çıkêr taa yukarı da taa pek (...) yısıdêr. İlkyazın benim büyük kardaşım kafes karakuşlara (...) hazırlêr. Biz (...) gideriz daaya, aaçlara onnarı (...) baalamaa. Siz (...) yapêrsınız mı kuşlara evcääz? Hepsı insannar (...) severlər ilkyaz zamanını.

- *Yaz cümleleri tefterinä, parantezalarda koy läüzımnı soruşları.*
- *İşliklerin temelini bul da sölä. Üz aderlikleri bul da hallarını üstündä yaz.*

İşliklerin infinitiv forması

18 Oku işlikleri da bul onnarın temel formasını.

Söleyecäm, etiştir, sordu, gösterer, ekerlər, doldurdu, gidärdi, tukurladı.

- *Yaz tefterinä işlikleri infinitiv formasında, afikslerini çiz.*
- *İnfinativ formasında işliklärän **birär** laf birleşmesi kur da sölä.*

Ne o işliklerin infinitiv forması?

İşliklär infinitiv formasında cevap ederlər soruşa **ne yapmaa?**

İşliklerin **infinitiv** forması kurulêr afikslärlän **-maa, -mää**, angıları eklenêrlär temel formasına vokal garmoniyasına görä: yaz-**maa**, üüren-**mää**, düz-**mää**.

TARLADA

İlkyazdı, sokaklarda eridiydi kaarlar. Ganilerin aulundan görünürdü küüyün kenarından **toloka**. Orada artık kalmıştı sat-pat çukurlarda bitki eriyän kaarlar. Ama bir-iki gündä kararan boş erlär da artık eşerirdilər, çimen **büüyärdi...**

Ganinin malisi Sofi babu, çıkıp aula, koyardı bir elini annasına da bakardı, şaşarak:

– Mari, bir gün sıcak oldu, da tolokaya sansın eşil boya attılar! Dün Yalpug yamacı karaydı – büün artık eşil olmuş.

Gani dâ, ani malisindän siirek ayırıldı, yanında bulundu da sordu:

– Kim eşil boya attı?

– İlkyaz, ilkyaz, çocuum... Kim biler, ne çok çiidem çiçää olmalı şindi kenarda, tolokada!

– Male, – dedi Gani, – hadi, gidip, toplayalım o çiidemneri.

– Dur, çocuum, taa biraz büü, da ozaman gidecän. **Çiidemä** gider delikannı kızlar hem çocuklar.

Gani istärdi taa tez büüsün, çok işlär alardı malisi ona, ama hep deyärdi, büüsün da ozaman.

– Öbür günä, – uzattı Sofi babu laflarını, – olacek „üz on“.

– Nasıl „üz on“? – sordu Gani.

– Te ölä, bizlerdä sayêrız, kaç gün Koladadan geçti. Nekadar taa çok olêr günnär, okadar taa yakın ilkyaz. Te o „üz on“ sayılêr, „tarlanın başına kon“!

– Nasıl, ma mali, ölä, uçup ta, tarlanın başına mı konmaa?

– Diil, çocuum, sayılêr artık, ani insan çıksın tarlaları sürmää, ekmää. Tâ, senin dâ bakan artık hazırladı puluu, toomnuu dün çalkaladı, öbür günü çıkacak ekmää.

– Malicik, – yalvardı Gani, – sölä, baka beni dâ alsın tarlaya ekmää. Bän pek isterim...

– Söleyecäm, çocuum. Git ta gör ilk günü ekmektä, netürlü adetlär var çiftçilerdä. Tâ, mamun da yapacak o günä deyni bir büyük çörek pita...

Geçti taa iki gün. Dışarda artık heptän sıcaktı, kuşcaazlar çalardılar, zerdelilär çiçek açardılar. Ganinin bakası, ilk günü ekmää çıktıynan, aldı çocuunu da bilä. Tâ onnar etiştılär tarlaya. Bakası kolverdi öküzleri, indirdi taligadan puluu, koydu onu annıkta erinä, iliştiirdi arışı. Ama öküzlär taligada iyärdilär sabaalennik alaflarını da tezdä pulaa koşulaceklar.

Gani dâ dört göz bakardı, nelär bakası yapêr. İstemäzdi, bişeycik kaçırınsı görölmedik. Aklısına geldi, ne malisi söyleyärdi, da sordu:

– Baka, bana mali söledi, ani ilk günü ekmektä varmış çiftçilerin islää adetleri.
– Belliki, elbetki, var, – dedi bakası, hep işinâ bakarak, – tä, şindi onnarı görecän.
O çıkardı torbadan sıcak tombarlak pitayı da tukurladı tarla içinä.
– Tä görersin mi, nekadar yıraa gitti?
– A-ha, – salladı Gani kafasını.
– Sayılêr, yılımız bereketli olacek. Ama tä yıkıldı saa tarafa. Bu da gösterer, ani yaamurlar taa çok o tarafta, popaz merasına düşeceklär.

Sora kırdılar pitayı, idilär birär parça. Bay Yorcı doldurdu toomnuu hiibelerä, aldı onnarı omuzuna da, stavrozunu yapıp, çeketti ekmää.

Tä ölä adettlär varmış çiftçiliktä, açan Gani küçükmüş. Şindiki **günnerdä** biraz başka türlü ekerlär. Ama evelki adetleri dä olmaz unutmaa.

Nikolay Baboglu

1. Angı yıl zamanı için avtor annadêr?
2. „Kim eşil boya attı?”. Bul teksttä soruşa cuvap.
3. Kim gider çiidemä?
4. Ne o „üz on” sayılêr?
5. Neydir o – „tarlanın başına kon”!
6. Ganinin malisinin cuvabını bul da oku.
7. Neçin Ganinin mamusu çörek pita yapmış?
8. Nereyi gitmiş Gani bobasınnan?
9. Nesoy adet bobası tarlada göstermiş Ganiyä? Annat kendi laflarınnan.

- İlk abzafta işlikleri oku da onnarın temelini bul.
- Nişannı lafları oku. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.
- Nişannı laflarda kaç bukva hem kaç ses var? Sölä. İnandır.

hiibä – torba

büüyärdi
isteerim

19 Oku cümleleri. Herbir cümledä işlii yakın maanalı işlää diiştir, läüzımnı formada kullan.

1. Ateştä kartofii islää kızart.
2. Ya sölä, ırkta ne gördün?
3. Tüüyü yastaa islää sıkıştır.
4. Tavşam tilkidän hızlı kaçtı.
5. Benim kakum içersini temizledi.

- Yaz cümleleri tefterinä.
- İşliklerdä temelin altını çiz.
- Üç cümlä aazdan kur, işlikleri infinitiv formasında kullan.

kaurmaa

siiretmää

bastır

sıyırılmaa

paklamaa

20 Oku lafları.

Erimää – ..., söylemää – ..., temizlemää – ..., başlamaa – ..., kurmaa – ..., gogorlanmaa – ...

- *İşliklerä bul yakın maanalı lafları da yaz tefterinä, yardımcı lafları kullan.*

Yardımcı laflar: çözülmää, paklamaa, demää, düzmää, çeketmää, hodulanmaa.

- *İşliklerdä temelin altını çiz.*
- *Üç cümlä aazdan kur, işlikleri infinitiv formasında kullanarak.*

21 Oku cümleleri. Parantezalarda işlikleri infinitiv formasında kullan.

İlkyaz. Güneş başladı (yısıt) topraa kendi sıcak okçaazlarınnan. Herersi taa kaar, ama kimi erlerdä başladı (görün) kara toprak. Kaarlar eriyer, da tezdä çekedeceklär (aç) laalelär, lülakalar, zambaklar. Tezdä kırda çiftçilär kıra çıkaceklar (işlä): tarlalar (sür) hem (ek), baaları (kes).

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Infinitiv afikslerini nişanna.*
- *Angı sorușlara cuvap ederlär bu işliklär?*

22 Oku işlikleri da koy onnara soruș.

Sevinmää, haberlemää, uçma, takma, açmaa, unutma, unutmaa, baalama, atmaa, taşıma.

- *Yaz tefterinä işlikleri infinitiv formasında da nişanna afikslerini.*
- *Yaz tefterinä kalan işlikleri da afikslerini nişanna.*
- *Angı formada bulunêr bu işliklär? Aklına getir da sölä.*

23 Oku teksti. Koy noktaların erinä işlikleri. Yardımcı lafları kullan.

Geldi güneşli ilkyaz günneri. Başladı ... biyaz kaarlar. Çeketti ... şen dereciklär. Uzak erlerdän başladılar ... türlü kuşçaazlar. Şen kırlangaçlar çekettilər ... kendi yuvalarını. Onnarın türküleri sevindirir insanı.

Yardımcı laflar: erimää, gelmää, yapmaa, akmaa.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Angı sorușlara cuvap eder bu işliklär? Sölä.*
- *Göstererlär mi bu işliklär nesoyssä üzü, sayıyı, zamanı?*
- *İşliklerin temelini bul, altını çiz.*

Ne o işliklerin inkärlik forması?

İşliklerin inkärlik forması inkär eder işlemin oluşunu, cuvap eder soruşa ne yapmamaa?

Örnek: İşliklär inkärlik formasında mutlak kullanêrlar afiksleri **-ma-**, **-mä-**:

yázmamaa, kapámamaa;
gélmemäa, beklämemäa (ä>e).

24 Bul herbir sıracıkta zeedä lafı.

1. Sayılmaa, açmaa, uyanmaa, dirilmäa.
2. Filizlenmäa, baaşlamaa, temizlemäa, büümäa.
3. Baalama, örmä, uçma, takma.
4. Yaamamaa, yamamaa, boyamamaa, yazmamaa.

- Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.
- Zeedä laflarlan **birär** cümlä kur da tefterinä yaz.
- **Dikatlı ol!** Lafları cümlelerdä dooru yaz, bukvaları kaçırma.

25 Oku teksti da onun adını koy.

İlkyazın çok yortu var! Sürmək ayın biri ilkyazın gelmesini haberleer. „**İlk-yaz içeri – pirelär dışarı**”, – deer bizim malilerimiz o gün. O gün için evlerdä, aullarda temizlik yapılêr. Sayılêr, ani kışın vakıdı biter. İlkyaz geler. O günü mardın simvolu olan martacık takêriz güüsümüzä. Bilersiniz mi, uşaklar, pek eski vakıtlarda sayılardı, ani eni yıl ilkyazın çekeder. Çünkü ilkyazın tabiat uyanêr aar kış uykusundan, çekeder açmaa çiçeklär, aaçlar filizlenêr, toprak diriler da enidän bereket başlêêr vermäa.

„Kırlangaç” jurnalından

- Böl teksti paylara da onnarın paylarını belli et.
- İşlikleri teksttä bul da onnarın infinitiv formasını kur.
- Nışannı cümlelerin maanasını açıkla.
- Yaz tefterinä **beş** işlik, infinitiv afikslerini nışanna.

26 Tamannayın dialogu. Angı soruşlar verili?

- ...?
- Bu yortu bakılêr mardın birindä.
- ...?
- Martacıkları yapêrlar kırmızı hem biyaz ipliklerdän.
- ...?
- Onnarı kollarına baalêêrlar, güüsünä asêrlar.
- ...?
- Evellâr insannar martacıkları taşıyarmışlar boynusunda da, ayaanda da.
- ...?
- Martacıkları taşıyêrlar bütün ay.
- ...?
- Mart ayın bitkisindä martacıkları çıkarêrlar da leleklerä atêrlar.

- *Rollerä görä dialogu okuyun.*
- *Yaz soruş cümlelerini tefterinä.*
- *Kullan dooru durguçlık nışannarını.*
- *Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.*

27 Resimnerä görä cümlä kurun. Verili laf birleşmelerini kullanın.

Yardımcı laf birleşmeleri: topraa işlemää, beygiri koşmaa, derin sürmää, traktorlan sürmää, yukarda uçuşmaa, ekinneri hazırlamaa.

- *Yazın taftada üç cümlä sora geçirin tefterinizä.*
- *Çizin işliklerin altını iki çizgiylän.*

28 Oku söyleyişleri. Angı tema birleştirir onnarı?

1. En paalı bu dünnedä mamu hem Vatan.
2. Mamudan paalı erdä –
Bişeycik hiç yok!
3. Vatanın gözellii – ana gözellii.

4. Mamundan gözäl, yalpak – kimsey yoktur dün-
nedä.
5. Anaya hem Vatana büük sevgi göster.
6. Mamunun ürek sıcaklı – bizim saalımızdır.
7. Güneştä sıcak – anada kucak.

1. Kim en paalı bu dünnedä?
2. Neylän sevindirecän mamunu onun günündä?
3. Mamunu kutlamak için gözäl cümlelär kur, kul-
lan söyleşleri.

- Açıkla söyleşlerin maanalarını.
- Nicä annêêrsın lafları: „Mamunun ürek sıcaklı – bizim saalımızdır”?
- Söyleşleri aklında tut da kullan.

✓ Oku şiiri.

MARDIN SEKİZİ

Savaşêrlar sıcaklar,
Yaz bizä yolu bulsun.
Dayanamêêr uşaklar,
Sekizi mardın olsun.

Zor geçêrlär gecelär,
Yok vakıt hiç düşlerä.
Kaavileşer çiçeklär,
Kalkınêrlar göklerä.

Sekizi mardın geldi,
İçeri sevinç geldi.
Mamuyu kutlêêrız biz,
Sık düüler pek üreemiz.

Ko kısmet bilsin anam,
Demesin dâ: vay, uşam!
Yaşasın üzlärlän yıl,
Dünneyä kalsın mayıl.

Todur Marinoglu

1. Neçin uşaklar Mardın sekizini dayanıksız
bekleerlär?
2. Nicä kendini duyêrlar uşaklar, analarını
kutlarkan?
3. Bu käämil gündä uşaklar analarına nelär
dileer?
4. Nicä sän kutlêêrsın ananı hem malini
Mardın sekizinnän? Annat.
5. Mamuna bir kutlamak (açık kart, resim,
şiir) Mardın sekizi için hazırla.
6. Resimnerä bakın da söläyin, nesoy baaşış
hazırlamış uşaklar anasına.

29 Oku. Aazdan koy soruş herbir işlää.

Savaşêrlar, geçêrlär, kaavileşer, kutlêêrız, geldi, kalkınêrlar, hazırladı, karşıladı.

Örnek: kurdular – kur – kurmaa,

- *Herbir işliin temelini bul da infinitiv formasını kur.*

30 Oku cümleleri da erleştir onnarı, tekst olsun.

1. Yaarın mamunun günü.
2. O günü bän brakmayacam, mamu işlesin.
3. Mamuya deyni bän hazırladım çiçek hem bir baaşış.
4. Yaarın o düşmeer imää dä yapsın, içersini dä paklasın.
5. Bütün gecä uyumayacez, ama mamuyu sevindirecez.
6. Hepsiciini işleri biz bakaylan yapacez.

- *Koy tekstin adını da yaz tefterinä.*
- *İşliklerin afikslerini nışanna, üstündä sayısını hem üzünü göster.*

31 Resimnerä görä klasta annadın, kim ne iş yapêr.

- **Dikatlı ol!** Cümleleri dooru kurun, lafları açık söläyin.

32 Teksti oku.

Yaklaşardı Mardın sekizi, Karı yortusu. Goguş koymuştu neetinä bu günü karşı-lamaa sade onnuklarlan hem kutlamaa mamusunu bir gözäl buketlän. Bakası da dädusunnan hazırlanmışlar bu günä. Geldi Mardın sekizi. Sabaalen Goguş baka-sınnan kurmuşlar masayı, çay kaynatmışlar, imekleri koymuşlar. Açan hepsicii ha-zırmış – teklif edirlär mamusunu büyük evä, neredä saklı kurmuştular masayı. Go-guş getirmiş o buketini hem göstermiş onnukları. Sora bakası baaşlamış bir gözäl fistan. Dädusu da takmış elinä bir saat. Pek sevinmiş mamusu baaşışlara!

Konstantin Vasilioglu

- Tekstin adını koy da yaz onu tefterinä.
- Böl teksti paylara, abzaţlara.
- Birinci payda işlikleri bul da infinitiv formasını kur, da sölä. İnandır.

33 Doldur kafesçikleri. Bul işlikleri resimnerin yardımınnan.

s

d

ç

- Bulduu laflarlan **birär** cümlä kur da yaz tefterinä.
- Çız işliklerin altını iki çizgiylän.

34 Oku, alarak hesaba, ani ortakı direciklär sol direciklerin bitkisi, saa direcik-lerin da – çeketmesi.

g	ii	lenmää	d	uu	ldamaa
d		şimää	k		rlamaa
ç		silmää	s		ramaa

- Yaz lafları iki direcä: 1-inci direcä işlikleri infinitiv formasında, 2-nci direcä – temel formasında.

- Herbir directkän birär laflan cümlä kur: 1-inci cümledä işlikleri infinitiv formasında kullan, 2-nci cümledä – temel formasında.
- Angı laf zeedä? Bul onu da sölä.

İşliklerin zamannara görä diişilmesi

35 Oku şiiri.

Ana türküsü

İnsannar hem hayvannar
Hepsi **dinnener**.
Hepsicii uykularda
Sarp düşlär **görer**.

Uyudu kuzucuklar,
Balıklar suda.
Uyudu böceciklär
Pek çoktan kırdı.

Hadi, sän dä, uşacım,
Yum gözlerini.
Sana sabaa **alacam**
Gölmecik eni.

Konstantin Vasilioglu

- Nışannı laflar angı soruşlara cuvap ederlär?
- Kur nışannı laflarlan cümlä da yaz tefterinä.
- **Dikatlı ol!** İkili konsonnan lafları dooru yaz.

İşliklerin nesoy zamannarı var?

İşliklär diişilerlär zamannara görä. Onnarın var **üç** zamanı:

mutlak geçmiş zaman
ne yaptı?

dinnendi

sindiki zaman
ne yapêr?

dinnener

mutlak gelecek zaman
ne yapacak?

dinnenecek

36 İşlikleri gör, uyan, geçir, gel koy üç zamana da yaz tefterinä.

mutlak geçmiş zaman	şindiki zaman	mutlak gelecek zaman
sevindi	seviner	sevinecek

- **Dikatlı ol!** Vokal garmoniyasını dooru kullan!
- Aazdan kur üç işliklän herbir zamanda birär cümlä.

✓ **Şiiri demekli oku da ezberlä onu.**

ANAMA

Uçêr yıllar, ama aklım O gün seftä gittim yola,
Sık döndürer beni geeri. Çatıraadan geçirdi bakış.
Tokatçıkta yalnız kaldın, Geeri baktım: durêr anam,
Aklım tutêr bu resimi. Gür saçları da taranmış.

Uçtu zaman. Kaç yıl geçti!
Kaç yıl hiç dönmedi geeri?
Hep o tokat. Hep o bakış.
Salt saçları heptän aarmış...

Todur Zanet

1. Kimä baaşlanêr bu şiir?
2. Nicä analar geçirer uşaklarını, onnar evdän çıkarkan?
3. Annat avtorun duyguları için.
4. Yaz kendi anan için en gözâl lafları.

- Bul teksttâ **beş** işlik. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?
- Teksttâ inkärlik formasında işlii bul. Bulduu işliin üzünü hem sayısını sölä.

37 Verili laflara uygun işlik bul.

uşacık ne yaptı?
ne yapêr?
ne yapacak?

analar ne yaptılar?
ne yapêrlar?
ne yapacaklar?

- Üç zamanda işlikleri soruşlara görä tefterinä yaz.

38 Oku teksti. Parantezaların içindän işlikleri lääzımını formaya koy.

Bizim Vatan için

Büük memleketimizdä herbir kişinin vardır kendi köşesi – küüyü, sokaa, evi, neredä o (duumaa). Buydur onun küçük vatani, ama bölä küçük ana köşelerindän (toplanmaa) bizim büük Vatanımız.

...Vatan (çeketmää) kendi evin eşiindän. O büüktür hem käämildir. Hepsimizdä o birdir. Nicä ana. Vatan – o anasıdır halkımızın. O hodullanêr kendi oollarınnan hem kızlarınnan, (çalışmaa) onnar için: (yardım etmää), kuvet (vermää).

Biz (sevmää) Vatanımızı. Ama sevmää Vatanı – bu geler, ani onun ömürünnän her zaman yaşamaa. Vatanımız – duuma erimiz.

Yuriy Yakovleviç Yakovlev, çevirdi Mina Kösä

- **Beş işlik yaz tefterinä, onnarın zamanını, sayısını hem üzünü parantezalarda göster.**

39 Oku söleyişleri, uygun işliklärlän tamannayarak.

Ana duası güneştän ii Ana yalpaklı sonunu Kuşçaaz ... ilkyaza, ama uçacak – anasına.

Yardımcı laflar: yısdêr, bilmeer, seviner.

- **Yaz söleyişleri tefterinä. Kullan yardımcı lafları.**
- **Angı zamanda hem sayıda işlikleri kullandın?**

40 Okuyun teksti klasta, koyun onun adını.

Vani Sarioglunun ana evi, neredä o duudu hem büüdü, iki odalıydı: „**büük ev**” musaafirlär için, yaşamak içeri hem hayat, neredä **kotlonda** anası imäa yaparmış. Bu evi raametli Panti dädusu evellär yapmış. Eskilenmiş ev, alçalmış. Vani yaşarmış eni taştan yapılı evdä, ama düşünmüş o eniletmäa onu. Çaarmış hısımnarını meciyâ, da tutunmuşlar işä. Evin **temeli** enidän kazıldı da koyuldu taştan. Duvarları braktılar çamurdan, sade suvadılar enidän, kireçledilär. **Sundurmaya** pinmäa deyni basamakları enidän işledilär, kapu önünä koyuldu eni odundan direklär. Pençereleri, dışankı hem iç kapuları, tavanı, nicä eveldän kalmış, odundan yaptılar; erleri toprak braktılar, sade suvadılar. Örtmüşlär evi, nicä evelki vakıtlarda sazlan. Örtü üstündä **bacayı** işlemişlär kırmızı **tuladan**. İçerdä

Vani yaptı eni **soba**, kışın sıcak olsun. Burada on-
nar kendilerini pek raat, kuytulu duuyêrlar. Ana-
boba evindä duvarlar da yısîdêr.

- *Kaç maana payına (abzağa) bu teksti var nicä bölmää?*
- *Belli edin abzağların sınırlarını.*
- *Hazırlayın bir poster evelki evlär için. Nışannı lafları kullanın.*

oda – içer
hayat – oda, angısından
içeri giriler
kotlonda – ateştä

41 Oku cümleleri, yardımcı lafları kullanarak.

Bän severim malimin hem dädumun eski evini. Onun dışankı kapusu ... açılıp-
kapanêr. Malim fırını ... yakêr. Hep burada ilkyazın piliççikleri büüder. Bän seve-
rim malimin odasında ... üstündä oturmaa. Tütün ... yukarı çıkêr. İçer biraz tütünä
hem kuruma kokêr. Yaamur suları ... akêrlar da yımışadêrlar suvalı duvarları. Ama
bobam geçti yıl evin ... kaaviletti. Malim dayma bana tatlı hoşaf ... çıkarêr.

Yardımcı laflar: zemperäylän, soba, bacadan, maazadan, hayattan, kurna-
lardan, temelini.

- *Yaz cümleleri tefterinä, noktaların erinä lääzımnı lafları koy.*
- *Birinci cümlelerin baş paylarının altını kurallara görä çiz.*

İşliklerin mutlak geçmiş zamanı

✓ Oku annatmayı.

BENİM AYLÄM

Dädu kapunun önündä çiçekleri yıs-
layardı, açan tokatçaa urdular da işidildi:

– Zamansêêrsın, Vasi!

– Zamansêêrsın, zamansêêrsın! – aldı
dädu adamın selemmini, – ama tanıyama-
dım, kimsin sän.

Bu vakit o braktı işini da dooruldu to-
katçaa dooru. Yaklaştıynan adama, o ta-
nıdı Toduru, angısınan, küüdän çıktıktan sora, buluşmadıydı 50 yıldan yukarı.
Dädu Vasi açtı tokatçı, da iki dost kucaklaştılar, öpüştülär. Bir da dädu baardı:

– Sofi, ya bak, kim bizä geldi! Bu benim uşaklık dostum. Ya bişey-bişey koy sof-
raya, da, oturup, lafedelim dostumnan.

Musaafırlär içeri geçincä, sofrada artık hazırıldı.

– Näändan-nereyi, Todur? Ya annat, nelär getirdi seni bizim taraflara?

– Ne annadayım, Vasi? Geldim, torunuma bir kat ruba alayım. İhtârlıkta umut onda, – gülümseyip, dedi musaafir. – Bir aydan sora 10-cu klası bitirer. Gelmişkenä burayıdan, dedim, sana da bir kerä uurayıp, bakayım yaşamanı. Hiç bilmäzdim evini, ama tä, sora-sora, buldum.

– Saa ol, Todur, ani aklına gelmiş beni dolaşmaa. Bän dä vardır seni aaradum küüdä, ama bir kerä dä bulamadım.

– Sölediydilär bana, ani aaramışın, ama uymadı, buluşalım.

– Ya, Vasi, annat kendi aylän için. Nasıl yaşadın sän bu uzun yılları?

– Ne deyim, Todur? – azıcık düşünüp, dedi dädu Vasi. – İstämeerim nazarlamaa, ama pek gözäl ayläm var. Bu taraftan Allaa beni gücendirmedi. Oolum, Dimu, un maşinasında işleer. Kimär kerä gelir evä: üzü-gözü undan görünmeer, ama işini sever. Gelinim, Länka, kilim fabrikasında çalışêr. Elleri altın keser. Ama o kilimnär! Görsän, Todur, sade laf söyleyämeerlär! O güllär kilimnerdä, sansın şindi başçadan koparmışın! Ölä gözäl!

– Torunun, Vasi, var mı? – genä sordu musaafir.

– Bu taraftan da Allaa beni gücendirmedi. Üç çiçek gibi torunum var. Allaa saalıcaklarını versin. Üçü dä gözäl. Üçü dä akıllı. Yoktur taa şindi yädän birkimsey onlardan aalaşsın. Todi, büyük torunum, artık uşak doktoru işleer. Sade sokaa çıksın, onu birdän uşaklar sarêrlar. Ölä onu severlär. İkinci torunum da, Gafi, uşaklardan gözlerini açamêêr. Uşak başçasında da, sokakta da – o hep uşakların içindä. Onu da uşaklar, anaları gibi, severlär.

Ama Simu – benim en küçük, en sevgili torunum. O da, nicä senin torunun, bu yıl 10-uncu klası bitirer. O da, büyük batüsü gibi, isteer biyaz halatlan gezmää, diş doktoru olmaa. Ne deyim, Todur, ayläm pek gözäl, hepsimiz, nicä bir can. Babum da benim, Sofi, biraz yufkalandı, ama verilmeer. Ev işlerini taa çoyunu o yapêr. Şindilik gençlär ko biraz dinnensinnär, bizdän ilinnik görsünnär.

Birazdan sora dädu Vasi gösterdi musaafirä beşodalı donaklı evini, neredä herkezin vardı kendi köşesi.

Sora dädu Vasi söledi, ani Todi düşünärmiş bu güz evlenmää. Todur sordu, kim gelin olacaa.

Dädu söledi, ani o da kilim fabrikasında çalışarmış, ani pek akıllı hem gözäl bir insancıkmiş. Bitirdi lafını bölä:

– Benim aylemdän gözäl, – dedi dädu Vasi, – benim aylemdän kismetli bu dunnedä yoktur!

Konstantin Vasilioglu

1. Nekadar vakıt dädu Todur hem dädu Vasi buluşmamışlar?
2. Nicä dädu Todur karşıladı musaafirini?
3. Ne için lafettilär dostlar?
4. „Elleri altın keser” lafların maanasını nicä annêêrsın? Sölä.
5. Ne annattı dädu Todur kendi aylesi için?
6. Senin aylän Todurun aylesi gibi mi kismetli?
7. Annat kendi aylän için.

- Bul teksttə **beş** işlik da onların zamanını söylə.

İşliklər mutlak keçmiş zamanda nicə diişilərlər?

Mutlak keçmiş zaman göstərir, ani işləm olmuş, bitmiş.

Mutlak keçmiş zaman **-dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü** afikslerin yardımınan kurulêr.

Örnek: anna-**dı**, de-**di**, sor-**du**, gör-**dü**; bak-**tı**, git-**ti**, buluş-**tu**, bük-**tü**.

42 Oku şiiri.

Yardım

Mamuya yardım ettim –
Yıkadım çanaa.
– Saa olasin, kızçaazım! –
O dedi bana.

Avşam ekmeeni yaptık,
Pek tatlı idik.
– Saa ol! – hepsimiz birdən
Mamuya dedik.

Konstantin Vasilioglu

Sən nicə yardım edersin mamuna? Annat.

- **Mutlak keçmiş zamanda işlikleri bul.**
- **Angı üzdə hem sayıda bulunêrlar işliklər? Sölä.**

İşliklər mutlak keçmiş zamanda diişilərlər üzlerü hem sayılara görä.

Birlik sayısı				
1. yaz- dı-m	oku- du-m	söle- di-m	çalış- tı-m	buluş- tu-m
2. yaz- dı-n	oku- du-n	söle- di-n	çalış- tı-n	buluş- tu-n
3. yaz- dı	oku- du	söle- di	çalış- tı	buluş- tu
Çokluk sayısı				
1. yaz- dı-k	oku- du-k	söle- di-k	çalış- tı-k	buluş- tu-k
2. yaz- dı-nız	oku- du-nuz	söle- di-niz	çalış- tı-nız	buluş- tu-uz
3. yaz- dı-lar	oku- du-lar	söle- di-lär	çalış- tı-lar	buluş- tu-lar

- **Vokal garmoniyasını hem konson garmoniyasını aklına getir.**
- **Mutlak keçmiş zamanın afikslerini bul.**

43 Oku lafları. Konson garmoniyasına görə lafları sıracıklara erleştir.

İkramnadı, kurdu, annattı, sevindi, suladı, yıkadı, baktı, kaçtı, geçti, ölçtü.
Yaadı, güldü,
Döktü, ekti,

- *Yaz lafları tefterinä, ilerlederek verili sıracıkları.*
- *Angı zamanda bulunêr işliklär? Sölä.*

44 Oku lafları. Angı formada bulunêrlar işliklär?

Gitmää, yaşamaa, düzmää, koymaa, örtmää, büütmää, kaldırmaa, ekmää, kazmaa.

Örnek: git-mää – git-ti.

- *Yaz tefterinä işlikleri mutlak geçmiş zamanda.*
- **Dikatlı ol!** *Aç kiyadı da kontrol yap kendinä.*

45 Oku teksti, koy adını.

(Gelmää) ilkyaz zamanı. Kaar (başlamaa) erimää. Daa içindä, tolokada (açmaa) çiudemnär. Üülen tarafından (gelmää) karakuşlar. Güneşin şıakları (başlamaa) taa pek (yısıtmaa) eri. Günnär (uzamaa), ama gecelär (kısalmama). Hayvannar (çıkmaa) toloka-ya otlamaa. Hepsi seviner ilkyaza.

- *Yaz teksti tefterinä, parantezalardan işlikleri mutlak geçmiş zamana koy.*
- *İşliklerin altını çiz, göster üzünü hem sayısını.*

46 Oku lafları, zeedä lafı herbir sıracıkta bul.

1. Yısıttı, düzdü, açtı, çalıştı.
2. Kurdu, eridi, örttü, geldi.
3. Yaşadılar, oynadılar, temizledilər, kısaldılar.

- *Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.*
- *Zeedä laflarlan **birär** cümlä kur.*
- *Cümleleri tefterinä yaz, söz paylarını lafların üstündä belli et.*
- **Dikatlı ol!** *Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştir.*

47 Cümleleri oku.

Maşi çiçekleri başçada **haşladı**. Mali hamuru teknedä **haşladı**. Miti çölmää **kırdı**. Mamu bütün kış kilim **kırdı**.

- Nışannı lafların maanalarını açıkla.
- Yaz cümleleri tefterinä da aklında maanalarını tutmaa savaş.
- İşliklerin zaman afiksini nışanna.

48 Okuyun rollerä görä teksti.

Dädunun unukası

Miti hem onun Vani dädusu oturdular avşam ekmeeni imää:

– Miticik, getirsänä büük içerdän ekmää, ba, unuttum.

Miti kaçarak gitti büük içeri da getirdi taazä somunu.

– Ya ne ii unukacık! Helal! – dedi dädusu.

– Nasıl unukacık? Ekmää bän getirdim, – dargınnı dedi Miticik.

– E, sän kimsin? – sordu Vani dädu.

– Miti.

– E, taa kim?

– Bilmeerim.

– Ya seslä. Bana hem malinä sän unukaysın, mamuna hem bakana – oolsun.

Stepan Bulgar

- Bul mutlak geçmiş zamanda duran işlikleri da sırala onnarı, belli et afiksleri.
- **Dikatlı ol!** Sölemäk neetinä görä cümleleri dooru kullan.

49 Oku cümleleri da sıralınnı doorut, kaçırılmış bukvaları koy.

1. Fırça gibi fırladı eşil ç...men-cik.
2. Geniş k...rları sürdülär.
3. Kanatlı dostlarımız döndülär evä.
4. Yaadı s...cak yaamur.
5. Boşkaratoprakta açtıyalpakkır çiç...kleri.

- Teksti adla da tefterinä yaz.
- Nışanna işliklerdä geçmiş zamanın afikslerini (Λ).

50 Bak resimä. Soruşların yardımınnan tekst kur.

1. Neyä hazırlanêr mali?
2. Nesoy imekleri o hazırlêêr bu günü?
3. Neredä bulunêrlar uşaklar? Onnar ne yapêrlar?
4. Dädu ne yapêr? Sanki o nezaman içeri girdi? Ne yaptı o dışarda?

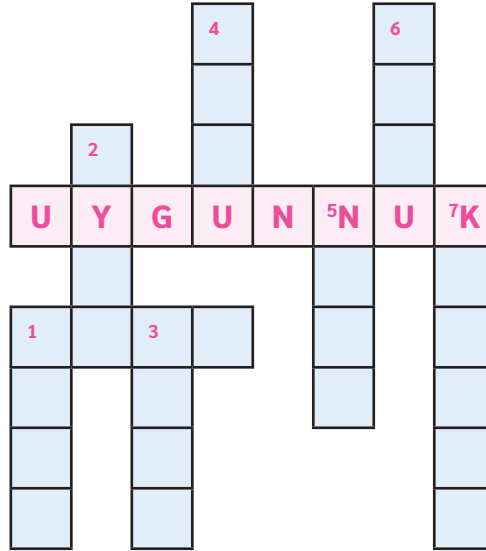
• *Kurduu teksti yaz tefterinä. Tekstin adını koy.*

• *Angı zamanda hem sayıda işlikleri kullandın? Neçin?*

• **Dikatlı ol!** Kendi yazılarına kontrol yap.

51 Doldur kafesçikleri aylendän insannarı gösterän laflarlan.

Yukardan aşaa.

1. Aylenein başı.
2. Mamunun kardaşı.
3. Ananın yada bobanın kızı kardaşı.
4. Bobanın kardaşı.
5. Kim seni vaatiz etti?
6. Bobanın bobası.
7. Sän hem o ... – bobanın oolları.

Sol taraftan saaya.

1. Batünün karısı.

• *Bulduu laflarlan üç cümlä aazdan kur. İşlikleri mutlak geçmiş zamanda kullan.*

• *Yaz **bir** cümleyi tefterinä da çiz onun baş paylarının altını.*

52 Oku. Angı zamanda işlikleri yazacan noktaların erinä? Neçin?

büün	uşak oynêêr lüzgâr kalkêr çiçek açêr kızçaaz okuyêr aaç büüyêr zil çalêr	dün	uşak ... luzgâr ... çiçek... kızçaaz... aaç... zil...
-------------	---	------------	--

- İkinci direciktä laf birleşmelerini virgül aşırı tefterinä yaz.
- Nışanna işliklerin afikslerini, açıklayarak, neylän onnar başkalanêrlar. Sölä.

İşliklerin şindiki zamanı

✓ Oku annatmayı.

DONKA LELÜM

Biz, uşaklar, ilkyazı **beklärdik**, taa tez gelsin, havalar yısınsın deyni, da çıkalım içerlerimizdän dışarda oynamaa, iplän atlamaa, beşka, top oynamaa, doyunca kaçınmaa, güneşä sevinmää...

Ama benim Donka lelüm ilkyazı çok **sevârdi** onun çiçekleri için. Taa erdä kaar yattıran, azbuçuk güneş şılasın, o bir komuşu kızlan – Paşıylän – çıkârdılar küüyümüzün kenarında çayıra da getirârdılar ilkinki çiidem çiçeciklerini. Biz dâ, taa küçüklär, başladıydık annamaa, angı çiçeklär nezaman açêrlar, nasıl gözâl kokêrlar...

Çiidemnerin açması bitâr-bitmâz, lelüm başlayardı getirmää kırdan, çayırdan maa-vi gözçeezli menevşä çiçeciklerini, taa sora inci çiçeciklerini – bunnardı kırdan koparılma çiçeklär. Ama onnarın ardına bizim başçamızda aulda açardı laalelär, nergiz çiçekleri, ergivannar, zambaklar. Hem sora taa bütün yaz açardılar geçmâz karanfillär. Evdeki çiçekleri biz lelümnän ikimiz bakıp – sulardık. Sora güzün, angıları sevmâznilär suukları, kazıp, maazaya saklayardık – donmasınnar deyni. Ama ilkyazın genä erlerinä başçacımıza **dikârdık**.

Lelümün çiçek sevgisi bana da ulaştıydı, da onunnan barabar taa çok çiçeklär için lafedârdık, çiçekleri bakıp, kazıp, sulayıp, onnara sevinârdık.

Ama çiçeklär en çok sevgili ilkyazın. Yazın ortasında kurak havalarda çiçeklerin çoyu senmää başlêêrlar. Ozaman kalêr oyanda-buyanda birär kokar süüt açık çiçeklerinnän. Onun çiçekleri küçücük, sarı, ama ya yaklaş o kokar süüdün yanına, da seni o gözâl koku sansın sarfoş eder...

Kuannar da süüt aacını doz-dolay sarmış-lar...

Çiçeklär – naturanın baaşışları insannara.
Seviniz siz dä çiçekleri!

Nikolay Baboglu

inci – rusça: landış
nergiz – narşis
çiidem – kokiçi
menevsä – rusça: falka
karanfil – rusça: gvozdika
laalä – rusça: tülpan
ergivan – lüläka

1. Neçin uşaklar ilkyazı beklärdilär, taa tez gelsin?
2. Ne bu kadar saygılı avtor kendi lelusu için annadêr?
3. Sıralayın çiçekleri, angıları bu yaratmada gösteriler.
4. Düşünün da diıştirin yaratmanın adını.
5. Angı yıl zamanında çiçeklär en sevgili olêrlar?
6. Nesoy çiçeklär büüyey sizin başçanızda?
7. Evdä birär küçük annatmacık sizin başçada çiçekleriniz için hazırlayın.

- Nışannı işlikleri şindiki zamana koy da sölä.
- Bul iki uzun vokallı laf da oku.

Şindiki zamanda işliklär göstererlär, ani işlem şimdi olêr. O cuvap eder soruşlara **ne yapêr? ne olêr?**

Örnek: yaz-êr, oku-yêr, annad-êr, bil-er, söyle-er, gel-er.

Şindiki zaman kurulêr afikslärlän -er, -êr, -yer, -yêr afikslerin yardımınan.

53 Oku. Koy işlikleri şindiki zamana.

Büün büyük bir yaamur yaadı. Çayırda eşil çimen büüdü. Kaazlar sarı boboç-larını deredä üzmää üürettilər. Sık ekinnär içindä pıtpıdıklar kaçardılar.

- Şindiki zamanda işliklär angı soruşlara cuvap ederlär?
- İşiklerin afikslerini belli et.

Konsonnan bitän işliklär şindiki zamanda üzlerä hem sayılara görä diişilerlär.

Birlik sayısı			
1. bil-er-im	gör-er-im	yaz-êr-ım	koy-êr-ım
2. bil-er-sin	gör-er-sin	yaz-êr-sın	koy-êr-sın
3. bil-er	gör-er	yaz-êr	koy-êr
Çokluk sayısı			
1. bil-er-iz	gör-er-iz	yaz-êr-ız	koy-êr-ız
2. bil-er-siniz	gör-er-siniz	yaz-êr-sınız	koy-êr-sınız
3. bil-er-lär	gör-er-lär	yaz-êr-lar	koy-êr-lar

- Neyä görä şindiki zamanın afiksleri işliin temelinä eklenerlär?
- Vokal garmoniyasını aklına getir.

54 Oku işlikleri. Angı formada onnar bulunêrlar?

Kaçınmaa, sevinmää, getirärdilär, açardı, dikärdik, lafedärdik, sevinärdik.

- Yaz işlikleri şindiki zamanda 1-inci üzdä birlik sayısında.
- Nışanna şindiki zamanın afikslerini (Λ).

55 Çöz bilmeyceleri.

Uzun yalabık tellär,
Göktän erädän etişerlär.

(rumaaY)

Renkli suacı
Derenin üstündä asılı.

(aaşuk köG)

- Yaz bilmeyceleri tefterinä.
- Çiz şindiki zamanda işliklerin altını, göster onnarın afikslerini.
- Bul bilmeycelerin cuvaplarını, onnarlan kur aazdan **birär** cimplä.

Vokallan bitän işliklär şindiki zamanda üzlerä hem sayılara görä diişilerlär.

Birlik sayısı			
1. söyle- er -im	büü- yer -im	oyne- êr -ım	oku- yêr -ım
2. söyle- er -sin	büü- yer -sin	oyne- êr -sın	oku- yêr -sın
3. söyle- er	büü- yer	oyne- êr	oku- yêr
Çokluk sayısı			
1. söyle- er -iz	büü- yer -iz	oyne- êr -ız	oku- yêr -ız
2. söyle- er -sınız	büü- yer -sınız	oyne- êr -sınız	oku- yêr -sınız
3. söyle- er -lär	büü- yer -lär	oyne- êr -lar	oku- yêr -lar

- Neyä görä şindiki zamanın afiksleri işliin temelinä eklenerlär?
- Vokal garmoniyasını aklına getir.

56 Oku verili işlikleri.

Beklärdik, oynamaa, şılasın, başladıydık, annamaa, sulardık, saklayardık.

- Yaz işlikleri tefterinä şindiki zamanda 2-nci üzdä birlik sayısında.
- Nışanna şindiki zamanın afikslerini.
- Kur üç işliklän birär cümlä dä onnarı sölä.

57 Oku cümleleri. Angı resimnän baalı herbir cümlä?

Anacum işleer yapaa. Donka lelü işleer çiçeklik başçasında. Uşaklar çıkardılar so-
kaa. Kızçaazlar çıkardılar laalä hem zümbül köklän da haşladılar çöşmenin boyun-
da. Şkolanın başçasında ilkyaz çiçekleri açêrlar. Çocucaklar dışankı kapuyu açêrlar.

- *İşlikleri cümlelerdä bul. Angı zamanda onnar bulunêrlar? Sölä.*
- *Angı işliklär birtakım yazılêrlar, ama maanalarinnan başkalanêrlar?*
- *İşliklerin maanalarını aklında tutmaa savaş. Resimneri yardım için kullan.*

58 Oku teksti.

Üüredici sormuş Koliyä:

– Ačan bän deerim: *bän yıkanêrım, sän yıkanêrsın, o yıkanêr, biz yıkanêrız, siz yıkanêrsınız, onnar yıkanêrlar*, bu angı zamandır?

Koli, düşünmedään, baarmış:

– Sabaa!

- *Sän nasıl düşünersin, angı zamanda üüredici işlikleri kullandı?*
- *Neçin Koli üüredicinin soruşuna bölä cuvap verdi?*

✓ Şiiri ezberlä.

SÄN, LÜLÄKA

Sän, lüläka, sän, lüläka,
Düşünersin ne, bakarkan,
Büün hoşlu üzümüzä,
Şennikçi üreemizä?

Bekim, deersin, ne zamandır,
İlkyaza açan kokardır,
Çiçekliin keskinniinä,
Sefalın derinniinä?

Sän, lüläka, sän, lüläka,
Düşünersin ne, açarkan –
Metetmää bu vakıdı,
Ani şen ilkyaz adı?

Mina Kösä

1. Angı çiçeklerä mayıl olêr Mina Kösä?
2. Nezaman açêr lüläka?
3. Lüläka çiçää için bir cümlä kur. Cümlendä birsoy payları kullan.

- Şindiki zamanda işlikleri bul.
- Bul işlii infinitiv formasında da diıştir onu şindiki zamanda üzlerä görä.

Lüläka – leleka, ergivan

59 Zeedä lafı herbir sıracıkta bul.

1. Düşüner, meteder, büüyer, şennener.
 2. Yaşêêrım, sulêêrım, paklêêrım, tanıyêrım.
 3. Büüyerlär, örüyerlär, giıyerlär, açêr.
- Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.
 - Zeedä laflarlan birär cümlä kur. Soslän sölä.

60 Tamannayın dialogu.

- Nesoy çiçeklär sizin başçanızda büüyerlär ilkyazın?
 - Bizim başçada laalelär, lüläkalar, zümbüllär büüyerlär.
 - Kim taa çok işleer çiçeklik başçasında?
 -
 - Sän dä ona yardım edersin mi?
 -
 - ...?
 - Bän sulêêrım çiçekleri, kuru yapracıklarını koparêrım, eni çiçek haşlêêrım.
 - ... ?
 - Bän hepsindän çok beenerim nergizleri.
- Okuyun dialogu rollerä görä.
 - Sölemäk neetinä görä cümleleri dooru okuyun. Nesoy cümlä onnar? Söläyin.

61 Oku verili laf sıralarını. Lafları cümlelerdä sırasına görä dooru topla da tef-terinä yaz.

1. Lüläka, evin, büüyer, çoyu, yanında, insannarın.
 2. Onu, parkta, göreriz, biz, herbir, ya da, başçada.
 3. Onun, kokusu, uzaktan, bürcü, duyulêr.
 4. Ama, çiçekleri, bu, içerinä, uyumak, koymêêrlar.
 5. Neçin mi? Kaavi, kafan, onuştan, ani, kokudan, acıyêr ...
 6. Ama, lüläkadan, ilaç, bakmayarak buna, yapêrlar.
 7. Çiçeklerini dä, kullanêrlar, kabuunu da, yapraklarını da, onun, gözçeezle-rini dä.
- Bul vokallan bitän işlikleri. Onnarın altını çiz.

62 Oku teksti. Nezaman Ana dilimizin günü kutlanêr?

Her ilkyazın, çiçek ayın 27-sindä, bizim Ana dilimizin gününü kutlanêr. O gün duumuş gagauzların büyük aydınadıcısı Mihail Çakır.

O bildirdi dünneyä gagauzları, yazdı halkımız için: kimdir gagauzlar, nesoy senseledändir, neredä yaşamışlar, netürlü adetleri var.

O hafta şkolalarda dilimizä baalı yortular geçer, uşaklar şiir annadêrlar, dilimizin nekadar kıymetli bir varlık olduunu dünneyä göstererlär.

1. Nezaman duumuş Mihail Çakır?
2. Ne yazdı halkımız için Mihail Çakır?
3. Dilimizlän baalı yortuya bir şiir hazırla da klasın önündä annat.

- *Bul teksttë işlikleri şindiki zamanda da yaz onnarı tefterinä, parantezalarda işliklerin üzünü hem sayısını göster.*

aydınadıcı
senselä

63 Resimnerä görä düz da yaz beş cümledän bir tekst. Yardımcı lafları kullan.

Yardımcı laflar: sevinerlär ilkyaza, çiçek açêrlar, yısıdêr topraa, işleerlär başçada, dinnenerlär aacın altında, yardım ederlär büyüklerä.

- **Dikatlı ol!** Teksti tefterinä yannişlıksız yaz. Kendi-kendini kontrol et.

64 Oku teksti. Kullan parantezalarda verili işlikleri şindiki zamanda.

Çimçirik nedän çakêr?

İlkyaz (*gelmäi*). İlkyazlan bilä yaamurlar da (*çeketmäi*) yaamaa. Kimär kerä çimçirik tä (*çakmaa*). (*Bilmäi*) mi, o nasıl oluşêr? Denediniz, olmalı, yaamur önündä gökü kara bulutlar (*kaplamaa*), kimi kerä karannık (*çökmäi*). Bireri topla-nınca, annaşamayan bulutların arasında kavgä (*çıkmaa*).

Pek üfkelenerlər. Üfkələndikçä dä, biri-birinä elektrik yollêêrlar. Onun için ilkin aydınnık bir şafk (görünmää), sora da gürültü (işidilmää).

Unutmayın, uşaklar, çimçirik çakarkan, aaç altına saklanmaa olmaz.

Güllü Karanfil

1. Var mı gördüün, çimçirik çakarkan?
2. Tut aklında avtorun nasaatını, onun için taa bir kerä bitki cümleyi oku.

- Yaz tefterinä işlikleri da nışanna zaman afikslerini.
- Bu tekst maanayca angı tipä girer? Sölä.

İşliklerin mutlak gelecek zamanı

✓ Oku annatmayı.

YAMACIK

Bobkanın pek käämil donnarı varmış: eşil, taa dooru sölediynän, kirli-eşil benizdä. Bobka pek onnarı sevärmış hem herkerä onnarlan üünärmış:

– Ya bakın, çocuklar, nesoy benim donnarım! Saldat donu!

Hepsi çocuklar, elbetki, çok görärmışlär. Başka kimseydä butakım don yokmuş.

Günün birindä aulun üstündän atlayarkan, iştirir enserä da yırtêr bu käämil donnarını. Ölä canı yanmış, ani hazırmış aalasın. Gider kaçarak evä da çekeder mamusuna yalvarmaa, diksın donnarını.

Mamusu üfkelenmiş:

– Sän aykırdan aulların üstündä gezecän, bän dä senin donnarını dikecäm! Ölä mi?

– Bän başka butakım yapmayacam!

Diksänä ma, mamu!

– Kendin dik.

– Bän bilmeerim, ma!

– Bildin yırtmaa, läázım biläsin dikmää dä.

– E bän ozaman bölä gezecäm, – homurdanarak, demiş Bobka da çıkmış sokaa.

Çocuklar görmüşlär, ani onun donnarı ardından yırtık, da çeketmişlär gülmää.

– Nesoy sän saldatsın, – därmışlär, – açan donnarın yırtık?

Bobka çekeder dooruluunu aaramaa:
– Bän yalvardım mamuya, ama o istämeer dikmää.

– E ne, saldatların donnarını mamuları mı diker? – demişlär çocuklar. – Saldat läázım kendisi becersin herbir işi yapmaa: yama da koymaa, kopçasını da dikmää.

Bobkaya ayıp gelmiş bu laflardan sora.

Gider o evä, isteer mamusundan iineyi ipliklän hem bir dä parça eşil materiya. O materiyaadan kesmiş bir yamalık da çeketmiş onu erinä dikmää.

Ama bu iş ona pek zor gelärmiş,

Ondan kaarä Bobka pek alatlarımış da iinesini dayma parmaklarına battırmış.

– Neçin sän beni saplêêrsın? Seni-seni ya! – çekişärmiş Bobka iineyä da savaşarmış tutsun onu ucundan, ki saplanmasın.

Nası-nicä, ama yamayı erinä dikmiş. Yama durarmış donnarın üstündä, nicä bir kuru mantar, ama materiya doz-dolay ölä buruşukmuş, ani donnarın bir paçası kâr kısalmış.

– Neyä bu benzeer, – mırıldanarmış Bobka, donnarını siirederäk.

– Şindi ilerkisindän dä prost oldular. Läázım olacek enidän yamayı söküp tä erinä uydurmaa.

Bobka, alıp bıçaa, doz-dolay yamayı sökmüş erindän. Sora düzeltmiş onu, genä koymuş erinä, yamayı dozdolay kalemnän çizmiş da çeketmiş enidän dikmää. Şindi o dikärmiş, ama alatlamazmış, sıkça bakıp, çizidän dışarı çıkmasın. O çokvakıt buuşmuş, innemiş, türlü mışlamış, ama açan hepsi hazırmış artık, yamaya mayıl olasin bakmaa. Yama dikilmiş uzucuk, düzüçük hem ölä kaavi, ani dişlän dä yokmuş nicä onu koparmaa.

Bitki-bitkiyä Bobka giyer donnarını da çıkêr sokaa. Çocuklar bir alaya topla-nêrlar onun dolayınna.

– Tä şindi maşalla! – demişlär onnar. – Ama, ya bakın, çocuklar, yama dozdolay kalemnän çizili. Uzaktan taa belli, ani kendisi dikmiş.

Bobka dönärmiş erindä, ki hepsi görsünnär, dä därmış:

– Eh, üürensäm bän bir kerä dä kop-ça dikmää, ama, yazık, birisi dä kopmadı! Ama yok bişey, nezaman koparsaydılar, bän mutlak kendim erinä dikecäm.

Nikolay Nikolaeviç Nosov

1. Neylän üünärmiş Bobka?
2. Neçin anası çocuuna yardım etmää istämemiş?

3. Nicä Bobka ilk yamayı diker? Yazdırın o yamayı.
 4. Nicä çocuk ikinci yamayı dikmää savaşmış? Yazdırın o yamacıı.
 5. Bulun o lafları, ani göstererlär Bobkanın çalışmasını.
 6. Neyä üretmiş Bobkayı „yamacık”?
 7. Neylän Bobka annatmanın sonunda üünärmiş? Nicä onun dostları dostunun çalışmasına davranmışlar?
 8. Angı söylemiş annatmanın öz fikirini gösterer?
*On kerä ölç, bir kerä kes.
 Gözlär korkêr, ellär yapêr.
 Kızaa yazın hazırla, taligayı – kışın.*
- *Bul teksttä üç işlik şindiki zamanda. Angı üzdä hem sayıda onnar bulunêrlar? Sölä.*

Ne o mutlak gelecek zaman?

Zamana, angısında işlem mutlak **olacak** ya da tamannanacak, **mutlak gelecek zaman** deniler. Mutlak gelecek zamanda işliklär cuvap ederlär soruşlara **ne yapacam? ne yapacan? ne yapacak? ne yapacez? ne yapacınız? ne yapacaklar?**

Örnek: yaz-**aca**-m, annad-**aca**-n, üüren-**ecek**, gid-**ece**-z, sesle-**yece**-niz, oku-**yacak**-lar.

Mutlak gelecek zaman kurulêr **-acek (-yacek)**, **-ecek (-yecek)** afikslerin yardımınan.

65 Oku şiiri. Aklında onu tutmaa savaş.

Gelecek benim sıram,
 Olacam bän büyük adam.
 Pek islää üürenecäm,
 Halka izmet edecäm.

Güllü Karanfil

- *Yaz şiiri tefterinä aklında tuttuuna görä.*
- *Bul teksttä işlikleri mutlak gelecek zamanda da çiz altını.*
- *Mutlak gelecek zaman afikslerini nişanna.*
- *Aazdan kur bir cümlä. İşlii kullan şindiki zamanda.*
- ***Dikatlı ol!** Herbir lafı hem punktuatıya nişanını dooru yaz.*

66 Oku verili işlikleri da zamannarını sölä.

Çalmaa, beeneriz, çalacak, gülersin, üündü, toplanacak, kopmadı, bilmeer, dikmeyecek.

- Yaz tefterinä mutlak gelecek zamanda işlikleri, afikslerini nişanna.
- Angı işliklär inkärlük formasında bulunêrlar? Sölä.

Nesoy diişilmäk bölümnerinä pay olêrlar işliklär?

İşliklär mutlak gelecek zamanda, diişilärkän, pay olêrlar iki bölümä: **konsonnan** bitän hem **vokallan** bitän.

Örnek:

konsonnan bitän: yaz – yazacak, bil – bilecek;

vokallan bitän: seslä – sesleyecek, tanı – tanıyacak.

67 Oku teksti.

Kendi-kendini metetmä...

Varmış bir çocuk, angısı üünärmiş hepsinin önündä. Getirärmiş bir kazan su çöşmedän, saat çıkarmış sokaa da hepsinä annadarmış:

Bän mamuya bir kazan su getirdim!

Tutarmış diredä bir balık da hepsinä gösterärmiş:

– Bakın, bu balı bän tuttum!

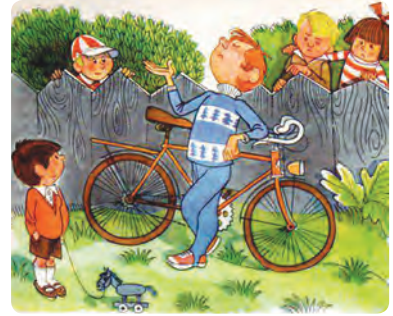
Bir kerä çocuk alêr süpürgeyi da evin önünü süpürer. Ozaman da yoldan bir dädu geçärmiş.

Çocuk söleer däduya:

– **Bän sokaa süpürdüm!**

– Süpürdün mü? – sorêr dädu.

– Sän kendi-kendini metetmä, beklä, açan aalem metedecek!

Stepan Bulgar

- Yaz tefterinä çocuun laflarını.
- Mutlak geçmiş zamanda işlikleri mutlak gelecek zamanına diiştir.
- Bul cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri da oku onu.

68 Oku teksti.

Klasa gelmiş eni üürenici Vani. Üüredici oturtmuş onu Oliylän. Susmuş biraz Oli da çeketmiş üünmää:

– Bän becererim türkü çalmaa hem resimnemää.

Sän ne becerersin?

– Bän becererim susmaa hem üürediciyi seslemää.

- Bul teksttä işlikleri infinitiv formasında da oku.
- İşlikleri mutlak gelecek zamana 3-üncü üzä birlik sayısına geçir da tefterinä yaz, afiksleri nişanna.

69 Oku cümleleri. Noktaların erinä uydur işlik, lääzımnı zamanda kullanarak. Yardımcı lafları kullan.

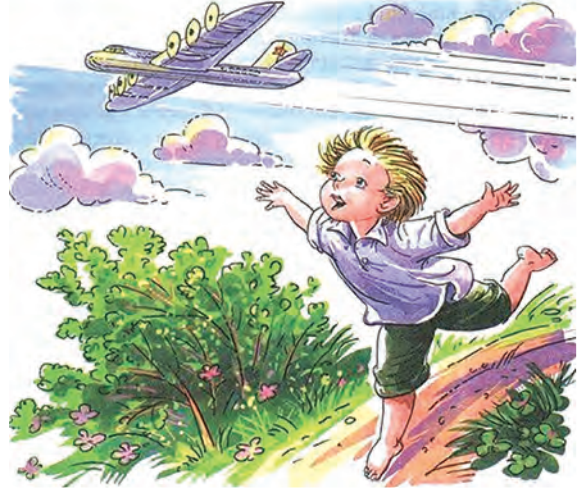
Dün bän dostlarımnan saklambaç .., büün biçikletada ... Şindi bän bobama ..., sora bir meraklı kiyat Büün bobam başçayı ..., sabaa anam çiçek

Yardımcı laflar: gezinmää, oynamaa, kazmaa, yardım etmää, okumaa, haş-lamaa.

- Yaz cümleleri tefterinä.

70 Oku teksti. Parantezalarda verili soruşların erinä işlik uydur.

Bir çocuk gider sokakça. Te o (*ne yapacak?*) bir büyük uçak, (*ne yapacak?*) Marsa, (*ne yapacak?*) girginnik. Bir dâ işider: kimsä (*ne yapêr?*). O bir küçük kedicik (*ne yapmış?*) kuyuya da (*ne yapêr?*) orada. Çocuk (*ne yaptı?*) kedicii da (*ne yaptı?*) ileri. O genä (*ne yapêr?*) Mars için, girginnik için.

- Yaz teksti tefterinä.
- **Yardımcı lafları kullan:** uçacak, düzecek, yapacak, korkêr, düşmüş, mizleer, örüdü, düşüner, kurtardı.

71 Topla söyleyişleri.

Alatlayacan,	taa uzaa etişecän.
Dostu belada	insanı güldürecän.
Yavaş gidecän,	tanıyacan.

- Açıkla söyleyişlerin maanalarını.
- Yaz söyleyişleri tefterinä.
- İşliklerin zamanını, üzünü hem sayısını üstündä yaz.

72 Oku işlikleri. Diiştir işlikleri zamannara görä.

Örnek: Gezmää – gezdi – gezer – gezecek.

Yatmaa, durmaa, satmaa, taşımaa, getirmää, oturmaa, istemää, işlemää, işitmää, sormaa.

- Yaz işlikleri tefterinä, verili örnää kullan.
- Bir işliklän aazdan cümlä kur, istedii zamanı kullan. Cümleyi seslän sölä.

Konsonnan bitän işliklerin diişilmesi

▼ Oku masalı.

GÜL HEM BÜLBÜL

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş. O vakıtlar bülbüllär türkülerini sade aaçlar için çalarmışlar. Ama çiçeklär için, ani dünneyi gözellederlär, hiç aklılarına da bilä gelmäzmiş türkü çalmaa. Çiçeklär buna pek gücenärmişlär.

– Ah, ah... Şu gözäl bülbüllär bizim için dâ bir türkü çalsalar, ne olur sanki? – düşünärmişlär çiçeklär.

Günün birindä, bülbül yakından geçärkenä, çiçeklerin biri sormuş:

– Olur mu, bir gün sän bizim için dâ türkü çalasın? Biz pek beeneriz senin sesini.

– Olur, yapayım. Yaarın, gün duuarkan, gelärim. Angınızı aranızdan taa pek beeneçäm, onun için dâ en gözäl türkümü çalacam, – demiş bülbül da uçup-gitmiş.

Bundan sora çiçeklär toplanmışlar bireri da başlamışlar konuşmaa.

– İcinizdä en gözäl bänim! – demiş zümbül. – Bülbül benim için çalacak kendi türküsünü.

Menevşä pek şaşmış zümbülün bu laflarına da demiş:

– Sän şaka, olmalı, dedin. Nasıl dilin döndü söylemää, ani sän bendän taa gözälmişin? Bülbül türküsünü benim için çalacak!

Papatya, işittiyän menevşenin laflarını, ölä bir gülüş kaldırmış, ani...

– Sän neyâ gülersin, papatya?

– Neyâ mi? Zümbüllän menevşä, bezbelli, unuttular, ani tarlaların padişasıyım bän! Tâ sabaa göreceniz, ani bülbül en gözäl türküsünü benim için çalacak!

Çok vakit geçmemiş, da artık zormuş annamaa, neredä kırmızı laalä, neredä zambak, neredä çiidem hem neredä altıncık ... Ölä dartışarmışlar, ani biri-birlerin saçlarını yolarmışlar. Ama hep okadar birisi dâ verilmäzmiş.

Sade gül bu çekişä hem dartışmaya karışmamış. Karannık olduynan, gül gecä uykusuna dalmış, raat dinnenmiş.

Ertesi sabaa, gün duuarkan, bülbül gelmiş. Ama ne görmüş o?!

Hepsi çiçeklär yorgunnuktan, uykusuzluktan solmuşlar, çirkinnenmişlär. Aalaycaan çıkarmış, gördüynän onnarı, diil türkü çalasın. Sade gül, ani faydasız dartışmaya karışmamış, vakıdınнан yatmış dinnenmää, uyanmış erken, bülbülü gülümseyäräk karşılamış hem selemnemiş onu. Bülbül dâ pek beenmiş gülü.

Ondan beeri bülüllär her sabaa, gün duuarkan, gelärmişlär da en gözäl türkülerini gül için çalarmışlar.

Engin Köseoglu

1. Bir vakıtlar bülül kimin için türkülerini çalarmış?
2. Neyä çiçeklär pek gücenirmiş?
3. Çiçeklerin biri ne sormuş bülülä?
4. Neçin çiçeklär biri-birinnän dartışmışlar?
5. Angı çiçek bu çekişä hem dartışmaya karışmamış?
6. Bülül kimin için her sabaa türküsünü çalarmış? Neçin?
7. Sana deyni angı çiçeklär taa gözäl görüner? Bir çiçää yazdır.
8. Nesoy çiçeklär büüyler sizin başçanızda?

• *Bul teksttä beş işlik da koy onnarı mutlak gelecek zamana.*

Konsonnan bitän işliklerin üzlerä hem sayılara görä diişilmesi

Birlik sayısı			
al- aca -m	yaz- aca -m	gid- ecä -m	bil- ecä -m
al- aca -n	yaz- aca -n	gid- ecä -n	bil- ecä -n
al- acek	yaz- acek	gid- ecek	bil- ecek
Çokluk sayısı			
al- ace -z	yaz- ace -z	gid- ece -z	bil- ece -z
al- ace -nız	yaz- ace -nız	gid- ece -niz	bil- ece -niz
al- acek -lar	yaz- acek -lar	gid- ecek -lär	bil- ecek -lär

73 Oku işlikleri. Soruş onnara koy da zamanını sölä.

Beenecäm, dinnenmää, solmuş, çalacam, unuttular, dedi, düşünecek, söylemää.

- *Yaz tefterinä işlikleri, onnarın zamanın afikslerini göster.*
- *Mutlak gelecek zamanda **bir** işlii diiştir üzlerä hem sayıya görä da afikslerini nişanna. İnandır.*

74 Oku cümleleri. Noktaların erinä mutlak gelecek zamanda işlikleri koy.

İlkyazın baca avşamnyın Bir kırlangaç hayatta Büük yaamurdan sora, pı-nar ... kurnalardan akan suylan. İlkyazın maazalarda ... bankalar meyva suyunnan, hoşafıan.

Yardımcı laflar: tütmaa, dolmaa, azalmaa, uçmaa.

- *Yardımcı lafları kullan.*
- *Neylän biter işliklerin temeli? Sölä.*
- *Yaz cümleleri teferinä. Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.*

75 Oku cümleleri. Cümlelerin sıralıını doorut, da tekst olsun. Koy tekstin adını.

1. Kışın onnar yapêrlar kuşlara emnicäk da onnarın içinä koyêrlar papşoy, darı hem trofa.
2. İlkyazın hazırlêrlar kuş yuvası da asêrlar aaç-lara.
3. Başçanın dostları kuşlardır.
4. Onnar iyerlär tırtılları, böcekleri hem dâ aaç-ların başka duşmannarını.
5. Tezdä kuşlar yavru çıkaraceklar.
6. Tä ne için uşaklar severlär hem bakêrlar kuş-ları.

- *Oku teksti da sora kendi laflarınnan sıralıına görä annat onu.*
- *Bul cümleyi, angısında var işlik mutlak gelecek zamanda. Yaz onu tefterinä, çiz işliin altını iki çizgiylän.*

76 Oku cümleleri.

Martta bizä **uçêrlar** sırcıklar – ilkyazın ilk habercileri. Lüzgär **eser**. April ayında **şarıldêrlar** sellär, açêrlar çiidemnär. Göktä **üzerlär** ilin bulutçuklar. Yaamur **çiser**. Toprak gür **eşerer**.

- *Nışannı lafları mutlak gelecek zamana koy da sölä.*

77 Oku da ilerlet cümleleri.

1. Sabaa sabaalen bän
 2. Yaz kanikullarında bän dostlarımnan ...
 3. Gelän yıla bän ...
 4. Tezdä benim bobam ...
 5. Avşama benim ayläm ...
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
 - **Dikatlı ol!** *İşlikleri cümlelerindä dooru kullan.*
 - *Angı zamanda işlikleri kullandın? Sölä.*

78 İlerlet cümleleri, kullanarak işlikleri mutlak gelecek zamanda.

1. Biz çoktan görüşmedik. Nezaman biz ...?
2. Büün hava pek sıcak. Nereyi biz ... ?
3. Başçada çiçeklär yaamursuz kurudu. Nezaman sän ... ?
4. Bän sana bir kiyat verdim. Nezaman sän ...?
5. Biz büün parkta islää dinnendik. Gelän pazara ...?

79 Oku laf birleşmelerini. Diiştir onnarı bir laflan da yaz tefterinä. Yardımcı lafları kullan.

Dilini yutmaa – ..., gözünä ilışmää – ..., **toz kondurmamaa** – .., ateş almaa gelmää –

Yardımcı laflar: korumaa, görmää, atlatlamaa, susmaa.

- Nışannı laf birleşmesinnän kur **bir** cümlä da yaz tefterinä.
- İşlii kullan mutlak gelecek zamanda.

80 Oku şiiri.

Kopararsam bän çiçää ...
Kopararsan sän çiçää,
Kopararsan sän çiçää ...
Hepsi: sän dä, bän dä –
Kopararsak biz çiçek,
Kalacek boşta aaçlar,
Hem dä hepsi gümelär...
Olmayacek hiç gözellik,
Olmayacek hem dä ilik.
Sän hem bän, hem hepsimiz
Kopararsak biz çiçek...

Tim Sobakina görä

1. Neçin avtor sayêr, ki kopararsaydık çiçekleri boşta aaçlar hem da hepsi gümelär kalaceklar?
 2. E nezaman hem neçin olmayacek gözellik?
 3. Kopararsayrık çiçekleri ilik kalacek mı? Neçin?
- Bul teksttä mutlak gelecek zamanda bir işlik. Angı üzdä hem sayıda o bulunêr? Sölä.
 - Bul teksttä aderlikleri da sırala onnarı.
 - Yaz dostlarına **üç** cümledän nasaat çiçekleri korumak için. İşlikleri kullan mutlak gelecek zamanda.

81 Oku teksti.

Naturanın **Kırmızı kiyadına** girerlär türlü siirek ya da kaybelän büüyümnär hem hayvannar.

Büüyümnär girärsä Kırmızı kiyada, sän onnarı toplamayacan hem koparmayacan. Sedef çiçää gözäl, kıvrak. Onuştan da o kaybeler. Sedef çiçeklerine var nicä mayıl olmaa, ama koparmaa yok nicä.

Açan sän onu kökününnan çıkaracan, dolayda hepsi çiçeklär kaybelecek. Onuştan, istärsän çiçek toplamaa, enikunu kesecän onu, köklän çıkarmayacan.

Angı büüyümnär hem hayvannar naturanın Kırmızı kiyadına girerlär?

- *İnfinativ formasında işlikleri bul da birini aazdan mutlak gelecek zamanda diıştır.*
- *Bul teksttä işlikleri inkärlük formasında. Kur onnarlan **birär** cümlä da yaz tefterinä.*
- **Dikatlı ol!** Tefterini kırnak kullan.

Vokallan bitän işliklerin diişilmesi

✓ Oku annamayı.

KURTARILMIŞ BEREKET

İlkyaz – yılın en kızgın zamanı: kolhozçular, çiftçilär sürerlär, ekerlär, baa keserlär. Onnar çok işlär lääzım etiştirsinnär yapmaa, çünkü ilkyaz günü yılı doyurarmış. Meyvalık brigadiri Oli yollamış kendi insannarını meyvalaa.

– Naşey yapacez orada? – sormuş Nina.

– Lääzım tırmıkların korayları yıvinnara toplamaa.

– Ya bak, nekadar çiçek bu yıl aaçlarda, – demiş Oli, yaklaştıynan Ninaya.

– Çiçek pek çok. Lääzım bereket tä bu yıl olsun islää, – cuvap etmiş Nina.

Bütün gün insannar tırmıkların hem diirennärlän toplamışlar korayları yıvinnara.

– Yıvinnar olsunnar herbir aacın altında! – demiş Oli, – zerä, bana kalsa, bu poyraz lüzgeri bizä suuku getirecek. Lääzım hazır olalım havanın türlü „baaşışlarına”.

– Oli, ya bak, güneşin var kulakları. Suuk olacak bu gecä, – demiş Miyalçu dädü.

Gerçektän dâ, avşamnenn kolhozun radiosu bildirdi: „Paalı kolhozçular! Şindi hemen rayondan haber geldi, ani bu gecä olaceymış ayaz, angısı var nicä yoketsin meyva bereketini. Hazırlayın sirnik. Çan urduktan sora hepsimiz toplanêrız meyvalıkta”.

Taman gecä yarısı işidilmiş çanın sesi: „Dran-n-n! Dran-n! Dran-n!”

Kolhozçular, alıp sirnikleri, biri-biri ardısora çıkardılar sokaa da doorulardılar meyvalaa.

Da tä başladılar tütmaa o toplanmış koray yıvınarı.

Kolhozçular meyvalıkta yakmışlar ateşleri taa sabaayadan. Herbir aacın altından kalkarmış yukarı koyu tütün direkleri. Tütün, dallara urulup, sararmış aacı, yısıdarak onu kendi soluunnan.

– Artık yok nedän korkmaa, – ilin solumuş Andrey Nikolaeviç. – Sıcak tütün taa havada yısıdacek kırcı da brakmayacek onu konsun nazlı çiçeciklerä. Dooru mu söyleerim, Mıyalçu batü?

– Dooru. Çok akıllıymış o adam, kim çıkar-mış bunu, ki tütünnän bereketi korumaa. Meraklı bu, kim sanki?

– Sade adam, başka yok kim olsun, – demiş kolhoz başı.

Gavril Gaydarci

1. Nesoy işlär çıkêr çiftçilerä, ilkyaz geldiynän?
2. Neçin deerlär, ki ilkyaz günü yılı doyurarmış?
3. Neçin insannar koray yıvınarını meyvalıkta hazırlêêlar?
4. Nedän Mıyalçu dädu annamış, ani gecä suuk olacek?
5. Nicä kolhozçular bereketi kurtarmışlar?
6. Düşünün, ne cuvap vermiş kolhoz başı Mıyalçu batünün soruşuna. Çözün onun maanasını.

- Bitki abzaţta işlikleri bul.
- Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?
- Tekstä görä iki soruş cümlesi kur:
Ne yaptı ...?
Ne yapardı ...?

koray – kuru ot
yıvın – tepä
kırç – suuktan donmuş

Vokallan bitän işliklerin üzlerä hem sayılara görä diişilmesi

Birlik sayısı			
1. oku- yaca-m	oyna- yaca-m	söle- yecä-m	büü- yecä-m
2. oku- yaca-n	oyna- yaca-n	söle- yecä-n	büü- yecä-n
3. oku- yacek	oyna- yacek	söle- yecek	büü- yecek
Çokluk sayısı			
1. oku- yace-z	oyna- yace-z	söle- yece-z	büü- yece-z
2. oku- yace-nız	oyna- yace-nız	söle- yece-nız	büü- yece-nız
3. oku- yacek-lar	oyna- yacek-lar	söle- yecek-lär	büü- yecek-lär

82 Teksti oku da adını koy.

İlkyaz şen, şamatalı hem bürcü kokulu! Üüsek seslän çalêrlar kuşçaazlar, akêrlar ilkyaz selleri. Aaçlarda kabarêrlar gözçeezlär. Sıcak lüzgercik ilin üfleer yamaçlarda. Tezdä aaçlar giıyeceklär eşil yaprakları. Geleceklär, cıvıdayaceklar uzun kuyruklu kuku kuşları. Kaçınaceklar tepeciklerdä zaametkär karımcılar.

- *Bul teksttä dä yaz tefterinä işlikleri. Angı zamanda bulunêr işliklär? Lafların üstündä yaz.*
- *Mutlak gelecek zamanda işliklerin afikslerini nışanna.*
- *Vokallan bitän bir işlii üzlerä hem sayıya görä aazdan diıştır.*

giıyecek
cıvıdayacek

83 Resimä bak.

- *Bak resimä dä ilkyaz için beş cümledän bir tekst düz.*
- *Teksttä verili işlikleri kullan (iş 82).*

84 Oku teksti. Nokataların erinä koy läüzımnı lafları. Yardımcı lafları kullan.

May ayı ... Kayın, lülaka aaçların yaprakları ... Tezdä ... alma, salkım aaçları. ... bülbül sesi. Sıcak taraflardan ... kırlangaçlar . Kuşçaazlar ... yuva. Onnarın ... yavruuları.

Yardımcı laflar: işidiler, düzerlär, gelêrlär, açaceklar, geldi, eşillenerlär, peydalanaceklar.

- *Yaz teksti tefterinä.*

85 Bul herbir sırada zeedä işlikleri.

1. Söleyecek, yaşayacak, dönecek, şılayacak.
 2. Tanıyêr, sürececek, sürüyecek, kireçleyecek.
 3. Uçacak, eriyecek, esecek, eşerecek.
- *Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.*
 - *Zeedä laflarlan birär cümlä kur. Onnarı tefterinä yaz.*
 - **Dikatlı ol!** *İşlikleri cümlelerinde dooru kullan.*

86 Teksti oku.

Biz pazara gidecez gezintiyä kıra. Üüredici gösterecek, neredä ne büüyêr, angı işlär artık yapılmış, angı kulturalar toplanmış, angıları ekildi hem dikildi güzün, annadacek, neçin bu kulturalar ekilerlär güzün, hem siiredecez yangında bulunan tabiatı.

Bän imektän kaarä alacam fotoaparatomı da. Koli alacak yanına topu, da biz iki koman-da olup, çayırda oynayacez. Pek gözäl geçirecez pazarı.

- *Bul teksttä mutlak gelecek zamanda işlikleri da yaz onnarı tefterinä.*
- *Vokallan bitän işlii bul da diıştir onu üzlerä görä. Tablițayı hesaba al.*
- *Nışannı cümledä baş paylarının altını çiz.*

87 Oku cümleleri, noktaların erinä maanasına görä işlik uydur.

1. Bän dün bir meraklı kiyadın birkaç sayfasını Büün bän onu sonunadan ... (*okuyacam, okudum*). 2. Güzün bobam ... meyvalıkta alma fidanını. Yaarın ... bir dâ armut fidanı (*dikti, dikecek*). 3. Kış kanikullarını bän evdä Ama yaz kanikullarını ... (*geçirecäm, geçirdim*) sport lagerindä.

- *Yaz cümlelerini tefterinä.*
- *İşliklerin üstündä onnarın zamanını göster.*
- *Neçin bu zamanda işlii kullandın? Sölä.*
- *Dikatlı ol! Herbir lafı yannışlıksız yaz.*

88 Yaz teksti, noktaların erinä läüzimni işlikleri koyarak.

Hederlez ayın altısında bizim milli yortumuz, Hederlezi O gündän sora koyun-narı çobana ..., aaç O gün Gagauziyada şenniklär At yarışmakları, el zanaatların sergileri ... , oynunnar

Yardımcı laflar: verecez, oynanacek, yapılacak, dikecez, geçecek, bakacez.

- *Yaz işliklerin üzünü hem sayısını lafların üstündä.*
- *Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.*

89 Kutlamayı demekli oku.

Saygılı küülülär!

Kutlêırım hepsinizi gagauzların milli yortusunnan – Hederlezlän. Dileerim, bu yıl getirsin saalık, uygun-nuk, kismet, zengin bereket.

*Saygırlan,
Vasiliy Demirci*

- Verili örnää görä birinä bir kutlama Ay Görgininin günü için yaz.
- Kutlamayı dooru kurmak için yardımcı lafları kullan.
- **Dikatlı ol!** Tefterindä yazıyı dooru erleştir.

Yardımcı laflar: iilik, sevgi, uygunnuk, usluluk, kısmet, inan, zengin bereket.

90 Tamannayın dialogu.

- ...?
- Hederlez mayın 6-nda bakılêr.
- ...?
- Hayvannarı kıra Hederlezdän sora çıkaraceklar.
- ...?
- At yarışmakları Çadır-Lunga kaasabasında geçecekler.
- ...?
- Komratta türkü hem oyun festivalı geçecek.
- ...?
- Biz bu gündä Örgi dädüyu gününnän kutlamaa gidecez.
- *Dialogu rollerä görä okuyun.*
- *Soruşları dooru kurun.*

91 Tamanna tabliţayı.

infinitiv forması	temel forması	şındaki zaman	mutlak geçmiş zaman	mutlak gelecek zaman
git-mää	git	gid-er	git-ti	gid-ecek
	oku			
		yaz-êr		
			söle-di	
				say-acek

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Ev

temel
kurna
basamak
içer kapusu (dışankı)
hayat

toprak erlär
baca
fırın
maaza
zemperä

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

▼ Demekli oku teksti

O çıkardı torbadan sıcak tombarlak pitayı da tukurladı tarla içinä.
– Tã görersin mi, nekadar yıraa gitti?
– A-ha, – salladı Gani kafasını.
– Sayılêr, yılımız bereketli olacek. Ama tã yıkıldı saa tarafa. Bu da göste-
rer, ani yaamurlar taa çok o tarafta, popaz merasına düşeceklêr...
Sora kırdılar pitayı, idilêr birêr parça. Bay Yorcı doldurdu toomnuu
hiibelerä, aldı onnarı omuzuna da, stavrozunu yapıp, çeketti ekmää.
Tã ölä adetlêr varmış çiftçiliktä, açan Gani küçükmüş. Şindiki günnerdä
biraz başka türlü ekerlêr. Ama evelki adetleri dâ olmaz unutmaa.

Nikolay Baboglu

Koyulmuş soruşlara cuvap edin.

1. Angı yaratmadan alınma bu parça?
2. Nereyi gitti Gani bobasınnan?
3. Ganinin bobası neyi çıkardı torbasından?
4. Sora ne yaptı pitaylan?
5. Neçin sayılêr, ki yıl bereketli olacek? Annat bu adet için.

ANNADALIM!

▼ Verili örneklerä görä üçêr laf kur. İnandır dooruluunu.

Mutlak gecmiş zaman	Şindiki zaman	Mutlak gelecek zaman
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

▼ Verili laflara karşı maanalı laf bul da sölä.

çeketti – ... , doldurdu – ... , gitti –

YAZALIM!

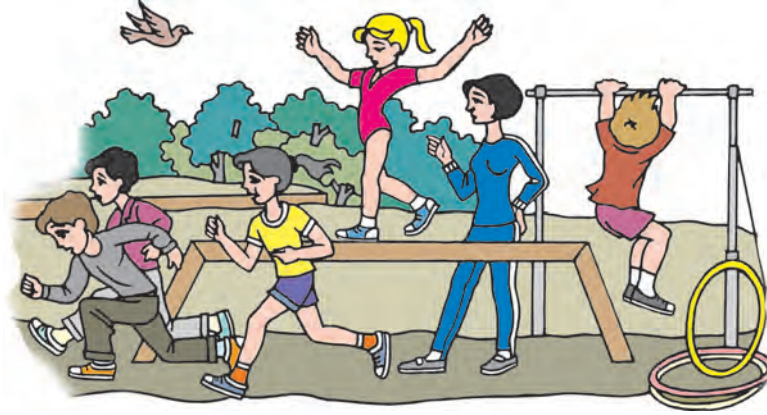
▼ Bul, angı cümleyä uyêr bu shema da tefterinä yaz.

(===== hem =====).

1. Miti hem Vasi gittilêr evä.
2. Koli üürediciyi sesleer hem yazêr.
3. Lena giimiş sarı fistanını hem eni emenilerini.

SAALIK HEM SPORT SPORT

Tekrarlamak Tekst hem cümlä

1 Oku šiiri.

Sportlan saalık
Bireri baalı.

Saalıcaan olsun istärsän –
Taa çok sportlan iilenäsin!

- Bak resimä hem šiirin laflarını kullan da yaz üç cümlä sport için.
- **Dikatlı ol!** Cümlelerin laflarını açık hem annaşılı sölä.

2 Oku lafları. Topla lafları, da cümlä olsun. Yaz onnarı tefterinä.

1. Geçti, **gün**, iki, taa. 2. Birkaç, büümüşlär, sora, **aydan**, paliciklär.
 2. Petidä, şişiriga, bir, **var**, sarı. 4. Nekadar, başçası, **çiçek**, gözäldi.
- Nışannı laflara birköklü laf bul, onnarın köklerini belli et.
 - Lafı „gün” hallara görä diiştir da sölä.

3 Oku teksti. Bu tekst mi osaydı diil mi? Neçin? Sölä.

Tanıdık adamnar, karşılaştıynan ya da ayırılarkan, mutlak selemneşerlär. Saba-alen seläm vererlär: „Sabaa hayırlı olsun. Sabaansêersın (1z)”. Gündüz seläm diişer: „Zaman hayırlı ol sun. Zamannêersın (1z). İi günnär”. Avşamnen butakım seläm veriler: „Avşam hayırlı olsun. Avşamêersın (1z)”. Hepsinä bu selemnerä cuvap ve-

riler sade: „Hayır olsun” ya da „Kebetersin”. Yatacaa zamanda deerlär: „İi gecelär”, „Tatlı uykular”, „Raat gecelär”. Bu selemä mutlak cuvap veriler: „Saa ol(unuz). Sana (sizä) dä ii gecelär (tatlı uykular)”.

Burada var nicä eklemää adamın adını da: „Sana da, Koli (Maşi), ii gecelär”. „Sizä dä, lelü, tatlı uykular”. „Canabinizä da, Nikolay İvanoviç, raat gecelär”.

Ama unutmayın, ani selemi ilkin verer küçük olanı. Akrannarın arasında – seläm veriler erindä durannara. Karşı gelenlerin arasında – biri-birinä seläm vererlär iki taraf ta birdän.

Nasaatçı dädu

- Yaz tefterinä etiket kurallarını. Tut onnarı aklında.
- Kaç ses hem kaç bukva var laflarda **selem-neşmää hem kebetersin**, sölä.
- Birinci cümlelerin gramatika temelini bul, baş payların altını kurallara görä çiz.

Bu lafları sözündä kullan!

- Sabaa hayırlı olsun!
- Canabiniz!
- Sabaansêêrsın (ız)
- Zaman hayırlı olsun!
- Zamansêêrsın (ız)!
- İi günnär!
- Avşam hayırlı olsun!
- Avşamêêrsın (ız)!

✓ Oku şiiri demekli.

APRİL

Aprildä güneş yalpak,
Yok giimää palto, kalpak.
Zerdeli aacı biyaz,
Dolansın onu ayaz.

Donmasın çiçekiklär,
Ko olsun zerdelilär,
Çiidemnär çıktı üzä,
Büük hoşluk geldi bizä.

Todur Marinoglu

1. April ilkyazın angı ayı?
2. Zerdeli aacı neçin biyaz?
3. Neçin poet sayêr, ki ilkyaz bizä büük hoşluk getirdi?

- Şiirdä bul **iki** adlık birlik sayısında, **iki** adlık ta çokluk sayısında. Sölä onnarı.
- Şiiri ezber üüren.

4 Bakın resimnerä.

- Kurun dialog resimnerä görä, okuyun rollerä görä.
- Sölemäk neetinä görä cümleleri dooru kullanın.

Adlık

5 Oku lafları.

Bobaya, uşaklara, dädu, baacı, palileri, dooruluk, saçaa, soluu, kısmeti, halklara, insandan.

- Aazdan açıkla, angı halda hem sayıda durêrlar adlıklar.
- Laflarlan **saçaa, soluu, kısmeti** kur birär cümlä da yaz tefterinä. Lafların üstündä göster onnarın hallarını.

6 Oku lafları. Bul onnarın eşlerini.

kaavi	uşak	kırmızı	sport
büük	dädu	kara	görer
hızlı	oyun	üüsek	yatêr
meraklı	yaamur	erken	üürener
çiski	kaçêr	şkolada	ev
ihtâr	güreş	keskin	üzüm
çemrek	adam	büük	karpuz

- Direciklerdän birär laf birleşmesinnän sport için kur **birär** cümlä.
- Yaz cümleleri tefterinä. Adlıkların altını çiz, halını göster.

7 Bak resimä.

- Bak resimä da kur **beş** cümledän bir tekst. Tekstin adını koy.
- **Yardımcı lafları hem laf birleşmelerini kullan:** ilkyaz işleri, güneşli hava, ilk eşillik, aaç dikmää, filizlenmää, maavi gök, çimen, şen kuşçaazlar.

EŞİLLİK GÜNÜ

Mişa hem Dimu dördüncü klasta üürenärdilär. Paskellä yortularına yakın havalar başladıydılar sıcak olmaa. Bir cumaa günü üüredici sımarladı uşaklara, yaarına, cumaa ertesinä, şkolaya çantasız gelsinnär. Alsınnar, kimdä var, birär bel, kazma, kazan.

– Näbacez yaarına şkolada? – sordu bir kızçaaz.

Şkolanın aulunda hem yakın meydanda fidan dikecez, – dedi üüredici.

– Çocuklar kuyu kazaceklar, kızçaazlar da, su taşıyıp, sulayaceklar eni dikilmiş fidancıkları, taa ii tutulsunnar deyni. Yaarına hepsi şkolacılar hem küülülär dä yapaceklar bir „Eşillik günü” – bu sayılêr, ki hepsi çıkaceklar fidan hem türlü başka eşilliklär dikmää. Küüyümüzün içi hem dolayı läüzüm eşil olsun, gözellensin. Ne kadar taa çok dolayımızda eşillik olacak, okadar taa ii saalımız olacak.

Gelän „Eşillik günü” için Mişaylan Dimu hazırladılar taa avşamdan belleri, kazannarı. Ama onnara katıldı Mişanın dädusu da – bay Petri. O dedi:

– Yavrularım, bän bilirim, ani siz çok islää iş çekettirmişiniz, ama ona läüzüm biz, büyüklär dä, katılalım. Bän yaarın sizinnän bilä gidecäm şkolaya.

Ertesi günü Mişa, Dimu hem dädu Petri ilkin gelmiştilär şkolaya. Dädu almıştı yanına baa makazını da yardım edärdi uşaklara fidancıkların zeedä kökçeezlerini hem dalcaazlarını kırkmaa, gösterärdi, nasıl dooru dikmää. Üüredici dä sevindi, ani Mişa gelmişti dädusunnan...

Uşaklar o günü işledilär havezlän, arılar gibi. Diktilär, suladılar çok fidan hem gümä. Şkolanın meydanında peydalandı bir uzucuk fidannık sırası...

Bitkidä Mişaylan Dimu, ani hep dädu Petriylän barabar işlediydilär, sordular ihtära:

– Şkolanın önündä o büyük salkım aaçlarını kim dikti?

– Onnarı, çocuklarım, biz diktik, – dedi dädu, – açan sizin gibi şkolaya gidärdik. Bän hem te Dimunun raametli dädusu. O artık ölü, ama bizim ellerimizlän dikili fidannar te sizä hem taa başka evladboylarına gölgä ederlär hem edeceklär, hem bizi dä aklınızda tutturaceklar.

Nikolay Baboglu

1. Nereyi toplanmışlar uşaklar bir cumaa günü?
2. Neçin onnar toplanmışlar şkolanın auluna?
3. Üüredici nicä pay etmiş uşakların arasında işi?
4. Neçin bu gün „Eşillik günü” sayılêr?
5. Bay Petri da neçin Mitiylän hem Dimuyulan şkolaya gitmişlär?
6. Ne annatmış dädu uşaklara?

• **Teksttä altı adlık bul, angıları cuvap ederlär soruşa kim? Sırala onnarı.**

bel – hırleţ

8 Doldurun kafesçikleri adlıklarlan.

b	a	C	.	.		
g	e		.			
B	u		.	.		
n	a		.	.		
ç	o		.	.	.	.
s	ı		.	.		
b	ö		.	.		

- Kur **iki** cümlä da yaz onnarı tefterinä.
- Çiz cümlelerdä incä vokallı lafların altını.

✓ Oku şiiri.

YARDIMCI

Hayli toplaşêr insan
Meciyä bir adama.
Kim diiren almış, kazan,
Kim dä laf salt cebindä.

El-ayaa kâr çamura
Avşamadan girmemiş.
Gideceykenä ama,
Çorbacıya o demiş:

Kim gelmiş dökmää kerpiç,
Üzündän bir ter akêr.
Kim işân tutunmêêr hiç –
Hep saada, durup, bakêr.

„Hey, komşu, seslä beni:
Var bizim çamurumuz.
Gel kendin, al gelini,
Olma, bän gibi, yalnız”.

„Brä, oya da konuldu, –
Deer erif, – ekmek imää.
Saat artık tä bir oldu,
Nekadar e beklemää? ”

Vasi Filioglu

meci – açan komuşular
yardıma toplanêrlar

1. Var mı gördüün küülerdä meci?
2. İnsannar ne yapêrlar mecidä?
3. Acaba butürlü „yardımcı” sän dä var mı gördüün?
4. Açıkla „İi adam prost iş yapmaz.
Becermärsä – tutunmaz” söyleyişin maanasını. Tut onu aklında.

9 Çöz bilmeyceleri.

Üç kardaş bizdä yaşêêr:
Yukardan biri döker,
Öbürü erdä içer,
Üçüncü kardaş büüyêr.
(...), (...), (...)

Üfleer, uuldêêr,
Aacı büker.
Ondan adam
Kuytuya kaçêr.
(...)

- Yaz tefterinä bilmeycelerin tekstlerini.
- Bul işlikleri, nışanna (üstündä yaz) işliklerin zamannarını, sayılarını, üzlerini.
- Nesoy soruşlara cuvap ederlär? Aazdan sölä.
- **Dikatlı ol!** Tefterini kırıak kullan!

10 Oku. Koy tekstin adını. Yaz teksti tefterinä, koyarak kaçırılmış bukvaları.

Uşaklar top oyna...dılar. Top uçardı yukarda hem pek ilin çüüyardı.

Bir dâ esti ka...vi lüzgär. O aydadı top... yolcaa-zın... öbür ucin... . Çocukaklar istedilär tutmaa top... . Hepsi şennendilär, çalışardılar lüzger... etiş-mää.

- Angı hallarda kullanılêr laf **top** bu teksttâ? Sölä.

11 Oku cümleleri.

Lüläkanın (yapraklar) görünerlär pek büyük hem açık. **Lüläkanın** (çiçeklär) artık hazır patlamaa. **Çiçeklär** durêrlar erdä nicä iiri (yıldız). Lüläka (çiçeklär) pek gözäl kokêrlar, doldurdular (dolay-lar) bürcü (koku).

- Yaz cümleleri tefterinä, kullan adlıkları lăäzımını formada.
- Nışannı lafların köklerini hem afikslerini göster.
- **İki** incä vokallı lafı bul da oku. İnandır dooruluunu.

12 Oku teksti seslän.

Sıncap atlayarmış daldan dala da düşmüş kâr uyuyan canavarın üstünä. Canavar ansızlıktan fırlamış, üfkedän sıncapı imää istemiş. Sıncap çeketmiş yalvarmaa ona:

– Salver beni!

Canavar demiş:

– İslää, bän seni salverecäm, ama sän bana söyleycän, neçin siz, sıncaplar, ölä şensiniz. Beni herkerä sıklet alêr. Ama ne-kadar sizä bakêrım – siz orada, aaçların üstündä, atlêersınız hem şennenersiniz.

Sıncap demiş:

– İlkin salver beni aacın üstünä da bän sana oradan verecäm cuvap, zerä bän sendän korkêrım.

Canavar salvermiş, yapmış sıncapın istediini. Sıncap, pindiynän aacın tepesinä, demiş:

– Senin onuştan sıkılêr canın, neçinki sän fenaysın. Fenalık senin içini yakêr. Ama biz herkerä şeniz onuştan, ani biz ii ürekliyiz, kimseycää fenalık yapmêêrız.

Todur Marinogluya görä

- Tekstin adını koy, temasını belli et, içindekiliini kendi laflarınnan annat.
- Yaz tefterinä teksttän alınma lafları (**sıncap, canavar, demiş, salver, herkerä, bakêrım, sıklet**). Çiz lafların altını, angılarında yok vokal garmoniyası.
- İki laflan birär cümlä kur. Cümlelerin baş paylarının altını çiz.
- **Dikatlı ol!** Herbir fikiri açık sölä! Tefterinä yannışlıksız yaz!

Nışannık

13 Yaraştır predmetleri. Kullan nışannıkları yaraştırma uurlarında. Kur onnar-lan cümlä.

- Yaz üç cümlä tefterinä, parantezalarda koyarak nışannıklara soruş.

14 Oku teksti. Acıkla onun temasını.

Duuma tarafım

Bu dünnedä duuma erindän paalı yokur. Bän burada **duudum**, büüdüm. İlk adımnarı yaptım, ilk lafı söledim. Bu toprak en gözäl, sevgili bana. Birerdä yok bölä gözellik, **zenginnik**, ölä pak soluk. Duuma erini yok nasıl yaraştırmaa başka erlärlän. Duuma taraf bana en paalıdır.

Bän pek severim bizim küüyümüzü. Burada yaşêêrlar anam hem bobam, kardeşlarım hem kızkardeşlarım, malim hem hısımnarım.

İlkyaz vakıdında küüyümüz pek gözäl! Salkım hem baa çiçään kokusu aktarêr canımı. O kokuları taa uşaklından tutêrsın aklında.

1. Neçin dünnedä duuma erindän paalı yoktur?

2. Annat kendi küüyün, kasaban için.

• *Bul da oku üç laf birleşmesi (nış.+adlık).*

• *Nışannı laflarda kaç bukva hem kaç ses var? Sölä. İnandır.*

15 Yaz nışannıkları üç direcä: 1-inci direcä zamanı gösterän nışannıkları, 2-nci direcä materialı gösterän nışannıkları, 3-üncü direcä temperaturayı gösterän nışannıkları.

Sabaakı, çamurlu, taşlı, serin, suuk, haşlak, dünkü, yazdaki, kumnu.

• *Uzun vokalların dooru yazılmasını hesaba al.*

• *Herbir direciktän birär nışannıktan aazdan cümlä kur.*

• **Dikatlı ol!** Cümleleri intonaşiyaya görä sölä.

16 Oku lafları. Yaz tefterinä nışannıkları, karşı maanalı lafları bul.

Sıcak - ... , şen - ..., kara - ..., yaş - ...,

• **Üç** örnek kendindän düz dä sölä.

17 İlerlet verili nışannık sıralarını üçär nışannıktan.

Kırmızı, sarı, ..., ..., ...

Akıllı, yalpak, ..., ..., ...

• **İki** nışannıktan birär cümlä kur da tefterinä yaz.

• *Nışannıkların altını dalgalı çiz.*

• **Bir** nışannıı koy yaraştırma uurlarına.

▼ Oku şiiri demekli.

BÜÜK KISMET

Pek beklerim bän yazı,
Çükü diilim dâ nazlı.
Havalar olsun güneş,
Gecedä yakmaa ateş...

Üzüüm baada kararsın,
Fıçılar şarap dolsun.
Çayırda olsun otçaaz,
Aullar dolsun kuşçaaz.

Daalarda kuşlar çalsın,
Maavi gök açık olsun.
Milletlär dünnemizdä
Yaşasın, nicä aylä.

İneklär sürülensin,
Koyunnar saalmaa gelsin.
Kuzular gözäl sesinnän
Üreemi şennendirsın.

Tarlada yaasın yaamur,
Teknelär dolsun hamur.
Kırda büüsün bereket,
Sergendä olsun pesmet.

Açan tarlada yaamur
Hem teknä dolu hamur...
Açan aulda hayvan,
Karıklar dolu suvan...

Açan içerdä saalık
Dünnedä hem usluluk,
Sergendä taazä pesmet –
Taa büük diil läüzım kismet!

Stepan Kuroglu

1. Angı kismet için avtor annadêr?
2. Nicä annêêrsın sıracıkları: „Milletlär dünnemizdä yaşasın, nicä aylä”?

- *Ayır nışannıkları, angıları Bucaan gözelliini göstererlär.*
- ***Bir** nışannıktan kendi cümle ni kur. Soslän duygulu sölä.*

Aderlik

▼ Şiiri duygulu oku.

SICAK YAAMUR

Yazın her sıcak yaamur
Dolayı yapır çamur,
Sora o, şaka gibi,
Sarp kuşak göktä gerir.

Çekeder er solumaa
Çiçeklär sevinmää,
Ani var bu dünnedä
Şu sıcak yaamur bizdä.

Hem dā ani var kuşak,
Renklerini sevār uşak,
Ama o peydalanêr,
Bir dā nāânısa kayêr...

Yazın her sıcak yaamur
Dolayı yapır çamur.
Sevinirdir başçalar
Hem yanık ta meralar.

Mina Kösä

1. Angı yıl zamanı için peetçi yazêr?
2. Gök kuşaa nezaman göktä pedalanêr?
3. Sırala gök kuşaan renklerini.
4. Neçin yaamura seviner başçalar, meralar?
5. Şiiri ezber üüren.

• *Şiirdä aderlikleri bul, üzlerini hem sayısını sölä. İnandır.*

18 Koy cümlelerdä lääzımnı aderlikleri. Yaz onnarı tef-terinä.

1. _____ giderim parka.
2. Kiminnän _____ lafedersin?
3. _____ çıkmışlar sokaa.
4. Pazar günü _____ gittik ırka.
5. _____ üürediciyä seläm verdi.

• *Çiz aderliklerin altını.*

19 Oku. Adların erinä aderlikleri kullan.

Länka üürener 4-üncü klasta.

Länkada var artık 5-inci klas için kiyatlar. Länkanın kuması, Vari – pek islää üürener. Vari geldi bizä başka küüdän. O küüdä dā Variyi metedärmişlär. Biz hep-simiz Varidän örnek alêrız. Çalışêrız Vari gibi üürenmää.

• *Birinci cümlelerin baş paylarının altını çiz.*

İşlik

20 Oku. Bul da noktaların erinä yaz işlikleri.

Uşaklar ... şkolanın aulunda.

Tezdä çekettilər ... futbol. Onnar ... iki komanda: üçüncülär hem dördüncülär. Ayırdılar tokatçı. Komandaların ikisindä dā ... beşär kişi. Çok ... ensemää kü-çükleri, ama onnar ... en zor topları da. Oyun bitti dostçasına: 3:3.

- Angı zamanda durêrlar işliklär? Neçin?
- Var mı nicä bu tekstin işliklerini koymaa şindiki ya da gelecek zamanda? Neçin?

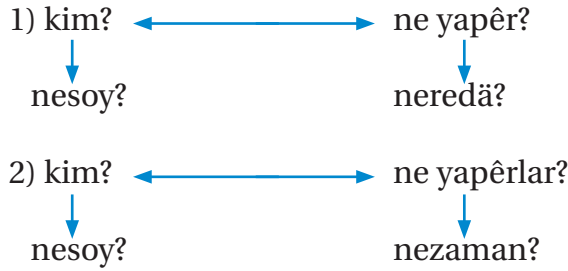
tokatçı – tokatlarda duran
dostçasına – burada: kim-
sey ensämedi

21 Tamannayin dialogu da okuyun onu.

- ...?
- Da, bän yaz kanikullarında sport lagerinä gidecäm.
- ...?
- Sport lageri bulunêr Kara denizin boyunda.
- ...?
- Elbetki, bän denizdä üzecäm.
- ...?
- Yok, beni bobam üzmää üretti.
- Cümlelerin soyunu söylemäk neetinä görä söläyin.
- Fikirlerinizi annaşılı hem dooru açıklayın.

22 Kur iki cümle shemalara görä. Nışanna söz paylarını.

- Yaz cümleleri tefterindä.

23 Oku. Cümleleri karşı maanalı işliklän bitir.

Avşamnen göktä yıldızlar tutuştlar, sabaalen _____ .
Üürenici gider şkolaya, mamusu iştan _____ .
Miti kösteklendi da düştü, ama hızlı _____ .
Urokta Sofi çok lafedärdi, ama Koli _____ .
Duan dala kondu, saksan daldan _____ .

- Yaz 1 -inci, 2-nci hem 3-üncü cümleleri tefterinä.

24 Oku şiiri. Verili lafları kullan.

Pek uslu biz büün _____ ,
Aulda çok iş _____ .
Anam bana _____ ,
Bir baaşış bana _____ !

Todur Zanet

verdi

sevindi

durduk

kurduk

- Maanasına görä uygun işlikleri koy.
- Aklında tuttuuna görä, yaz şiiri tefterinä.
- **Dikatlı ol!** Şiiri tefterinä yannışlıksız geçir

✓ **Dikatlı oku şiiri.**

YAZ ORTASINDA

Bir dä bulut gölgesi
Kaç hafta yok havada,
Bir dä kuş yok sesçeezi
İşidilsin dolayda.

Söp-sörpeşik yapraklar
Uzanamêêr hiç gökâ,
Toz-dumandan sokaklar
Soluyamêêr gölgedä.

İilik başlı sürülär
Doymêêr suya deredä,
Zavalı da köpeklär –
Dilleri sarkêr erdä...

Kır tepesindä ceviz
Mum gibi ne uzdu
Esmeer baari lüzgercik –
Kıvrılmış yaprak susêr...

Ne var diri dolayda
Pak bunaldı sıcaktan;
Çiftçi genä kahrıda,
Genä **çıkêr** umuttan...

Todur Marinoglu

uzanamêêr

1. Nicä avtor yaz için yazêr?
 2. Butürlü havalar nezaman olêrlar?
 3. Ne olmuş ceviz aacinnan? Necin?
 4. Neçin çiftçi çıkêr umuttan?
- *Nışannı işliklerin zamannarını, sayısını sölä.*

25 Oku teksti.

Horu

Evellär horu olardı pazarlarda hem büyük yortu-
larda. Oruçlarda o olmazdı. Bu yortu geçärdi küü-
yün meydanında.

Büün dä unudulmêêr bu eski adet. Küülerdä
hem kasabalarda büyük yortularda horu geçer.

Pazar günü. Hava bulutlu, ama pek sıcak. Meydan-
da çok insan toplandı. Sansın bütün küü kalkındı.

Delikannılar çalgıcıların dolayında durardılar. Çalgıcılar düz avarları, şen kadın-
caları kıvradardılar ölä, ani horucular erindä duramazdılar. Uşaklar durmaz ka-
çınardılar insannarın arasında. Karılar savaşırdılar onnarı uslandırmama. Belliydi,
ani hepsi insannar pek beenerlär bu dedelerdän kalma gözäl adeti.

Nikolay Baboglu

- *Tekstin temasını hem öz fikrini açıkla.*
- *Verilmiş örneklerä görä ikişar laf teksttä bul da teferinä yaz:*

adlık	nışannık	işlik
_____	_____	_____
_____	_____	_____

26 Uydur lafları da doldur kafesçikleri.

			S	.	.	.	.	.	.
.	.	.	P	.	.				
		.	O	.	.	.	.	.	.
	.	.	R	.	.	.			
.	.	.	T	.	.	.	.	.	.

- *Bulduu laflardan üç cümlä kur da tefterinä yaz.*
- *Cümlelerdä baş payların altını çiz.*

TEKRARLÊÊRİZ LAFLARI

Sport

sport tedarıkları
mızrak
tırmaşmaa
ok uçêr
mızrak atmaa

sayı
çemrek
meraklı oyun
sport siiredennär
güreş

Yap kendinä kontrol

8 (s. 38) Zarzavat, suan, sarmısak, hıyar, karpuz, salata, morkva, laana, kartofi, patlaca, kabak. 29 (s. 50) Kaun, mantar. 36 (s. 53) Alma, erik. 40 (s. 55) Kuzu, tuz, buz, sulu, kuru, duruk, buruk; kürek, sümek, kümes, dübek, tüfek, güven, güveç; sergen, seren, pergel, perdä, terbä, terzi, merkez. 23 (s. 81) Bük, merdiven, bir, almaa, kiyat, kartoçka, aktarmaa, stelaj, meraklı, katalog. 7 (s. 88) Kayın, meşä, çam, kavak, ak aacı, gürgen, salkım. 10 (s. 89) Tilki, kirpi. 13 (s. 90) 1. Aslan, 2. yabanı, 3. kirpi, 4. ayı. 5. maymun, 6. sıncap. 7. tilki, 8. kaplan. 20 (s. 99) Cıvırlıga 2. kuku. 3. bülbül. 4. kırlangaç. 5. lelek. 6. turna. 49 (s. 119) Eşik, eşek; erik, erek. 51 (s. 120) Nacak, bacak, sacak. 54 (s. 121) 1. Uşak, kuşak, çölmek, usululuk, bakırlık. 2. Soluk, bolluk, dostluk, dooruluk, yaamurluk. 63 (s. 126) Köpek, koyun, inek. 77 (s. 137) Pipiruda, Hederlez, Kasım, Paskellä, Troiça. 9 (s. 143) Yaban, tavşam, tilki. 23 (s. 148) 1. Çiidem, 2. gök, 3. kaar; 3. kiran, 5. ilkyaz, 6. kraa. 34 (s. 153) Faydalı, şıralı, sert, arif, güneşli, ötkün, sıcak, cömert, yaamurlu, kaarlı. 36 (s. 155) Kaar, kraa, kırç, kırmısaa. 40 (s. 156) 1. Çiçek. 2. lelek. 3. turna; 4. çiidem, 5. yaamur, 6. lügär. 8 (s. 173) Kiyat, yazal. 11 (s. 186) 1. Baca. 2. zemperä. 3. kapu; 1. basamak. 4. eşik. 33 (s. 197) Sökmää, dökmää, çözmää. 51 (s. 206) 1. Boba, 2. uyçu, 3. lelü, 4. çü, 5. nuna, 6. dädü, 7. kardaş; 1. bulü. 8 (s. 232) Bacak, gecä, Bucak, nacak, çocuk, sıcak, böcek. 9 (s. 233) Yaamur, toprak, büümnär. 25 (s. 240) saalık, yalpak, dostluk, birlik, tertipli.

GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

ANNA STOLETNEĂYA
LİDİYA YUSÜMBELİ
EKATERINA KILÇIK

